

TRUST

THE FUTURE

CREATE

YOUR CITY

Kandidaat Culturele
Hoofdstad van Europa

**Utrecht
2018
2018**

Kandidaat Culturele
Hoofdstad van Europa

Utrecht
2018
2018
2018
2018

WEL

KOM

Utrecht verbouwt zijn stadshart en begint in 2010 met de nieuwbouw van het Muziekpaleis.

Utrecht, de meest jeugdige en leergierige stad van Nederland. Bijna 40% van de inwoners is jonger dan 27 jaar.

HIER

ZIJN

WE

**THUIS
OP EEN**

KRUIS

PUNT

De Domtoren, sinds 1382 een baken in het hart van Nederland.

Utrecht groeit. De nieuwe en de oude stad, gescheiden én verbonden door de Leidsche Rijn tunnel en het Amsterdam-Rijnkanaal.

TRUST

VOORWOORD

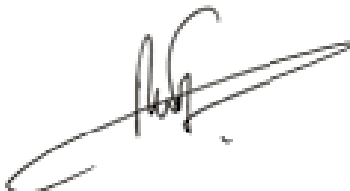
Beste lezer,

— Utrecht kijkt uit naar 2018, het jaar waarin we Culturele Hoofdstad van Europa willen zijn. Nu al zie je Utrechters rondlopen met het speldje 'Ik ben 18'. Een teken van optimisme, en dat in een tijd van economische crisis. Hoe moet het verder, hoe ziet mijn toekomst er uit en die van mijn kinderen? Hoe die van Europa? Al deze zorgen gaan onze stad niet voorbij. En ook niet de problemen van veel Europese steden: mensen die aan de kant staan; lucht die veel schoner moet; rafelranden in de openbare ruimte. Utrecht stelt daar vitaliteit en creativiteit tegenover. De stad groeit snel, ze borrelt en bruist. Tweeduizend jaar ervaring is niet niks: Utrecht heeft een sterk hart en laat zich zijn toekomst niet ontnemen.

Trust the Future, Create your City luidt dan ook ons motto. Waarmee we willen zeggen: heb vertrouwen – in jezelf, in de ander, in je stad, in Europa. Kijk om je heen. Wees nieuwsgierig, leer, deel je kennis en ervaring. Inspireer elkaar. Bouw samen met anderen aan jouw stad, een internationale stad in een dynamische regio, een plek waar iedereen zich welkom, vrij en veilig kan voelen. Met cultuur in het middelpunt, want dat zit Utrecht in de genen. Cultuur is zuurstof voor een zinvol bestaan en een belangrijke pijler onder onze economie.

Dat Utrecht de jongste en hoogst opgeleide stad van Nederland is, zegt veel. Gastvrij, sociaal en ondernemend zijn geen loze kreten. De grootste universiteit van Nederland en een innovatieve culturele sector voelen zich hier thuis. Mensen in stad en regio, of het nu kunstenaars zijn of studenten, ondernemers of culturele organisaties, buurtbewoners of wetenschappers, ontplooiën steeds weer nieuwe initiatieven en openen onverwachte vergezichten.

Hun energie en creatief vermogen hebben geleid tot interessante dwarsverbanden en een veelheid aan inspirerende projecten die in dit bidbook zijn opgenomen. Mede namens hen nodig ik iedereen – Utrechters, Nederlanders, Europeanen, wereldburgers – van harte uit deel te nemen aan het Utrechtse avontuur en daar in de komende jaren een eigen kleur en smaak aan toe te voegen.

Aleid Wolfsen
Burgemeester van Utrecht

INHOUDS- OPGAVE

---

1 Grondslagen en concept

Trust the Future, Create your City 1.1	24
Waarom Utrecht Culturele Hoofdstad van Europa wil worden: onze missie en doelen	
Visie & Concept 1.2, 1.3	44
Ons concept uitgelegd; de bouwstenen; het motto	
Stad & Regio 1.4, 1.5	66
Over de stad en de provincie Utrecht	
Europa & Utrecht 1.8, 1.7, 1.10	76
Europese dimensie; samenwerking met Valletta 2018; aansluiting bij Europese projecten	
Stad & Burgers 1.9	104
Hoe Utrecht 2018 inwoners, kunstenaars en culturele spelers betreft bij het project	
Lange termijn 1.6, 1.13, 1.14	112
Culturele ontwikkeling op lange termijn; vernieuwende aspecten; wat de titel teweeg brengt	
Utrechtse kandidaatstelling 1.15, 1.11, 1.12	128
Hoe Utrecht de kandidatuur voorbereidt; welke specifieke doelgroepen we willen bereiken; hoe we contact leggen met culturele actoren	

2 Programma

Het programma Utrecht 2018 2.1	152
De programmastructuur; drie programmalijnen: Habitat, Playground, Crossroads	
Programmavoorstellen 2.2	160
Een schets van het programma in 24 projectideeën; locaties; infrastructuur; randvoorwaarden	
Selectieprocedure en criteria 2.3	207

3 Organisatie en financiering

Organisatiestructuur 3.1 210

Financiering 3.2 216

Algemeen cultuurbudget; budget voor Utrecht 2018; investeringen in de stad; financieel commitment; tijdschema

4 Infrastructuur van de stad

Bereikbaarheid 4.1 242

Gastvrijheid 4.2 245

Planning infrastructurele werkzaamheden 4.3 246

5 Communicatie

Communicatiestrategie 5.1 252

Zichtbaarheid Europese Unie 5.2 268

Hoe Utrecht de Europese Unie onder de aandacht brengt

6 Evaluatie en monitoring

Impactstudie Utrecht 2018 6.1 269

Hoe Utrecht de effecten meet en evalueert

7 Aanvullende informatie

Sterke en zwakke punten 7.1 272

Toekomstige culturele projecten 7.2 274

Alle projectideeën 7.3 278

Overzicht van alle ingediende projectideeën voor Utrecht 2018

Leeswijzer

De redactie heeft de volgorde van de vragen uit het 'kandidatuur formulier' zo veel mogelijk aangehouden. Ter wille van de coherentie en de compactheid zijn in hoofdstuk 1 echter enkele vragen in een andere volgorde beantwoord. De rode cijfers in de inhoudsopgaven geven aan welke vraag waar aan bod komt. De vragen zelf worden in de lopende tekst herhaald. De omvang van de tekst van deze uitgave is het equivalent van 100 pagina's in Word, Times New Roman 12 pt font.

UTRECHT
IN DE WERELD

UTRECHT

UTRECHT

De vierde stad van Nederland met ruim **316.000 inwoners**. Groeit naar 400.000 inwoners in 2035. Hoofdstad van de provincie Utrecht, die 1.2 miljoen inwoners telt.

Gesticht rond 50 AD als een Romeinse legerplaats aan de grens, de limes, van het Romeinse Rijk.

Religieus centrum van Nederland sinds de achtste eeuw. Zetel van de aartsbisschop van Utrecht en bestuurscentrum van de Protestantse Kerk van Nederland.

Domstad. Met de karakteristieke **112 meter hoge Domtoren** en de Domkerk waarvan het middenschip in 1674 door een storm werd verwoest.

Stichtte in 1636 de **Universiteit Utrecht**.

Legde in de Middeleeuwen zijn **stadsgrachten** aan met het unieke werven-systeem.

Bekend van de **Unie van Utrecht (1579)** die de basis vormde voor de eenwording van de Nederlandse provincies en de grondwet.

Gastheer van de onderhandelaars die in 1713 de **Vrede van Utrecht** tot stand brachten, het verdrag dat een eind maakte aan de Spaanse Successieoorlog.

Mobiliteitsknooppunt van Nederland. Op Centraal Station Utrecht passeren dagelijks bijna **200.000 reizigers**.

In **economisch** opzicht een van de meest competitieve regio's in de Europese Unie.

Ontwikkelt stadsdeel Leidsche Rijn, de grootste nieuwbouwlocatie van Nederland, waar straks bijna 90.000 mensen zullen wonen en werken.

De 'jongste' stad van Nederland. Bijna veertig procent van de bevolking is jonger dan 27.

Herbergt ruim 170 nationaliteiten.

Herbergt in stad en regio drieduizend monumenten, vijf nationale landschappen en militair erfgoed van de Middeleeuwen tot de Koude Oorlog.

Oprichter van het Similar Cities Network voor middelgrote Europese steden met Bologna, Gent, Aarhus, Edinburgh, Malmö en Stuttgart.

Sinds 2006 samen met Valletta op weg naar Culturele Hoofdstad 2018.

Cultuurstad. Investeert sinds de jaren tachtig stevig in culturele infrastructuur met cultuurcentra in de wijken, een nieuw Muziekpaleis en de bibliotheek van de toekomst.

Met een groeiende sector van serious gaming, internationale culturfestivals, een bloeiende traditie van amateurkunst en een hoge graad van cultuurparticipatie.

Kennisstad. Bijna de helft van de bevolking leert of werkt bij een educatieve instelling. 70.000 studenten volgen onderwijs bij de Hogeschool Utrecht, de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, de Universiteit voor Humanistiek en de Universiteit Utrecht.

Bouwt aan Utrecht Science Park dat garant staat voor tien procent van de directe werkgelegenheid in Utrecht.

De stad als speeltterrein. Jaarlijks Kadeconcert op de Oudegracht.

UTRECHT

Wij zijn een plek aan de rivier waar baksteen groeit tot kathedralen. Wij wonen in een ginkgo met zijn wortels in de tijd.

Wij schrijven een verlanglijst voor de toekomst op zijn bladeren. We schrijven: Utrecht is een oesterbed vol parels uit de aarde,

we dragen ze met trots, we schrijven: luister, door de straten gaat muziek, over het water, een orgelboek vol gaten draait onder je voeten,

loop maar mee in de parade, je mag hier langs tot je eruit bent. Je mag blijven tot je thuis bent. De stad is groter dan je denkt, de wereld kleiner.

Wij zijn een boom die groeit voor die ene klap: een brug te slaan. We leggen steentjes op de rand. Met hoogachting verblijven wij. Wij zijn 18.

**POSITIE
BEPALEN**

KEUZES

MAKEN

OMARM

DE TOEKOMST

'The Eternal Hug', een populaire attractie tijdens Utrechtse festivals.

HOOFDSTUK 1 GRONDSLAGEN EN CONCEPT

Trust the Future Create your City

Wat Europa nodig heeft is vertrouwen in de toekomst. Een nieuwe energie die het continent weer vaart geeft en perspectief. Een onbevangen visie op een wereld die zo spectaculair aan het veranderen is. Utrecht wil met het project Culturele Hoofdstad van Europa opnieuw naar de wereld kijken. Met de ogen van kunstenaars en kinderen, van visionaire denkers en creatieve wetenschappers. En zo bouwen aan de stad van de volgende generatie. Utrecht 2018 gaat over het vertrouwen in de kracht van cultuur als aanjager van stedelijke vernieuwing. Over een optimistische visie op een Europese toekomst die allang begonnen is. Trust the Future, Create your City: dat is de oproep aan de Utrechtse burgers, kunstenaars, onderwijzers en ondernemers. En natuurlijk aan onze mede-Europeanen.

1.1.1 Waarom wil uw stad dingen naar de titel van Culturele Hoofdstad van Europa?

De crisis is een kans

— Voor de ontwikkeling van Utrecht als internationale stadsregio van kennis en cultuur is het ontwerp van een nieuw Europees perspectief van levensbelang. Europa verkeert in een vertrouwenscrisis, de economische recessie stelt de solidariteit tussen de lidstaten ernstig op de proef. Globalisering geldt niet langer als een uitdaging, maar ook als een bedreiging. De steun voor de Europese gedachte neemt af. Veel burgers doen liever de luiken dicht. Zij verlangen naar het lokale, koesteren hun eigen identiteit, ze willen meer grip op hun leven. Het lijkt alsof de pauzeknop is ingedrukt. Iedereen vraagt zich af hoe het verder moet.

Never waste a good crisis, houden wij onszelf voor. De crisis zet aan tot bezinning en biedt kansen op verandering. Wij willen samenwerken met onze partners in Europa om de uitdagingen van een onzekere toekomst met vertrouwen tegemoet te kunnen treden. En zo onze bijdrage te leveren aan een veerkrachtig en vreedzaam Europa dat er toe doet in de wereld. We delen dezelfde waarden, dezelfde geschiedenis en een grote culturele rijkdom met elkaar. Die kunnen ons inspireren tot nieuwe, onorthodoxe ideeën voor de toekomst. Dat is de reden waarom onze stad zich, met steun van de provincie Utrecht, kandidaat stelt als Culturele Hoofdstad van Europa in 2018.

Europese stad in transformatie

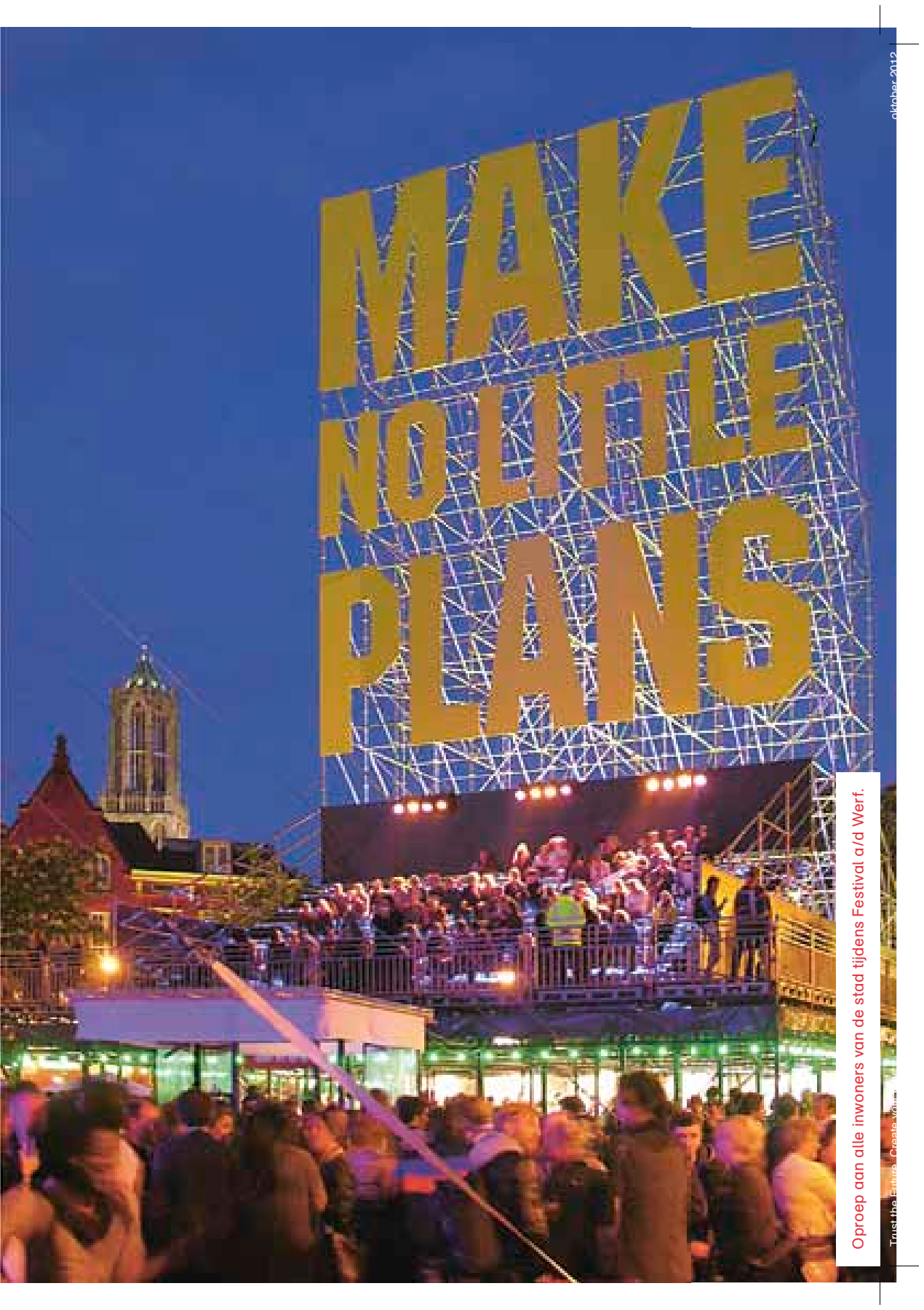
— Utrecht is de juiste stad om die uitdaging aan te gaan: ze transformeert in hoog tempo van een wat onopvallende dienstenstad naar een competitieve Europese regio met een tintelend cultureel leven, een veelbelovende creatieve industrie en een groot potentieel aan kennisintensieve bedrijvigheid. Utrecht maakt een flinke sprong de eenentwintigste eeuw in. Het is de meest jeugdige en leergierige stad van Nederland. Het aantal inwoners verdubbelt binnen enkele generaties. Utrecht groeit: fysiek, mentaal en cultureel. Maar we zijn er nog niet, we staan aan het begin van een zoektocht naar de stad die we willen worden, naar de stad van de volgende generatie.

Slimme en rechtvaardige groei

— Eén ding is zeker: we moeten zuinig zijn op wat we hebben. Er slim en rechtvaardig mee omspringen. Het begrip groei is toe aan een nieuwe definitie. De jaren van onstuimige economische expansie zijn voorbij. De groei die ons voor ogen staat gaat over de kwaliteit van het leven in onze steden en dorpen en over de beste ontplooiingskansen voor iedere burger. Een stad die slim groeit, houdt rekening met haar historie, met het fysieke karakter van haar omgeving en met de wensen van haar burgers en bezoekers.

Verbinding is noodzaak

— De sleutel voor de vitaliteit van onze steden ligt in de verbinding van cultuur, kennis en creativiteit. Cruciale voorwaarde is dat we dicht bij huis beginnen, met tastbare programma's die de toekomst binnen ons bereik brengen en de burgers prikkelen om mee te doen. Tegelijkertijd zoeken we uitwisseling en samenwerking met andere steden in Europa. Daar ligt onze toekomst, in een alliantie van sterke steden die samen de motor vormen van innovatie en economische groei. Europa kende ooit het Hanzeverbond, een handelsnetwerk gebouwd op een combinatie van welbegrepen eigenbelang en bundeling van krachten. Ons belang van nu is niet anders: samenwerking over de landsgrenzen heen daagt ons uit om kennis en cultuur productief te maken voor de ontwikkeling van onze steden en regio's.

Oproep aan alle inwoners van de stad tijdens Festival a/d Werf.

**2000
JAAAR**

UNDER

CONSTRUCTION

Utrecht is zuinig op zijn verleden...

...en bouwt aan zijn toekomst. Het nieuwe Muziekpaleis verrijft op de middeleeuwse resten van Kasteel Vredenburg.

Waarom Utrecht?

Omdat we eraan toe zijn

Stadsregio in de groei

— Waar je ook kijkt, Utrecht is ‘under construction’. Onze eeuwenoude stad beleeft een stormachtige episode in haar geschiedenis. Utrecht ondergaat de laatste decennia een verjongingskuur, ook door de almaar toestromende studenten. De stadsgrenzen worden flink opgerekt met de grootste nieuwbouwwijk van Nederland. Het inwoneraantal verdubbelt binnen enkele generaties, van 230.000 in 1990 naar 400.000 in 2035. Utrecht transformeert aan het begin van de eenentwintigste eeuw van een dienstenstad naar een internationaal georiënteerde stedelijke regio. De smalle straten van het middeleeuwse centrum kunnen de dagelijkse stroom van fietsers en busreizigers vanaf het Centraal Station nauwelijks verwerken. Het hele Stationsgebied is een bouwput die pas tegen 2030 volledig zal zijn gedicht. Daar ontstaat een gloednieuwe Openbaar Vervoersterminal, die in 2018 klaar zal zijn: het grootste mobiliteitsknooppunt van Nederland waar nu al elke dag 200.000 reizigers elkaars pad kruisen.

Mensen klagen over de overlast, maar kijken tegelijk gefascineerd naar het nieuwe Muziekpaleis. Dat verrijst als een groot meccanoproject bovenop de middeleeuwse resten van Kasteel Vredenburg. Op de kop van Lombok, een drukke migrantenwijk aan de rand van de binnenstad, is de moderne Ulu-moskee in aanbouw. Aan de overkant van de A2, de autosnelweg naar Amsterdam, ligt Leidsche Rijn. Daar wonen en leven straks 90.000 Utrechters. En aan de oostkant van de stad wordt fors geïnvesteerd in Science Park De Uithof, een conglomeraat van educatieve, wetenschappelijke en innovatieve bedrijvigheid. De oude stadsgrenzen verdwijnen. Utrecht vergroeit langzaam maar zeker met de omringende gemeenten tot één grootstedelijke regio.

De groei biedt de stad veel nieuwe perspectieven, maar roept ook spanningen op en veroorzaakt sociale problemen, vooral in de nieuwe stadsdelen. Net als in andere Europese stadsregio's als Gent of Aarhus. Middelgrote universiteitssteden in ontwikkeling, met een rijke cultuurhistorie en een kwetsbaar, historisch stadshart. Utrecht kent een zeer gemêleerde samenstelling van de bevolking, daarin zijn nu 167 nationaliteiten vertegenwoordigd. Dat stelt het sociale karakter van de stad flink op de proef. De groei zet ook de ruimtelijke kwaliteiten van de regio onder druk: er is een goede balans nodig tussen stedelijke groei en behoud van landschappelijke kwaliteiten. Voor Utrecht is dit hét moment om te onderzoeken hoe het de stad van de toekomst wil inrichten.

Omdat we het willen

Utrecht kijkt vooruit

— Utrecht is van oudsher de centrale ontmoetingsplek van Nederland, de historie van onze stad gaat terug tot de Romeinen. In de loop van de geschiedenis hebben we geleerd te vertrouwen op de kracht van een open samenleving die floreert door samenwerking en uitwisseling. Ter gelegenheid van de viering van driehonderd jaar Vrede van Utrecht in 2013 heeft Utrecht het belang daarvan nog eens nadrukkelijk willen bevestigen met het opstellen van de Utrecht Principles, een hedendaagse vertaling van de uitgangspunten die in 1713 tot Europese vrede hebben geleid. Het gaat om respect voor culturele, etnische en religieuze diversiteit; de kracht van kunst en meertaligheid voor sociale duurzaamheid; en de uitwisseling van kennis ten behoeve van maatschappelijke samenhang en vernieuwing. Deze kernwaarden van een goede stad wil Utrecht als culturele hoofdstad op een Europees podium verder gestalte geven.

Utrecht stelt zich, als oude, jonge stad in transformatie, graag beschikbaar als internationale proeftuin van stedelijke ontwikkeling. De bevolking van Utrecht is nu al de jeugdigste van Nederland. In 2018 is meer dan de helft van de stedelingen jonger dan dertig jaar. Jonge steden kijken graag vooruit en willen hun horizon verkennen. Dat bleek al in 2005 bij het Nederlandse referendum over een Europese Grondwet. Dat voorstel werd toen door 61,5 % van de kiezers afgewezen. Maar Utrecht stemde in meerderheid vóór. Dat weerspiegelt het extraverte karakter van onze stad.

De universiteiten en hogescholen zorgen samen voor een permanente toestroom van jonge stadsgenoten. Zij vormen een generatie die zich een toekomst zonder Europa gewoon niet kan voorstellen. Op de universiteiten en de hogescholen, in de kroegen en de theaters is de internationalisering van onze stad allang begonnen. Het aandeel buitenlandse studenten neemt gestaag toe. Hier worden tienduizenden studenten voor het leven gevormd, jaar in jaar uit. Dat maakt Utrecht tot een nationale én internationale onderwijsstad, tot een drager van de toekomst. Kennis en cultuur gedijen goed in zo'n context. De Utrechtse jongeren willen niet aan de zijlijn staan, maar meedenken, meedoen. Hun ideeën omzetten in concrete bijdragen.

En omdat we het kunnen

Stad van kennis en cultuur

— Utrecht heeft zichzelf ontdekt als stedelijke regio van kennis en cultuur. Deze positionering weerspiegelt de stormachtige groei die de stad doormaakt als smeltkroes van culturele organisaties en onderwijsinstellingen. Utrecht wil de wereld laten zien dat het in staat is om Nederland te vertegenwoordigen als Culturele Hoofdstad van Europa. Tientallen jaren heeft Utrecht onverstoord gewerkt aan de kwaliteit van zijn culturele voorzieningen. Ondanks de heersende bezuinigingen houdt de stad haar cultuurbudget overeind en blijft ze investeren in talentontwikkeling en cultuurparticipatie, in broedplaatsen en culturele hotspots, in gevarieerde podia en avontuurlijke festivals. De stad behoort tot de top-drie van steden met het meest omvangrijke en diverse culturele aanbod in Nederland. Dat blijkt uit de recente Cultuurkaart van Nederland die het aanbod van podiumkunsten, erfgoed, letteren, film en beeldende kunst in vijftig Nederlandse steden met elkaar vergelijkt.

Utrecht is een cultuurstad met een bijzonder karakter. Het culturele leven is er niet zozeer spectaculair – de stad heeft geen groot operahuis, je kunt er niet terecht voor mega-stadionconcerten – maar in zijn kleinschaligheid en pluriformiteit van een hoog niveau. Utrecht is de stad van de vernieuwende festivals en de jonge makers, van het geëngageerd experiment en de artistieke uitwisseling met geestverwanten in het buitenland. Steeds bloeien er nieuwe subculturen op. Veel van onze instellingen maken deel uit van internationale netwerken, diverse organisaties worden geleid door artistieke persoonlijkheden uit andere landen. Het Festival Oude Muziek, het Holland Animatie Film Festival, Spring Festival, Jeugdtheater het Filaal, Gaudeamus, BAK basis voor actuele kunst: het zijn maar een paar voorbeelden van internationaal opererende Utrechtse cultuurproducenten. De sprankeling van het culturele leven weerspiegelt het karakter van Utrecht als onderwijsstad. Zeventigduizend studenten van de universiteit en de hogescholen laten dagelijks hun sporen na in het Utrechtse leven. Als cultuurliefebbers, maar ook als initiatiefnemers van festivals en evenementen, als muzikanten en theatermakers. En niet te vergeten als vrijwilligers bij podia en festivals. Utrecht zal voor 2018 gretig putten uit dit potentieel aan nieuwe kunstenaars, organisatoren en producenten.

Kandidaat namens Nederland

De kracht van de Utrechtse cultuur schuilt in het vermogen tot samenwerking. Ook het organiseren van grootschalige publieksevenementen zoals de Culturele Zondagen is een kunst geworden die andere steden graag van ons afkijken: zij trekken tienduizenden bezoekers, zelfs uit bevolkingsgroepen die zich normaal niet zo gauw laten zien op culturele evenementen. Utrecht is trots dat het erin is geslaagd een hoge graad van culturele participatie te realiseren en zal steeds initiatieven blijven ontplooiën om nog meer nieuwe bezoekers te trekken. Met de viering van driehonderd jaar Vrede van Utrecht in 2013 doet de stad kostbare ervaring op in het interdisciplinair programmeren en het smeden van nieuwe allianties in de stad, in de regio en internationaal. De grote uitdaging voor Utrecht 2018 zal zijn om die ontluikende verbindingen verder te verankeren in de culturele infrastructuur van de stad.

Het belang van uitwisseling en nieuwsgierigheid

— In juni 2012 nam natuurkundige Robbert Dijkgraaf afscheid als voorzitter van de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen om directeur te worden van het Institute for Advanced Studies in Princeton. Bij die gelegenheid verwoordde hij de positie van Nederland in Europa als volgt: “Ons land is op de eerste plaats een belangrijk kennisknooppunt binnen Europa. (...) De geboorte van de moderne wetenschap in de zeventiende eeuw is in essentie een Europese zaak. Boeken, ideeën, uitvindingen en experimenten werden toen al vrijelijk uitgewisseld. Het Europese onderzoeksgebied bestond eeuwen voordat het door Brusselse ambtenaren werd geformaliseerd. Europa was het domein van Erasmus, Huygens en De Groot. Juist Nederland is het aan zijn stand verplicht de visie op Europa als eeuwenoud kenniscontinent te omarmen....”

Dijkgraaf, die zijn opleiding kreeg aan de Universiteit Utrecht, doet indirect ook een appèl op onze stad. Daaraan geven wij graag gehoor. Kennis- en cultuurstad Utrecht blijft investeren in Nederland als vrijhaven van originele gedachten en ideeën. Europa kende niet alleen een intensieve uitwisseling in de wetenschap, maar was ook altijd het domein van rondreizende componisten en schilders, architecten en filosofen. Velen kregen in de Lage Landen een gastvrij onthaal. Die traditie van vrijzinnigheid en tolerantie is belangrijk in tijden van crisis.

Onze stad draagt het DNA van de Lage Landen en is een volwaardige representant van de nationale poldercultuur. Neem het Nederlandse vermogen om door eindeloze onderhandeling de uiterste opvattingen met elkaar te verzoenen in een werkbaar compromis. De grote vakbonden hebben hier hun (hoofd) kantoor, regelmatig ontvangt de stad alle religieuze leiders van het land voor overleg.

Nederland is een inventief land dat vanaf de aanleg van de eerste dijken en polders een traditie heeft ontwikkeld in het eigenhandig ontwerpen van de samenleving. Daar zijn we nooit klaar mee. De Nederlandse traditie van technische innovatie en social design is stevig in Utrecht geworteld. In 1934 ontwierp de Utrechtse architect en meubelmaker Gerrit Rietveld uit het afvalhout van transportkisten zijn wereldberoemde Kratstoel. Het was een radicaal antwoord op een radicale tijd: de crisis van de jaren dertig. De biënnale Utrecht Manifest presenteert nu de laatste internationale ontwikkelingen in social design. De gemeente experimenteert met nieuwe strategieën op het gebied van welzijn, milieu, participatie en veiligheid om Utrecht voor iedereen prettig leefbaar te houden.

De titel Culturele Hoofdstad van Europa zou Utrecht de gelegenheid geven het karakter van Nederland in een Europese context te exploreren en extra glans te verlenen.

1.1.2 Aan welk aspect van de titel hecht uw stad het meeste belang?

Een gezamenlijke Europese toekomst

— In 2003 riep het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap Utrecht uit tot Nederlandse 'Cultuurstad van het jaar'. Op basis van de kwaliteit, de veelzijdigheid en de eigenzinnigheid van Utrechtse makers, podia, musea en festivals. Negen jaar later presenteren wij ons voorstel om als gastheer op te treden voor de Culturele Hoofdstad van Europa in 2018. Met Utrecht 2018 willen wij een sprong maken naar het podium van Europa. Graag leggen wij onze dromen en ideeën over het Europa van de steden aan anderen voor, nieuwsgierig als we zijn naar de reacties en de inbreng van onze mede-Europeanen. Het creëren van een gezamenlijke Europese toekomst is voor Utrecht dan ook het belangrijkste aspect van de titel. Met groot genoegen en zeer nieuwsgierig naar de uitkomst stellen wij onze stad open als een Trust Factory, die de kracht onderzoekt van cultuur, kennis en diversiteit.

GEDEEELD

ZELF

VERTROUWEN

UITGELICHT
**Muzikale speeltuin
Kytopia**

Kytopia is een bonte verzameling muziekstudio's en kunstenaarsateliers. In een voormalige houtfabriek in de Utrechtse binnenstad heeft de initiatiefnemer – de jonge trompettist en bandleider Colin Benders, muzikantennaam: Kytoman – een opnamestudio ingericht. Tientallen kunstenaars van verschillende nationaliteiten werken en wonen met elkaar in deze innovatieve speeltuin. De locatie is tijdelijk, de muzikanten weten dat ze naar een andere plek moeten omzien. 'Juist die tijdelijkheid maakt dat iedereen er alles uit wil halen', zegt Colin Benders. Voor Utrecht 2018 trekt hij met zijn Kytopia Karavaan door Europa op zoek naar nieuwe muzikale invloeden.

Onze doelen

Wij willen de gezamenlijke Europese toekomst verbeelden met bijzondere culturele projecten die de lokale en de globale perspectieven met elkaar vervlechten en Utrecht verbinden met andere Europese steden. Zo laten we zien dat samenwerking nieuwe wegen opent.

1.1.3 Welke doelstellingen wil Utrecht als culturele hoofdstad van Europa verwezenlijken?

Perspectief bieden, vertrouwen versterken

— In een wereld van ongrijpbare politiek en afbrokkeling van de instituties blijven wij optimistisch. We laten zien wat cultuur kan betekenen voor de toekomst van onze stad en van Europa. We laten ons voeden door de culturele rijkdom van Europa en de kwaliteit van onze samenlevingen waarin respect voor de Europese grondwaarden stevig verankerd is.

Wij wensen voor onze kinderen en kleinkinderen dat zij opgroeien, denken en werken in een internationale context van vertrouwen en dat zij in staat zijn mee te bouwen aan hun stad van de toekomst. Met ons culturele programma voor Utrecht 2018 en de actieve bijdrage van burgers laten we zien hoe cultuur samenhang en betekenis kan creëren, en daarmee vertrouwen in de kracht van de stad. Een belangrijke voorwaarde is dat we dicht bij huis beginnen en dat Utrecht 2018 vanaf het begin samen met de inwoners wordt vormgegeven. Mensen moeten zich kunnen identificeren met de culturele programma's en er actief aan kunnen deelnemen. De rol van kunstenaars en creatieven is essentieel: zij voeden de verbeelding, zij verleiden,

emotioneren en ontregelen ons en creëren steeds weer nieuwe perspectieven. Utrecht en Europa raken elkaar in de Utrecht Principles, die zijn geformuleerd in het kader van de viering 300 jaar Vrede van Utrecht. Zij vertegenwoordigen de belangrijkste waarden van de stad:

1. respect voor culturele, etnische en religieuze diversiteit
2. de kracht van kunst en meertaligheid voor sociale duurzaamheid
3. de uitwisseling van kennis ten behoeve van maatschappelijke samenhang en vernieuwing.

Het ontwikkelen van een lokale mensenrechtencultuur hoort onlosmakelijk bij deze drie principes. Zij lopen als een rode draad door het programma en vormen de kern van het onderwijsbeleid en het sociale beleid in onze stad, van de interreligieuze dialoog, maar ook van het Utrechtse cultuurbeleid dat veel betekenis hecht aan participatie, educatie en verbinding.

Nieuwe verbindingen in de stad, in Nederland en Europa

— Wij laten zien dat de transformatie van Utrecht haar kracht ontleent aan de nieuwe allianties die Utrecht 2018 smeedt. Tussen de creatieve sector, het onderwijs en het bedrijfsleven in stad en regio en tussen Utrecht en een reeks van Europese steden.

Wil Europa blijven meepraten in de wereld dan moet het durven vertrouwen op zijn innovatiekracht. Deze uitdaging aan Europa is ook de uitdaging aan Utrecht. We zetten in op duurzame inhoudelijke samenwerking tussen de culturele en creatieve sector, het onderwijs en de commerciële wereld. Met ons culturele hoofdstadprogramma sporen we alle betrokkenen aan om nieuwe werkwijzen te ontwikkelen waardoor onze samenleving sociaal, economisch en ecologisch in een nieuwe balans komt en aan vitaliteit en veerkracht wint. Belangrijk is de uitwisseling van kennis en ervaring binnen en ook buiten Europa. De financiële crisis en de opmars van de nieuwe economieën elders in de wereld scherpen de vraag naar de onderscheidende kwaliteiten van Europa, naar de essentie van de Europese droom. Waarin verschilt die van de Amerikaanse, de Indiase of de Chinese droom? Utrecht presenteert zich als Europees stadslaboratorium en als incubator voor nieuwe inspirerende ideeën.

Slimme groei vertalen in concrete actie

— Wij laten zien hoe Utrecht groei verbindt aan een evenwichtige stadsontwikkeling, een goede kwaliteit van leven en het ruimhartig faciliteren van kennis en creativiteit.

Utrecht wil groeien en tegelijkertijd de kwaliteit van zijn leefomgeving behouden. Dat is geen gemakkelijke opgave in een tijd van recessie en onzekerheid. We moeten slim en zuinig zijn, rekening houden met de wensen en de behoeften van burgers. Voor Utrecht 2018 is een aantal transitiegebieden in de stad en de provincie geselecteerd als ontwikkelingslocaties voor de huisvesting, de productie en presentatie van creatieve en artistieke initiatieven. Dat zijn de proeftuinen waar in 2018 de toekomst van Utrecht voor een breed publiek zichtbaar wordt.

“Utrecht is a wonderful city in a beautiful garden”. Dat was ooit het commentaar van een Chinese museumdirecteur die vanaf de middeleeuwse Domtoren de stad overzag. De stad Utrecht is omgeven door een diversiteit aan historische landschappen, dorpen en kleine historische steden. De regio is bezaaid met kastelen, forten en lustwarandes. Rivieren en kanalen doorsnijden de provincie en verbinden de stad en het ommeland. Dit kostbare, groene gebied raakt steeds verder vervlochten met het stedelijk weefsel. Boerderijen worden als het ware stadsboerderijen, met nieuwe stedelijke functies naast de voedselvoorziening. Utrecht haalt als Culturele hoofdstad van Europa de band met de omgeving stevig aan, onder meer door het erfgoed in de provincie in een nieuw licht te zetten en de toegankelijkheid ervan te versterken.

LANGETERMIJNAMBITIES

MET

ZIN IN

**MORGEN
EN OVERMORGEN**

Utrecht 2018

de stad als basis van vertrouwen

Met het programma voor culturele hoofdstad van Europa in 2018 bouwt Utrecht aan vertrouwen in de stad en in Europa. We kijken naar de stad als een leefwereld in verandering, als een creatieve leeromgeving en als een internationaal kruispunt van cultuur en kennis. En we vertalen die visie in een programmering langs drie themalijnen: Habitat, Playground en Crossroads. Belangrijkste bouwstenen: verbeelding, verbinding en de jonge generatie.

1.2 Licht het concept toe van het programma dat uw stad als culturele hoofdstad van Europa zou willen realiseren.

Drie perspectieven op de stad

— Het programma voor Utrecht 2018 wordt zo opgezet dat het bijdraagt aan het creëren en ervaren van vertrouwen in de stad, door de inzet van cultuur en creativiteit. Die intentie kan alleen effectief zijn als visie en cultureel programma nauw met elkaar zijn verbonden en inwoners en bezoekers dat ook kunnen ondervinden. We hebben daarom gekozen voor drie perspectieven die corresponderen met de actuele ontwikkelingen in onze stad als onderdeel van Europa en de wereld. Deze zijn leidraad voor de structuur, thematiek en invulling van het programma.

De stad als leefwereld in verandering

— De wereld verstedelijkt razendsnel. Die trend vormt een enorme uitdaging en vraagt om een fundamentele heroriëntatie op de economische, de sociale en de culturele context van onze steden. In dat licht bezien biedt de economische crisis mogelijkheden tot verandering. Hij dwingt planners om op een nieuwe, andere manier naar de groei en de vooruitgang van hun stad te kijken. In Utrecht verschuift na jaren van grootschalige fysieke uitbreiding de aandacht meer naar de kwaliteit van het leven in de stedelijke regio. Naar de stad als publieke ruimte, als ontmoetingsplaats van betrokken inwoners.

Nieuwe begrippen als tijdelijkheid, hergebruik en organische groei doen hun intrede in het vocabulaire van de stadsplanners. De economische onzekerheid schept ruimte voor openheid en flexibiliteit in de ontwikkeling van stadsdelen. Waar in de transitiegebieden oude functies verdwijnen en leegstand en verpaupering dreigen, gloort hergebruik als een praktisch alternatief.

De demografische en fysieke sprong die Utrecht maakt zegt nog niets over hóe we deze stad willen laten groeien als gemeenschap en als thuis voor individuele burgers. Mensen met al hun verschillen en achtergronden maken de stad. Zij vormen het sociaal en cultureel kapitaal, het hart en de ziel van de stad. Culturele diversiteit is het wezenskenmerk van een vitale stedelijke regio, het is de kunst om die meerstemmigheid productief te maken. En te zorgen dat alle groepen en generaties erop kunnen vertrouwen dat zij voor zichzelf een gewaardeerde plek kunnen creëren in de complexe context van de stad. Dat ze actief kunnen participeren in de vormgeving van hun leefwereld, dat ze zich thuis kunnen voelen in hun eigen wijk en straat.

Culturele participatie en samenwerking zijn krachtige middelen gebleken om de verbinding tussen groepen en generaties in de stad te versterken. In Utrecht heeft dat proces zich voor een deel zelfstandig ontwikkeld door de steeds spontaan opbloeiende culturele en sociale initiatieven van onderop. De stad en haar regio kennen een levendige vrijwilligerscultuur en een grote rijkdom aan artistieke platforms en samenwerkingsverbanden. De gemeente investeert daarnaast al vele jaren gericht in een infrastructuur van cultuurhuizen in de wijk, in beeldende kunst in de openbare ruimte, in amateurkunst. Ook community art ontpopt zich als een onmisbare schakel in de culturele ecologie van Utrecht. Het is een effectief middel om afhakers, nieuwkomers en passanten bij de ontwikkeling van hun stad en hun wijk te betrekken.

De stad als creatieve leeromgeving

— De stad is een groot, open speelplein waar je leert voor het leven. De cultuur van een stad levert een wezenlijke bijdrage aan een brede persoonlijke ontwikkeling van haar inwoners. Individueel succes hangt niet alleen af van persoonlijke inspanningen of van een goede opleiding, de atmosfeer waarin iemand opgroeit is minstens zo bepalend. De nabijheid van concertzalen en stadsparken, van poppodia en artistieke broedplaatsen, van restaurants en cafés waar je met de hele wereld in gesprek kunt raken.

Welke culturele bagage hebben de burgers nodig om zich staande te houden in een wereld die steeds sneller verandert? Dat is een hoogst actuele vraag, zeker in een regio waar elke dag bijna de helft van de bevolking in een school- of collegebank doorbrengt. We betreden een tijdperk van grote onzekerheid. Onze kinderen moeten daarmee leren omgaan. Ze moeten zich kunnen voorbereiden op een complexe toekomst, hun eigen ideeën over de wereld en het leven kunnen vormen. Hun eigen belangen en perspectieven afwegen tegen die van anderen. Noem het een eigentijdse vorm van het negentiende-eeuwse Bildungs-ideaal: Utrecht wil zijn jonge inwoners alle kansen bieden om zich, ook buiten de muren van het klaslokaal, te ontwikkelen tot breed georiënteerde, verantwoordelijke burgers. Utrecht brengt dat ideaal binnen handbereik door zich te ontwikkelen tot een attractieve, open Europese stad. Een internationale onderwijs- en universiteitsstad met een grootstedelijk cultuuraanbod en een op kennis en creativiteit geënte economie. Want cultuur en economie staan in onze visie niet los van elkaar. Een vitaal kunstklimaat fungeert als anjager van innovatie en economische ontwikkeling. Het is een niet te onderschatten vestigingsfactor voor bedrijven en zorgt voor nieuwe werkgelegenheid. De stad is goed op weg om die ambities te realiseren. In de Randstedelijke conglomeration waar Utrecht toe behoort ontwikkelt de creatieve bedrijvigheid zich tot een industrie van economisch belang.

Utrecht heeft de afgelopen decennia een veelbelovende positie opgebouwd als broedplaats van nieuwe artistieke initiatieven, van starters in de creatieve industrie, van kunstzinnig onderzoek en social design. De uitdaging is om vanuit de creatieve sector nieuwe coalities en meer synergie te ontwikkelen met de onderwijs- en kennisinstellingen en het bedrijfsleven in onze stadsregio. Want daar ligt ons innovatiekapitaal en de basis voor nieuwe vormen van leren, leven en creëren: in een inhoudelijke versmelting van de vaak nog gescheiden werelden van kennis, creativiteit en economie.

De stad als internationaal kruispunt van kennis en cultuur

— De Europese verbeeldingskracht vindt zijn voedingsbodem in de culturele en creatieve dynamiek van de steden. Zij behoren tot de bruisende cultuurcentra van de wereld. Ze zijn het symbool van de vrijheid van denken. De typisch Europese touch herkennen we in de diverse kunstdisciplines, in de architectuur, de filosofie en de wetenschap. Utrecht is met zijn profiel van kennis en cultuur per definitie een internationaal georiënteerde stad. En wordt met zijn creatieve sector en hoger onderwijs een steeds serieuze speler op het Europese speelveld.

Utrecht en Europa zijn geen vreemden voor elkaar. De stad ontstond als legerplaats aan de grens van het Romeinse rijk. Het dankt zijn naam aan de doorwaadbare plaats, de trajectum, in de Rijn waar de Romeinen hun tenten opsloegen. Eeuwenlang was Utrecht de aartsbischoppelijke representant van een geestelijke wereldmacht. En driehonderd jaar geleden de onderhandelingslocatie voor een bonte stoet van Europese diplomaten die hier na lang beraad in 1713 met elkaar de Vrede van Utrecht ondertekenden. Nog altijd zijn wij door duizend draden verbonden met de landen en streken die ons omringen. Via de kunst en de politiek, de sport en de wetenschap, het toerisme en de handel. En door de komst van veel nieuwe Utrechters – onder wie veel wetenschappers en studenten – uit alle windstreken van Europa. De internationale oriëntatie van Utrecht is relevant vanuit een welbegrepen eigenbelang. De Utrechtse regio, onderdeel van de noordwestelijke Randstad, behoort tot de economisch sterkste regio's van Europa en heeft alles in huis om ook in de toekomst een van de aanjagers van de Europese economie te blijven. Onze duizenden wetenschappers, kunstenaars, leraren en studenten vormen een welhaast onuitputtelijk reservoir van creatieve vernieuwers. Zij behoren tot een generatie die nu al internationaal samenwerkt om de toekomst van de volgende generaties – op het gebied van klimaat, energie, demografie, gezondheid, kunst en cultuur, sociale cohesie en financiële markten – veilig te stellen.

Utrecht ontvangt Europa: gezanten onderhandelen over de Vrede van Utrecht in het Utrechse stadhuis van 1711-1713.

DE VREDE VAN UTRECHT, 1713

— Stad en Provincie Utrecht vieren in 2013 het historische feit dat driehonderd jaar eerder, op 11 april 1713, de Vrede van Utrecht werd getekend. Dat verdrag maakte een eind aan de Spaanse Successieoorlog en vestigde een nieuw machtsvenwicht in Europa. De effecten waren ook voelbaar in de Noord- en Zuidamerikaanse koloniën. De vredesregeling was een wereldwijde overeenkomst die de weg plaveide naar verdere Europese samenwerking en conflictbeheersing.

Opeens was Utrecht het diplomatieke middelpunt van Europa. Afgevaardigden uit Frankrijk, Groot-Brittannië, Portugal, Savoye, Brandenburg-Prusen en de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden vergaderden anderhalf jaar lang in het stadhuis. Feesten, theatervoorstellingen en uitbundige diners droegen bij aan de goede sfeer die nodig was om de partijen tot elkaar te brengen. Het verdrag heeft de toon gezet voor een traditie van internationale diplomatie. De langdurige periode van vrede na 1713 leidde tot een culturele en maatschappelijke opbloei van Europa.

Utrecht herdenkt de Vrede van Utrecht met een uitgebreid cultureel programma onder het motto: *The Art of Making Peace*. In een actieve uitwisseling met andere Europese landen en steden. De viering heeft Utrecht geïnspireerd om de Utrecht Principles op te stellen als de belangrijkste waarden van de stad. Dat zijn:

1. **respect** voor culturele, etnische en religieuze diversiteit
2. de **kracht** van kunst en **meertaligheid** voor sociale duurzaamheid
3. de **uitwisseling van kennis** ten behoeve van maatschappelijke samenhang en vernieuwing.

Het ontwikkelen van een lokale mensenrechtencultuur hoort onlosmakelijk bij deze drie principes.

De viering van de Vrede van Utrecht is in thematiek en werkwijze een belangrijke inspiratie voor Utrecht Culturele hoofdstad van Europa in 2018.

Mindmap voor de viering van driehonderd jaar Vrede van Utrecht.

HOPE

celebrate
2013

futur

Utrecht 2018

Trust Factory

We presenteren Utrecht 2018 als een cultureel, mentaal, economisch en fysiek bouwproject. Als een Trust Factory, een werkplaats van vertrouwen in onszelf, elkaar, de stad en Europa. Uit de gesprekken die wij over onze stad hebben gevoerd tekenen zich drie duidelijke thema's af die samen de textuur vormen van onze nabije toekomst en die een programmatische vertaling zijn van de hierboven beschreven perspectieven. We noemen ze Habitat, Playground en Crossroads. Samen vertellen zij een verhaal over de energie en het lef om het anders te doen.

Habitat

Ervaar de kracht van de stad

— De stad bestaat uit gebouwen, straten en pleinen, parken en grachten, bedrijventerreinen, spoor- en waterwegen en flink wat rommelzones. Het is de fysieke conditie waarin mensen hun leven vormgeven, hun dromen koesteren, met elkaar samenleven en samenwerken. Hun kinderen opvoeden en hun talenten ontplooiën. Habitat gaat over de stad als leefwereld: over hoe we die zo inrichten dat we er ons thuis voelen. Hoe we culturele verschillen vruchtbaar en productief maken en de lokale democratie kunnen versterken.

Playground

Ontdek de kracht van cultuur en kennis

— De stad is een open speelterrein waar je de wereld leert kennen. De cultuur van een stad draagt wezenlijk bij aan de Bildung of de éducation permanente van de komende generaties. De stad zelf is een campus, een broedplaats van talent, een leerschool voor het leven, binnen maar ook buiten de muren van het onderwijslokaal.

Crossroads

Investeer in de kracht van Europa

— De stad is ook een internationale ontmoetingsplaats, een plek van samenwerking en samenwerking, van culturele uitwisseling en bevruchting. Onderling vertrouwen in Europa ontstaat uit het besef van culturele verbondenheid, van gedeelde waarden en een gezamenlijke geschiedenis en toekomst. Mensenrechten en eenheid in verscheidenheid behoren tot de kernwaarden van Europa.

Vrijplaats voor de verbeelding

Bouwstenen programma

Cultuur is als zuurstof

— “We should broaden our definition of culture to find new support, by letting the public know that culture is not like some overpriced bottle of champagne but like oxygen, something that helps us, in one way or another, to breath life into our own existence, making it possible to cross boundaries, embrace different viewpoints, and sharing common experiences with strangers.” Dat zei Bas Heijne – schrijver en scherp observator van de Nederlandse samenleving – tijdens het Eurocities Culture Forum in Utrecht, april 2012. Nog een citaat, een uitspraak van Maria Hlavajova, directeur van BAK, het Utrechtse centrum voor actuele kunst dat samenwerkt met collega-instellingen overal in Europa: “Before the transformative momentum of today settles, art must not let go of the possibility and responsibility to contribute its imaginaries toward how the world of tomorrow will be. Chances are, however, that imagining the world otherwise will need to remain an imperative function of art for all time.”

Beide uitspraken zijn ons uit het hart gegrepen en raken de kern van de Utrechtse kandidatuur. Zonder verbeeldingskracht van kunstenaars en creatieven hebben onze steden geen toekomst, verdorren en verschrompelen ze. Kunst laat ons zien wie we zijn, kan mensen in vervoering brengen, hen een kritische spiegel voorhouden en inspireren tot verandering. Kunstenaars zetten ons op het verkeerde been, veroorzaken beweging. Kunst laat de stad en de mensen die er wonen ademen, geeft hen kleur en karakter. Trust the Future, Create your City, het motto van Utrecht 2018, kan net zo goed het credo van de kunst zijn. Immers: zonder vertrouwen in de toekomst is er geen nieuwsgierigheid, geen experiment, geen confrontatie, geen risico. Geen ruimte voor grandioze mislukkingen én artistieke hoogtepunten. Utrecht 2018 biedt een vrijplaats voor de artistieke verbeelding van de stad van de toekomst.

Verbinden is een kunst

— Verbinden is een kunst, het vergt vaak een jarenlange investering. In de afgelopen jaren is in Utrecht kostbare ervaring verzameld met het bevorderen van cultuurparticipatie, de inzet van kunst en cultuur bij de ontwikkeling van de Utrechtse wijken en de betrokkenheid van de ‘happy many’ in de volksbuurten. Het is niet voor niets dat wij op weg naar 2018 de viering van de Vrede van Utrecht als een onontbeerlijke tussenstap hebben gedefinieerd.

In de aanloop naar 2013 heeft Utrecht een eigen werkwijze ontwikkeld in een samenspraak van cultuurproducenten, universiteiten, scholen, maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven. Er is een klein leger van verbinders en bruggenbouwers opgebouwd: Utrechters die de stad door en door kennen, maar die ook de weg weten in Europa, in de wereld van de kunst en de festivals. Zij weten hoe ze de grote Europese verhalen kunnen verbinden aan het Utrechtse erfgoed, hoe ze bewoners met kunstenaars in contact kunnen brengen, de cultuursector met het onderwijs en het bedrijfsleven, de jongeren met de ouderen. Deze werkwijze van cocreatie, coproductie en cofinanciering zetten we ook in bij de voorbereidingen voor 2018. De Utrechtse verbinders zullen daarin een onmisbare schakel vormen.

Jongeren zijn aan zet

— Utrecht is, en blijft nog wel even, de jongste stad van Nederland. Daarom stelt Utrecht 2018 nadrukkelijk de volgende generatie centraal. Utrechtse jongeren en hun leeftijdgenoten in Europa krijgen de ruimte om een substantieel deel van het culturele hoofdstadprogramma zelf te bedenken en uit te voeren. Maar die jeugd staat niet alleen. Utrecht 2018 gaat ook over de vraag hoe de verschillende generaties in deze dynamische tijden op een inspirerende manier van elkaar kunnen leren. Het ‘meester-gezel’ principe wordt leidend in het voorbereidingstraject en in zoveel mogelijk programmaonderdelen. En de meester hoeft lang niet altijd de oudste te zijn. In 2018 zijn wij allemaal 18.

De organisatie Utrecht 2018 werkt nauw samen met universiteiten en hogescholen, hun studentenorganisaties en de in Utrecht gevestigde Nationale Jeugdraad. Een trendteam van deze raad slaat als adviseur en inspirator een brug tussen de ideeën van professionals en jongeren uit Utrecht en de rest van Nederland. Via internationale studentenorganisaties als AEGEE (motto: ‘Some call it Europe, we call it home’) leggen we verbindingen met creatieve jongeren elders in Europa. Utrecht zet zijn samenwerking voort met European Youth Capital 2011 Antwerpen en zoekt contact met andere European Youth Capitals als Rotterdam (2009), Turijn (2010) en Maribor (2013), om expertise en ervaring op te bouwen in het programmeren voor jongere doelgroepen vanuit Europees perspectief.

1.3 Kan dit programma in een slagzin worden samengevat?

TRUST
THE FUTURE
CREATE
YOUR CITY

UTRECHT EDUCATIESTAD

Een van de Utrecht Principles formuleert als opdracht aan de stad: de uitwisseling van kennis ten behoeve van maatschappelijke samenhang en vernieuwing. Vertegenwoordigers van alle typen onderwijs, van basisschool tot universiteit, onderschrijven die doelstelling en hebben zich verenigd in de Utrechtse Onderwijs Agenda. Die plaatst de talentontwikkeling van Utrechtse jongeren van nul tot twintig jaar in een breed kader van sociale samenhang, wijk en buurt, culturele voorzieningen en jongerenwerk. Natuurlijk is de Utrechtse Onderwijs Agenda ook betrokken bij de ambitie van Utrecht om in 2018 Culturele hoofdstad van Europa te worden.

— De uitgangspositie van Utrecht als onderwijsstad steekt in een aantal opzichten gunstig af bij die in andere grote steden in Nederland. Het is een van de weinige plaatsen waar bevolking en werkgelegenheid de komende decennia blijven groeien. Dat staat borg voor een relatief jonge bevolkingsopbouw met een toenemende behoefte aan alle soorten onderwijs. De structuur van de werkgelegenheid in Utrecht is relatief hoogwaardig, de stad telt het hoogste percentage hoogopgeleiden (54%) van ons land met een grote concentratie van kenniswerkers.

Op een bevolking van ruim 300.000 inwoners zijn er 137.000 kinderen en jongeren die onderwijs genieten. 27.000 Leerlingen in het primair onderwijs, 10.000 leerlingen in het voortgezet onderwijs. De hogescholen en de universiteiten zijn samen goed voor meer dan 70.000 studenten.

Regionale Opleidingscentra

— Met in totaal 28.000 leerlingen telt de provincie Utrecht twee grote regionale opleidingscentra voor middelbaar beroepsonderwijs en volwassenen-educatie, ROC Midden Nederland en ROC ASA.

Universiteit Utrecht

— De Universiteit Utrecht is een researchuniversiteit met zeven faculteiten die gezamenlijk het hele wetenschappelijke spectrum van onderzoek en onderwijs bestrijken. Opgericht in 1636 is de universiteit uitgegroeid tot een moderne instelling van onderwijs en wetenschap met een uitstekende internationale reputatie. De Shanghai-ranglijst van universiteiten plaatst Utrecht op nummer één in Nederland en op nummer twaalf in Europa. De universiteit telt 30.000 studenten. Een internationaal onderdeel is het University College, het internationale Honors College van de universiteit, waar honderden studenten uit de hele wereld hun academische opleiding volgen op hun eigen campus in de stad.

Universiteit voor Humanistiek

— De Universiteit voor Humanistiek is een kleine, levensbeschouwelijke universiteit in het hart van Utrecht met vierhonderd studenten. Onderzoek en onderwijs zijn geïnspireerd door het humanistisch gedachtegoed en richten zich op vragen rond zingeving en de inrichting van een menswaardige samenleving.

Hogeschool Utrecht

— De hogere beroepsopleidingen van de Hogeschool Utrecht zijn verdeeld over zes faculteiten: Educatie, Gezondheidszorg, Maatschappij & Recht, Economie & Management, Natuur & Techniek en Communicatie & Journalistiek. Ruim 34.000 studenten volgen één van de 80 bacheloropleidingen, 4.321 studenten volgen één van de 27 masteropleidingen.

Hogeschool voor de Kunsten Utrecht

— Utrecht is ook goed vertegenwoordigd in het kunstenonderwijs met de Hogeschool voor de Kunsten HKU. Daar studeren ruim 3800 studenten in de richtingen Beeldende Kunst, Vormgeving, Muziek, Theater, Games & Interactie, Media & Kunstmanagement. De HKU is gevestigd in Utrecht, Hilversum en Amersfoort.

Utrecht 2018

— De Utrechtse kennisinstellingen zijn op verschillende fronten betrokken bij de voorbereidingen voor Utrecht 2018 en ze hebben een hand in veel van de programmavoorstellen in dit bidbook. In het Museum van de Toekomst bijvoorbeeld en het internationale onderwijsprogramma Your kids and theirs. Alle studentenmuziekgezelschappen werken mee aan de uitvoering van de megacompositie van de European Puzzle.

Utrecht 2018 en de toekomst van de wetenschap

— De Universiteit Utrecht organiseert in 2018 en de jaren daar naartoe internationale symposia over de toekomst van de wetenschap. Zoals andere maatschappelijke instituties heeft de wetenschap zelf ook te maken met een vertrouwenscrisis, internetgebruikers vinden wetenschappelijke data niet perse betrouwbaarder dan andere, minder academische bronnen. De vraag luidt: hoe geven we ons vertrouwen in de autoriteit en de integriteit van de wetenschap door aan de volgende generaties? De wetenschappelijke speerpunten van de Universiteit Utrecht vormen de aanleiding voor internationale symposia over:

- de toekomstbestendige stad
- de toekomst van de instituties
- de jeugd van morgen
- en de toekomst van onze gezondheid.

‘Tools om te overleven in de eenentwintigste eeuw’

— Jeanine Vlastuin is rector van het Utrechtse Amadeus Lyceum, een Cultuurschool in de gloednieuwe stadswijk Vleuterweide/Leidsche Rijn.

“Onderwijs draait echt niet meer om kennis alleen. Met de snelle veranderingen in onze samenleving zijn de carrièreperspectieven voor jongeren nauwelijks te voorspellen. Daarom focussen wij niet alleen op het diploma, de persoonlijke groei van de leerlingen is minstens zo belangrijk. We gebruiken kunst en cultuur als voertuig voor het leren. De samenwerking met creatieve professionals en kunstinstellingen, met musici en dansers is integraal onderdeel van het curriculum. Daarom ook zijn we zo enthousiast over Utrecht 2018. Onze school neemt deel aan het project De Stad: leerlingen maken hun eigen versie van het bidbook waarin ze de stad van de toekomst vormgeven. We willen dat onze scholieren zich deel van Utrecht voelen. We proberen de oude stad hierheen te halen, letterlijk over de brug te trekken door het sluiten van creatieve allianties. We moeten onze jongeren de tools geven om te overleven in de onzekere wereld van de eenentwintigste eeuw. Wat voor burgers willen ze worden? Hoe kunnen ze zorgen dat ze niet ondergesneeuwd raken door de social media? Ze moeten leren omgaan met risico's. Zet de ramen open, kijk naar buiten, de toekomst in, dat is de uitdaging.”

UITGELICHT

Go APE in het Science Park

Het Science Park De Uithof, de vestigingsplaats van de Hogeschool Utrecht en een groot deel van de Universiteit Utrecht, zal in 2018 een belangrijke locatie zijn voor het culturele hoofdstadprogramma. Met festivals als deBeschaving en een extra editie van de Culturele Zondag vol kunst, kennis en theater voor een breed publiek.

De Botanische Tuinen van de universiteit vormen de gedroomde locatie voor APE, het Kunstzinnig Energie Park. Enkele voetbalvelden groot, vol beeldende installaties die worden aangedreven door menselijke handelingen als trekken, duwen, tillen, hijsen, rollen, dansen en springen. Bezoekers ervaren aan den lijve hoeveel energie hun bewegingskracht kan opleveren. Zonder publiek geen kunst, zonder participatie geen energie. Het Energiepark is een groei-project dat begint met een eerste installatie in 2012 en een proeftuin in 2013. Het is klaar in 2018, het jaar waarin Utrecht culturele hoofdstad van Europa wil zijn. Initiatiefnemer, de Stichting Kunstzinnig Energiepark, kan nu al rekenen op een lange lijst van partners: kunstenaars en wetenschappers in het Science Park, maar ook scholen en wijken in de stad.

BILDUNG

3.0

**CONNECTING
CULTURE
& KNOWLEDGE**

De stad is een open speelterrein waar je leert voor het leven.

Utrecht educatiestad. Het Science Park ontvangt elke dag tienduizenden studenten.

Utrecht is al tien jaar de beste universiteit van Nederland volgens de Academic Ranking of World Universities van de Universiteit van Shanghai. In Europa staat Utrecht op een gedeelde twaalfde plaats.

Wonderful city in a beautiful garden

De stad en de provincie Utrecht dragen dezelfde naam en zijn historisch en geografisch nauw met elkaar verweven. De Europese verhalen liggen voor het oprapen langs de Utrechtse wegen, rivieren en verdedigingslinies. De besturen werken al jaren samen en bouwen aan een gedeelde Europese toekomst als krachtige regio van kennis en cultuur.

1.4 Welk gebied wil de stad bij het evenement betrekken? Waarom?

Europese crossroads in stad en regio

— De fietser die de Utrechtse regio doorkruist zal gemakkelijk de indruk krijgen dat er ruimte te over is in onze provincie. Het zal hem verbazen door welk een 'beautiful garden' de drukke hoofdstad Utrecht wordt omzoomd. De provincie kent een grote verscheidenheid aan landschappen. Maar de fietsroutes en fraaie buitenplaatsen kunnen niet verhullen dat Utrecht met een oppervlakte van 1450 vierkante kilometer de kleinste provincie en met ruim 1.2 miljoen inwoners ook nog eens de dichtstbevolkte regio van Nederland is.

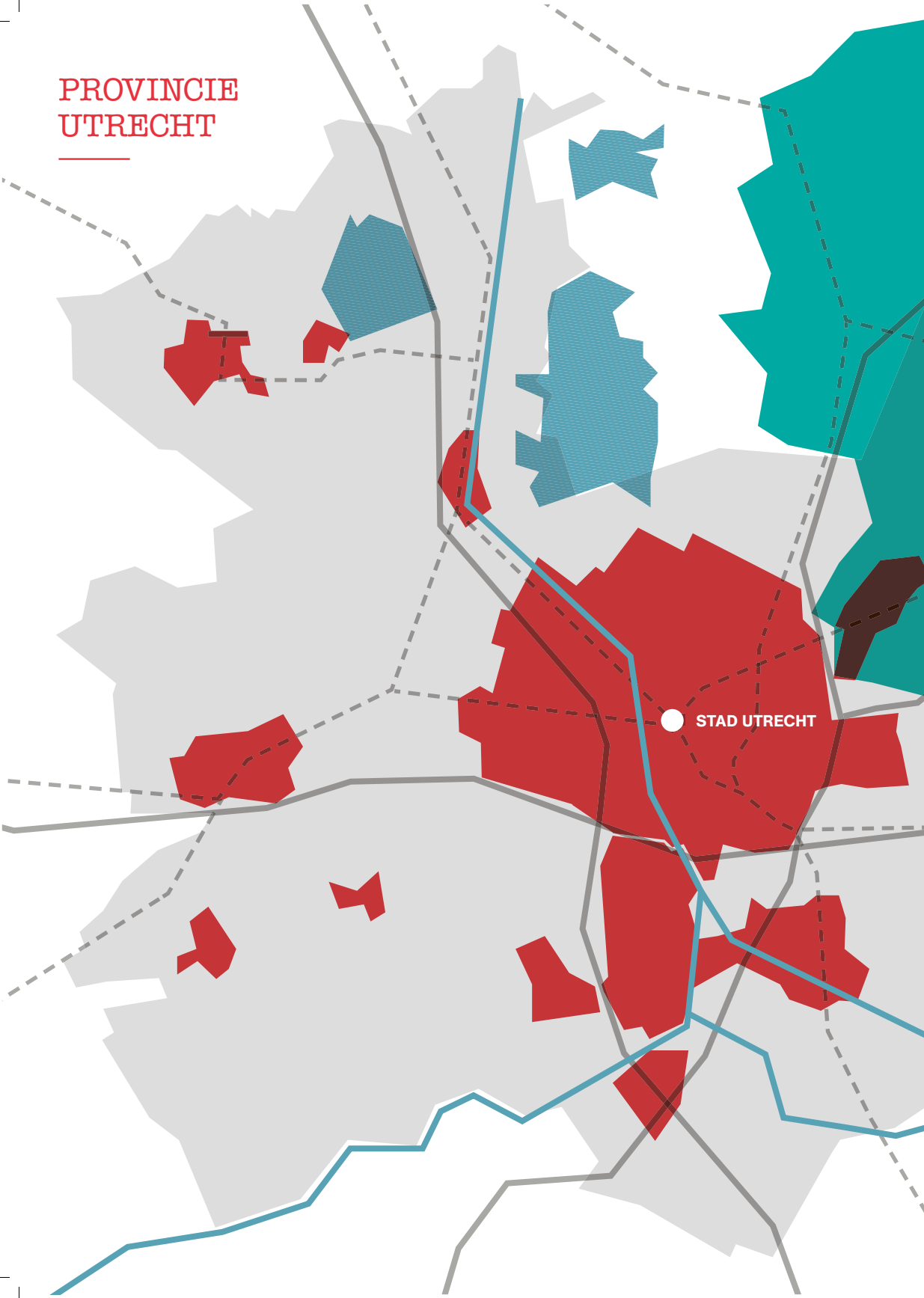
De stad en de provincie Utrecht horen onlosmakelijk bij elkaar, ze dragen niet voor niets dezelfde naam. De regio wordt met Amsterdam, Rotterdam en Den Haag tot de grote metropool van de Randstad gerekend. Als scharnierpunt van de nationale verkeersstromen – over de weg, het water en het spoor – werkt Utrecht mee aan de welvaart van Nederland. Voortdurend wordt er gesleuteld aan de bereikbaarheid en verbinding van de Nederlandse delta met haar mainports Rotterdam en Schiphol.

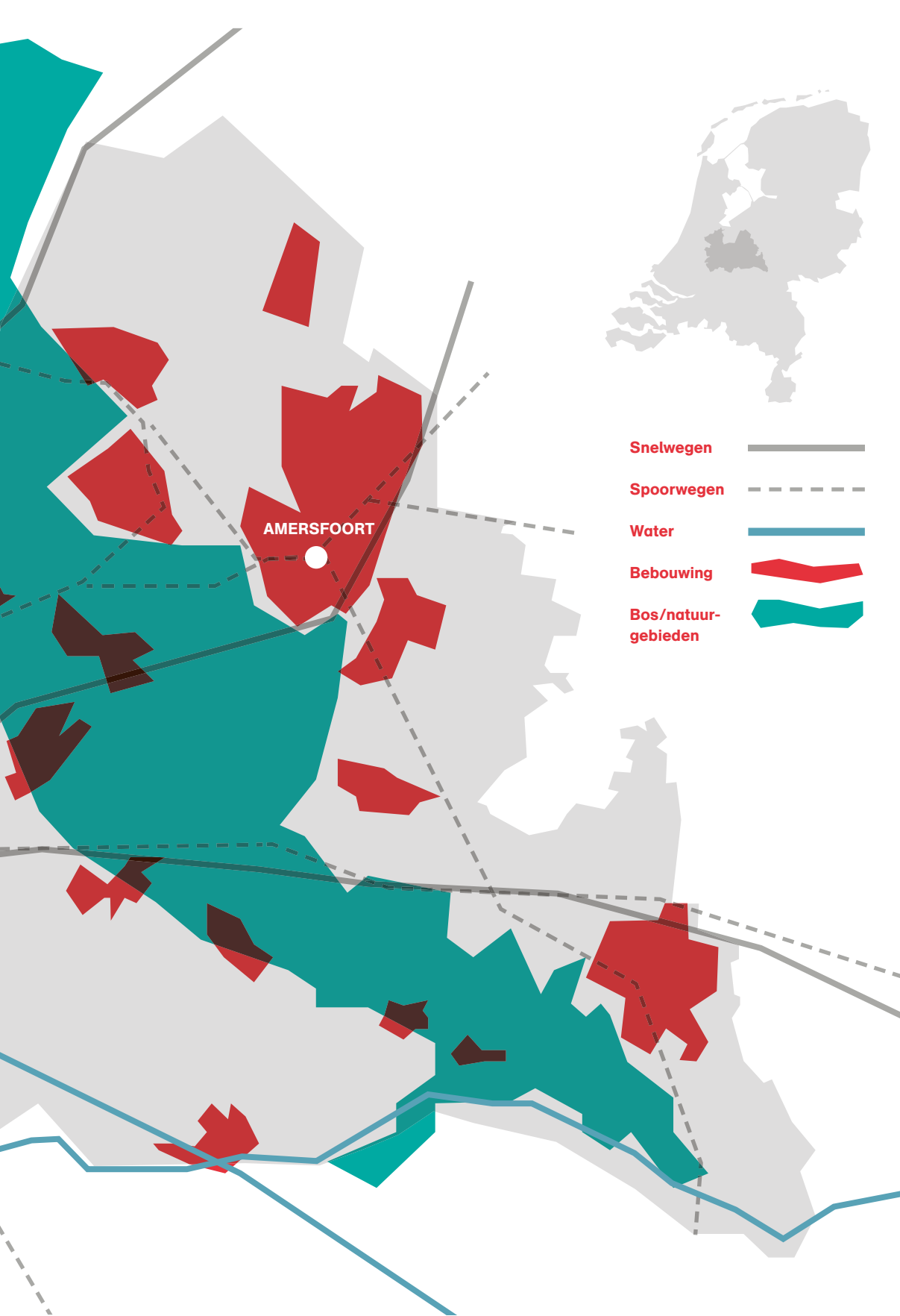
Deze groei en bereikbaarheid mogen niet ten koste gaan van unieke landschappelijke en historische kwaliteiten en de aantrekkelijkheid van het leven in de dorpen en de kleinere steden. De snelle verstedelijking kent haar schaduwzijden. Onze provincie wil de komende decennia en ook daarna blijven voldoen aan de toenemende vraag naar wonen, werken en recreëren en tegelijk de nodige ruimte

bieden aan landbouw en natuur. Ze wil een actief beleid voeren om het toenemend contrast tussen de jeugdige bevolking in de stad en de langzaam vergrijzende populatie in de regio te overbruggen. Onze uitdaging voor de 21ste eeuw is hoe we deze soms tegenstrijdige belangen in een goede balans brengen. Dat is de reden waarom het stads- en provinciebestuur, die al vele jaren nauw samenwerken, ook voor Utrecht 2018 de handen ineen hebben geslagen. De attractiviteit van de stad Utrecht als pleisterplaats van studenten en wetenschappers, als vestigingsplaats van bedrijven en instellingen en als partner voor internationale uitwisseling wordt voor een belangrijk deel bepaald door de directe nabijheid van die oase van groen aan de rand van de stad. De regio floreert op haar beurt door de dynamiek en innovatiekracht van haar hoofdstad en haar tweede stad Amersfoort. De min of meer gescheiden werelden van stad en platteland vloeien steeds meer in elkaar over. Het platteland van Utrecht verstedelijkt en de stad Utrecht vergroent. Stad en regio raken op een nieuwe manier met elkaar verweven. Andere, verstedelijkende gebieden in Europa zullen dezelfde transitie doormaken. Daarom is de gezamenlijke groei van stad en regio een belangrijk thema voor Utrecht 2018.

PROVINCIE
UTRECHT

AMERSFOORT

- Snelwegen ———
- Spoorwegen - - - - -
- Water ———
- Bebouwing █
- Bos/natuurgebieden █

Tweeduizend jaar van Europese verhalen

— Tweeduizend jaar geschiedenis hebben hun sporen nagelaten in het typische Hollandse landschap van de stadsregio Utrecht. De 26 gemeenten van de provincie zijn door de historie met elkaar verbonden langs het water, de wegen en de verdedigingslinies in het hart van Nederland. Utrecht en Amersfoort zijn de twee grote historische steden in dit gebied. Al deze gemeenten willen we betrekken bij Utrecht 2018. De geschiedenis van het water, de wegen en de linies zal in 2018 opnieuw tot leven komen in theater, animatie en games.

Vaak lopen de hoofdwegen van nu langs routes die Utrecht al vele eeuwen lang doorkruisen. Zoals de Limesweg, onderdeel van de grootste archeologische lineaire structuur in Europa. De oude Romeinse grens loopt dwars door het oude centrum van Utrecht en door de grootste nieuwbouwwijk van Nederland, Leidsche Rijn, naar Woerden en aan de andere kant naar Wijk bij Duurstede. Of de Via Regia als onderdeel van de eeuwenoude route naar Keulen. Eind achttiende eeuw hebben de rijke Utrechters hier hun buitenverblijven laten bouwen. Zo is de Stichtse Lustwarande ontstaan, een gordel van meer dan honderd buitenplaatsen.

Om de Nederlanden en Utrecht te beschermen tegen vijandelijke invasies ontwikkelden de Nederlanders in de loop van de eeuwen met hun waterbouwkundige vernuft ingenieuze verdedigingslinies in het Utrechtse landschap. Er werden verdedigingswallen en forten gebouwd van waaruit we de vijand konden beschieten. Deze Nieuwe Hollandse Waterlinie, ruim 45 forten, van de noordelijke tot de zuidelijke grens van de provincie, is er nog steeds.

De stad en de regio delen ook de gezamenlijke erfenis van de historische stad, haar musea en de vele nationale en Europese verhalen die zich in deze streek hebben afgespeeld. Schrijfster Belle van Zuylen woonde in de achttiende eeuw in een kasteel aan de Vecht en correspondeerde met de grote geesten van haar tijd. De jonge rechtenstudent James Boswell raakte tijdens zijn Grand Tour door Europa tot over zijn oren verliefd op haar. Napoleon liet een weg aanleggen door de stad en de provincie voor zijn oprukkende leger. Aan het eind van de Eerste Wereldoorlog zocht de Duitse Keizer Wilhem II zijn toevlucht in Doorn. Deze en vele andere Europese verhalen worden opnieuw verteld in 2018.

De regio in 2018

— Met het culturele hoofdstadproject grijpt Utrecht de kans om tweeduizend jaar geschiedenis en verbondenheid van de stad en de regio met Europa opnieuw te verbeelden. Door zichtbaar te maken hoe wij in een Nederlandse traditie van planologie en landschapsbeheer om willen gaan met het behoud van ons landschappelijk erfgoed en met de rijke historie van onze snel groeiende regio. De afgelopen decennia zijn er enorme investeringen gedaan om het cultureel erfgoed en het landschap te behouden voor de volgende generaties. In de aanloop naar 2018 zetten wij in op een nieuwe duiding en een herwaardering van dit cultureel kapitaal. We geven het een tweede leven en een betekenis voor de toekomst door het in het perspectief van Europa te plaatsen.

Een tweede leven voor het regionale erfgoed. Paleis Soestdijk, voormalig onderkomen van de koninklijke familie, blijkt een spannende locatie voor exposities en theateervoorstellingen.

Boer en filosoof Jan Huijgen, winnaar van de Europese Sicco Mansholtprijs in 2007, jivert voor herstel van de regionale voedselcultuur.

BOER ONDERNEMER

FILOSOF

1.5 Heeft u al de steun van de plaatselijke/regionale politieke autoriteiten? Of bent u pas later van plan om hun steun te vragen?

Steun plaatselijke autoriteiten

— Al in 2000 sprak het gemeentebestuur van Utrecht zich uit over de ambitie om culturele hoofdstad van Europa te worden, de eerstvolgende keer dat Nederland zou worden uitgenodigd een kandidaat te leveren. Het was het startsein voor een langetermijnstrategie gericht op het verstevigen van de culturele infrastructuur en de internationale profilering van de stad. De ambitie stond vanaf dat moment vermeld in de jaarlijkse programma-begrotingen van de stad en gaf focus aan het cultuurbeleid en later ook de strategieën op het gebied van stedelijke ontwikkeling en city marketing.

Vanaf 2004 heeft het provinciebestuur zich bij deze ambitie aangesloten. De samenwerking is in 2004 formeel in een intentieverklaring vastgelegd en daarna in een samenwerkingsconvenant bevestigd. De viering in 2013 van 300 jaar Vrede van Utrecht maakt deel uit van het gezamenlijke traject op weg naar 2018, als onderdeel van een internationale profilering van Utrecht als 'stad en regio van kennis en cultuur'. De stad is leidend in de totstandkoming van het project culturele hoofdstad van Europa 2018 en draagt ook volledige verantwoordelijkheid voor de uitvoering na toekenning van de titel. De beide overheden hebben in 2005 de Stichting Vrede van Utrecht in het leven geroepen om de viering van de Vrede van Utrecht in 2013 en de kandidatuur van Utrecht voor culturele hoofdstad van Europa 2018 voor te bereiden. De stichting doet dit in nauw overleg met vele vertegenwoordigers van de culturele sector, het onderwijs en het bedrijfsleven én met bestuurders en ambtenaren van diverse diensten en afdelingen. Utrecht 2018 is daarmee een project van de gehele stad en van een reeks steden en culturele organisaties in de provincie geworden.

Ook de lokale ondernemers en winkeliers ondersteunen de Utrechtse kandidatuur.

EUROPA
& UTRECHT

Europese Dimensie

Verbinden, onderzoeken, uitwisselen en confronteren in een kritische en constructieve dialoog: dat is de zuurstof voor een nieuw vertrouwen en een levende Europese cultuur. Steden hebben daarin een voorname rol te spelen. Zij zijn tegelijkertijd lokaal en globaal georiënteerd, ze verbinden de kleine met de grote wereld. Met Utrecht 2018 willen we de wereld van een Nederlandse stad en regio verbinden met de toekomst van Europa.

1.8 Licht toe hoe het evenement aan elk van de onderstaande criteria zal voldoen. Wat “de Europese dimensie” betreft: hoe wil de stad aan de volgende doelstellingen bijdragen?

- de samenwerking tussen culturele actoren, kunstenaars en steden in uw land en in andere lidstaten in alle culturele sectoren bevorderen;
  - de aandacht vestigen op de rijke culturele diversiteit in Europa;
  - de gemeenschappelijke aspecten van Europese culturen naar voren brengen.
- Licht toe hoe het evenement kan bijdragen tot nauwere banden tussen de stad en Europa.

Ramen en deuren wijd open

— Ondanks de open geest en internationale oriëntatie van Utrecht valt er in onze stad nog veel te winnen als het erom gaat Europa een warme plek te geven in de harten van de burgers. ‘Culturele hoofdstad’ gaat niet over het politieke Europa en kan de scepsis ten aanzien van het politieke proces niet wegnemen. Het culturele hoofdstadproject kan wel bijdragen aan de betrokkenheid van de burgers bij het Europa van de gedeelde waarden, geschiedenis en cultuur. Dat begint bij de aandacht voor het samenleven in onze stad die veel culturen, talen en achtergronden verenigt. Maar de stad kan niet zonder impulsen van buiten. Zeshonderd deelnemers uit 43 landen woonden in 2005 in Utrecht de jaarlijkse plenaire meeting bij van de IETM, het International Network for the Contemporary Performing Arts. De bijeenkomst ging over ‘bonding and bridging’ en droeg als motto: ‘If you close all the windows and doors, a house will very quickly start to smell’. Een wijsheid die van alle tijden is en in perioden van crisis alleen maar aan betekenis wint.

Met Utrecht 2018 zetten wij onze ramen en deuren wijd open en nodigen we kunstenaars, denkers en producenten uit andere delen van Europa en de wereld uit met ons mee te dromen over het Europa van de toekomst. We doen dat met projecten voor een veelkleurig en breedgeschakeerd publiek, waarin de culturele diversiteit én gemeenschappelijkheid van Europa tot uitdrukking komt. We benutten de Europese geschiedenis en culturele rijkdom die de stad en regio al in zich dragen en maken gebruik van de vele internationale netwerken van onze creatieve sector, de grote onderwijsinstellingen en het bedrijfsleven. Dit idee van connectiviteit – netwerken die inhoudelijke verbinding en samenwerking mogelijk maken – is des te urgenter in deze tijden van financiële crisis en een onzekere Europese toekomst. Met Utrecht 2018 willen wij de connectiviteit met Europa, maar ook met opkomende economieën buiten Europa, extra stimuleren. Wij geloven stellig dat onze stad, onze regio én Europa daarvan zullen profiteren.

Hoe zien we de Europese dimensie terug in het programma van Utrecht 2018?

Samenwerking kunstenaars en culturele instellingen uit Utrecht en Europa

- De **Zomer van 18** is een samenwerking van Europese jongerenorganisaties. Duizenden jongeren komen tien dagen bijeen in het Central Park Soesterberg van Utrecht, de voormalige Vliegbasis Soesterberg. Kunstenaars presenteren hun verbeelding van de European Dream.
- In **Former West** onderzoeken Europese instellingen op het gebied van beeldende kunst de veranderende positie van het Westen na de val van De Muur in 1989.
- Tien Utrechtse festivals halen de culturele dynamiek uit andere landen naar Utrecht. Buitenlandse curatoren krijgen carte blanche in het project **Port Europa**.
- Curator Ine Gevers betreft politiek geëngageerde kunstenaars en instellingen uit heel Europa bij het activistische project **Hacking Habitat**.
- Theatergroep Filaal laat Europese jeugdtheatermakers **Podium 18** vormgeven en programmeren.

Aandacht voor de culturele diversiteit van Europa

- De Utrechtse muzikant Colin Benders, alias **Kyteman**, reist door Europa en vindt met collega's uit Spanje tot de Baltische republieken de Europese muziek opnieuw uit.
- Utrechtse **schrijvers en dichters** maken met Europese geestverwanten een festival over de literaire identiteit van steden.
- Het **Amazigh Festival** brengt de van oorsprong Noord-Afrikaanse en nu over Europa verspreide Berbercultuur samen in Utrecht.
- In **Cultural Village of Europe** komen jongeren uit Europese dorpen in een Utrechts dorp bijeen om ideeën uit te wisselen over de toekomst van het Europese platteland.

Gemeenschappelijke aspecten van Europese culturen in de schijnwerper

- In samenwerking met Malta, diverse Europese musea en makers uit verschillende disciplines ontwikkelt het Centraal Museum projecten rondom **Caravaggio** en zijn betekenis voor de Europese schilderkunst. Musea in Valletta, Edinburgh en Toledo zijn hierbij betrokken.
- Op de sterfdag van **Sint Maarten** trekt een karavaan van licht door Utrecht. Alle landen aan de Sint Maartenroute kunnen meedoen.
- De Europese geschiedenis van Utrecht ligt verborgen op talloze plekken in de stad en de provincie. In het **Verborgene Museum van Europa** krijgt dit erfgoed een nieuwe dimensie door de verbeelding van filmers, gamedesigners en tekenaars.
- De grote tentoonstelling over paus **Adrianus VI** illustreert de verbondenheid van Utrecht met de geschiedenis en toekomst van religie in Europa.

Relatie van de stad met Europa

- Het project **Expo Create your City** betreft Europese steden in een meerjarig onderzoek naar de betekenis van cultuur voor stadsontwikkeling.
- De tentoonstelling **De toekomst van Rietveld** toont de activiteiten van de grote Utrechtse ontwerper in de internationale context van het modernisme. De biënnale Utrecht Manifest haalt specialisten van wereldfaam op het gebied van social design en internationale kunstenaars die zich toeleggen op stedelijke ontwikkeling naar Utrecht.

UITGELICHT

Similar Cities Network

Voor Utrecht 2018 zullen we in ieder geval veel inspiratie kunnen putten uit het eigen Similar Cities Network (SCN). In dit informele netwerk, door Utrecht in 2008 opgericht, werkt de stad samen met Aarhus, Bologna, Edinburgh, Gent, Malmö en Stuttgart. Hun gedeelde kenmerken: een oud stadscentrum, een grote universiteit, een dynamisch cultureel klimaat met aandacht voor experiment en vergelijkbare vraagstukken op het gebied van stedelijke ontwikkeling, mobiliteit en duurzaamheid.

Medewerkers uit deze steden houden intensief contact om kennis en ervaringen uit te wisselen over gemeenschappelijke beleidsthema's en Europese regelgeving en subsidiezaken. Dit leidt tot een jaarlijks activiteitenprogramma van werkbezoeken en conferenties. Onder de noemer Europa Proof lopen jaarlijks acht tot tien Utrechtse ambtenaren stage in een van de steden. Het Similar Cities Network biedt ook kansen aan professionele kunstenaars en culturele organisaties om Europese collega's te ontmoeten en internationaal ervaring op te doen. Zo is in 2011 een grote vertegenwoordiging van de Utrechtse festivals op bezoek geweest bij collega's in Edinburgh en heeft een jonge theatergroep tijdens het Fringe Festival er zijn Europese opwachting kunnen maken.

Het netwerk is nog betrekkelijk pril. We willen het de komende jaren benutten voor een verdergaande uitwisseling over stedelijke ontwikkeling, gekoppeld aan concreet cultureel initiatief. Met ingang van 2012 werken de SCN-steden aan twee gemeenschappelijke projecten, die ook voeding zullen geven aan het programma voor Utrecht 2018:

Op initiatief van Utrecht bouwen de zeven steden aan een gemeenschappelijke strategie gericht op The City as a Creative Place – Urban Development and the Creative Sector. Het gaat om het delen van kennis en ervaringen, met name over de combinatie van cultuur en creativiteit met transitiegebieden in de stad. Sleutelwoorden zijn: tijdelijkheid, duurzaamheid, flexibiliteit en eigenaarschap. We willen deze strategie verbinden aan activiteiten die de mobiliteit van kunst en kunstenaars bevorderen en een relatie leggen met het onderzoek en onderwijs in onze steden. Denk aan een uitwisseling van kunstenaars, wetenschappers en docenten in de vorm van residencies in transitiegebieden.

Sensing Similar Cities is de titel van het project dat op initiatief van Aarhus en in nauwe samenwerking met Utrecht en vervolgens ook de andere SCN-steden vorm krijgt. Kunstenaars, creatieven en wetenschappers uit verschillende disciplines vormen een groep 'creatieve commentatoren', die de SCN-steden bezoeken en hun ervaring en commentaar vertalen in verbeelding en gezamenlijke producties. Mochten Aarhus (in 2017) en Utrecht (in 2018) de titel culturele hoofdstad van Europa toegekend krijgen, dan zullen deze projecten zeker uitmonden in concrete publieksmanifestaties.

Utrecht wil ook participeren in het project Cultural Institutions of Tomorrow, eveneens een initiatief van Aarhus: "The project aims to develop models for cultural institutions for 2025. Participating institutions will include local museums, theatres, community centers, galleries, and sports halls. (...) The project has a strong European dimension: EuroCities is an active partner in the project, and eight cities will participate through seminars and design programs."

VERENIGDE

STEDEN

VAN

EUROPA

UTRECHTERS EN EUROPA

Dick Bruna (1927) is grafisch vormgever, tekenaar en schrijver van kinderboeken. In zijn vroegste periode werd hij beïnvloed door ontwerpers en schilders van De Stijl. Hij is wereldberoemd geworden met zijn kinderboeken over Nijntje, die in meer dan vijftig talen zijn vertaald. Het witte konijn heet in het buitenland meestal Miffy.

Paus Adrianus VI, geboren als Adriaan Floriszoon Boeyens (1459-1523), zoon van een Utrechtse scheepstimmerman. Was hoogleraar in Leuven en opvoeder en raadsman van Karel V, regent van Spanje (1519-1522). In 1522 werd hij de eerste en enige uit Nederland afkomstige paus.

Anthoonius Mor van Dashorst (1519-1575). In de zestiende eeuw de beroemdste portretschilder van Europa. Aan het hof van Karel V vereeuwigde hij hoogwaardigheidsbekleders als Filips II, Margaretha van Parma, Alva en Willem van Oranje.

Componist en musicus Jacob van Eyck (ca. 1590 -1657). Beiaardier van verschillende Utrechtse kerken en verantwoordelijk voor de klokwerken van de stad. Zijn blokfluitconcerten op het Janskerkhof waren zo geliefd dat het Sint Janskapittel hem er extra voor betaalde. Van Eycks werk leeft voort in Der Fluyten Lust-hof dat tussen 1644 en 1649 verscheen.

Belle van Zuylen (1740-1805), beter bekend als Isabelle de Charrière. Woonde tot haar 31e in Slot Zuylen bij Utrecht. Daarna in Neuchâtel (Zwitserland), Genève en Parijs. Was schrijfster, filosofe, componiste. Ze correspondeerde met verlichte denkers uit haar tijd, onder wie James Boswell.

Drie maal De Stijl. Ontwerper en architect Gerrit Rietveld (1888-1964) woonde zijn hele leven in Utrecht. Veel van zijn werk is nog in Utrecht te vinden. Geboren Utrechter Theo van Doesburg (1883-1931) richtte in 1917 het tijdschrift De Stijl op. In het geboortehuis van Piet Mondriaan (1872-1944) in Amersfoort is nu het Mondriaanhuis, Museum voor constructieve en concrete kunst gevestigd.

Anton Mussert (1894-1946). Oprichter en leider van de Nationaal Socialistische Beweging (NSB), de Nederlandse pendant van de NSDAP. Het hoofdkwartier was gevestigd aan de Utrechtse Maliebaan. De Duitse bezetter erkende Mussert als leider van het Nederlandse volk. Na de oorlog werd hij als landverrader veroordeeld en in 1946 geëxecuteerd.

Herman van Veen (1945). Zanger, schrijver, theatermaker en schilder. Geestelijk vader van Afred J. Kwak, die als animatie-eend de wereld veroverde. Houdt zich al meer dan 50 jaar bezig met kinderrechten, onder meer als ambassadeur van UNICEF.

Wetenschappers Gerard 't Hooft (1946) en Martinus Veltman (1931). Ontvingen in 1999 de Nobelprijs voor de Natuurkunde voor hun 'opheldering van de kwantumstructuur van elektrozwakke interacties in de natuurkunde'.

Kroonprins Willem Alexander. In 1967 geboren in Utrecht, bracht zijn jeugd door op Kasteel Drakensteyn, ook in de provincie. Zijn grootmoeder, Prinses Juliana, woonde vanaf haar huwelijk met Prins Bernhard in 1937 tot haar dood op Paleis Soestdijk te Baarn in Utrecht. Soestdijk is ook de plek waar Koningin Beatrix opgroeide.

Janine Jansen (1978), vermaard violiste en initiator van het jaarlijkse Internationaal Kamermuziek Festival in Utrecht. Speelt over de hele wereld onder andere met de Berliner Philharmoniker, het London Symphony Orchestra en het New York Philharmonic Orchestra. Haar cd met Vivaldi's Vier Jaargetijden was de eerste klassieke download hit in de Verenigde Staten.

EUROPEANEN IN UTRECHT

Willibrord (ca. 658-739).

In Ierland opgeleid tot missionaris, bekeerde de Noordelijke Nederlanden tot het christendom.

In 695 gewijd tot Aartsbisschop der Friezen. Het oude Romeinse fort in het hart van Utrecht werd zijn bisschopszetel. Sinds 2002 gaan relieken van Sint Willibrord weer in processie door de stad Utrecht.

René Descartes (1596-1650).

Woonde gedurende zijn verblijf in Nederland ook twee jaar in Utrecht en schreef er het grootste deel van zijn beroemde Discours de la méthode. Kreeg het aan de stok met de theoloog Voetius waarna de Utrechtse vroedschap een ban uitsprak over zijn werk. In 2005 verleende de Universiteit Utrecht Descartes officieel eerherstel, in 2007 richtte de universiteit het Descartes Centre voor wetenschapsgeschiedenis en wetenschapsfilosofie op.

Georg Friedrich Händel (1685-1759). Schreef in opdracht van het Engelse hof het Utrecht Te Deum, een dankbetuiging voor de Vrede die in 1713 in Utrecht gesloten werd. Het werd de inspiratie voor het jaarlijkse Vrede van Utrecht Concert en is door de Nederlandse Bachvereniging in 2010 op cd uitgebracht.

Lodewijk Napoleon (1778-1846).

Door zijn broer Napoleon Bonaparte (1769-1821) aangesteld als koning van Holland, koos in 1807 Utrecht als zijn residentie. In allerijl werd er een paleis voor hem gebouwd. Een jaar later vertrok hij alweer naar Amsterdam. In 1811 logeerde Keizer Napoleon een aantal dagen in het paleis tijdens zijn driedaagse bezoek aan Utrecht. Nu is er een afdeling van de Universiteitsbibliotheek gevestigd.

Hoewel Franz Liszt (1811-1886)

maar een keer een concert in Utrecht gaf, in 1842 in de schouwburg, is zijn naam stevig met Utrecht verbonden door het Internationaal Franz Liszt Piano Concours dat om de drie jaar in Utrecht gehouden wordt.

“Musizieren tue Ich weiter nur in Utrecht”, heeft Johannes Brahms (1833-1897) ooit gezegd na een teleurstellend concert in een andere stad. Brahms kwam verschillende keren naar Utrecht waar hij zijn eigen werk dirigeerde bij het Utrechts Orkest. Ook pianiste Clara Schumann (1819-1886) kwam regelmatig in Utrecht optreden.

De Duitse componist en musicus Julius Röntgen (1855-1932)

woonde de laatste acht jaar van zijn leven in Villa Gaudeamus te Bilthoven bij Utrecht en componeerde daar in de muziekvleugel van zijn huis meer dan tweehonderd werken. De villa is inmiddels een rijksmonument.

Keizer Wilhelm II (1859-1941), de laatste keizer van Duitsland en koning van Pruisen, deed in 1918 afstand van de troon en vluchtte naar Nederland met 59 treinwagons vol bezittingen. Hij woonde een jaar op Kasteel Amerongen, daarna tot zijn dood in Huis Doorn op de Utrechtse Heuvelrug. Huis Doorn is nog steeds ingericht als in de tijd dat de keizer er woonde en is open voor publiek.

Dick Bruna, geestelijk vader van de wereldberoemde Nijntje, aan het werk in zijn atelier.

Alle kinderen groeien er mee op. Nijntje hoort thuis in de nationale cultuurcanon.

Spelen met de erfenis van ontwerper Gerrit Rietveld, vertegenwoordiger van kunstenaarsbeweging De Stijl.

De rood-blauwe stoel van Rietveld, tentoongesteld in het Centraal Museum Utrecht.

Utrecht 2018 – Valletta 2018

Utrecht onderhoudt sinds 2006 een levendige samenwerking met Valletta op Malta, de andere culturele hoofdstadkandidaat in 2018. Een actief netwerk en een gevoel van verwantschap vormen de basis voor een spannende gezamenlijke programmering in 2018. De thema's die in deze samenwerking centraal staan: cultureel en religieus erfgoed, herontwikkeling van de forten, cultuureducatie, podiumkunsten, creatieve industrie en design.

1.7 In welke mate bent u van plan contacten te leggen met de andere culturele hoofdstad?

♥ **UTRECHT**

♥ **VALLETTA**

— Dat we vanuit noordelijk en zuidelijk Europa zo prettig samenwerken heeft een reden. Malta is op veel punten vergelijkbaar met Utrecht. Het eiland telt ongeveer evenveel inwoners als de stad Utrecht er anno 2030 zal hebben en komt in omvang overeen met de provincie Utrecht. We delen een historisch verleden dat sterk bepalend is geweest voor de Europese identiteit, van Romeinen en ridderorden tot religieuze kunst (de Caravaggisten) en forten. En we zien het belang van cultuur als motor van een brede sociaal-maatschappelijke ontwikkeling van stad en land.

Letter of cultural co-operation

— Utrechtse en Maltese vertegenwoordigers troffen elkaar voor het eerst in juni 2006 in Utrecht. Deze ontmoeting stond in het teken van de mogelijkheden om langjarig samen te werken op weg naar 2018. Dat resulteerde in 2007 in de ondertekening van de letter of cultural co-operation tussen de Malta Council for Culture and the Arts, de wethouder cultuur van de gemeente Utrecht en de gedeputeerde cultuur van de provincie Utrecht. Sindsdien hebben verschillende bestuurlijke delegaties, vertegenwoordigers van culturele organisaties en kunstenaars hun collega's in de andere stad opgezocht. De teams die de kandidatuur van beide steden voorbereiden hebben regelmatig contact over het bidbookproces en de mogelijkheden om vorm en inhoud te geven aan een gemeenschappelijk programma. In 2012 ondertekenen stichting Vrede van Utrecht/Utrecht 2018 en Valletta 2018 een Memorandum of understanding met de intentie de komende jaren een breed cultureel uitwisselingsprogramma te realiseren.

Gezamenlijke programma's

— Diverse plannen voor de periode tot 2018 zijn al in gang gezet of ze verkeren in een vergevorderd stadium:

- Het Centraal Museum in Utrecht en Heritage Malta hebben een meerjarig programma opgezet voor de uitwisseling van tentoonstellingen rond typisch Utrechtse en Maltese iconen als Rietveld, ridders, tempels en archeologie. Voorts wisselen ze kennis en ervaringen uit over museale thema's als collectiebeheer en het verbeteren van de infrastructuur. Deze samenwerking leidt in 2018 tot twee grote tentoonstellingen: Caravaggio en de Caravaggisten waar ook musea in Edinburgh en Toledo bij betrokken zijn en Het Romeinse Rijk – centrum vs periferie samen met musea in Bonn en Syracuse. Sandro Debono, senior curator van het National Museum of Fine Arts in Malta, is lid van de internationale voorbereidingscommissie voor de Caravaggio-tentoonstelling.
- De gemeente Utrecht en het Museum of Fine Arts in Valletta organiseren sinds 2010 optredens van Utrechtse musici en ensembles tijdens het jaarlijkse Maltese festival Notte Bianca. De inhoud varieert van barokmuziek tot free jazz.
- St James Cavalier Centre for Creativity en jeugdtheatergroep Het Filiaal trekken samen op rond cultuureducatie. Het Filiaal presenteert op Malta voorstellingen, zoals tijdens het eerste Ziguzajg Kids & Youth Art Festival 2011, en laat Maltese culturele organisaties kennismaken met zijn methodiek.
- Heritage Malta, Council Paola, de gemeente Utrecht, Stichting Nieuwe Hollandse Waterlinie en ondernemers ontwikkelen strategieën rond de restauratie en herontwikkeling van forten in een meerjarenprogramma van advisering en locatiebezoeken.
- Jonge Utrechtse ondernemers op het gebied van creatieve industrie en design adviseren over het Maltese subsidieprogramma INVEX en treden op als coach voor jonge ondernemers in Malta.
- Valletta 2018 en Utrecht 2018 hebben een intentieverklaring gesloten over samenwerking op het gebied van evaluatie en monitoring van hun respectievelijke Culturele hoofdstadprojecten.

Inmiddels zijn Utrecht en Valletta/Malta veel nauwer met elkaar verbonden geraakt dan alle betrokkenen ooit konden vermoeden. We inspireren elkaar en willen gezamenlijk bijdragen aan het Europa van de 21e eeuw.

UNIQUE

SHARING

POINTS

Utrecht en Malta ontwikkelen samen een strategie voor de herbestemming van historische forten. Links het Utrechtse Fort Vechten, rechts Fort Saint Elmo in Valletta, Malta.

Creatief Europa

Utrecht en de Europa 2020 strategie

— Creatieve industrieën zijn een bron van toekomstige economische groei in Europa en cultuur en creativiteit horen daarom thuis in het hart van de Europa 2020 strategie. Dat is een stellingname die in diverse Europese beleidsstukken is terug te vinden en die wij van harte onderschrijven. We hechten veel waarde aan een breed begrip van cultuur en creativiteit en zien graag meer samenhang ontstaan tussen de werelden van de kunsten en het cultureel erfgoed, de media en het entertainment en de creatieve dienstverlening.

Creatief Europa, het voorstel voor een nieuw EU programma voor de culturele en creatieve sectoren (2014-2020), zet stimulerende stappen in de richting van zo'n integrale benadering. In onze stad en regio wordt dat steeds relevanter: Utrecht heeft een sterke culturele sector en een zich snel ontwikkelende game-industrie die meer en meer met elkaar vervlochten raken. Om de synergie tussen sectoren in de toekomst te bevorderen wordt nu stadsbreed gebouwd aan een Creative Utrecht Strategy. Daarin worden ook het onderwijs en het bedrijfsleven betrokken. Op die manier willen wij de slimme groei van Utrecht bevorderen. Groei die innovatief is, duurzaam en inclusief. Niet voor niets stond het Eurocities Culture Forum 2012 in Utrecht in het teken van dit thema. Trust the Future, Create your City luidt ons motto. Wij zijn overtuigd van de belangrijke rol die steden spelen in de culturele ontwikkeling van ons continent: het zijn de krachtcentrales voor een innovatief en ondernemend Europa, op het niveau van de stad kunnen burgers direct invloed uitoefenen op hun leefomgeving. Het bevorderen van culturele diversiteit, de actieve rol van burgers en interculturele dialoog stond de afgelopen jaren centraal in de programma's van organisaties als Kosmopolis en Mira Media. Met het culturele hoofdstadproject willen wij de grote betekenis van cultuur voor stedelijke ontwikkeling verder onderstrepen.

1.10 Hoe wil de stad zich integreren in of synergieën aangaan met de door de Europese instellingen gestimuleerde culturele acties?

Met de organisatie van het Eurocities Culture Forum in april 2012 heeft Utrecht zijn eerste stap gezet als actieve speler in het Europese debat over steden en cultuur. En we hebben de smaak te pakken. Wij zullen samen met onze partners in de stad de relatie tussen cultuur en economie in een reeks van jaarlijkse internationaal georiënteerde debatten aan de orde stellen. Daarbij zullen we gebruik maken van ons eigen Similar Cities Network, van de relaties die we inmiddels met Malta hebben opgebouwd en de kennis en ervaring die in andere Europese culturele hoofdsteden is verzameld.

In 2018 nodigen we graag het European Forum on Cultural Industries naar Utrecht uit voor een symposium over de toekomst van Creatief Europa. Wat heeft het door de Europese Commissie in 2010 uitgebrachte Groenboek Unlocking the potential of cultural and creative industries acht jaar later opgeleverd? En wat is er terecht gekomen van de aanbeveling om 'een gemeenschappelijk cultureel beleid en een Europees juridisch kader te implementeren voor een sector die 5 miljoen arbeidsplaatsen genereert en die 2,6% van het BBP van alle EU-landen vertegenwoordigt'? Instellingen als de Universiteit Utrecht en de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht zullen via research blijven bijdragen aan de Europese beleidsontwikkeling, zoals dat in 2010 is gedaan met de studie The Entrepreneurial Dimension of the Cultural and Creative Industries.

Utrecht en Europese cultuurprogramma's

— Het programma van Utrecht 2018 sluit ook op andere manieren aan bij het Europese beleid en de daaraan verbonden activiteiten. Het gaat over de cultuur en geschiedenis van Europa, over bijzonder Europees erfgoed, over samenwerking tussen Europese kunstenaars, de uitwisseling van kunstwerken, de inzet van nieuwe technologieën en de totstandkoming van verrassende nieuwe kunst. Er is aandacht voor culturele vorming en educatie bij jongeren en voor de sociale cohesie binnen onze stad en binnen Europa. De basis voor deze Europese oriëntatie levert de culturele sector zelf.

Programma Cultuur

— Een flink deel van onze culturele instellingen opereert internationaal en ontwikkelt programma's die gericht zijn op bevordering van de mobiliteit van kunstenaars binnen en buiten Europa. Enkele instellingen zijn hiervoor gehonoreerd binnen het kader van het Programma Cultuur van de Europese Unie, onder meer voor festivals, coproducties en deelname aan Europese netwerken. In het jaar 2011 gold dit bijvoorbeeld voor het Centraal Museum (expositie *Peace was made here*), beeldende kunst instelling BAK (Former West) en de festivals Tweekt (jeugdtheater), Festival a/d Werf (vernieuwend theater en dans) en Gaudeamus Muziekweek (internationaal concours voor jonge componisten en partner in het Europese Ulysses netwerk voor hedendaagse muziek). Utrecht organiseert gast-residencies voor Europese kunstenaars en Utrechtse kunstenaars trekken er op hun beurt zelf op uit, Europa in. Zo presenteerden jonge Utrechtse kunstenaars zich in 2011 en 2012 op het jeugdfestival Il Carnevale dei Ragazzi in Venetië.

Interreg IVB en Urbact

— De gemeente Utrecht is leidend partner in het EU Cultureel Erfgoedproject Portico, dat samen met Gent, Keulen en Chester onderzoek doet naar mogelijkheden om erfgoed als het Domplein tot een eigentijdse ervaring te maken.

Ook de ontwikkeling van het Romeinse Castellum Hoge Woerd in de vinex-wijk Leidsche Rijn, waar een vernieuwende interactie tussen erfgoed, theater en milieu-educatie vorm krijgt, maakt er deel van uit. Middelen komen uit het Interreg IVB programma. Onderdeel van Portico is de 'students challenge'. Een digitale toolkit voor scholieren over de Limes, gemaakt door studenten van de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht (HKU) en de Universiteit Utrecht, won in 2012 de Nederlandse nominatie voor de Karel de Grote-prijs voor jongeren die jaarlijks door het Europees parlement wordt uitgereikt.

Utrecht mikt met een bijdrage uit het Urbact Repair-programma op een nieuw gebruik van twee Utrechtse forten die deel uitmaken van de Hollandse Waterlinie. Zowel de Romeinse Limes als de Nieuwe Hollandse Waterlinie, die voor een deel op Utrechts grondgebied liggen, zullen door Nederland worden voorgedragen voor plaatsing op de Werelderfgoedlijst. Utrecht heeft het voornemen om de Vrede van Utrecht voor te dragen voor het European Heritage Label voor immaterieel erfgoed.

Het Interreg IVB project CURE (Creative Urban Renewal Northwest Europe) heeft de HKU als academic partner. De Faculteit Kunst en Economie van de HKU werkt samen met een aantal Europese steden, waaronder Brugge, Hagen, Lille en Edinburgh. De komende twee jaar worden strategieën uitgewerkt voor gebiedsontwikkeling en het faciliteren van creatief ondernemers. CURE maakt daarbij gebruik van het vernieuwende 'Creative Zones Innovator' model, een theoretisch model dat met steun van het Lectoraat Kunst en Economie van de HKU is ontwikkeld.

Sinds voorjaar 2012 is Utrecht trekker van CityLOGO, een project waarin Europese steden kennis en ervaring uitwisselen bij de ontwikkeling van een sterk stadsmerk. CityLOGO maakt deel uit van Urbact. Het project haakt in op het belang van steden om zich beter te positioneren in tijden van economische crisis en toenemende internationale concurrentie. Naast Utrecht doen ook Genua, Zaragoza, Coimbra, Dundee, Aarhus, Vilnius, Alba Iulia, Oslo en Krakow mee.

Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling

— Met bijdragen uit onder meer het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) hebben we een reeks projecten mogelijk kunnen maken die zijn gericht op kennisuitwisseling en innovatie en de versterking van Utrecht als aantrekkelijke creatieve stad. Voorbeelden zijn ProtoSpace (een laboratorium waar startende ondernemers, kunstenaars, uitvinders en studenten hun ideeën letterlijk zichtbaar maken en kunnen omzetten in concrete producten), de restauratiewerkplaats van Museum Speelklok, het Designer Café (een nieuwe conceptstore waar collecties van jonge getalenteerde Nederlandse modeontwerpers geproduceerd en verkocht worden), de restauratie van Villa Jongerius, Dutch Game Garden (platform voor de gaming-sector), Utrecht Science Park, het Máximapark in Leidsche Rijn en Trajectum Lumen (lichtroute door de historische binnenstad).

En verder: onderwijs, duurzaamheid, milieu

— Utrechtse onderwijsinstellingen zijn actief betrokken bij de ontwikkeling van programma's die passen in het Life-long Learning beleid van de Europese Unie. Zo kreeg nog in 2010 het Advanced Thematic Network in European Women's Studies, waarvan de Universiteit Utrecht coördinator is, de European Award for Life-long Learning toegekend. Met Bologna, Funchal, Gdansk en Tallinn werkt Utrecht aan duurzaam vervoer in het kader van het Civitas Mimosa programma. De stad is verder partner in Europese projecten gericht op zuinig energieverbruik en duurzame renovatie in sociale woningbouw (Cash) en energiebesparing in vervoer (Segment).

WIJ

MAKEN

ONZE

STAD

VAN

**STAAL
BETON EN**

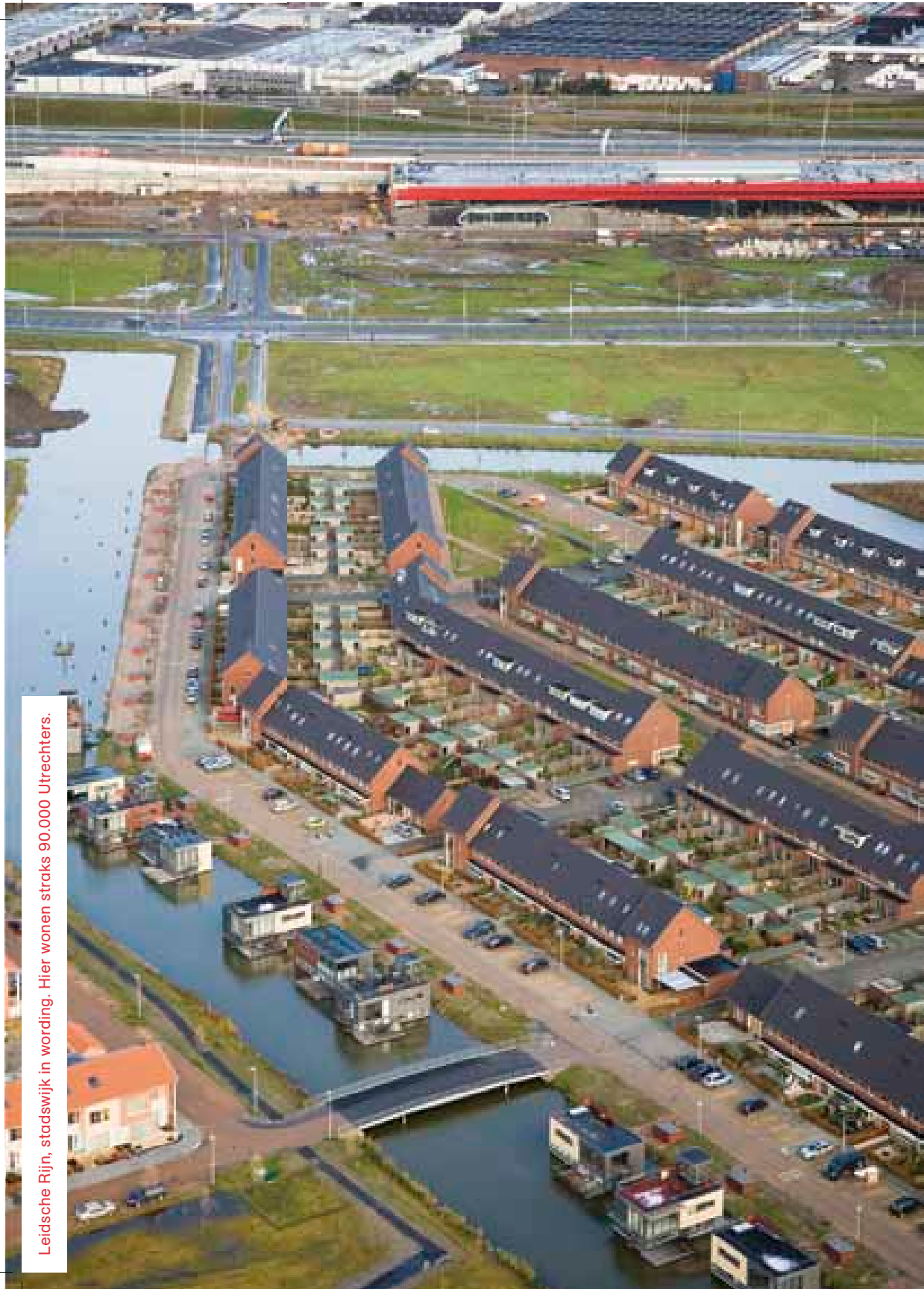
DROMEN

Stadsuitbreiding daagt kunstenaars uit in het beeldende kunstprogramma Beyond in Leidsche Rijn (1997-2009).

Leidsche Rijn, stadswijk in wording. Hier wonen straks 90.000 Utrechters.

Stad & burgers

Utrecht 2018 verbindt de wereld van onze stad aan de wereld van Europa. Vanuit de lokale Utrechtse context wisselen we kennis en ervaringen uit over de stad als Trust Factory. Het programma komt tot stand in nauwe samenwerking met kunstenaars, culturele organisaties en burgers uit de stad en regio. Het verbindt de groei van Utrecht met de toekomst van Europa en is daarmee interessant voor onze mede-Europeanen van wie er veel in een middelgrote stad als Utrecht wonen. Duurzaamheid is een kernbegrip in de Utrechtse strategie, het project culturele hoofdstad van Europa maakt er deel van uit.

1.9 Hoe wil de stad ervoor zorgen dat het programma van het evenement

- de belangstelling van de hele Europese bevolking wekt;
- kunstenaars, sociaal-culturele actoren en burgers stimuleert om aan het evenement deel te nemen;
- duurzaam is en integrerend deel uitmaakt van de culturele en sociale ontwikkeling van de stad op lange termijn.

Een proeftuin voor Europa

— Met Utrecht 2018 etaleren we onze stad en regio als vindplaats van Europese verhalen en als internationale proeftuin voor stedelijke oplossingen. Utrecht doet dat met prikkelende publieksprogramma's op interessante locaties in de stad en regio, van oude fabrieksterreinen tot forten en kastelen. Onze thema's zijn voor veel Europeanen van belang, of het nu gaat om het culturele erfgoed van Caravaggio en zijn navolgers, de laatste stand van zaken in urban culture of de artistieke verbeelding van de stad van de volgende generatie door kinderen en kunstenaars. Artiesten van naam uit binnen- en buitenland zullen in Utrecht hun opwachting maken; creatieve talenten uit Utrecht vinden hier een Europees podium en krijgen de kans samen met Europese collega's op te trekken; jongeren uit heel Europa worden uitgenodigd mee te denken en mee te produceren.

We ontwikkelen onze programma's voor een flink deel in samenspraak met Europese geestverwanten. Die intensieve uitwisseling in de aanloop naar het culturele hoofdstadjaar zal zeker leiden tot een verhevigde nieuwsgierigheid over en weer tussen de betrokken kunstenaars en cultuurinstellingen. Door de toenemende samenwerking met andere steden in Europa groeit ook bij een breder publiek de aandacht voor Utrecht als internationale stad van kennis en cultuur. Dat publiek heeft in 2018 extra reden naar Utrecht te komen. Bijvoorbeeld voor de Zomer van 18, een Europees jongerencultuurfestival op de landingsbanen van de voormalige NAVO vliegbasis Soesterberg. Of de Expo Create your City over de stad van de volgende generatie. Of anders wel de internationale tentoonstellingen gewijd aan Gerrit Rietveld en Paus Adrianus.

Stad en regio werken mee

— Co-creatie, eigen initiatief en participatie van burgers: ze zijn stevig verankerd in het culturele leven van onze stad. Vrijwel alles wat nu een gevestigde waarde is – de grote festivals, het gevarieerde popcircuit, de kerkconcerten – is ooit door gepassioneerde Utrechters aan keukentafels en op zolderkamers bedacht en in gang gezet. Netwerken en samenwerken: dat is het devies in deze stad. En dat geldt ook op het niveau van de wijk. Utrecht heeft een stevige traditie op het gebied van amateurkunst, cultuurparticipatie en community art.

Co-creatie vormt een belangrijke pijler onder Utrecht 2018. Meer dan 1500 mensen in stad en regio hebben aan de hand van de drie thema's meegedacht over het bidbook en dat heeft geresulteerd in ruim 160 programmavoorstellen. Het programma dat we hier presenteren komt voor 95% uit de koker van Utrechtse kunstenaars, creatieven, culturele en maatschappelijke organisaties, onderwijsinstellingen en bedrijven. Dat is cruciaal, Utrecht 2018 kan alleen succesvol zijn als het eigendom is van de mensen die hier wonen en werken.

Duurzame netwerken en knowhow

— Ondanks alle expertise die de stad al heeft opgebouwd valt er met het project Utrecht 2018 nog veel te winnen. Zo willen we stimuleren dat de beoogde verbinding tussen de creatieve sector, het onderwijs en het bedrijfsleven in de stad en regio inhoudelijk meer betekenis krijgt. En we zien uit naar de frisse blik en inbreng uit andere delen van Europa. Utrecht 2018 past dan ook naadloos in de langetermijnstrategie van stad en regio. Het geeft ruimte aan innovatieve ideeën en versterkt de creatieve infrastructuur, software en hardware. Het bevordert de betrokkenheid van burgers bij de ontwikkeling van hun stad als onderdeel van Europa en prikkelt een bont gezelschap van partners en stakeholders om deelgenoot te worden van dit Europese toekomstverhaal.

UITGELICHT **Culturele Zondagen**

Bijna iedere maand is er een Culturele Zondag in de stad Utrecht, een grote publieksmanifestatie met een steeds wisselend thema. Sinds de start in 2002 zijn deze publieksmanifestaties uitgegroeid tot een origineel en succesvol merk. Ze trekken duizenden bezoekers voor de culturele instellingen van de stad en zijn aanjagers van culturele diversiteit. Podia, musea en galeries, evenementen, ensembles en theatergezelschappen, ze zijn allemaal regelmatig partner van de Stichting Cultuurpromotie die de zondagen organiseert. Steeds belangrijker worden de relaties buiten het culturele veld, met maatschappelijke organisaties, wijkinitiatieven, kerken en moskeeën, sportverenigingen, middenstandsverenigingen en onderwijsinstellingen. In 2018 staan alle Culturele Zondagen in het teken van Europa en Utrecht 2018.

Hoe zal de stad van hun kinderen en kleinkinderen eruit zien?

IMAGINE

THE NEXT

GENERATION

Jos van Veldhoven dirigeert de Nederlandse Bachvereniging.

Deelnemer scholenproject Vrede van Utrecht.

Cultuur als motor van ontwikkeling

Het strategisch doel van het project culturele hoofdstad van Europa is om de ontwikkeling van Utrecht als internationaal georiënteerde stadsregio van kennis en cultuur te bestendigen en te verstevigen. Sinds veertig jaar voert Utrecht een consistent cultuurbeleid met de nadruk op artistieke kwaliteit, een pluriform aanbod, toegankelijkheid en participatie. Utrecht gelooft in cultuur als motor van stedelijke en regionale ontwikkeling en investeert met Utrecht 2018 langdurig in zijn toekomst.

1.6 Hoe past het evenement in de culturele ontwikkeling van de stad of de regio op lange termijn?

Initiatief van onderop als basis

— De opening in 1979 van Muziekcentrum Vredenburg was een mijlpaal in de culturele ontwikkeling van de stad Utrecht. Tot dan was er nauwelijks sprake geweest van een langetermijnstrategie. Dankzij de studenten en betrokken burgers floreerden de theaterkunst, de letteren, de beeldende kunst en vooral de muziek zonder dat de gemeentelijke overheid daar veel aan hoefde te doen. De stad had haar schouwburgen, concertzalen en tentoonstellingsruimtes, haar kunstonderwijs en universiteit. Het initiatief groeide steeds van onderop en de gemeente sprong waar nodig bij. Het resultaat: een cultureel aanbod dat aardig maar ook weinig spannend was en een stedelijke omgeving met weinig flair en onvoldoende prikkels voor verhoging van het artistieke niveau.

Met Muziekcentrum Vredenburg veranderde dat in één klap. Het spraakmakende concertgebouw van de befaamde Nederlandse architect Herman Hertzberger opende zijn poorten voor alle soorten muziek. Het was organisch verbonden met Hoog Catharijne, het grootste overdekte winkel- en kantorencomplex van Nederland, én met het nationale spoorwegstation Utrecht CS. Het hypermoderne Muziekcentrum omlijstte zijn tiendaagse opening met circusacts van leeuwen, acrobaten en dansers. De vormgeving en programmering benadrukten de toegankelijkheid van de nieuwe cultuurtempel. Muziekcentrum Vredenburg bleek een publiekstrekker van formaat en een inspirerend voorbeeld voor andere grote concertzalen in het land. Het verbond zich met de stad, het land en de wereld en zette de toon met vernieuwende programmaconcepten.

2010 2e etappe Giro d'Italia in Utrecht
 2011 375 jaar Universiteit Utrecht
 2012 25 jaar Hogeschool voor de Kunsten Utrecht
 2013 300 jaar Vrede van Utrecht
 2013 European Youth Olympic Festival
 2014 opening Muziekpaleis
 2015 opening Megaplex/Casino
 2015 start Tour de France

Investeren in cultuur is investeren in de stad

— Sindsdien heeft het Utrechtse culturele leven een geweldige impuls gekregen, mede dankzij de actieve bemoeienis en inbreng van kunstenaars, podium- en festivaldirecteuren en programmeurs in de stad. Er is stevig geïnvesteerd in goede accommodaties en festivals. In theatergezelschappen en muziekensembles voor professionals en amateurs, in productiehuizen en broedplaatsen, in cultuurhuizen in de wijk, community art en cultuureducatie. Het artistieke niveau is gemiddeld hoog en de kwaliteit neemt nog altijd toe, zoals ook wordt bevestigd door onafhankelijke adviescommissies en de Europese subsidies die diverse organisaties weten binnen te halen.

Alles bij elkaar investeert de stad in de periode 2003-2018 voor meer dan 400 miljoen euro in haar fysieke culturele infrastructuur, van wijkcultuurhuizen tot het Muziekpaleis dat in 2014 zijn deuren zal openen. Deze opvolger van Muziekcentrum Vredenburg is de grootste culturele investering die de stad ooit heeft gedaan en zal opnieuw spraakmakend en vernieuwend zijn.

Kortom: de stad is cultureel tot leven gekomen en behoort nu – dankzij haar creatieve atmosfeer – met Amsterdam tot de aantrekkelijkste steden om in te wonen. De titels van de achtereenvolgende cultuurnota's in de afgelopen tien jaar getuigen van het groeiende inzicht dat een goed kunstklimaat bijdraagt aan de aantrekkelijkheid van de stad. Van Festivalstad, het profiel van de jaren negentig, werd Utrecht een Stad van Makers en Publiek (2001-2004). Cultuur is Kapitaal luidde het motto voor de periode 2005-2008. Onder de titel De Ontdekking van Utrecht ontwikkelde de stad een breed actieplan voor de periode 2008-2018 met als doelstelling: versterking van de culturele infrastructuur en internationale profilering van de stad. Ambitie: in 2018 culturele hoofdstad van Europa worden. Ook de provincie en het rijk dragen bij aan het stedelijke culturele leven, want de Utrechtse cultuurproducenten bedienen een groot regionaal publiek, een aantal is ook landelijk en internationaal van betekenis. Het cultuurbeleid van de provincie is beschreven in de nota's Cultuur is Kracht en Cultuur van U en wordt gedragen door de Visie Utrecht 2040 Duurzaam aantrekkelijk.

2018
Utrecht Culturele Hoofdstad
van Europa

2018
opening Artplex/Bibliotheek

2022
viering 900 jaar stadsrechten

2028
partnerstad Olympische Spelen
Nederland

- + aantrekkelijk woonmilieu
- + talentontwikkeling
- + uitnodigende openbare ruimte
- + kennisvalorisatie
- + cultureel podium

Duurzame planning

— In de meest recente cultuurvisie van de stad, Open Ruimte, kijkt Utrecht voorbij 2018 naar 2022: het jaar waarin Utrecht 900 jaar stadsrechten viert. De nota pleit voor een blijvende investering in cultuur als motor voor stedelijke ontwikkeling, ondanks lastige financiële tijden. Open Ruimte breekt een lans voor onorthodoxe verbindingen tussen de werelden van cultuur, het onderwijs en het bedrijfsleven. Het thema verbinding stond ook centraal tijdens het Eurocities Culture Forum dat Utrecht in april 2012 onder de titel Connectivity – The Art of Creating Partnerships organiseerde. Alleen zo kan onze ‘stad van kennis en cultuur’, de ontwikkelingsstrategie van Utrecht op de lange termijn, aan inhoud en internationale betekenis winnen. Over verregaande samenwerking op weg naar 2018 en daarna heeft het stadsbestuur samen met de besturen van de provincie, de Universiteit Utrecht en de Hogeschool Utrecht een convenant ondertekend.

Het project Utrecht 2018 biedt onze kunstenaars en culturele organisaties de kans om intensiever internationaal samen te werken en het artistieke niveau verder te verhogen. Het project is een geweldige stimulans voor stad en regio om nieuwe allianties te smeden en bestaande relaties verder inhoud te geven, de participatie te vergroten en het onderlinge vertrouwen én zelfvertrouwen te versterken.

UTRECHT CREATIEVE STAD

— De creatieve industrie is een groei-sector die belangrijk bijdraagt aan de economische positie van de stadsregio Utrecht. Met 25.000 banen is de sector op dit moment goed voor ruim vier procent van de werkgelegenheid in de provincie, vooral de creatieve zakelijke dienstverlening en de kunstensector zijn sterk vertegenwoordigd met elk bijna tienduizend banen.

Het hele ecosysteem van opleidingen, podia, musea, festivals en ondernemingen heeft in Utrecht een ongedwongen, laagdrempelige sfeer gecreëerd van culturele bedrijvigheid. Utrecht beschikt over een uitstekende kennisinfrastructuur op dit terrein en met de vele kleine en grotere ondernemingen is er een flinke massa aan creatieve industrie ontstaan. Er is geen strikte waterscheiding tussen opleiding, kunstzinnige praktijk en cultureel ondernemerschap. De Dutch Game Garden, het Grafisch Lyceum Utrecht, de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, de Utrechtse festivals, de Universiteit Utrecht, de Regionale Opleidingscentra Midden-Nederland en ASA. Ze werken veel samen, met elkaar en andere culturele spelers, nationaal en internationaal. Artistieke disciplines vloeien naadloos in elkaar over. De nieuwsgierigheid van cultuurproducenten naar de artistieke inbreng van de digitale gametechnologie is groot, de Utrechtse podia en festivals experimenteren er volop mee.

Sinds 2009 maakt Utrecht werk van creatieve vorming in het primair en secundair onderwijs. Steeds meer scholen integreren kunstzinnige vakken in hun curriculum en ze sluiten duurzame, creatieve partnerschappen met culturele instellingen in stad en land. Het accent ligt op de aanscherping van het creatief talent van scholieren en onderwijzers.

Gaming

— De snelste groeier binnen de creatieve sector is (serious) gaming. Utrecht staat wereldwijd bekend als een centrum voor game-onderzoek, vooral door de inbreng van de Universiteit Utrecht, de Hogeschool voor de Kunsten en innovatieorganisatie TNO. Gaming is regionaal zwaartepunt binnen de Topsector Creatieve Industrie, een van de negen sectoren die het Nederlandse kabinet in 2011 heeft vastgesteld als kern van het landelijke innovatiebeleid. Utrechtse creatieve bedrijven en kennisinstellingen nemen deel aan het landelijke innovatienetwerk CLICK, dat staat voor Creativity, Learning, Innovation, Co-creation en Knowledge. De digitale cultuur is speerpunt van het gemeentelijk en provinciaal beleid en zal door de ambitie van Utrecht 2018 een enorme impuls krijgen.

‘Digitale media zorgen voor totale ontregeling’

— Gamepioniers Viktor Wijnen en Jeroen van Mastrigt, respectievelijk zakelijk directeur en voorzitter van Dutch Game Garden dat in Utrecht onderdak biedt aan veertig gamebedrijven. Samen werken zij aan de oprichting van PLAY, een gamemuseum in Utrecht.

‘Een grote lege hal, meer heb je niet nodig. Gamers, ontwerpers, opdrachtgevers, gebruikers, ze moeten elkaar kunnen ontmoeten, ook omdat steeds meer games de echte en de virtuele wereld in elkaar laten overvloeien. Zo’n ‘living lab of the future’ kan de ontwikkeling van de digitale cultuur enorm stimuleren. Kinderen moeten er hun grootouders naartoe kunnen slepen om samen een filmpje te maken.’
‘Er is een digitale revolutie aan de gang. We kunnen ons nauwelijks voorstellen hoe krachtig de rol is die de sociale media en de digitale cultuur spelen in de transformatie van onze samenleving. Zij kunnen voor een totale ontregeling zorgen. En dat is precies wat het oude, overgereguleerde Europa nodig heeft. Met ‘playful culture’ kun je op een dwarse, creatieve manier de meest complexe vraagstukken tegen het licht houden en nieuwe oplossingen verzinnen. Gamers en designers zoeken met wetenschappers, kunstenaars en consumenten naar manieren om tot een nieuwe flexibiliteit te komen. PLAY moet een plek zijn waar je kunt spelen en ontwerpen zonder beklemmende regels en afspraken.’

UITGELICHT

Cartesius Museum

Het Cartesius Museum (CAMU) is geen museum met een collectie, maar een ontmoetingsplek. Het CAMU brengt bedrijven, organisaties, kennis en cultuur samen om creatieve en duurzame oplossingen te bedenken voor actuele problemen in de samenleving. Aan het CAMU kun je deelnemen als conservator door een eigen project in te dienen, of als medewerker of meedenker aan een van de lopende projecten, bijvoorbeeld: hoe help je mbo-studenten die een eigen bedrijf willen starten op weg; hoe kun je een urban farming project beginnen; hoe kun je consumenten betrekken bij voedselveiligheid. Bijdragen aan een project geschiedt altijd op basis van vrijwilligheid. Initiatiefnemer: Erik Uitenbogaard

Muziek mixen in Bandjesland van Monobanda op de opening van Tweetak 2011.

In Funky Forest maken kinderen bomen met hun lichaam en laten ze groeien.

Utrecht festivalstad. Centraal plein Het Neude als feestelijk podium.

Vernieuwend

— Utrecht 2018 is vernieuwend op de volgende zes punten:

Programma

- Het concept en format van de Expo Create your City. Het culturele programma is gekoppeld aan tien locaties waar de groei en de transformatie naar het Utrecht van de volgende generatie zichtbaar worden. Met aandacht voor de plattelands-cultuur als onderdeel van de stedelijke ontwikkeling.
- De koppeling van de Utrechtse demografie aan het programma. Jongeren spelen een actieve rol in de totstandkoming van het programma. Rode draad in de uitvoering is het principe van meester-gezel.
- De duurzame verbinding tussen de werelden van cultuur, onderwijs en bedrijfsleven. Een voorbeeld is Gaming meets Heritage: een koppeling van het Europees erfgoed aan locatiegebonden gaming en digital design.

Proces

- De holistische benadering. Cultuur wordt ingezet voor de verbetering van de kwaliteit van de stad als leef- en leeromgeving en van de stad als internationale ontmoetingsplaats. Co-creatie is de werkwijze bij de totstandkoming van concept en programma, financiering en communicatie. Binnen de gemeente werken stedelijke ontwikkeling, cultuur, economische zaken, onderwijs, internationalisering en communicatie nauw samen aan de voorbereiding van dit grootschalige en meerjarige project. Utrecht 2018 is dan ook een perfecte testcase voor de nieuwe organisatie-aanpak waarin stadsontwikkeling in brede zin, participatie van de burger, een faciliterende gemeente en integraal werken centraal staan.

1.13 In welk opzicht is het geplande project vernieuwend?

- De viering van Vrede van Utrecht 1713-2013 als leerproject en tussenstap. In aanloop naar 2013 worden relevante netwerken en samenwerkingen met het onderwijs, maatschappelijke organisaties, het bedrijfsleven en de culturele wereld opgebouwd. Met SICA, de Stichting Internationale Culturele Activiteiten, zijn masterclasses voor Utrechtse culturele organisaties gehouden over internationale samenwerking, coproductie en Europese fondsenwerving.
- De focus op ‘unique sharing points’ in plaats van ‘unique selling points’. Utrecht heeft het Europese stedennetwerk Similar Cities opgericht op grond van gedeelde kenmerken en belangen. De stad wil dit netwerk op termijn ook uitbreiden naar steden buiten Europa. Het proces is gericht op het delen van ervaring en kennis over de leefbaarheid in creatieve steden die zich net als Utrecht snel ontwikkelen. Utrecht werkt al tijdens de voorbereiding van het bidbook samen met collega-kandidaat Valletta en met de steden in het Similar Cities Network.

Wat de titel teweeg brengt

In het proces om tot dit bidboek te komen hebben de diverse partijen in de stad en regio elkaar steeds beter weten te vinden, die winst zien we nu al. Het gezamenlijk belang: Utrecht als tolerante, gastvrije en nieuwsgierige leefomgeving die verstandig met haar groei omgaat en onderwijs en creativiteit centraal stelt. De titel zelf zal Utrecht een enorm gevoel van trots bezorgen, wat doorwerkt in de energie en het enthousiasme waarmee de stad en regio er een prachtjaar van gaan maken.

1.14 Als de stad de titel van culturele hoofdstad in de wacht sleept, wat zullen dan de sociale, culturele en stedelijke gevolgen van het evenement op middellange en lange termijn zijn? Zijn de stedelijke autoriteiten voornemens bekend te maken wat zij na afloop van het evenement van plan zijn?

— De nieuwe verbindingen en Europese allianties waarop Utrecht 2018 is gebouwd, leveren de stedelijke regio nieuwe inzichten en ideeën op over haar toekomst en dragen bij aan de slimme groei van Utrecht in de jaren na 2018. Wij verwachten dat de sterkere banden tussen cultuur, onderwijs en het bedrijfsleven de sociale vitaliteit en innovatiekracht van Utrecht zullen versterken. Dat stimuleert de bedrijvigheid in onze regio en draagt bij aan de bestendinging van de krachtige economische positie van Utrecht in Europa. Utrecht is, zo verwachten wij, na 2018 een veerkrachtige Europese regio, die cultureel nog verder tot bloei is gekomen. Een regio die kan bogen op een hoge graad van cultuurparticipatie, veel internationale bezoekers trekt en haar Europese identiteit met verve uitdraagt.

We stellen ons de volgende doelen, die na 2018 zichtbaar en meetbaar gerealiseerd moeten zijn:

Internationaal

- De contacten tussen Utrecht en (culturele) instellingen in de rest van Europa zijn zichtbaar versterkt en uitgebreid.
- De zichtbaarheid van Utrecht in Europa en de wereld is toegenomen. Het is een meer gewilde plek om te studeren, te werken, te confereren en te exposeren. Veel meer toeristen hebben Utrecht ontdekt als reisbestemming.

Cultureel en sociaal

- Er is ruim draagvlak voor cultuur. Dat blijkt onder meer uit een hoge waardering van de inwoners voor de culturele voorzieningen en uit de structurele steun aan een innovatief productieklimaat in de vorm van hardware (werkruimtes en broedplaatsen) en software (artistiek onderzoek en productie).
- Scholen voor het basis- en voortgezet onderwijs werken in langjarige partnerschappen samen met de creatieve sector, van theatergezelschap tot gamebedrijf.

- De cultuurvoorzieningen in de wijken zijn verder geprofessionaliseerd en bedienen met succes een breed publiek uit alle lagen van de bevolking. Utrecht staat internationaal bekend als stad van de culturele wijkontwikkeling en de community arts en blijft met deze kunstvorm de inclusieve kwaliteiten van de stad bevorderen.
  - Het cultureel erfgoed in stad en regio heeft dankzij de creatieve inzet van de gamingsector een nieuwe, actuele betekenis voor jongeren en, in het algemeen, het publiek van de nabije toekomst gekregen. Het platteland heeft een vastere plek verworven in de culturele infrastructuur van de stadsregio.
  - Utrecht heeft in 2018 met de steden uit het Similar Cities Network het gezamenlijke manifest ‘Creative Europe and Urban Development’ ondertekend. Dat is gevierd met grote publieksmanifestaties in de betrokken steden. Het manifest is de weerslag van onderzoek en uitwisseling in de aanloop naar 2018 en een vruchtbare basis voor verdere Europese samenwerking in de jaren daarna.
- Stedelijk**
- Gemeente en provincie benutten de bundeling van kennis en creativiteit als aandrijfkraft voor verdere ontwikkeling van de regio en faciliteren ruimhartig nieuwe ontwikkelingen. De overheden werken hiertoe nauw samen met private partners als de onderwijs- en kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties, het bedrijfsleven en burgerinitiatieven.
  - Een selectie van transitiegebieden in stad en provincie is tot ontwikkeling gekomen als duurzame creatieve locatie voor huisvesting, ontwikkeling, productie en presentatie.
  - De openbare ruimte van parken, pleinen, werven en het buitengebied heeft een kwaliteitsimpuls gekregen als ontmoetingsruimte en als publiek podium. Het aantal permanente en tijdelijke podiumvoorzieningen, waaronder muziektenten, is uitgebreid. Het arsenaal aan kunstwerken in de stad is verder uitgebreid en de regelgeving rondom evenementen in de openbare ruimte is transparanter en eenvoudiger geworden.
- Na afloop van het culturele hoofdstadjaar continueert de gemeente Utrecht samen met de provincie haar investeringen in een hoogwaardige creatieve infrastructuur van kennis en cultuur. Dat doen we met alle partijen die Utrecht 2018 mede mogelijk hebben gemaakt. We zullen natuurlijk voortbouwen op de stedelijke, regionale en internationale netwerken en samenwerkingsverbanden die dankzij Utrecht 2018 een extra impuls hebben gekregen. En we zijn op weg naar een volgend ijkpunt en hoogtepunt: de viering van 900 jaar stadsrechten voor Utrecht in 2022.

Industrieel erfgoed als locatie voor operavoorstelling: Holland Opera speelt Blauwbaard in de voormalige Veerensmederij van de NS in Amerfoort.

UTRECHTSE
KANDIDAATSTELLING

Vorbereiding kandidatuur

De Utrechtse ambitie is voor het eerst in 2000 geformuleerd, de voorbereidingen van de kandidaatstelling zijn in 2006 van start gegaan. Naar goed Utrechts gebruik als een traject van cocreatie.

1.15 Hoe is deze kandidatuur geconcipeerd en voorbereid?

— Al in 2000 formuleerde Utrecht bij monde van de toenmalige wethouder van cultuur de ambitie om culturele hoofdstad van Europa te worden. Aanvankelijk zou Nederland in 2013 aan de beurt zijn om een culturele hoofdstad te leveren, later is dat 2018 geworden. De Utrechtse ambitie was op de eerste plaats strategisch gemotiveerd. Het gemeentebestuur creëerde met dit punt ver weg op de horizon ruimte voor een lange termijn beleid gericht op de culturele en internationale ontwikkeling van de stad. De ambitie is sindsdien consequent verwoord in de jaarlijkse programmabegrotingen van de stad en kreeg een belangrijke opmaat met de viering van 300 jaar Vrede van Utrecht in 2013. Al snel ging het om de ambitie van de stad en de provincie gezamenlijk.

Stichting Vrede van Utrecht

— Voor de voorbereiding van het traject 2013-2018 hebben de beide overheden in 2005 de Stichting Vrede van Utrecht in het leven geroepen met een dubbele opdracht:

1. Ontwikkel een programma voor de viering van 300 jaar Vrede van Utrecht in 2013
2. Bereid de kandidatuur voor van Utrecht als culturele hoofdstad van Europa in 2018

Lag de focus van de werkzaamheden de eerste jaren uiteraard vooral bij de voorbereidingen voor 2013, vanaf 2009 kregen ook de ambities voor 2018 de volle aandacht van de stichting met een plan van aanpak en een eerste effectmeting. Gemeente en provincie besloten op basis hiervan budget beschikbaar te stellen voor de samenstelling van het bidbook en de uitvoering van de eerste publiekscampagnes.

Dit tweesporenbeleid 2013-2018 is, hoewel in de praktijk soms lastig, uiteindelijk zeer vruchtbaar gebleken. De viering van de Vrede van Utrecht heeft naast de uitgangswaarden voor de sociaal-culturele ontwikkeling van de stad ook een hecht netwerk opgeleverd en een stevige infrastructuur als stepping stone voor het culturele hoofdstadproject.

Vanaf 2005 heeft Utrecht gewerkt aan:

- Het ontwikkelen van de Utrecht Principles als kernwaarden van de stadsregio van kennis en cultuur
- Het betrekken van de inwoners bij de ambities van de Utrechtse stad en regio.
- Het opbouwen van een regiobreed netwerk van culturele spelers, maatschappelijke organisaties, onderwijsinstellingen en bedrijven.
- Het ontwikkelen van een inhoudelijk cultureel programma met en voor de inwoners van Utrecht en bezoekers uit Nederland en Europa, in cocreatie met culturele en maatschappelijke instellingen in stad en regio en onze partners in het buitenland.
- Uitbreiden van de internationale contacten van Utrechtse culturele instellingen, door het organiseren van internationaliseringsworkshops en het co-financieren van uitwisselingen.
- Intensieve samenwerking tussen de provincie, de stad Utrecht en de overige gemeenten in de regio.

2009 Plan van aanpak

— In 2009 is een plan van aanpak opgesteld na brainstormsessies met vertegenwoordigers van culturele en educatieve instellingen, de gemeente en de provincie Utrecht.

2010 Expositie culturele hoofdstad, Work in progress

— In het voorjaar van 2010 is in expositieruimte Het Gebouw in nieuwbouwwijk Leidsche Rijn een tentoonstelling ingericht over de geschiedenis en het gedachtegoed van culturele hoofdstad van Europa. In de bovenruimte hebben ruim 700 mensen deelgenomen aan zestig workshops. Vertegenwoordigers van culturele instellingen, individuele kunstenaars en creatieve ondernemers, vertegenwoordigers uit de maatschappelijke en educatieve sector en uit het bedrijfsleven, stadsontwikkelaars en betrokken burgers dachten mee over de noodzaak, de koers en de visie voor 2018. Van alle workshops is een verslag gemaakt en toegestuurd aan de deelnemers. In Het Gebouw konden deelnemers hun ideeën achterlaten op een bierviltje of in een videoboodschap. De resultaten van deze bijeenkomsten zijn verwerkt in de missie en visie die vervolgens is gepubliceerd in de brochure Work in Progress.

2011 Make no little plans

— In 2011 is de kernboodschap verder ontwikkeld en zijn de projectideeën voor 2018 geconcipeerd. Op 14 februari was er een drukbezochte startbijeenkomst waar visie en thematiek zijn besproken. Daarna volgden thematische werkconferenties en regionale bijeenkomsten voor iedereen die geïnteresseerd was een projectvoorstel in te dienen. De criteria waaraan een projectvoorstel moest voldoen, zijn vastgelegd in de handleiding Make no little plans. Via de tweemaandelijks Utrecht 2018 Cafés werden deelgenoten en volgers van het proces op de hoogte gehouden van de vorderingen. Wekelijks hield de artistiek directeur spreekuur voor indieners van ideeën. Uiteindelijk zijn er in 2011 ruim 160 programmavoorstellen opgehaald.

2012 Bidbook

— In 2012 zijn het concept en het programma uitgewerkt en werd de eerste versie van het bidbook geschreven, in nauwe samenwerking met gemeente en provincie. Nationale en internationale adviseurs en experts zijn geraadpleegd over de conceptversies. Regelmatig was er de terugkoppeling met de achterban via het Utrecht 2018 Café en individuele gesprekken.

Op 25 maart is de publiekscampagne Ik ben 18 / Wij zijn 18 gelanceerd, meer over deze campagne is te lezen in hoofdstuk 5 Communicatie.

Wie er werkten aan Utrecht 2018

Stichting Vrede van Utrecht

Peter de Haan (directie)
 Han Bakker (programmaontwikkeling)
 Bram Buijze (internationalisering)
 Twan Geurts (teksten, eindredactie)
 Lieke Hoitink (bidbookcoördinatie)
 Daniel Melse (ass. programma-
 ontwikkeling)
 Petra Orthel (hoofd communicatie)
 Lonneke Laurant (perscontacten)
 Gillian Engel (campagne)

Gemeente Utrecht

Renée Heijnen (teksten, eindredactie)
 Gerard Derksen (communicatieadvies)

Provincie Utrecht

Thomas Nova (programmamanager)
 Harry Louwenaar (communicatieadvies)

...en vele anderen, waaronder de leveranciers van projectideeën, medewerkers van de gemeente en provincie Utrecht en stichting Vrede van Utrecht.

Council van bedrijven

— Tien nationaal en internationaal opererende Utrechtse bedrijven hebben zich in 2011 verenigd in de Council Vrede van Utrecht. Zij onderschrijven de Utrecht Principles en zetten zich in voor de ontwikkeling van Utrecht als regio van kennis en cultuur. De Council ondersteunt met knowhow en financiële middelen de ambities van Utrecht voor 2018 en legt daarmee de basis voor een langdurige, constructieve samenwerking in de toekomst. Tot 2014 hebben de volgende bedrijven zich aan het project verbonden: ASR Nederland, Bouwfonds Ontwikkeling, CMS Derks Star Busmann, Corio, Jaarbeurs Utrecht, NS, ProRail, PwC, Rabobank Utrecht en SHV.

De volgende generatie

— De jonge Utrechtse hebben een bijzondere en belangrijke rol gespeeld in het voorbereidingsproces. Vanaf 2010 hebben bijna 600 studenten en scholieren opdrachten uitgevoerd in het kader van de Utrechtse kandidatuur. Een kleine selectie van hun activiteiten:

- 300 studenten Communicatie van de Hogeschool Utrecht hebben een multimediale campagne voor de kandidatuur van Utrecht ontworpen.
- 150 leerlingen van het Amadeus Lyceum maakten een bidbook voor de stad van de toekomst, samen met stedenbouwkundigen en architectuurcentrum AORTA.
- 40 studenten van de opleiding Fine Arts van de Hogeschool voor de Kunsten bedachten concept-projecten voor het programma van Utrecht 2018.
- 20 studenten van de Hogeschool voor de Kunsten bedachten alternatieve financieringstrategieën voor het culturele hoofdstadproject.

- 10 studenten van de Hogeschool Utrecht reisden langs 10 Europese steden om inspiratie op te halen voor Utrecht en deden verslag aan het thuisfront.
- 8 studenten van de Hogeschool Utrecht maakten plannen voor Lijn 18, een buslijn om Utrecht 2018 te promoten.
- 6 studenten van de Hogeschool Utrecht bedachten manieren om social media in te zetten voor community arts projecten.
- In 2011 is de documentaire-reeks Tijd van je leven gestart. Elf Utrechtse kinderen, die in het jaar van de culturele hoofdstad 18 jaar zullen zijn, vertellen aan filmer Michiel van Erp over hun leven en dromen.

PR & communicatie

— Om de banden met de stakeholders te versterken en te bouwen aan een nationaal en internationaal netwerk op weg naar de viering in 2013, wordt sinds 2006 het Vrede van Utrecht Concert georganiseerd. Het evenement is een gezamenlijk initiatief van de provincie Utrecht, de gemeente Utrecht, de Universiteit Utrecht en Stichting Vrede van Utrecht. Het concert, dat jaarlijks in mei plaatsvindt in de Domkerk, is in korte tijd uitgegroeid tot hét relatie-event van Utrecht. De muzikale invulling van de avond door de Nederlandse Bachvereniging onder leiding van Jos van Veldhoven, die elk jaar een uniek programma samenstelt, toegesneden op de thematiek van Vrede van Utrecht en de locatie, heeft hier veel aan bijgedragen.

De website utrecht2018.eu is gestart in 2010 en in 2012 vernieuwd en aangevuld met The Pitch: een korte film die de kandidatuur van Utrecht op humoristische wijze aankondigt en de ambassadeurs-film Ik ben 18 waarin Utrechters aangeven waarom Utrecht in 2018 culturele hoofdstad van Europa moet worden.

De digitale **Nieuwsbrief Utrecht 2018** bericht over de voortgang van de kandidatuur, activiteiten in het kader van Utrecht 2018, nieuws uit andere culturele hoofdsteden, samenwerkingsprojecten tussen Utrechtse en Europese culturele instellingen en kunstenaars, nieuws van Europese culturele instellingen en acties.

Brochures

Work in Progress (2010): over visie en thematiek van de Utrechtse kandidatuur, een weerslag van de workshops in 2010, gids voor iedereen die mee wil denken over het programma Utrecht 2018.

Het verhaal van Utrecht (2011): schets van de ambitie van Utrecht voor stakeholders.

Support Utrecht: We geven je 18 redenen (2011): over de Utrechtse ambitie in 18 punten, ter ondersteuning van de publiekscampagne.

De **Supporterskit** is ontwikkeld voor de publiekscampagne. Met dit materiaal kunnen Utrechtse inwoners, instellingen en bedrijven hun steun aan de ambitie van Utrecht om culturele hoofdstad van Europa te worden zichtbaar kunnen maken. Met actiebuttons, posters, stickers, banniers.

De Utrecht 2018 promotiebus toert in 2012 en 2013 langs festivals en andere publieksevenementen.

UITGELICHT

Trekhaak gezocht!

In 2010 liftte performer Tjerk de Ridder met zijn caravan door Europa langs de drie Culturele Hoofdsteden: Essen, Pécs en Istanbul. Automobilisten met een trekhaak gaven hem een lift, zo reisde hij 3700 kilometer door acht landen. Het werd een artistieke grensverkenning voor Utrecht 2018. De belangstelling van de internationale pers voor het initiatief van de Utrechter was overweldigend. Van zijn Europese ervaringen maakte De Ridder een boek + dvd en een theatervoorstelling. De première vond plaats in het Utrechtse paviljoen op de World Expo 2011 in Shanghai.

Andere Culturele Hoofdsteden

— Ter voorbereiding op de kandidatuur zijn bezoeken gebracht aan diverse andere culturele hoofdsteden en steden die dat zijn geweest of nog zullen worden: Brugge, Graz, Maribor, Lille, Liverpool, Turku, Linz, Essen/Ruhr. Het Oostenrijkse Linz is bezocht met een afvaardiging uit het Utrechtse culturele veld. Naar Lille en Essen gingen ook vertegenwoordigers van Utrechtse Gemeenteraad en Provinciale Staten mee.

Met een aantal Culturele Hoofdsteden vonden uitwisselings- of samenwerkingsprojecten plaats, waaronder Linz, Essen/Ruhr, Istanbul, Kosice.

Utrecht werkt sinds 2006 nauw samen met Valletta, de Maltese kandidaat voor de titel Culturele Hoofdstad van Europa in 2018.

Brainstormsessie voor Utrecht 2018 in Het Gebouw in Leidsche Rijn.
Tentoonstellingspaviljoen ontworpen door Stanley Brouwn i.s.m. Bertus Mulder.

COO

CREATIE

PRODUCTIE

FINANCIERING

Workshop Utrecht 2018: De eerste inspiratie.

Met meer dan zeventhonderd deelnemers.

Jongeren van Europa

— Utrecht stelt als culturele hoofdstad van Europa de naaste toekomst en de volgende generatie centraal. Dan zal het niemand verbazen dat de programmering voor 2018 extra aandacht geeft aan de jongeren van Nederland en Europa.

Al in de kandidatuurfase hebben Utrechtse jongeren programma-ideeën aangeleverd. Studenten liepen stage bij de voorbereiding van het bidbook en dachten mee over financierings- en communicatiestrategieën. Leerlingen van het Amadeus Lyceum hebben in de klas hun eigen versie van een bidbook ontwikkeld. Ook bij de volgende fase zijn jongeren op veel manieren betrokken. NJR, de Nationale Jeugdraad, neemt inhoudelijk deel aan het verder ontwikkelen van het cultuurprogramma voor 2018. Waar mogelijk is er een samenwerking tussen de projecten en het onderwijs.

Utrecht 2018 biedt een breed programma-aanbod van en voor jongeren.

Onder meer:

- **Podium 18** – een internationaal cultuurpodium geprogrammeerd, gerund en bespeeld door jongeren uit heel Europa.
- **Your kids and theirs** – de kinderen van Utrechtse en Europese partnerscholen bouwen vanaf 2014 samen met kunstenaars, architecten en wetenschappers de 'City of the Next Generation'.
- **Roots & Routes** – jonge urban artists uit alle Europese landen komen drie weken bij elkaar in de culturele hoofdstad om een multidisciplinaire voorstelling te maken.
- **Sint Maarten** – kinderen zijn de dragers van de slotmanifestatie van Utrecht 2018: een optocht van lampionsculpturen, gemaakt door de kinderen zelf.
- **De Zomer van 18** – ontvangt tienduizend jongeren uit Nederland en Europa op de voormalige Vliegbasis Soesterberg.
- **European Puzzle** – Europese componisten schrijven elk een deel van een muzikaal spektakelstuk, uit te voeren door diverse Europese en Utrechtse studentenmuziekgezelschappen.
- **Camping Europa** – op het Jaarbeurs terrein bij het oude stadshart verrijst een gigantische stadscamping voor jongeren uit heel Europa.

1.11 Zijn bepaalde onderdelen van het programma gericht op specifieke doelgroepen (jongeren, minderheden, enz.)?

- **Verborgен museum van Europa** – Europese verhalen worden weer een bron van inspiratie voor jongeren.
- **Cinetik** – jongeren programmeren in 2018 een filmzaal in de nieuwe Bibliotheek++.
- **Kathy's Choice** – in de aanloop naar Utrecht culturele hoofdstad 2018 richt het Centraal Museum een Utrecht 2018-zaal in. Daar leveren jonge, hedendaagse kunstenaars commentaar op de oude meesters van het clair-obscur. Achttienjarige gastconservatoren maken hun eigen keuze uit de collectie van het Centraal Museum.

Alle generaties zijn 18

— Al ligt het accent in de programmering op de jonge bewoners, Utrecht 2018 is er voor iedereen. Natuurlijk is het de bedoeling dat Utrechters en Europeanen van alle rangen, standen en generaties zich voelen aangesproken door de jonge, energieke programmering. Wij hechten juist veel waarde aan de uitwisseling tussen bezoekers en deelnemers van alle leeftijden. Verschillende generaties kunnen in deze dynamische tijden van internet en jobhoppen op een inspirerende manier van elkaar leren. Het 'meester-gezel' principe wordt leidend in zoveel mogelijk programmaonderdelen. De meester kan net zo goed 81 als 18 jaar oud zijn.

Jongeren en ouderen ontmoeten elkaar, bijvoorbeeld in

- **De Generatie Band** – kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen maken muziek voor en met bewoners van zorginstellingen voor ouderen, onder de professionele leiding van musici van Fort van de Verbeelding.
- **Don't look back** – een mega-opera van Holland Opera gebaseerd op de mythe van Orpheus. Ouderen spelen de halfgoden, jongeren de goden. Een muzikale mengeling van Monteverdi, popsongs en moderne composities.
- **Media4Me** – een social media project in de wijken van Utrecht.
- **PLAY, het nieuwe gamepaleis** – kinderen slepen er hun grootouders mee naartoe om samen een virtuele stad te bouwen.

Meer informatie over deze programmaonderdelen is te vinden in het programmahoofdstuk 2.2 of in het overzicht van ingediende projectvoorstellen 7.3.

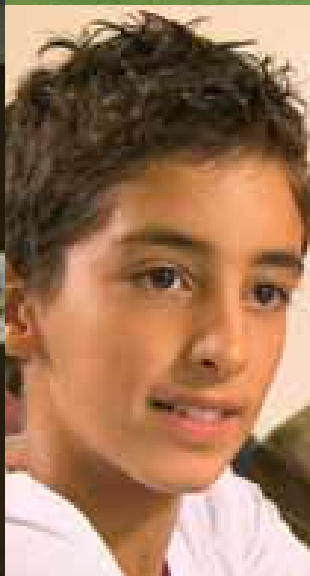

UITGELICHT

Tijd van je Leven

Elf millenniumkinderen

Ze heten Sardan, Kamil, Hannah en Tanay. De een is de dochter van een hoogleraar, de ander de zoon van een stratenmaker. Ze houden van leren of ze haten school. Ze wonen in een buitenwijk of in de binnenstad. Regisseur Michiel van Erp interviewde in 2011 elf Utrechtse kinderen van elf jaar over hun leven, hun dromen en verwachtingen. Ze zijn nog kinderlijk en onbeveng, maar staan ook met één teen in de grote mensenwereld. De komende jaren blijft de documentairemaker de elf opzoeken op cruciale momenten in hun jonge levens. In het jaar dat Utrecht culturele hoofdstad van Europa wil zijn, worden deze millenniumkinderen allemaal achttien. Dan draait Michiel van Erp de laatste aflevering van zijn documentairereeks. Initiatief/eigenaar: Stichting Cultuurpromotie Utrecht en RTV Utrecht

Culturele spelers

Culturele spelers in de stad en de regio

— Vertegenwoordigers uit de culturele en creatieve sector, uit de wetenschap en het onderwijs, het bedrijfsleven en de maatschappelijke sector, maar ook veel individuele burgers uit stad en regio zijn al in een vroeg stadium betrokken bij de kandidatuur van Utrecht culturele hoofdstad 2018.

In 2010 hebben zij meegedacht over visie en concept voor Utrecht 2018, in 2011 zijn zij uitgenodigd een bijdrage te leveren aan de programmering. Veel van deze culturele actoren hebben een projectidee ingediend.

Alle culturele sectoren zijn hierbij goed vertegenwoordigd. We noemen er enkele:

- de gezamenlijke Utrechtse musea
- de gezamenlijke Utrechtse festivals
- de grote podia in Utrecht: het Muziekpaleis en de Stadschouwburg
- festivals en podia in Amersfoort, de tweede stad van de provincie
- de forten, kastelen en buitenhuizen in de regio
- culturele wijkcentra en broedplaatsen
- de creatieve sector: gaming, animatie, vormgeving
- beeldendekunstinstellingen
- muzikensembles en theatermakers
- de Utrechtse onderwijssector, van basisscholen tot en met universiteiten

Culturele spelers in Nederland

- De Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam (IABR) doet langlopend onderzoek naar de ontwikkeling van steden en is partner in het programma Expo Create your City.
- NJR, de Nationale Jeugdraad, gaat een hoofdrol spelen in het internationale jongerenfestival Zomer van 18.
- Marmoucha en Forum zijn beoogde partners voor het Amazighfestival.
- Aan Limes Trail werken mee het Rijksmuseum voor Oudheden in Leiden en Museum Valkhof in Nijmegen.
- Utrecht 2018 zal zeker ook samenwerking zoeken met Premisela en De Waag.

Culturele spelers in andere landen

— Veel Utrechtse makers en instellingen hebben een uitgebreid internationaal netwerk en zullen dat uiteraard inzetten. We noemen hier enkele belangrijke partners met wie al afspraken zijn gemaakt of die we op het oog hebben.

- National Gallery Scotland in Edinburgh is partner van het Centraal Museum in de tentoonstelling over de navolgers van Caravaggio in Europa.
- De tien internationaal opererende festivals van Utrecht nodigen curatoren uit de opkomende landen uit om de Utrechtse podia te programmeren.
- European Brass Band Championship komt naar Utrecht in 2018.
- Centre Culturel Européen de Saint Martin de Tours (Frankrijk) is partner bij het afsluitende programma rond Sint Maarten.

1.12 Welke contacten heeft de stad of de voor de voorbereiding van het evenement verantwoordelijke instantie gelegd (of is ze voornemens te leggen) met:

- culturele actoren in de stad
  - culturele actoren buiten de stad
  - culturele actoren in andere landen
-
- Uit het Fresh Tracks Europe netwerk van Het LAB zijn jeugdtheaterhuizen als De Kopergieterij uit Gent, Dschungl Wien en Tanzhaus Düsseldorf te gast op Podium 18.
  - Voor het project Hacking Habitat nodigt kunstenaar Ine Gevers onder meer Moderna Galerija Ljubljana, Museum Welt Cultures Frankfurt, Liverpool Biennial en Istanbul Biennial uit.
  - Aan het straattheaterfestival Spoffin in Amersfoort nemen gezelschappen, professionals en wetenschappers deel uit onder meer Roemenië, Turkije, Zweden, Polen, Macedonië, Bulgarije, Litouwen en Kirgizië.
  - Theatergezelschap Royal de Luxe is de gedroomde partner van De Utrechtse Spelen voor het project Worldstation.
  - Het urban festival Roots & Routes vraagt ook kunstenaars uit de Balkanlanden, die dan naar verwachting net tot de EU zijn toegetreden.
  - PLAY, het nieuwe museum voor gaming, legt contact met Ars Electronica in Linz, Computer Spiele Museum in Berlijn en Manga & Animé Museum in Hangzhou.
  - De Utrechtse Kunstenaar Matthijs van Lieshout is in 2012 als artist in residence in Kosice; Utrecht zal Slovaakse kunstenaars gastvrijheid bieden.
  - Utrecht legt contact met steden die European Youth Capital zijn geweest zoals Antwerpen en Turijn en met de stad die in 2018 de titel draagt.
  - Voor conferenties en symposia zoekt Utrecht samenwerking met organisaties als A Soul for Europe, Les rencontres en IETM (International Network for the Contemporary Performing Arts).
  - BAK, basis voor actuele kunst, werkt van 2009 tot en met 2018 samen met Museo Reina Sofia (Madrid), Akademie der bildende Künste (Wenen), Haus der Kulturen der Welt (Berlijn), Secession (Wenen), Museum of Modern Art Warschau, Afterall (Londen) en Istanbul Biënnale.
  - Initiatief Domplein & Centraal Museum werken voor Limes Trail samen met het Römisch-Germanisches Museum Köln.
  - Museum Catharijneconvent heeft als mogelijke samenwerkingspartners op het oog: Vaticaanse archieven, Spaanse archieven in Valladolid en Madrid, Biblioteca Comunale Siena, Koninklijke Bibliotheek van België, Museum M Leuven en Universiteitsbibliotheek Leuven.
  - Het Muziekpaleis wil in het project Connect! samenwerken met Barbican Creative Learning (Londen), Carnegie Hall & Weill Music Institute (New York) en The Sage (Gateshead).
- Contacten met culturele actoren uit Malta worden beschreven in het hoofdstuk Europa en Utrecht.

OLD

CONTINENT

NEW

IDEAS

2nd FORMER WEST RESEARCH CONGRESS

ON HORIZONS: Art and Political Imagina

Former West is een langlopend onderzoeks- en tentoonstellingsproject over de toekomst van kunst en politiek, onder regie van het Utrechtse BAK, basis voor actuele kunst.

Urbandrifting. De Oostemrijkse choreograaf Willi Dörner ontregelt tijdelijk de stedelijke orde in Utrecht.

EEN VERSLAG VAN TWEË BEZOEKERS

Het is 2018. Twee Duitse bezoekers doen verslag van hun bezoek aan Utrecht culturele hoofdstad van Europa.

De eerste dag, 1 juli 2018

08.45 In de ICE van Düsseldorf op weg naar Utrecht bestuderen we het 2018-programma op onze tablet. Met één druk op de knop zien we wat er de komende twee dagen te doen is. We raadplegen de reacties van eerdere bezoekers en stellen onze eigen Exporoute samen.

11.10 Aankomst op Utrecht Centraal. We wachten op de Sprinter die ons naar het ontvangstcentrum van Utrecht 2018 zal brengen. Plotseling duikt er op ons spoor een antieke Oriënt Express op, de wanden klappen open. Een Balkanblaas-orkest speelt flarden van volksliederen in een oorverdovende kakofonie. Voor we goed en wel beseffen wat er gebeurt, klappt de wagon weer dicht en is de spektakel-trein verdwenen. Behoorlijk perplex stappen we in de 2018-trein, die even later binnenrolt.

12.20 In het ontvangstcentrum Basecamp Cartesius vinden we alle informatie die we nodig hebben. We huren elektrische fietsen en volgen de Exporoute. In een fabriekshal fietsen we dwars door een installatie van de activistische kunst-tentoonstelling Hacking Habitat.

12.50 We doorkruisen Leidsche Rijn, aanschouwen artistieke interventies in woonwijken en op braakliggende terreinen van de Expo Create your City. We bezoeken een interactieve tentoonstelling over de Romeinse geschiedenis van dit nieuwste Utrechtse stadsdeel.

14.20 Door naar Rotsoord, een voormalig industriegebied tegen het oude centrum aan. We bezoeken de Social Design Workshop. Expositie, werkplaats en opleiding op één plek: een intrigerende combinatie. We wandelen virtueel door het verleden en de toekomst van deze creatieve hotspot in ontwikkeling.

SCHÖN WARE'S!

WIR WÄREN GERN
LÄNGER GEBLIEBEN.

Dag twee, 2 juli 2018

16.50 Aan het eind van de middag nemen we foto's van onszelf op de gigantische Rietveldstoel. Die staat op het plein naast het Centraal Museum. We lopen binnen bij het Spoorwegmuseum, een van de Utrechtse Musea van de Toekomst. Grote drommen kinderen lopen zich daar te verbazen over de futuristische treinen en voertuigen.

20.30 's Avonds trekken we weer de binnenstad in, fietsend langs de middel-eeuwse grachten. Op de gevels worden fragmenten van cultuurfestivals uit heel Europa geprojecteerd. We bezoeken een concert in het net geopende Muziekpaleis. Genieten na met live muziek op de werven van de gracht. We overnachten in het caravanhotel van Camping Europa, op het terrein van de Jaarbeurs in het centrum.

09.30 Met de gloednieuwe 'Public Science Tram' zijn we snel op Universiteits-campus De Uithof. We bezoeken de immense tentoonstelling over kunst en energie in het Science Park en brengen eigenhandig verschillende kunstwerken in beweging. In de Botanische Tuinen is ook een tentoonstelling van Chinese monumentale kunstenaars en een media-installatie over samenwerking tussen Chinese en Europese universiteiten op het gebied van life sciences.

12.30 We lunchen in Villa Jongerius, vroeger een Ford-garage, nu een streek-productenrestaurant. We delen onze route en ervaringen met toekomstige bezoekers via de Utrecht 2018 app.

14.00 Rond twee uur zijn we terug in bezoekerscentrum Basecamp Cartesius. Vanaf daar pakken we de elektrische fiets en bezoeken De Zomer van 18 in het Central Park Soesterberg. Een tiendaags Burning Man-achtig festival op een landingsbaan midden in de natuur. Een creatieve explosie! Duizenden jongeren, spetterende muziek, pittige discussies en sensationele artistieke bouwwerken.

Jammer, het zit erop, we hadden nog wel een paar dagen willen blijven! Vanuit Amersfoort pakken we de laatste trein terug naar Düsseldorf.

HOOFDSTUK 2 PROGRAMMA

Het programma Utrecht 2018

In dit bidbook presenteren wij met trots een visioen van het programma dat ons voor ogen staat. De selectie die volgt representeert de variëteit aan artistieke disciplines, onderwerpen en presentatievormen van de projectvoorstellen die zijn ingediend. Het is onze uitnodiging aan een breed publiek uit Nederland en Europa om Utrecht in 2018 te komen bezoeken. Alle programmavoorstellen hebben de intentie om het centrale begrip ‘Vertrouwen in de toekomst’ tastbaar te maken, te beginnen dichtbij in de wijken en straten van Utrecht. Een overzicht van alle projectvoorstellen is toegevoegd onder 7.3.

2.1 Beschrijf de structuur van het programma dat de stad wil uitvoeren als ze tot culturele hoofdstad van Europa wordt aangewezen (richtsnoeren, thematische structuur van het evenement). Wat is de duur van het programma?

— Centraal staat de Expo Create your City, te bezoeken van april tot oktober 2018, op tien transitielocaties waar de fysieke verandering van de stad het meest voelbaar is. Deze gunt de bezoeker een kunstzinnige blik op de stad van de toekomst. De verschillende locaties zijn ook het podium voor manifestaties, performances en debat.

Elke dag van het jaar zijn de Utrechtse Musea van de Toekomst geopend. Met tentoonstellingen over de Toekomst van het Geld, de Toekomst van de Religie, de Toekomst van het Openbaar Vervoer. Er zijn beeldende kunstmanifestaties op de meest verrassende plekken in de stad. Op de erfgoedlocaties in onze provincie komen de Europese verhalen opnieuw tot leven in film, games en muziektheater.

Tien internationale festivals geven tien curatoren uit alle delen van de wereld de vrije hand om de Utrechtse podia te programmeren. En natuurlijk zijn er het hele jaar door spectaculaire theatervoorstellingen, concerten, parades en performances op onverwachte locaties door de hele stad en de provincie. Amersfoort is het tweede podium van de culturele hoofdstad. Er zijn community arts voorstellingen in wijken, buurten en kleine kernen. In de Utrechtse parken organiseren we de Europese kampioenschappen voor brassbands.

Drie programma-lijnen

— We presenteren voor dit bidbook het programma langs de drie eerder genoemde lijnen Habitat, Playground en Crossroads. Drie thema's die de ontwikkeling van de stad als geheel symboliseren en inhoudelijke samenhang geven aan het programma. We beschrijven ze nog eens kort.

Habitat

Ervaar de kracht van de stad

— Habitat gaat over de stad als leefwereld: over de kwaliteit van de fysieke en sociale omgeving. Over hoe we de stad zo inrichten dat we er ons thuis voelen en er vreedzaam kunnen samenleven. Hoe we culturele verschillen vruchtbaar en productief maken en de lokale democratie kunnen versterken. Trefwoorden als tijdelijkheid, hergebruik en stedelijke diversiteit prikkelen stadsontwikkelaars, kunstenaars, creatieve wetenschappers, ondernemers en burgers tot een nooit vertoonde dialoog. Samen zoeken zij naar nieuwe ontmoetingsplaatsen en een kunstzinnige opwaardering van de openbare ruimte. Naar een beter evenwicht tussen leefbaarheid en economische groei, tussen globale invloeden en lokale wensen. Habitat gaat ook over de kwaliteiten die dorpen en historische landschappen toevoegen aan de ontwikkeling van de stad.

Playground

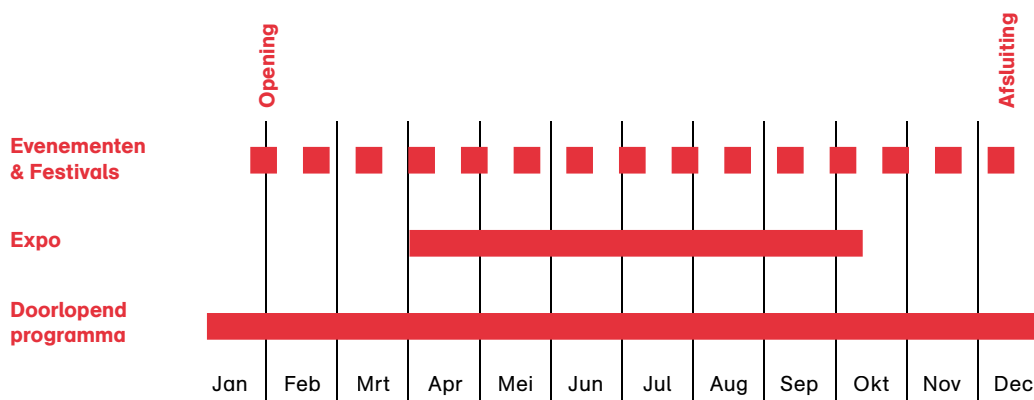
Ontdek de kracht van cultuur en kennis

— De stad is een open speelterrein waar je de wereld leert kennen. De cultuur van een stad draagt wezenlijk bij aan de Bildung of de éducation permanente van de komende generaties. De stad zelf is een campus, een broedplaats van talent, een leerschool voor het leven, ook buiten de muren van het onderwijslokaal. Playground gaat over de bagage die mensen nodig hebben om in een snel veranderende wereld hun eigen inzicht en oordeel te vormen en speelt met de spannende verbinding tussen kennis en cultuur. Utrecht culturele hoofdstad van Europa 2018 investeert in de stad als creatieve leeromgeving. En smeedt onverwachte, duurzame verbindingen tussen generaties en groepen, tussen instellingen en disciplines.

Crossroads

Investeer in de kracht van Europa

— Crossroads beschouwt de stad als internationale ontmoetingsplaats, als plek van samenkomst, van culturele uitwisseling en bevruchting. Onderling vertrouwen in Europa ontstaat uit het besef van culturele verbondenheid, van gedeelde waarden, van een gedeelde geschiedenis en een gezamenlijke toekomst. Hoe geven we de verhalen door die besloten liggen in ons erfgoed, hoe kunnen ze de volgende generaties inspireren? Crossroads gaat over gemeenschapszin, dichtbij huis en in Europa. Over het bewustzijn van Utrechts aandeel in de Europese cultuur en over de Europese kijk op de wereld.

De programma-structuur

Evenementen, Tentoonstellingen & Festivals: Het hele jaar door zijn er speciale, eenmalige evenementen en festivals in stad en regio. De programmering houdt rekening met de Europese toeristische agenda's.

Expo: de Expo Create your City is een half jaar lang permanent geopend in het 'warme' seizoen.

Regulier cultureel programma stad en regio Utrecht: Alle disciplines zijn vertegenwoordigd: podiumkunsten, filmtheaters, beeldende kunstroutes in de openbare ruimte, permanente tentoonstellingen in het Museumkwartier en in kastelen, lustwarandes, forten en andere erfgoedlocaties. Veel van hun activiteiten staan in het teken van het culturele hoofdstadjaar.

VJ op de Dom, 2011.

Het Holland Animation Film Festival, Impakt, het Nederlands Film Festival en Born Digital veranderen het Domplein in een dance-festival met overweldigende visuals.

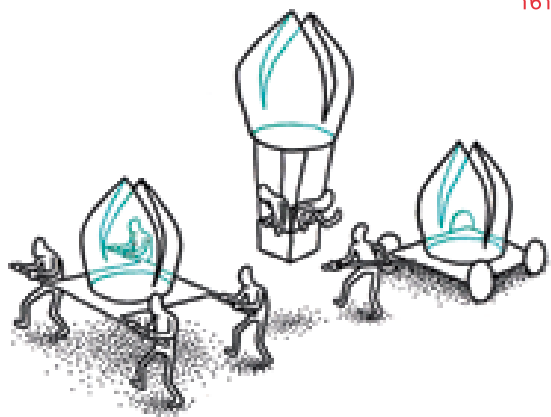
Opening en afsluiting

Utrecht 2018 is van iedereen. De opening en de afsluiting van het programma worden muzikale en multimediale volksfeesten voor alle generaties. Dat is onze ambitie.

2.2 Noem de belangrijkste activiteiten van het evenement. Beschrijf elke activiteit en geef informatie over datum en plaats, partners en financiering (optioneel in preselectie fase).

Trust the Future, Create your City

**Utrecht 2018
in beeld en geluid**

De officiële opening van het culturele hoofdstadjaar op 18 januari 2018 staat in het teken van het motto Trust the Future, Create your city. Wij laten Europa het beste zien dat Utrecht te bieden heeft aan muzikale en artistieke verbeelding. Bouwstenen van het evenement zijn:

- Een multimediale muzikale manifestatie van internationale allure, geregisseerd en gecomponeerd door internationale kunstenaars als Jacob TV, in samenwerking met de talenten en internationale toppers uit Utrecht.
- Alle kunstvormen en muziekstijlen zijn vertegenwoordigd, van klassiek tot pop, van professioneel tot amateur.
- De opening verbeeldt de verbinding van Utrecht, Nederland en Europa.

Sint Maarten

Een Karavaan van Licht

Sint Maarten is de schutpatroon van de stad Utrecht en beschermheilige van de Domkerk. In zijn naam sluit Utrecht het culturele hoofdstadjaar op 11 november 2018 af met een groot stadsfeest en een muzikale optocht van lichtsculpturen, projecties en lampionnen: een hedendaagse, kunstzinnige variant op de middeleeuwse Sint Maarten fakkeltocht. Iedereen kan zich aansluiten bij de karavaan van muzikanten en lichtkunstenaars, samen met onze gasten uit andere Sint Maarten landen als België, Frankrijk, Engeland en Malta. Sint Maarten staat symbool voor de 'participerende burger'. Een concept dat is ontwikkeld door het Centre Culturel Européen de Saint Martin de Tours, waarmee het Utrechtse Sint Maarten-beraad sinds 2010 samenwerkt. Waar traditioneel de kinderen met lampionnen langs de deuren gaan en om snoep bedelen, symboliseert de optocht in 2018 de samenkomst van mensen met verschillende achtergronden en het delen van kennis, cultuur en waarden. We roepen inwoners van de landen aan de Sint Maarten-route op om mee te doen geïnspireerd door de vraag 'Aan wie geef jij je mantel?'

Sint Maarten (ca. 316-397) was bisschop van de stad Tours in Frankrijk. Hij was een van de populairste heiligen in de Middeleeuwen en een Europeaan avant la lettre, die het hele continent heeft bereisd. Daaraan herinnert de Sint Maarten Route die door een groot deel van het huidige Europa loopt, van de Balkan tot aan Denemarken. Sint Maarten is onderdeel van het collectieve geheugen van Europa, zijn traditie leeft voort in heel veel landen. Zijn sterfdag 11 november wordt gevierd in verschillende plaatsen die zijn verenigd in een verband van steden van St. Maarten.

Eigenaar: Muziekhuis Utrecht-Margreet Melman

Partners: Fort van de Verbeelding – Peter de Boer (mede-eigenaar), Zimihc, cultuurhuis Stefanus en Vorstelijk Complex, Sint Maarten beraad, HKU en HU, Eugene van Erven – Universiteit Utrecht & Community Arts Lab Utrecht, Utrechts Klokkenluiders Gilde, CCE de Saint Martin de Tours (Frankrijk), Propere Fanfare van de Vieze Gasten in Gent (België), AllstarRefugee Band in Praag (Tsjechië), St. James Cavalier, Centre for Creativity in Valletta (Malta), Sound Invention – UK.

Hart van het programma

Expo Create your City

De Expo Create your City is het centrale project waarin de drie programmalijnen van Utrecht 2018, Habitat, Playground en Crossroads, bij elkaar komen. Utrecht verkeert in een groeispurt, die onze stad sociaal, cultureel en fysiek verandert. Utrecht maakt deze transitie met al zijn dilemma's en mogelijkheden zichtbaar in een reeks van exposities en activiteiten in en rond de stad. Precies op die plekken waar de verandering het meest voelbaar is. Binnenin de stad, waar rondom het oude centrum voormalige industrieterreinen een nieuwe functie krijgen. Maar ook aan de buitenkant, waar Utrecht uitdijt in de richting van het platteland en de groene gebieden langzaam maar zeker ingesloten raken. Het begrip groei krijgt een nieuwe, meer kwalitatieve betekenis, ook onder druk van crisis en bezuinigingen. In die nieuwe

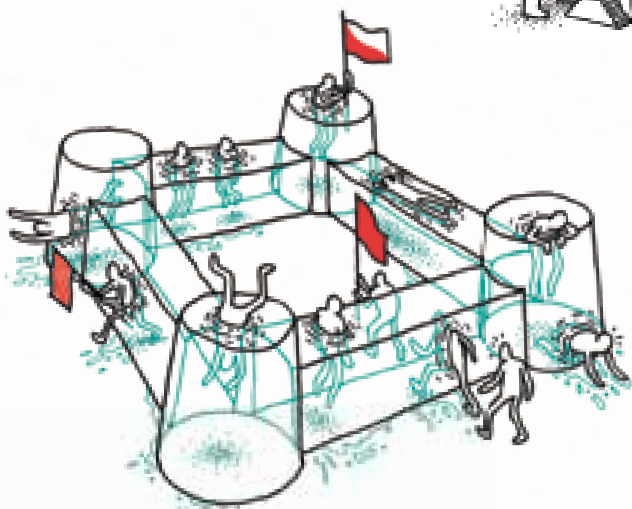
benadering van de stadsontwikkeling is een belangrijke rol weggelegd voor kunst en cultuur. In 2018 is Utrecht daarom partner van de Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam IABR, die langlopend onderzoek doet naar de ontwikkeling van steden. In dat jaar luidt het thema van de biënnale Making City with Culture. Samen met referentiesteden in en buiten Europa verkent Utrecht de rol die cultuur kan spelen bij de slimme groei van de stad. Wetenschappers, kunstenaars, architecten, bewoners en ondernemers ontwerpen gezamenlijk de voorwaarden voor een duurzame en aantrekkelijke transformatie van stedelijke gebieden. Expo Create your City bestaat uit tien transformatiegebieden die door wandelroutes, fietsroutes en openbaar vervoer met elkaar zijn verbonden. Elke locatie krijgt een eigen invulling, maar overal

mag de bezoeker artistieke presentaties verwachten, symposia en debatten in tenten, tijdelijke bouwwerken in parken, op braakliggende terreinen en in leegstaande panden. En elke locatie is het domein van het grote beeldende kunstproject Hacking Habitat.

In 2013 is er een conferentie als startschot van de Expo. In 2018 worden de resultaten aan het publiek getoond met tentoonstellingen en kunstzinnige presentaties.

Initiatief/eigenaar: Gemeente Utrecht, afdeling Stadsontwikkeling en IABR

Partners: AORTA, Utrecht Manifest, nader te bepalen internationale partnersteden en instituten. De IABR heeft de publieke omroep als partner in dit project (VPRO).

Come to Europe, visit Utrecht

Een bijzondere uitbreiding van de Expo Create your City is de culturele presentatie van Europese steden in de tientallen verdedigingsforten die onze regio rijk is. De stad Utrecht wordt geflankeerd door een lint van verdedigingswerken die deel uitmaken van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Die linie ligt als een beschermende kraag rond de steden van Holland die zich zo in voorbije eeuwen beschut voelden tegen vijandelijke aanvallen. De ironie van de geschiedenis wil dat de Nieuwe Hollandse Waterlinie haar waarde als verdedigingslinie nooit echt heeft kunnen bewijzen. Ze is drie keer, gedeeltelijk, in staat van verdediging gebracht, de laatste keer

bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. Maar de linie was onbruikbaar geworden. De historische forten zijn er nog. Elk bouwwerk is uniek en heeft zijn eigen geschiedenis. Utrecht nodigt verwante Europese steden en Malta uit om binnen het thema Making City with Culture een van deze forten in te richten als expositie over de ontwikkeling van hun stad.

Initiatief/eigenaar: Arnoud van Mosselveld, projectbureau Nieuwe Hollandse Waterlinie
Partners: provincie(s), gemeenten, Stichting Liniebreed Ondernemen, Staatsbosbeheer, Waterschappen, Stadsontwikkeling Utrecht en de IABR, Similar Cities & Valletta.

UITGELICHT

Rotsoord

publieke werkplaats Rotslab

We lichten het concept van de Expo Create your City toe aan de hand van Rotsoord, een kleinschalig industrieterrein in de wijk Zuid, dicht tegen de binnenstad aan. Dat is door de gemeente aangewezen als gebied waar creatieve bedrijvigheid wordt gestimuleerd. Vanuit de Pastoe Meubelfabriek wordt hier sinds 2005 Utrecht Manifest georganiseerd, een biënnale voor social design. Utrecht Manifest is sterk betrokken bij de ontwikkeling van omliggende wijken en haalt specialisten van wereldfaam op het gebied van social design naar Utrecht.

Een bijzonder initiatief in Rotsoord is Rotslab, een gloednieuwe werkplek voor iedereen die plannen heeft voor een duurzame, stedelijke toekomst. In deze publieke fabriek wordt het maken van de stad heel letterlijk genomen, als het vormgeven van je eigen leefomgeving. Maken is leren door te doen, als een nieuw, eenentwintigste eeuws ambacht. Partners van Rotslab zijn bewoners, scholen, wijkcentra, festivals, (creatief) ondernemers en kunstenaars die zich toelagen op stedelijke ontwikkeling. De monumentale Watertoren op Rotsoord krijgt een nieuwe bestemming als bedrijfs- en ontmoetingsruimte voor creatieve ondernemers, als expositieruimte en atelier. Het restaurant in de top biedt een fantastisch uitzicht op de stad.

EXPOLOCATIES
CREATE
YOUR CITY

Utrecht 2018 centre
Basecamp Cartesius

Historic
City Center

E1
18

Utrecht 2018
centre

Centraal
Station CS

New Town
Leidsche Rijn

E2

E9

Stationsgebied

E3

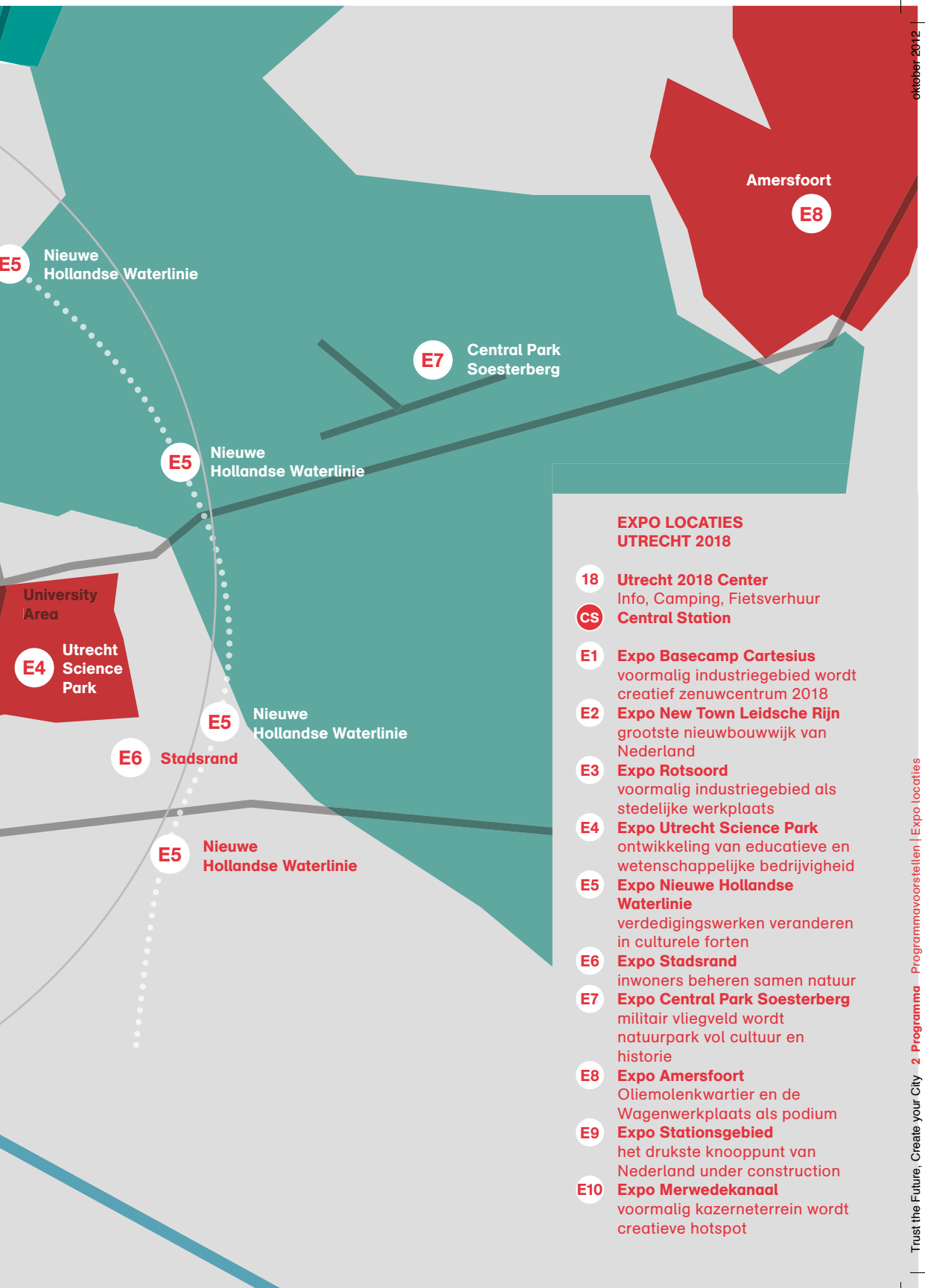
Rotsoord

E10

Merwedekanaal

4 km

8 km

EXPO LOCATIES UTRECHT 2018

- 18** **Utrecht 2018 Center**
Info, Camping, Fietsverhuur
- CS** **Central Station**
- E1** **Expo Basecamp Cartesius**
voormalig industriegebied wordt creatief zenuwcentrum 2018
- E2** **Expo New Town Leidsche Rijn**
grootste nieuwbouwwijk van Nederland
- E3** **Expo Rotsoord**
voormalig industriegebied als stedelijke werkplaats
- E4** **Expo Utrecht Science Park**
ontwikkeling van educatieve en wetenschappelijke bedrijvigheid
- E5** **Expo Nieuwe Hollandse Waterlinie**
verdedigingswerken veranderen in culturele forten
- E6** **Expo Stadsrand**
inwoners beheren samen natuur
- E7** **Expo Central Park Soesterberg**
militair vliegveld wordt natuurpark vol cultuur en historie
- E8** **Expo Amersfoort**
Oliemolenkwartier en de Wagenwerkplaats als podium
- E9** **Expo Stationsgebied**
het drukste knooppunt van Nederland under construction
- E10** **Expo Merwedekanaal**
voormalig kazerneterrein wordt creatieve hotspot

Industrieel erfgoed krijgt een nieuwe bestemming. De voormalige sojafabriek Cereol transformeert in een bruisend wijkcentrum met school, theater en bibliotheek.

BROED PLAATS

EXPEDITIE

Het Schuurtees-project van Utrecht Manifest onderzoekt hoe je de lokale economie in de wijk kunt stimuleren.

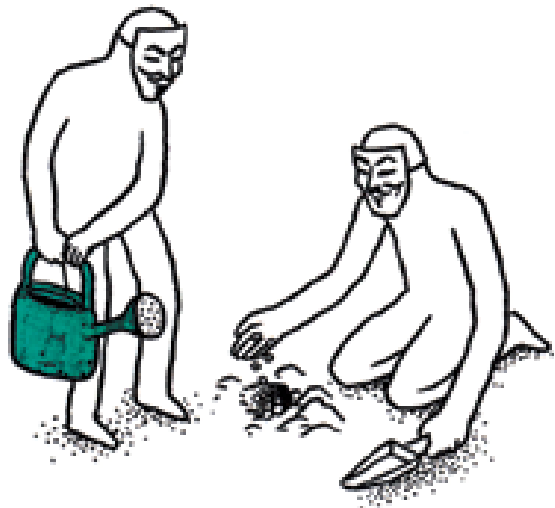

Opening van Utrecht Manifest 2012, de biennale voor social design die ontwerpers en gebruikers dichterbij elkaar brengt.

PROGRAMMALIJN 1

Habitat

Ervaar de kracht van de stad

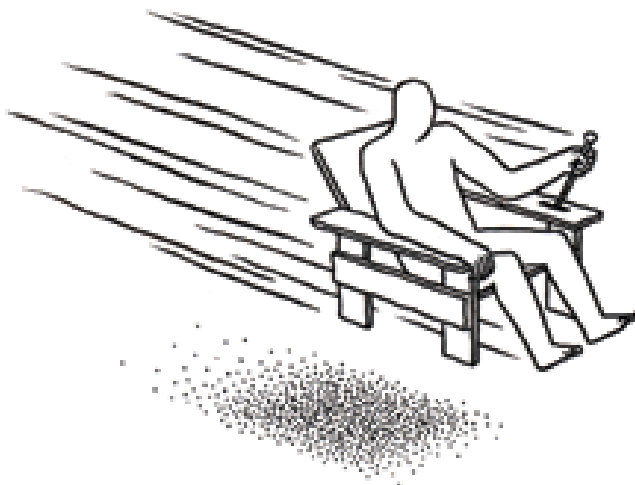
Hacking Habitat

Beeldende kunstenaars in het publieke domein

Curator Ine Gevers benadert de veranderende leefwereld vanuit een kritisch en internationaal kunstenaarsperspectief. De beeldende kunsttentoonstelling Hacking Habitat exploreert hoe kwetsbaar mensen zich voelen in een wereld die onderhevig is aan onbeheersbare globaliseringstendensen en die wordt bedreigd door een wereldwijde ecologische ramp. Maar Hacking Habitat wil ook weten hoe die mensen elkaar kunnen vinden in hun verzet. In het visioen van de kunstenaar 'hacken' de mensen de macht over hun wereld terug. Ze gebruiken weer hun eigen intuïtie, bepalen zelf hoe ze met elkaar omgaan, wat ze eten, hoe

ze leven. Een kunstzinnige revolutie die begint in de moestuinen van Kanaleneiland. Hacking Habitat betreft kunstenaars uit alle delen van de wereld bij het culturele hoofdstadproject in Utrecht. Vertoont design, films, beeldende kunst en performances uit landen waar de mensenrechten nog een brandende kwestie zijn. Kunst niet alleen als een politiek signaal, maar ook als een instrument om problemen en dreigingen praktisch te lijf te gaan. Door de mensen te laten zien in welke wereld ze leven en hoe ze samen een betere toekomst kunnen bouwen. 'Show the fish the water', dat is de opdracht aan de kunstenaar en precies ook het concept voor

de grote publiekstentoonstelling Hacking Habitat. Laat de mensen zien in welke wereld ze leven. Het hangt in de lucht, volgens curator Ine Gevers. De kunstenaar als geïsoleerd genie heeft zijn beste tijd gehad. Activisme is niet langer een vies woord. Steeds meer kunstenaars opereren niet meer in hun eentje, maar smeden allianties met buurtbewoners en het publiek. Ze gaan niet voor het grote geld, maar voor de inhoud. Ine Gevers: "Hacking Habitat moet een grote sociale sculptuur worden in de geest van Joseph Beuys. Hij is een van de aartsvaders van een groeiende stroom kunstenaars die willen bijdragen aan een betere wereld."

De toekomst van Gerrit Rietveld

De actualiteit van een radicale ontwerper

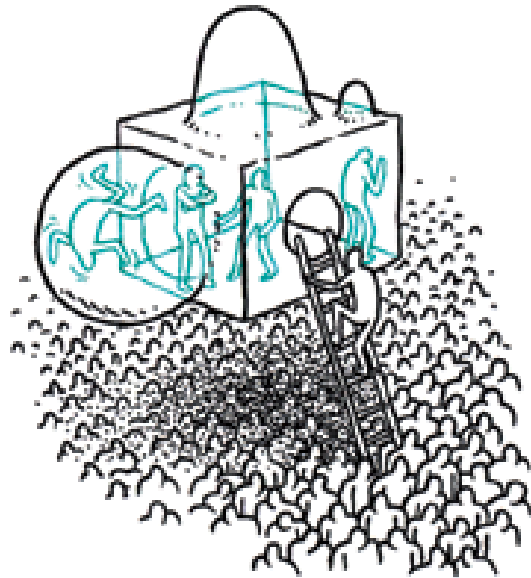
Initiatief/eigenaar en curator: curator Ine Gevers, Stichting Niet Normaal.

Ine Gevers is oprichter en artistiek directeur van de Stichting Niet Normaal die als professionele organisatie visuele kunsttentoonstellingen realiseert voor grote publieksgroepen. De laatste tentoonstelling Niet Normaal/ Difference on Display (Amsterdam, 2010) reist nu door Europa en de Verenigde Staten en maakt deel uit van het culturele programma van de Olympische Spelen in London, 2012.

Beoogde partners: onder meer Moderna Galerija Ljubljana, Museum Welt Cultures Frankfurt, Liverpool Biennial, Istanbul Biennial, Centre for Humanities Universiteit Utrecht, BAK Utrecht, Centraal Museum Utrecht.

In 2018 is het honderd jaar geleden dat Gerrit Rietveld het prototype van zijn wereldberoemde rood-blaauwe stoel ontwierp. De Utrechtse meubelmaker en architect was een prominent lid van de Nederlandse avant-gardegroep De Stijl, een van de grootste artistieke vernieuwingen uit de kunst- en de architectuurgeschiedenis. Utrecht organiseert een grote manifestatie rondom deze radicale ontwerper en zijn geestverwanten. Zij vormen een bron van inspiratie voor de stad van de volgende generatie. Vanaf zijn elfde leert Gerrit Rietveld (1888-1964) het vak van meubelmaker in het atelier van zijn vader aan de Poortstraat in Utrecht. In 1911 opent hij zijn eigen werkplaats en begint zijn scholing in de architectuur. Hij maakt kennis met het werk van vernieuwers als Berlage en

Frank Lloyd Wright. Hij komt in contact met De Stijl, een groep van geestverwanten als Theo van Doesburg, Bart van der Leck en schilder Piet Mondriaan. In 1924 ontwerpt hij zijn eerste gebouw, het Rietveld Schröder Huis aan de Prins Hendriklaan in Utrecht. Een zuiver voorbeeld van alles waar De Stijl voor staat; het lijkt een driedimensionale uitvoering van een Mondriaanschilderij. Het huis staat sinds 2000 op de Unesco Werelderfgoedlijst. De Stijl was zeer internationaal georiënteerd, tegelijkertijd hoort de stroming met zijn strakke en geometrische vormentaal helemaal thuis in de Nederlandse traditie van technische innovatie en social design. In 1934 ontwerpt Rietveld uit het afvalhout van transportkisten de Kratstoel. Het is een radicaal antwoord op een radicale tijd: de crisis van de jaren dertig. Zijn meubels waren niet alleen modern van uiterlijk en materiaal, maar ook goedkoop en eenvoudig te produceren.

Art to Meet

Nieuwe ontmoetings- plaatsen: kunst in het Stationsgebied

Het Centraal Museum wijdt een grote tentoonstelling aan de inspirerende erfenis van Gerrit Rietveld. Utrecht Manifest onderzoekt zijn actualiteitswaarde tijdens de Social Design Biennale. Amersfoort presenteert een parallel tentoonstellingsprogramma over Mondriaan in Amersfoort en Rietveld in Utrecht. Mondriaans geboortehuis in Amersfoort is nu een museum (Het Mondriaanhuis). Rietveld heeft veel sporen nagelaten in de stad en de regio. Een speciale architectuurroute voert langs verschillende Rietveldhuizen in de provincie zoals in Doorn en Soesterberg.

Initiatief/eigenaar: Centraal Museum.

Partners: Mondriaanhuis, Utrecht Manifest, Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, Rietveldpaviljoen De Zonnehof.

Een internationale beeldende kunsttentoonstelling rond het drukste winkelcentrum van Nederland. In een groot stadsgebied in transitie. Voor een publiek dat niet bij voorbaat geïnteresseerd is in kunst. Winkelcentrum Hoog Catharijne en het Centraal Station zien elke dag honderdduizenden passanten voorbij komen. Juist daar wil Utrecht grote kunstmanifestaties organiseren. In 2013 is er de pilot Call of the Mall. Daarna gaat het steeds een stap verder met tijdelijke projecten, installaties en tentoonstellingen. Hoog Catharijne, het veertig jaar oude complex van winkels, stations, kantoren en woningen aan de rand van het oude stadscentrum wordt drastisch verbouwd. Hoe gaat het winkelcentrum van de toekomst eruit zien als we alles via internet kunnen kopen? Hoe gaan onze kantoren eruit zien als we altijd en

overal kunnen werken? Hebben de burgers en de consumenten een stem in de vormgeving van die nieuwe wereld van vervoer en vertier? Hebben ze iets te zeggen over de inrichting van de ruimten waar ze elkaar tegenkomen? In de habitat van Hoog Catharijne laten kunstenaars zien hoe we ons gedragen als reizigers en consumenten en ze tonen ons de contouren van een wereld die we nog niet kennen. De beeldende kunstmanifestatie Call of the Mall in 2013, met werken van dertig internationaal vermaarde kunstenaars, geeft een voorproef van de Expo Create your City in 2018: spraakmakende kunst in de transitiegebieden van de stad.

Initiatief/eigenaar: Gemeente Utrecht.

Cultural Village of Europe

Gemeenschapscultuur

De stad houdt niet op te groeien bij haar gemeentegrenzen.

De omliggende dorpen en kleine steden maken meer en meer deel uit van de stedelijke omgeving.

Waar in de stad vooral het individu centraal staat, vertegenwoordigen de dorpen meer de gemeenschapswaarden.

Waarden die een belangrijke inspiratiebron kunnen zijn voor een verstedelijkende omgeving. Daarom zet Utrecht in 2018 met het project Cultural Village of Europe ook het Utrechtse dorp in de schijnwerper.

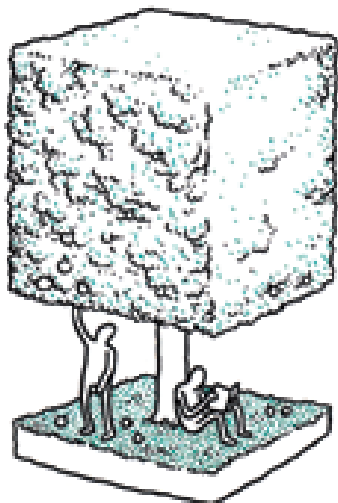
In 1996 werd Kopenhagen uitgeroepen tot Cultural Capital of Europe. Prompt riep het dorp Tommerup, ook in Denemarken, zichzelf uit tot Cultural Village

of Europe. Vervolgens legde het Nederlandse dorp Wijk aan Zee contact met elf andere dorpen in Europa. Nu organiseert elk jaar een ander dorp in een ander land een cultureel programma als Cultural Village of Europe: de lokale cultuur staat centraal. Belangrijk onderdeel is de jaarlijkse internationale jongerenbijeenkomst van alle aangesloten dorpen. Zelfontplooiing, leren over anderen, het doorbreken van stereotypen en het slechten van grenzen binnen Europa is het doel. Young Art, een groep jonge kunstenaars, gaat met de jongeren aan de slag om de nieuw verworven ideeën vorm te geven tijdens het Young Art Festival.

Aangesloten dorpen liggen in de Tsjechische Republiek, Frankrijk, Estland, Duitsland, Hongarije, Griekenland, Portugal, Spanje, Italië, Kroatië, Denemarken en Nederland. De coördinerende organisatie zetelt in Wijk aan Zee (NL) en wordt door de EU ondersteund. In 2015 zal in samenwerking een Utrechts dorp worden geselecteerd voor de titel Cultural Village of Europe. De organisatie Utrecht 2018 stelt een budget ter beschikking voor de programmering.

Initiatief/eigenaar: Team Utrecht 2018 & Bert Kisjes, ambassadeur van Cultural Village of Europe.

De Tuinen van Utrecht

Over eigenaarschap: een bloemenweide aan de stadsrand

In de Tuinen van Utrecht kan iedere inwoner van Utrecht eigenaar worden van een stukje natuur. Stadsbewoners vormen communities, kopen en beheren gezamenlijk met hun buurt of school een appelgaard langs de Kromme Rijn, een bos of een bloemenweide aan de rand van het bos.

Utrecht wordt omzoomd door prachtige natuur die meer heeft te bieden dan de meeste inwoners beseffen. De Tuinen van Utrecht wil de bewoners van de stad en de omliggende dorpen meer betrekken bij dit unieke buitengebied. Het idee is: laat mensen zich organiseren in een groep, vanuit een school, een buurt, een moskee of via Facebook en bied hen grond te koop of te huur aan. Daar kunnen ze hun eigen natuurgebiedje creëren. Iedereen kan eigenaar en beheerder worden van een paar vierkante meter authentieke Utrechtse bodem, voor een bescheiden bedrag.

Voor het beheer en gebruik zijn de inwoners van Utrecht dus zelf verantwoordelijk. Ze kunnen hun eigen ideeën inbrengen en uitvoeren, in samenwerking met de stichting Het Utrechts Landschap. Dat zal ertoe bijdragen dat het landschap en de natuur in de stadsrand rondom Utrecht duurzaam worden gekoesterd. De Tuinen van Utrecht, aan de oostelijke rand van de stad, maakt deel uit van de Expo Create your City. Er komt een paviljoen met een mediapresentatie over 'De Tuinen van de Toekomst': vernieuwende projecten op het gebied van landschap en tuinen in heel Europa.

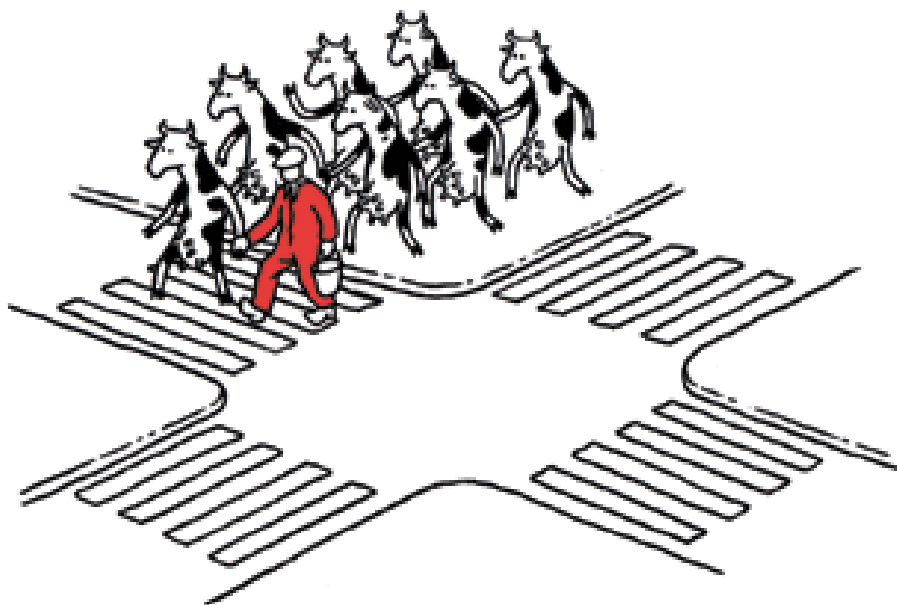
Initiatief/eigenaar: Het Utrechts Landschap.

Partners: de gemeenten Utrecht, Zeist, De Bilt, Bunnik, Universiteit Utrecht, Utrechts Medisch Centrum, Urban Pilots.

Agri Cultuur

Over voedsel als drager van regionale waarden

Jan Huijgen is een groot vernieuwer. Hij is boer-filosoof op de Eemlandhoeve. Zijn boerderij vormt een schakel tussen burger en boer, tussen stad en platteland, tussen de jongere en de oudere generatie, tussen lokaal en globaal. Zijn hoeve is in twee decennia uitgegroeid tot een klein dorp met meer dan 25.000 bezoekers per jaar. Het was een bron van inspiratie voor de Nationale Taskforce Multifunctionele Landbouw en voor veel innovaties op het gebied van de agri- en voedselcultuur. De initiatiefnemer heeft er in 2007 de Europese Sicco Mansholtprijs mee verdiend. Een eer die hij tot nu deelt met slowfood-initiator Carlo Petrini en oud Eurocommissaris Franz Fischler, die het plattelandsbeleid op de Europese agenda plaatste. De kwaliteit van ons voedsel staat in de belangstelling van de jonge generatie. Stadsbewoners

Proeftuin Villa Jongerius

identificeren zich met de producten uit de achtertuin van hun eigen regio. Utrecht ligt midden tussen het Groene Hart in Holland en het Boerenhart in Gelderland. Alle soorten voedsel die een mens nodig heeft zijn te vinden in een cirkel van vijftig kilometer rondom Utrecht. De regionale eetcultuur is een belangrijk erfgoed, het is de drager van de traditionele waarden van het dorp. Dat erfgoed wil De Eemlandhoeve koesteren en vernieuwen, onder meer met het project Herstel van de Regionale Voedselcultuur:

2013 Vrede van Utrecht-conferentie over voedsel als bron van conflict én vrede

2014 VN jaar: conferentie over familiebedrijven en buurderijen

2015 Global Eemland Conference, Mansholt revisited

2016-2018 Utrecht Conferentie: Boerenhart van Europa.

Utrecht kan zich in 2018 ontwikkelen tot een culinaire hoofdstad met onverwachte food experiences in stad en provincie. Zoals in Villa Jongerius waar stad en platteland, agricu-
ltuur en gastronomie elkaar ontmoeten in een monumentale tuin en villa uit de jaren dertig van de twintigste eeuw. Succesvol zakenman Jan Jongerius liet in 1938 aan de rand van Utrecht een nieuw fabriekskantoor en een villa optrekken in de stijl van het Nieuwe Bouwen. Begin eenentwintigste eeuw werd het een Rijksmonument. In 2018 zijn de villa, de fabriek en de tuin helemaal gerestaureerd en vormen zij een proeftuin voor duurzaam en verantwoord eten, midden in het vernieuwde, dynamische stationsgebied van Utrecht. Koks uit heel Europa vormen in 2018 een meester-gilde dat jonge gezellen opleidt.

Initiatief/eigenaar: Jan Huijgen, boer-filosoof van de Eemlandhoeve en het Boerenhart, in samenwerking met de European Multifunctional Farmers network (EMFN, Netherlands, Estonia, Portugal and Germany).

Partners: Dacian Ciolos, Europees Commissaris van Landbouw en Carlo Petrini, initiator van de SlowFoodbeweging.

Initiatief Villa Jongerius: Stichting Vrienden van het Jongeriuscomplex.

UTRECHT VREEDZAME, VEERKRACHTIGE STAD

— Vergeleken met sommige andere steden gaat het Utrecht redelijk voor de wind, veel inwoners zeggen dat ze zich veilig en tevreden voelen in hun stad. Maar ook Utrecht ontkomt niet aan de grotestadsproblematiek die het gevolg is van verscherpte tegenstellingen.

In sommige wijken is de veiligheid minder gegarandeerd dan in andere, sociale cohesie is er geen vanzelfsprekendheid. Gezinnen vallen uit elkaar, scholieren zijn onhandelbaar, groepjes jongeren terroriseren hun buurt, homo's worden weggepest.

Utrecht heeft met het concept van de Vreedzame School een methode ontwikkeld om het tij te keren. Cultuur wordt ingezet als voertuig voor sociale cohesie; een inspirerend voorbeeld voor Utrecht 2018.

Conflicten oplossen op school

— Hoe smeed je een gemeenschap van een wijk waar de tegenstellingen soms hoog oplopen? In Utrecht begint dat bij het primair onderwijs. In 2006 is de Vreedzame School van start gegaan, een pedagogische methode om door dialoog het probleemgedrag van jongeren terug te dringen. Kinderen uit verschillende wijken praten samen over hun problemen. Dat is even wennen, maar al gauw blijken ze dezelfde perspectieven en belangen te delen. Onderdeel van het programma is de opleiding van leerling-mediatoren die helpen bij het oplossen van conflicten op de eigen school. Zeventig procent van de Utrechtse scholen werkt nu met de Vreedzame School en ongeveer vierhonderd scholen in de rest van Nederland.

It takes a village to raise a child

— Het succes van de Vreedzame School heeft een vervolg gekregen in de Vreedzame Wijk. Onder het motto: It takes a village to raise a child. De ouders thuis, de sportvereniging, maar ook de woningcorporatie, de winkelgalerij en de bibliotheek, zij kunnen allemaal bijdragen aan een verbetering van het opvoedingsklimaat in hun buurt. Culturele uitwisseling en verbeelding kan helpen om de verschillende talen van school, thuis, de straat en de virtuele wereld beter op elkaar af te stemmen. De Vreedzame Wijk probeert een positief klimaat in de wijk te bevorderen door samenwerking van alle betrokken partijen. Het meedoen van de jongeren staat centraal, als alternatief voor de straatcultuur waar vaak het recht van de sterkste heerst. Ook de Vreedzame Wijk heeft al in drie andere Nederlandse steden navolging gekregen.

Stadsbrede coalitie

— De logische volgende stap in dit proces van 'burgerschapsvorming' is de Vreedzame Stad. Met de viering van driehonderd jaar Vrede van Utrecht in 2013 is onder de noemer The Art of Making Peace een brede coalitie van de sectoren veiligheid, onderwijs, cultuur, welzijn, rechtspraak en sport aan het ontstaan in stad en regio. Een positieve en preventieve aanpak van onderaf die zich als een inktvlek verspreidt door de Utrechtse samenleving.

De Vreedzame Stad is een initiatief van de Utrechtse politie, die zich laat inspireren door de thematiek van de Vrede van Utrecht en de Utrecht Principles: de kracht van diversiteit, kennis en cultuur.

Het Openbaar Ministerie en de Utrechtse Rechtbank ondersteunen het initiatief, want: “als mensen meer met elkaar praten en als ze leren hun geschillen onderling op te lossen, hebben wij het minder druk.”

Culturele bruggen

— Deze aanpak is typisch Utrechts, maar toepasbaar in elke stedelijke samenleving. De inbreng van cultuur is essentieel. Het programma The Art of Making Peace gaat – met de inzet van theater, muziek en community art – over het creëren van nieuwe verbindingen. Het wijkenprogramma van de Vrede van Utrecht benut de kracht van cultuur als voertuig voor sociale cohesie. De methode van de Vreedzame Stad stelt niet het vermijden maar het erkennen van conflicten centraal, in de vaste overtuiging dat dat zal bijdragen aan de veerkracht en de vernieuwing van de leefomgeving. Zo bouwt Utrecht intensief aan structurele netwerken in de wijken van de stad en de regio.

Lokale mensenrechten

— Utrecht wil de vredeseducatie op school en in de wijk ook koppelen aan het thema van de lokale mensen- en kinderrechten. Er zijn veel raakvlakken. In 2011 heeft de gemeente een onderzoek gedaan naar de Utrechtse mensenrechtensituatie in het licht van internationale verdragen op gebieden als discriminatie, armoedebestrijding, privacy, vreemdelingenbeleid, mensenhandel en huiselijk geweld. Op vrijwel alle terreinen voldoet het gemeentelijk beleid aan de internationale normen. Maar de stad wil zichzelf een spiegel blijven voorhouden en met andere Europese steden onderzoeken hoe de alledaagse, lokale werkelijkheid steeds opnieuw kan worden getoetst aan de internationale standaarden.

“Empathie is grondstof voor de democratie”

— Micha de Winter, hoogleraar pedagogie aan de Universiteit Utrecht. Betrokken bij de Vreedzame School in Utrecht. Bedenker van het breed gedragen Utrecht 2018 programma Your kids and theirs, waarin jongeren zich een voorstelling maken van het stadsleven van hun eigen kinderen en kleinkinderen.

“Zonder grote idealen heeft Europa geen toekomst. Actieve participatie van burgers en dus ook van kinderen is een absolute voorwaarde voor de vitaliteit van onze democratische rechtstaat. Dus moeten we onze jongeren leren dat de samenleving ook van hen is, er is geen democratisch gen dat zorgt dat het vanzelf goed komt. Kinderen moeten leren zich in andere mensen te verplaatsen. Hoe vaak gaan morele uitsluiting en dehumanisering niet vooraf aan ernstig geweld tegen andersdenkenden? Empathie is een belangrijke grondstof voor de democratie.

Kunstenaars helpen de kinderen hun fantasieën over de toekomst van de stad vorm te geven. Virtueel en in het echt. Basisschoolkinderen en middelbare scholieren, maar ook de studenten van de lerarenopleiding en de universiteit, ze kunnen de toekomstvraag elk vanuit hun eigen perspectief benaderen. Dat maakt onverwachte dwarsverbanden mogelijk, ook binnen Europa. Kinderen schrijven scripties met leeftijdsgenoten in andere steden, ontwerpen samen installaties. Ze kunnen veel leren van de onderlinge vergelijking en de internationale uitwisseling van hun idealen.”

PROGRAMMALIJN 2

Playground

Ontdek de kracht van cultuur en kennis

De Zomer van 18

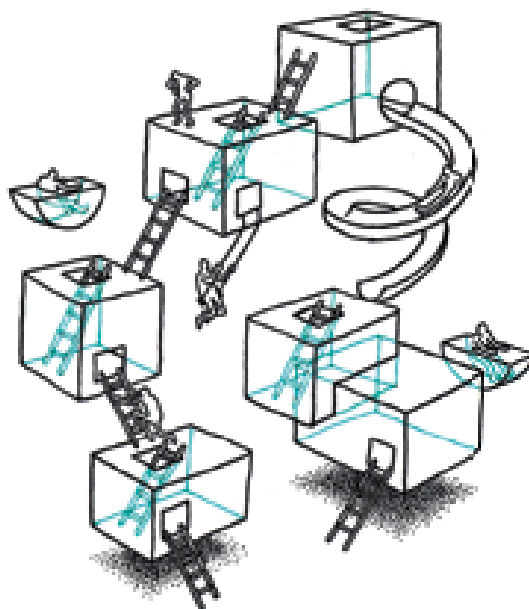
Europees jongerenfestival in Central Park Vliegbasis Soesterberg

De Zomer van 18 brengt jongeren uit heel Europa tien dagen bij elkaar voor een ongekend 'open space' festival. Een mega-manifestatie met muziek, discussies, competities, street art en gezamenlijke creatieve producties die het beste van Woodstock en Burning Man combineert. Jongeren creëren zelf het event. Met hun energie, diversiteit en kleurrijke programmering symboliseren zij Utrecht als 'Trust Factory'. Het evenement neemt een lange aanloop en piekt in 2018. We beginnen in 2014 met het oprichten van een trendteam: een groep jongeren met uitgebreide internationale netwerken die jaarlijks een start up organiseert met workshops en lezingen.

Ze nodigen – uit alle werelddelen – pioniers uit op het gebied van global issues zoals mensenrechten, migratie, economie en klimaatverandering. Het festival in 2018 is een speurtocht naar de Europese Droom die jongeren koesteren. In het onderdeel Dream Watching geven zij uiting aan hun ideeën over Europa in exposities, cabaret, debat, live music, film, mode, media, young art en lifestyle. Jonge, populaire Europeanen worden uitgenodigd het programma te leiden en alle ideeën en dromen met elkaar te verbinden.

De locatie voor het festival is uniek. Central Park Soesterberg is een natuur- en recreatiegebied op een voormalige militaire vliegbasis midden op de Utrechtse Heuvelrug. Een plek met een rijke internationale historie waar de sporen van de Koude Oorlog en de aanwezigheid van de Amerikaanse militairen die er gelegerd waren nog goed te zien zijn. Je kunt er fietsen over de landingsbaan en lange wandelingen maken door het bos. De ideale condities voor een mega-event vol muziek, theater en kunst in al zijn expressievormen.

Kytopia Karavaan: een muzikaal laboratorium

Een van de hoogtepunten van De Zomer van 18 wordt het optreden van Colin Benders, het jonge muzikale genie uit Utrecht. Die begint halverwege 2017 met zijn muzikantencollectief Kytopia aan een Grand Tour door Europa. Trekt langs dorpen en steden en zuigt tijdens zijn zwerftocht de rijkdom van het continent in zich op, een muzikaal laboratorium. Wie wil sluit zich aan bij de Kytopia Karavaan. Aan het eind van deze Europese ontdekkingsreis presenteren de muzikanten van Kytopia zich met hun Europese collega-muzikanten op Soesterberg, tijdens de Zomer van 2018.

Initiatief/eigenaar: De Zomer van 18 is een project door en voor jongeren, geïnitieerd en begeleid door NJR, de Nationale Jeugd-raad. NJR is de koepel van landelijke organisaties voor jongeren tussen de 12 en 30 jaar, schoolgaand, studerend en werkend.

Partners: de Utrecht Summer School – de grootste van Europa – van de Universiteit Utrecht, AEGEE- Utrecht, onderdeel van de Europese studenten-organisatie AEGEE.

Your kids and theirs

Een kunstzinnige oefening in democratie

Kinderen en jongeren uit Europa bouwen in 2018 samen met kunstenaars, architecten en wetenschappers de City of the Next Generation in de Utrechtse Jaarbeurs. Deze grootse kunstmanifestatie is het slotstuk van een meerjarig en internationaal onderwijsproject.

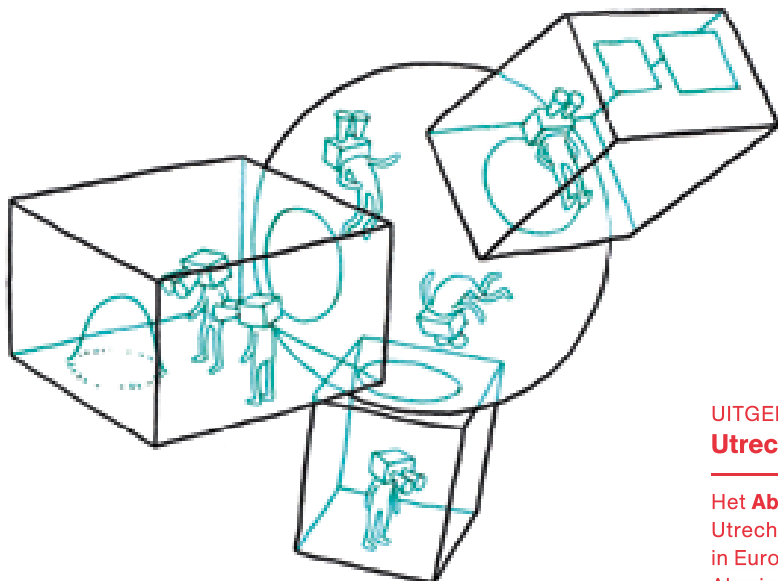
Your kids and theirs is een concept van de pedagoog Micha de Winter, hoogleraar aan de Universiteit Utrecht. Scholieren en studenten tussen acht en twintig worden uitgenodigd om over hun schaduw heen te springen en zich de stad van hun kinderen voor te stellen. Hoe zal die eruit zien?

Het is een speelse en tegelijk serieuze oefening in democratie en gemeenschapszin. Geholpen door kunstenaars en wetenschappers geven jongeren vorm aan hun ideeën en dromen in

teksten, maquettes, filmpjes en tekeningen over hun stad en de generaties die er na hen zullen wonen. De jongeren toetsen hun ideeën aan peergroups, elders in de stad, of elders in Europa. Met leeftijdsgenoten in andere steden schrijven ze een werkstuk of ontwerpen ze een installatie. Zo kunnen ze leren van de onderlinge vergelijking en de internationale uitwisseling van hun idealen.

Het project wordt afgesloten met een grote kunstmanifestatie in de Jaarbeurshallen

Initiatief/eigenaar: Micha de Winter, Universiteit Utrecht
Partners: de gezamenlijke Utrechtse onderwijsinstellingen 'De Utrechtse Onderwijsagenda', het Utrechts Centrum voor de Kunsten, studentenorganisaties en diverse scholen in Nederland en in Europa.

Museum van de toekomst

Erfgoed, wetenschap en educatie

Een gezamenlijke thema in alle Utrechtse musea is De Toekomst. Met tentoonstellingen over de Toekomst van het Geld, de Toekomst van het Openbaar vervoer, de Toekomst van de Religie en de Toekomst van de Volksbuurt. Het Centraal Museum stelt de toekomst van de musea zélf aan de orde. De musea van Utrecht presenteren hun collecties in 2018 zo dat de bezoekers uit Nederland en de rest van Europa zich een beeld kunnen vormen van de stad en de wereld in de eenentwintigste eeuw. Het erfgoed van stad en provincie als schijnwerper op de toekomst. De traditionele taak om het cultureel erfgoed te conserveren en te ontsluiten voor het publiek krijgt er een dimensie bij. De gezamenlijke

Utrechtse musea gaan voor dit ingrijpende project een duurzame samenwerking aan met de Universiteit Utrecht en de Hogeschool voor de Kunsten. Research en collectie vinden elkaar in Nederland. Voor de universiteit betekent het een interessante mogelijkheid om met het publiek in contact te treden. En de musea halen kostbare onderzoekscapaciteit in huis.

Initiatief/eigenaar: Stichting Utrechts Museumkwartier.

Partners: de Universiteit Utrecht, de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht en de Utrechtse Onderwijs Agenda, een vertegenwoordiging van de gezamenlijke Utrechtse onderwijsinstellingen.

UITGELICHT Utrechtse musea

Het **Aboriginal Art Museum** in Utrecht is het enige museum in Europa voor de hedendaagse Aboriginal kunst uit Australië. In wisselende exposities toont het AAMU werk van internationaal vermaarde kunstenaars en jong talent.

Het **Centraal Museum** beschikt over de grootste collectie Rietveld-objecten ter wereld. Naast de collectie van oude meesters, met onder andere werken van Jan van Scorel en Abraham Bloemaert, is er ook actuele mode en vormgeving én beeldende kunst te zien.

Het **dick bruna huis** presenteert in een permanente tentoonstelling het werk van Dick Bruna, waaronder Nijntje; internationaal bekend als prentenboekfiguur en stijlicoon.

Het **GeldMuseum** toont in een interactieve presentatie voor jong en oud de geschiedenis, functie en werking van geld. Het GeldMuseum is gevestigd in het hetzelfde gebouw als 's Rijks Munt waar sinds 1911 alle Nederlandse munten worden geslagen.

Het publiekscentrum van **Het Utrechts Archief** maakt het collectieve geheugen van Utrecht toegankelijk voor alle leeftijden in een interactieve expositie, waar bezoekers onder andere zelf een historische krant kunt maken.

Museum Catharijneconvent toont met eeuwenoude én hedendaagse kunst het heden en verleden van het christendom in Nederland. De middeleeuwse kunstcollectie – schilderijen, beelden en handschriften – geniet internationale bekendheid en kreeg onlangs de hoogste notering van de Michelin Guide.

In **Museum Speelklok** zijn zelf-spelende muziekinstrumenten te zien en te horen: carillonklokken, speeldozen, pianola's, de zingende nachtegaal, straat-, kermis- en dansorgels. In 2010/2011 trok het museum internationaal de aandacht met SingSong: schatten uit de Verboden Stad, een samenwerkingsproject met Beijing.

Het 16e eeuwse bastion **Sonnenborgh** fungeerde in de 19e eeuw als meteorologisch instituut en (tot 1986) als sterrenwacht. Nu is er een museum gevestigd met tentoonstellingen over het heelal, het weer en de ontwikkelingen in de astronomie. Nog steeds kan er op bezoekers-avonden naar de nachtelijke sterrenhemel worden gekeken.

Het **Spoorwegmuseum** heeft een zeer uitgebreide collectie locomotieven, treinstellen en rijtuigen. Centraal in het museum staat echter de beleving van de geschiedenis van de spoorwegen, waardoor het bij kinderen heel geliefd is. Met de expositie Royal Class, vorstelijk reizen (2010) bracht het Spoorwegmuseum voor het eerst in de geschiedenis Koninklijke rijtuigen uit heel Europa bij elkaar in één tentoonstelling.

RonDom leidt bezoekers rond in de ruim 600 jaar oude Domtoren: de hoogste middeleeuwse toren van Nederland en hét symbool van Utrecht.

Permanente en wisselexposities in het **Universiteitsmuseum** laten de bezoeker ontdekken welke ontwikkelingen de wetenschap doormaakt en hoe dit het alledaagse leven beïnvloedt. Voor kinderen is er een speciaal Jeugdlab. Bij het museum hoort ook een museumtuin, de Oude Hortus.

Het **Armandomuseum** presenteert werk van de in Amersfoort geboren schilder, schrijver en theatermaker Armando. In 2007 werd het museum, gevestigd in Amersfoort, door brand verwoest. Binnenkort maakt het museum een nieuwe start op het landgoed Oud-Amelisweerd bij Utrecht.

In het **Nederlands Volksbuurtmuseum** kunnen bezoekers kennismaken met het dagelijks leven in een Nederlandse Volksbuurt rond 1900 en de geschiedenis van de Utrechtse volksbuurt Wijk C.

Podium 18

Internationaal jeugdtheater

Welke jonge theatermaker droomt er niet van: een internationaal cultuurpodium geprogrammeerd, gerund en bespeeld door jongeren uit heel Europa? Op Podium 18 maken jongeren zelf de dienst uit. Zij bepalen de sfeer, ontwerpen de aankleding en ontvangen de bezoekers. Een raad van achttien-jarigen laat zich ondersteunen door ervaren organisaties als Jeugdtheater Het Filiaal en Het Lab Utrecht. De opzet van een jongerenpodium is nieuw voor Utrecht, maar niet voor Europa. Vanaf 2015 zijn er ontmoetingen tussen Europese partners om expertise uit te wisselen. Wat staat er op het programma van Podium 18? Een internationale coproductie met de andere culturele hoofdstadkandidaat Valletta. Jonge kunstenaars uit heel Europa ontmoeten elkaar in Fresh Tracks Europe. De jaarlijkse bijeenkomst van de wereldorganisatie ASSITEJ, podiumkunsten voor de jeugd. Een presentatie van jeugdtheaterhuizen als De Kopergieterij uit Gent, Dschungl

Wien en Tanzhaus Düsseldorf. Presentaties van basisscholen, scholen voor voortgezet onderwijs en de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht.

Jonge muzikanten, dansers en mediamakers uit alle Europese landen komen drie weken bij elkaar voor een multidisciplinaire voorstelling op Podium 18. Onder leiding van internationale artiesten en coaches maken ongepolijste urban artists in het programma Roots & Routes serieus werk van hun talent. Roots & Routes ontstond in 2000 in Utrecht en werd voor het eerst gerealiseerd in Rotterdam als onderdeel van het culturele hoofdstadprogramma in 2001. Het sloeg zijn vleugels uit in Europa tijdens het Nederlandse EU Voorzitterschap in 2004, als onderdeel van het officiële culturele programma Thinking Forward. Sindsdien wordt het door de EU ondersteund. Roots & Routes beleeft in 2018 zijn achttiende editie in Utrecht en trekt jongeren uit heel Europa, met speciale aandacht voor de waarschijnlijk dan net getreden Balkanlanden.

Initiatief/eigenaar Podium 18: Dennis Meyer.

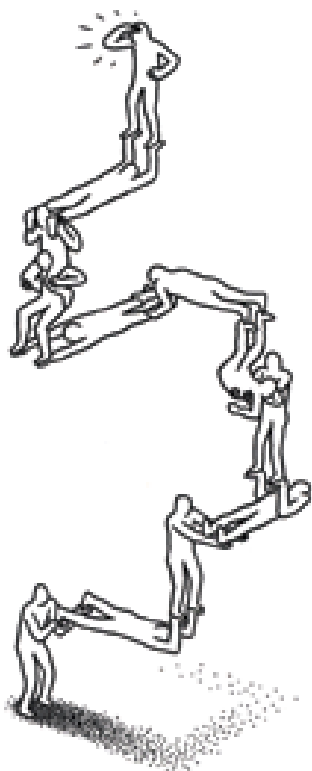
Partners: Jeugdtheater Het Filiaal, partners uit het netwerk Fresh Tracks Europe, ASSITEJ, De Kopergieterij (Gent), Dschungl Wien, Tanzhaus Düsseldorf, scholen voor basis- en voortgezet onderwijs, Hogeschool voor de Kunsten Utrecht.

Initiatief Roots & Routes: stichting Roots & Routes.

PROGRAMMALIJN 3

Crossroads

Investeer in de kracht van Europa

Former West

Kunstzinnige reflectie op een nieuwe wereldorde

Former West is een langlopend kunstproject. Ontwikkeld om op een andere manier te kijken naar de wereldgeschiedenis en om te speculeren over een mogelijke mondiale toekomst. Vertrekpunt

is 1989, het jaar dat de Berlijnse Muur viel. Dat was het begin van een nieuwe wereldorde. Het Westen leek op zijn sterkst en verkeerde in een overwinningsoes. Maar kunstenaars verbeeldden een somberder wereld en BAK muntte het Westen als 'Former West'. Een paar jaar geleden werd dat nog als een provocatie ervaren. Inmiddels is duidelijk dat de kritische, artistieke verbeelding van toen werkelijkheid is geworden nu het Westen van de ene in de andere crisis terecht komt.

In 1989 leek de toekomst helder en duidelijk, we dachten dat er geen alternatief was voor de kapitalistische democratie. Nu lijkt de toekomst minder transparant. Volgens BAK, basis voor actuele kunst in Utrecht, vertegenwoordigt de huidige tijd misschien, net als in 1989, een ideologische verschuiving en een beslissende verandering in de wereldorde. Former West explooreert door onderzoek, educatie, tentoonstellingen en publicaties de positie van het zogenaamde Westen vanuit het perspectief van bescheidenheid, gelijkheid en globale eenheid. En werpt een nieuw licht op de rol van de artistieke praktijk tegen de achter-

grond van culturele, politieke en economische veranderingen.

In de periode 2008-2018 zoekt BAK naar antwoorden en het werkt mogelijke toekomstscenario's uit. Die vormen de inspiratie voor seminars met universiteiten en kunstacademies en voor een serie conferenties met kunstinstellingen in en buiten Europa. Former West komt uiteindelijk terug naar Utrecht als een groot-schalige tentoonstelling en een congres in 2018. Die kijken terug op het nieuwe tijdperk na 'former west', een episode in de geschiedenis waar we nu nog geen naam voor hebben.

BAK, basis voor actuele kunst in Utrecht, is een internationaal platform voor het onderzoeken, produceren, presenteren en analyseren van hedendaagse kunst. Het haalt internationale kunstenaars naar Nederland en is in het internationale discours richtinggevend met innovatieve ideeën en projecten. Tentoonstellingen van BAK vinden hun

Caravaggio en de Caravag- gisten

Europese tentoonstelling

weg naar toonaangevende musea en biënnales en worden besproken in internationale vaktijdschriften. Projecten in het kader van Former West waren onder andere de tentoonstelling Principio Potosi (2010) in het Museo Reina Sofia in Madrid, de tentoonstelling Christoph Schlingensief: Fear at the Core of Things (2012) in BAK en komende grootschalige presentaties in het Haus der Kulturen der Welt (2013) in Berlijn en de Democracy Show in het Centraal Museum Utrecht (2013).

Initiatief/eigenaar: BAK, basis voor actuele kunst.

Partners: in samenwerking vanaf 2009 tot 2018 met Museo Reina Sofia (Madrid), Akademie der bildende Künste (Wenen), Haus der Kulturen der Welt (Berlijn), Secession (Wenen), MOMA Warschau, Afterall (Londen), Centraal Museum (Utrecht) en Istanbul Biënnale.

Caravaggio en de Caravaggisten gaat over de kunstenaar als bron van inspiratie en over plekken van ontmoeting en vernieuwing. Een internationale tentoonstelling voor een groot publiek in het Centraal Museum Utrecht brengt het werk van de beroemde Italiaanse meester-schilder Caravaggio, de uitvinder van het clair-obscur, en zijn vele navolgers bij elkaar.

Utrechtse kunstenaars als Hendrick ter Brugghen, Gerard van Honthorst en Dirck van Baburen hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan de verspreiding van het Europese Caravaggisme. De drie Utrechtse waren niet de enigen die werden gegrepen door het revolutionaire werk van Caravaggio (1573-1610). Overal in Europa was destijds zijn vernieuwende invloed

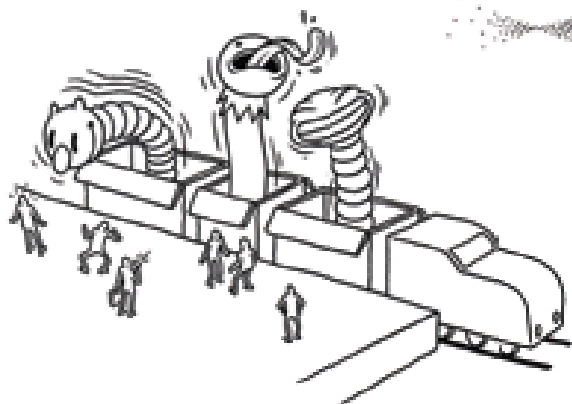
voelbaar. Ook zijn Italiaanse landgenoten en de schilders in de Zuidelijke Nederlanden, in Frankrijk en Spanje raakten in zijn ban.

Niet de overeenkomsten tussen de schilders staan in deze tentoonstelling centraal, maar juist hun verschillen: het spanningsveld tussen navolging van de meester en de onmogelijkheid los te komen van de eigen, nationale traditie. In de aanloop naar 2018 richt het Centraal Museum een Utrecht-zaal in, waar hedendaagse kunstenaars commentaar geven op de oude meesters. Achttienjarige gast-conservatoren krijgen de kans hun eigen keuze te maken uit de collectie van het Centraal Museum.

Initiatief/eigenaar: Centraal Museum Utrecht, the National Gallery Scotland in Edinburgh.

Partners: Europese musea die Caravaggio en navolgers bezitten, o.a. Valletta en Toledo, verzamelaars, kenners.

Worldstation 2018

Drama en muziek op het perron

De nieuwe OV-Terminal, het openbaar vervoershart van Nederland, vormt in 2018 het podium voor spectaculair 'flitstheater' over weggaan en weerzien. Over de schoonheid en de verschrikking van de Europese geschiedenis. Niets-vermoedende treinreizigers worden verrast door extravagante, historische en futuristische treinen die de perrons komen binnenrijden uit Parijs, Warschau, Istanbul en Londen. Korte scènes verbeelden Europese verhalen die zijn verbonden met het spoor. Drama en muziek op Perron 2018. Voordat de reiziger beseft wat er gebeurt, rijdt de trein alweer verder en arriveert een reguliere intercitiy. De reizigers vervolgen hun weg, met een onvergetelijk beeldverhaal op hun netvlies.

Regisseur Jos Thie heeft een grote impuls gegeven aan het locatietheater in Nederland. Hij weet als geen andere theatermaker een nieuw en groot publiek aan te spreken. Legendarisch is zijn voorstelling over een beroemde voetballer in een stadion waar duizenden toeschouwers deel werden van de voorstelling. Of een opera in de uitgestrekte tuin van Paleis Soestdijk, het voormalig verblijf van de Nederlandse koningin Juliana. Zijn gezelschap De Utrechtse Spelen (DUS) is het stadstheatergezelschap van Utrecht, met een internationale reikwijdte.

Initiatief/eigenaar: De Utrechtse Spelen, Jos Thie.

Gedroomde artistieke partner: Theatergezelschap Royal de Luxe uit Frankrijk.

Partners locatie: de Nederlandse Spoorwegen en ProRail.

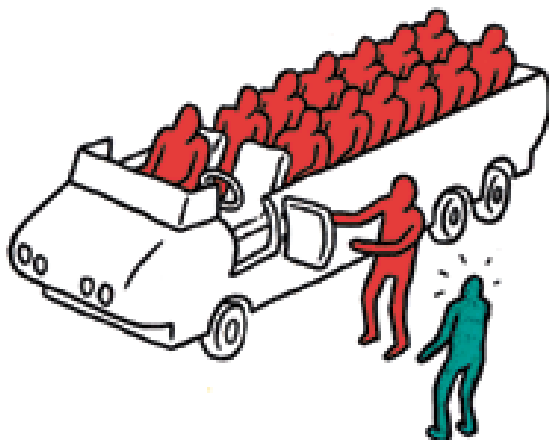

Paus Adrianus VI

Een Utrechtse timmermanszoon op de Heilige Stoel

De biografie van Adriaan Florisz. Boeyens (1459-1522) laat zich lezen als een spannend film-scenario. Met grote rollen voor keizer Karel V, Maarten Luther en Desiderius Erasmus. Museum Catharijneconvent wijdt in 2018 een internationale tentoonstelling aan het veelbewogen leven van paus Adrianus VI.

De plaatsen waar Adriaans leven zich afspeelt vormen een prachtig filmdecor. De drukke Oudegracht in het laatmiddeeuwse Utrecht waar hij opgroeit, universiteitsstad Leuven waar hij zich ontwikkelt tot een invloedrijk theoloog, het hof in Mechelen waar hij verblijft als leermeester van de jonge Karel van Habsburg. In 1515 krijgt hij als vertrouweling van de Habsburgers de opdracht te zorgen dat Karel erfgenaam wordt van de Spaanse kroon. Als kardinaal en regent van het koninkrijk komt hij aan het hoofd te staan van de Spaanse regering. Zijn voormalige pupil wordt in 1519 gekroond tot keizer Karel V.

Op 22 januari 1522 wordt hij tot paus gekozen. Als dat nieuws in Utrecht doordringt worden er grote vreugdevuren ontstoken op de bruggen van de stad. Maar de nieuwe paus wacht een zware taak. Vijf jaar eerder had Maarten Luther zijn pamflet tegen de handel in aflaten op de deur van de kapel in Wittenberg gespijkerd. Adrianus wil tegenwicht bieden aan de beginnende Reformatie en poogt Desiderius Erasmus over te halen zijn strijd te steunen, maar die weigert. Adrianus VI probeert tegelijkertijd het wereldlijke leven rond het pauselijk hof te beteugelen, maar de 'barbaar uit het Noorden' kan op weinig geestdrift rekenen in Rome. September 1523 sterft hij na een pontificaat van nauwelijks een jaar.

Zo staat deze Utrechtse paus aan het begin van het religieuze conflict dat Europa vanaf de zestiende eeuw zal verscheuren. Museum Catharijneconvent neemt het leven van Adrianus VI als uitgangspunt voor een Europese expositie over de religieuze geschiedenis van Utrecht en plaatst die in het licht van de ingrijpende kerkelijke veranderingen in die tijd.

De tentoonstelling sluit aan bij de herdenking van vijfhonderd jaar Reformatie in 2017. Het onlangs gerestaureerde Paushuize, dat Adrianus voor zichzelf in Utrecht liet bouwen, wordt tijdens het Culturele Hoofdstadjaar omgetoverd tot pauselijk paleis.

Initiatiefnemer/eigenaar:

Museum Catharijneconvent.

Mogelijke co-initiatiefnemers en samenwerkingspartners:

Vaticaanse archieven, Spaanse archieven in Valladolid en Madrid, Biblioteca Communale Siena, Koninklijke Bibliotheek van België, Museum M Leuven, Universiteitsbibliotheek Leuven, Paushuize, Toerisme Utrecht, Hogeschool voor de Kunsten Utrecht.

Port Europa

Carte blanche voor buitenlandse festivalcuratoren

De Utrechtse festivals zijn de grote bedenkers en organisatoren van culturele evenementen in de stad. De opeenvolging van festivals vormt een vaste puls die het Utrechtse culturele jaar zijn ritme en structuur geeft. Tegelijk zijn de festivals, met elk hun specialiteit, de deuren en ramen waardoor artistieke vernieuwing de stad komt binnenwaaien. In 2018 nemen de tien festivals die verenigd zijn in het Utrechts Festival Overleg deze openheid als vertrekpunt, en wel op een heel extreme manier. Elk festival nodigt een extern curator uit, die voor één editie carte blanche krijgt. De curatoren zijn afkomstig uit Europa of daarbuiten, als afspiegeling van de grondig veranderende globale verhoudingen. Het is de zelfverzekerde keuze van de festivals om deze culturele confrontatie aan te gaan en buiten hun comfort zone te treden. Met open vizier gaan ze echte ontmoetingen aan om het artistieke en maatschappelijke avontuur een radicale impuls te geven.

Aanstormende, jonge theatermakers van de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht bezoeken in 2016 en 2017 de opkomende landen als Brazilië, Rusland, India en China, wellicht tegen die tijd ook een land als Nigeria. Ze dompelen zich onder in de lokale cultuur en gaan met de internationale curatoren van Port Europa op zoek naar inspirerende, karakteristieke voorstellingen die in 2018 naar Utrecht kunnen worden gehaald. Met collega-studenten uit die landen produceren de Utrechtse kunststudenten ook zelf een grote manifestatie. Stadsschouwburg Utrecht en het Muziekpaleis zijn de presentatiepartners van Port Europa.

Initiatief/eigenaar: de samenwerkende festivals van Utrecht.

UITGELICHT

De festivals van Utrecht

Festival Oude Muziek

– sinds 1982

Tiendaags internationaal muziekfestival dat de oude muziek levend houdt met ruim 120 concerten en andere activiteiten in het centrum van Utrecht. Met gratis fringe concerten, workshops en masterclasses voor jong talent van overal ter wereld.

Gaudeamus Muziekweek

– sinds 1947, sinds 2011 in Utrecht Internationaal festival voor jonge componisten en nieuwe muziek. Gaudeamus fungeert als platform voor nieuwe prikkels binnen de hedendaagse muziek.

Holland Animation Film Festival

– sinds 1985

Tweejaarlijks internationaal festival met aandacht voor uiteenlopende vormen van animatie: van cartoons tot experimentele film, van klei- tot computeranimatie. Vertoning van recente films in diverse competities, maar ook retrospectieven en thematische programma's.

Impakt

– sinds 1988

Vijfdaags festival voor audiovisuele kunsten met films, videokunst, tentoonstellingen, performances, muziek, conferenties en speciale evenementen. De nadruk ligt op de relatie tussen mediakunst en de samenleving.

Internationaal Franz Liszt Pianoconcours

– sinds 1986

Driejaarlijks wereldwijd concours voor jonge pianisten in de leeftijd van 17 tot 29 jaar. Volledig gewijd aan de pianomuziek van Franz Liszt. Met veel aandacht voor carrièrebegeleiding en internationale concertengagements voor de prijswinnaars.

Internationaal Kamermuziek Festival Utrecht

– sinds 2003

Vijfdaags kamermuziekfestival met internationaal bekende musici onder artistieke leiding van violiste Janine Jansen. Jaarlijks tussen Kerst en Oud en Nieuw op verschillende locaties in Utrecht.

Latin American Film Festival

– sinds 2005

Festival laat het Nederlandse publiek kennismaken met Latijns-Amerikaanse films en de maatschappelijke, sociaal-economische en culturele ontwikkelingen in dat continent.

Nederlands Film Festival

– sinds 1981

Overzicht van de Nederlandse film met alle producties van het jaar: speelfilms, korte films, documentaires en televisiedrama. Tijdens de slotavond worden Gouden Kalveren uitgereikt voor beste film, beste regisseur en beste acteurs.

Festival a/d Werf

– sinds 1986

Tiendaags festival dat opduikt op verschillende locaties in Utrecht. Met eigen producties die de grenzen van het theater opzoeken en een internationaal programma van voorstellingen, installaties en muziek. Fuseert in 2013 met Springdance tot het nieuwe podiumkunstenfestival Spring Festival.

Springdance

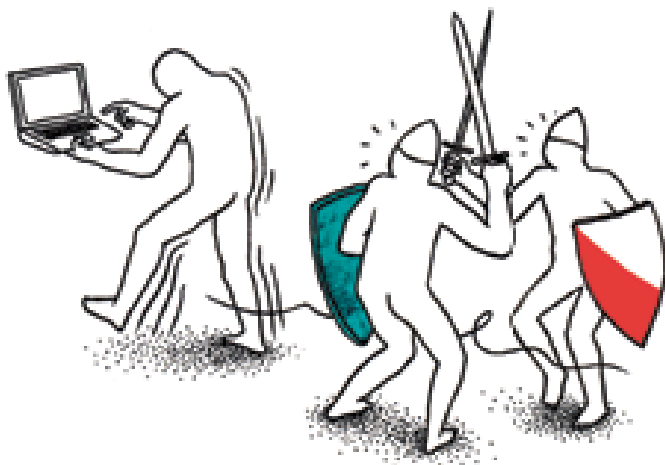
– sinds 1983

Jaarlijks festival in het voorjaar presenteert de nieuwste ontwikkelingen in de (internationale) hedendaagse dans. Met vernieuwend werk uit binnen- en buitenland, van de aanstormende talenten tot de internationaal toonaangevende makers. Fuseert in 2013 met Festival a/d Werf.

Tweetakt

– sinds 2008 in Utrecht

Nederlands nationale festival voor jeugd podiumkunst. Jaarlijks in maart met theater- en dansvoorstellingen, installaties en games uit Nederland, België en de rest van de wereld. Voor kinderen en jongeren van 2 tot 16+.

Verborgen Museum van Europa

Gaming ontmoet erfgoed

In het Verborgen Museum van Europa krijgt ons erfgoed een nieuwe dimensie door de verbeelding van filmers, gamedesigners en animatoren. De Europese geschiedenis van Utrecht ligt verborgen op talloze plekken in de stad en de provincie. Het Domein vertelt over de Romeinse oorsprong van Utrecht, het Paleis van de Utrechtse Paus Adrianus en de Domtoren over Utrecht als religieuze hoofdstad in de Middeleeuwen. Kamp Amersfoort over de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog. Voortschrijdende techniek maakt het mogelijk deze verhalen opnieuw te beleven.

De filmmakers Peter Greenaway en Saskia Boddeke hebben in een pilotproject op Kasteel Amerongen laten zien hoe je multimediaal een dag uit het leven van edelen en bedienden in 1680 kunt reconstrueren. Zo levensecht dat je je als toeschouwer middenin de scènes waant die zich afspelen in de keukens en slaapvertrekken van het kasteel.

Een eerste selectie van belangrijke erfgoedlocaties werkt samen met de Utrechtse game-industrie om de verborgen geschiedenis van stad en streek opnieuw te vertellen. Het Heritage Gaming Platform verbindt twee sterke punten van Utrecht: de beeldindustrie en de top tien van Europese erfgoedlocaties in stad en provincie. In 2018 komt de lokale, Europese geschiedenis van Utrecht tot leven in interactieve games en animaties.

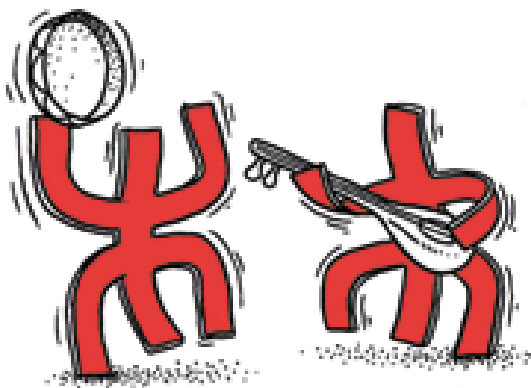
Initiatief/eigenaar: Heritage Gaming Platform.

Locatiepartners: Top van Utrechtse erfgoedlocaties: 1. De Limes (47-400) 2. Dorestad/Wijk bij Duurstede (834) 3. Cunera/Rhena (1100) 4. De Heksenwaag in Oudewater, (16-17e eeuw) 5. De Grebbelinie (16-19e eeuw) 6. Paleis Soestdijk (1674) 7. De Nieuwe Hollandse Waterlinie (1800-1940) 8. De Pyramide van Austerlitz (1804) 9. De Stichtse Lustwarande (19e eeuw) – Huis Doorn en/of slot Zeist 10. Kamp Amersfoort (1918-1941).

Het nieuwe jaar van de vrije mensen

Amazighfestival

Een Europees Berber- of Amazighfestival in en rondom de Utrechtse Stadsschouwburg, dat daarna verder door Europa trekt als reizend museumfestival. In Europa wonen naar schatting drie miljoen Berbers of Amazigh. Het grootste gedeelte komt uit het noorden van Afrika. In Utrecht wonen ca. 30.000 Berbers die hun roots hebben in het Rifgebergte. Amazigh vertegenwoordigt drieduizend jaar geschiedenis met een eigen status en geloof, vaak geknecht door Noord en Zuid. De taal van de Berbers mocht tot tien jaar geleden in Marokko niet geschreven en onderwezen worden.

In de komende jaren, tijdens het Nieuwjaar van de Amazigh, organiseren we in Utrecht rond de schouwburg een Berberfestival. In 2018 is dit uitgegroeid tot het grootste festival in de Noord-Afrikaanse diaspora. Een evenement voor jong en oud, politiek en cultureel, met oog en oor voor de lange en rijke geschiedenis van dit volk. Een volk met een grote orale traditie. Het festival brengt grote namen uit Marokko zelf, uit Frankrijk, Spanje en België, uit Rotterdam, Amsterdam en Utrecht. De kern van dit project groeit uit tot een eigentijds reizend Amazigh museumfestival dat ons leert dat zonder geschiedenis geen identiteit mogelijk is.

Initiatief/eigenaar: Stadschouwburg Utrecht en Gerard Cornelisse.

Beoogde partners: RASA, (Utrechts podium en organisator voor muziek en dans uit de gehele wereld), Stichting Marmoucha, (organisatie voor promotie van Berbermuziek), Anna Lind Euro – Mediterranean Foundation for the dialogue between Cultures, Marseille 2013, Universiteit Utrecht, Forum (Instituut voor multiculturele vraagstukken), ROC Midden Nederland, Berbergemeenschappen in Nederland en Europa.

Spoffin

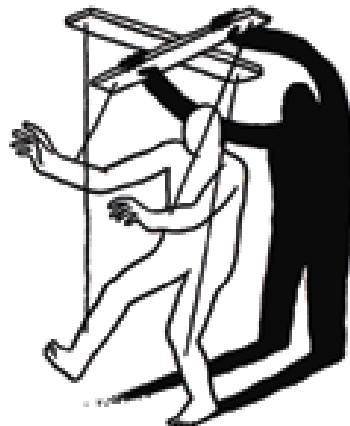
Internationaal straattheater in Amersfoort

Theatergezelschappen uit heel Europa bespelen de pleinen en parken van Amersfoort tien dagen lang voor 50.000 bezoekers.

Niet alleen groepen en theaterprofessionals uit landen met een traditie op dit gebied, zoals Frankrijk en Nederland. Maar ook de nieuwkomers uit Scandinavië, Centraal en Oost-Europa.

Festival Spoffin maakt Amersfoort, de tweede stad van de provincie Utrecht, elk jaar tot een cultureel middelpunt van Europa. Het festival biedt professionals naast een podium een uitgebreid randprogramma met workshops en pitches voor nieuwe projecten. Tijdens de eerste twee edities in 2010 en 2011 hebben zich al zo'n honderd theaterprofessionals uit Frankrijk, Spanje, Italië, Duitsland, Denemarken, Finland, Zweden, Marokko, Turkije en Chili gemanifesteerd.

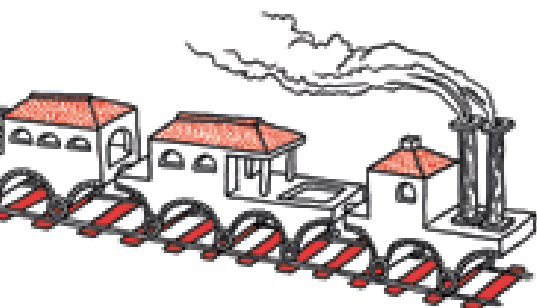
In 2018 ligt de nadruk op de nieuwkomers in de Europese Unie: mogelijk zijn dat dan Kroatië, Servië, Bosnië, Macedonië en Montenegro. Het straattheater maakt in deze landen een krach-

tige ontwikkeling door, het is er een relatief onbekend genre dat veel jonge makers trekt en een minstens zo jeugdig publiek. Dat levert interessante nieuwe vormen en inzichten op, die zelden buiten de eigen regio te zien zijn. Jonge theatermakers uit deze landen krijgen in 2018 de kans zich aan een groot, internationaal publiek te laten zien. Spoffin wil voor de periode na 2018 een mobiliteitsfonds oprichten voor artiesten uit de nieuwe regio's van Europa, zodat zij kunnen reizen en uitwisselen.

Initiatief/eigenaar: Stichting Zomertheater Amersfoort, Alfred Konijnenbelt.

Partners uit het internationale netwerk van Spoffin: theatermakers en -gezelschappen, professionals en wetenschappers uit o.a. Roemenië, Turkije, Zweden, Polen, Macedonië, Bulgarije, Litouwen, Kirgizië.

Limes Trail

Met de trein langs Romeinse schatkamers

In 2018 rijdt tussen Utrecht en Keulen de Limestrein.

Die verbindt de resten van het Romeinse verleden in de Schatkamers van Domplein, Vechten en Hoge Woerd met die van de nieuwe Archeologische Zone in Keulen. Hij stopt onderweg in Arnhem en garnizoensstad Nijmegen. De trein vervoert een rijdende tentoonstelling met originele voorwerpen die langs de limes zijn gevonden. Wandel-, fiets- en geocachroutes leiden bezoekers vanuit de halteplaatsen langs de sporen van het Romeinse verleden. De trein wordt voorzien van een volledig Romeins grafisch ontwerp. Langs het spoor verrijen op Romeinse plaatsen landschappelijke kunstwerken die met elkaar een lint vormen. De trein rijdt in het hoogseizoen elke week éénmaal heen (ochtend) en terug (avond) en kan ook gebruikt worden voor lezingen, voordrachten, mini-voorstellingen en ontvangsten.

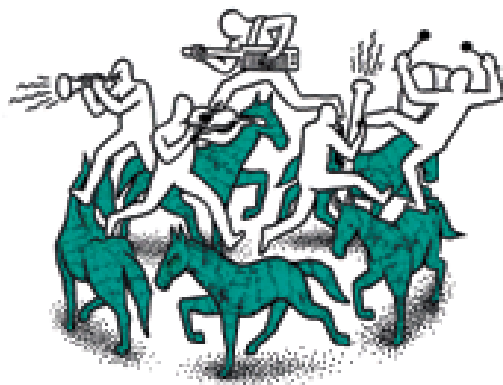
De noordgrens van het Romeinse Rijk, de Limes, is de grootste lineaire archeologische structuur in Europa. De grens loopt in

Nederland door de provincies Gelderland, Utrecht en Zuid-Holland. De historische en actuele waarde van dit grensoverschrijdende erfgoed is groot. In 2018 wordt de limes in Nederland en Duitsland mogelijk definitief toegevoegd aan de Werelderfgoedlijst. Utrecht en Keulen werken momenteel samen in het project Portico.

Initiatief/eigenaar: Initiatief Domplein, Centraal Museum.

Partners rijdende expositie: Centraal Museum, Rijksmuseum voor Oudheden, Museum Valkhof, Römisch-Germanisches Museum Köln. Partners fiets- en wandelroutes worden lokaal/regionaal samengesteld door partners limes i.s.m. ANWB.

Overige partners: deelnemers landelijke limes samenwerking (drie provincies/zes gemeenten/drie musea), NS, DB, ANWB, Keulen, gemeente Utrecht (Hoge Woerd), gemeente Bunnik/Fort Vechten.

Een barokke paarden-carrousel

Oude muziek en dressuur

Het grootste oude muziekfestival ter wereld wil in 2018 een lang gekoesterde droom realiseren: het opzetten van een internationale, barokke paardencarrousel. Een van oorsprong militaire traditie omgetoverd tot een demonstratie van dressuur, met prachtige decors, kleurrijke kostuums, dans en natuurlijk barokmuziek. De ideale locatie voor dit grootse publieksevenement is het sprookjesachtige Kasteel De Haar. De paardencarrousel is een pan-Europees fenomeen dat zich vanuit Italië en Frankrijk heeft verspreid naar alle grote hoven en steden van het continent.

Er is één man die als curator in aanmerking komt: acteur John Malkovich zou heel graag zo'n geraffineerd paardenballet willen regisseren.

Initiatief/eigenaar: Festival Oude Muziek Utrecht.

Partners: Festival Montréal Baroque, Versailles Spectacles (o.v.) & Centre de Musique Baroque de Versailles.

Locaties Utrecht 2018

— Het culturele hoofdstadprogramma speelt zich af op vier typen locaties:

De Expo Create your City

— De Expo verbeeldt de 'stad van de volgende generatie' op een tiental transitiegebieden in de stad. Deze locaties hebben ieder een eigen signatuur en een programmering van locatietheater, performances en beeldende kunstprojecten. Ze zijn met elkaar verbonden via lopen en fietsroutes en het openbaar vervoer. Het programma houdt rekening met de seizoenen: de Expo loopt van voorjaar tot najaar.

Culturele Hotspots

— Hotspots zijn de permanente programmalocaties zoals de Stadschouwburg, het nieuwe Muziekpaleis, de nieuwe Bibliotheek++ en het nieuwe Central Park Soesterberg.

Erfgoedlocaties

— Een selectie van erfgoedlocaties die zijn verbonden met de Europese geschiedenis. Het Museumkwartier, kerken, kastelen, lustwaranden. Romeinse forten en grensposten, historische landschappen, tuinen en parken. En de forten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

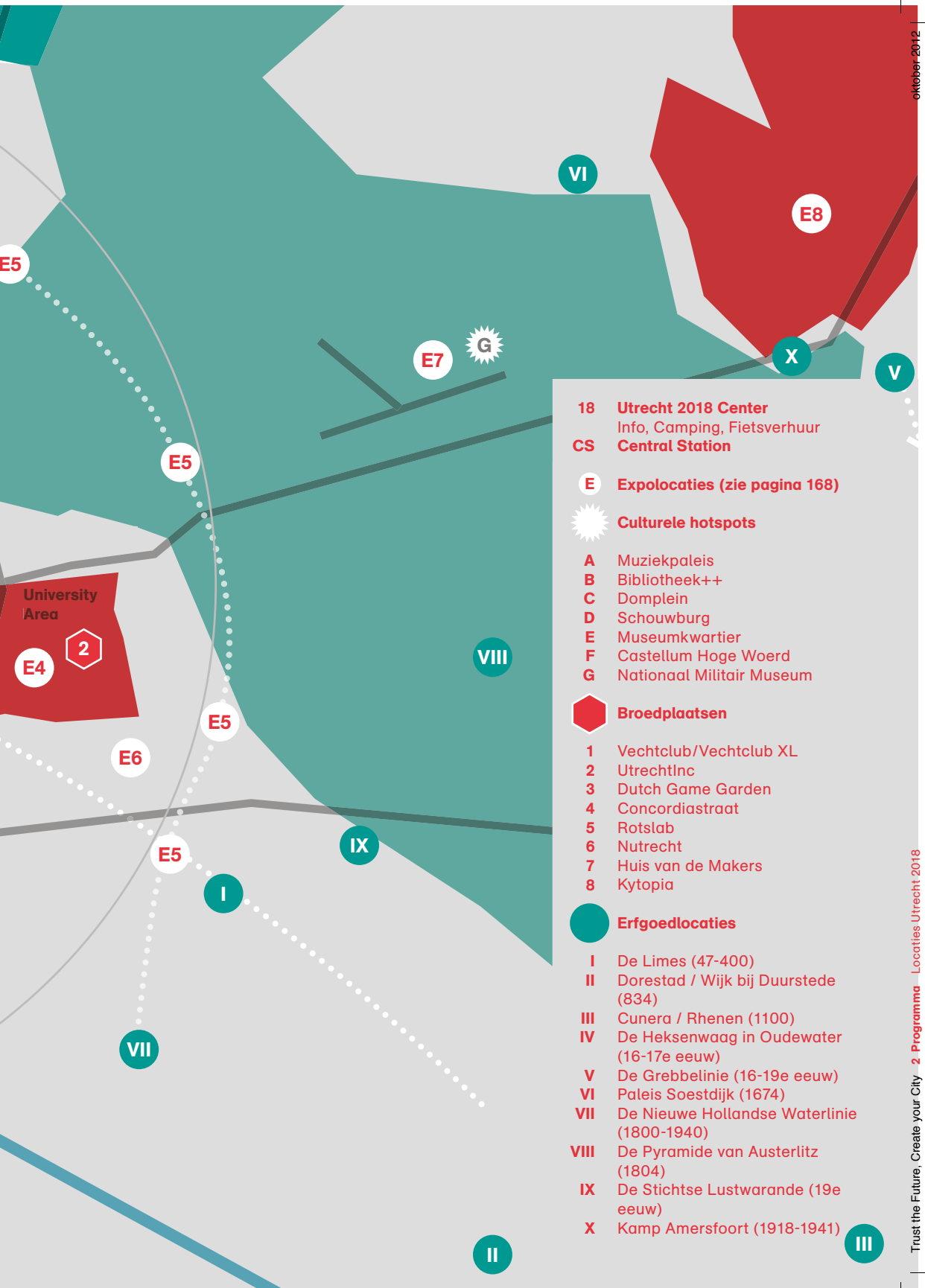
Amersfoort als tweede podium

— Amersfoort neemt als tweede stad van de provincie Utrecht volop deel aan het programma van Utrecht 2018. De drie pleinen in de middeleeuwse binnenstad en de oude industriële terreinen vormen een lint van cultuurpodia in en rondom het centrum van de stad.

LOCATIES UTRECHT 2018

18 Utrecht 2018 Center
Info, Camping, Fietsverhuur
CS Central Station

E Expolocaties (zie pagina 168)

 Culturele hotspots

- A** Muziekpaleis
- B** Bibliotheek++
- C** Domplein
- D** Schouwburg
- E** Museumkwartier
- F** Castellum Hoge Woerd
- G** Nationaal Militair Museum

 Broedplaatsen

- 1** Vechtclub/Vechtclub XL
- 2** UtrechtInc
- 3** Dutch Game Garden
- 4** Concordiastraat
- 5** Rotslab
- 6** Nutrecht
- 7** Huis van de Makers
- 8** Kytopia

 Erfgoedlocaties

- I** De Limes (47-400)
- II** Dorestad / Wijk bij Duurstede (834)
- III** Cunera / Rhenen (1100)
- IV** De Heksenwaag in Oudewater (16-17e eeuw)
- V** De Grebbelinie (16-19e eeuw)
- VI** Paleis Soestdijk (1674)
- VII** De Nieuwe Hollandse Waterlinie (1800-1940)
- VIII** De Pyramide van Austerlitz (1804)
- IX** De Stichtse Lustwarande (19e eeuw)
- X** Kamp Amersfoort (1918-1941)

**COLD
WAR**

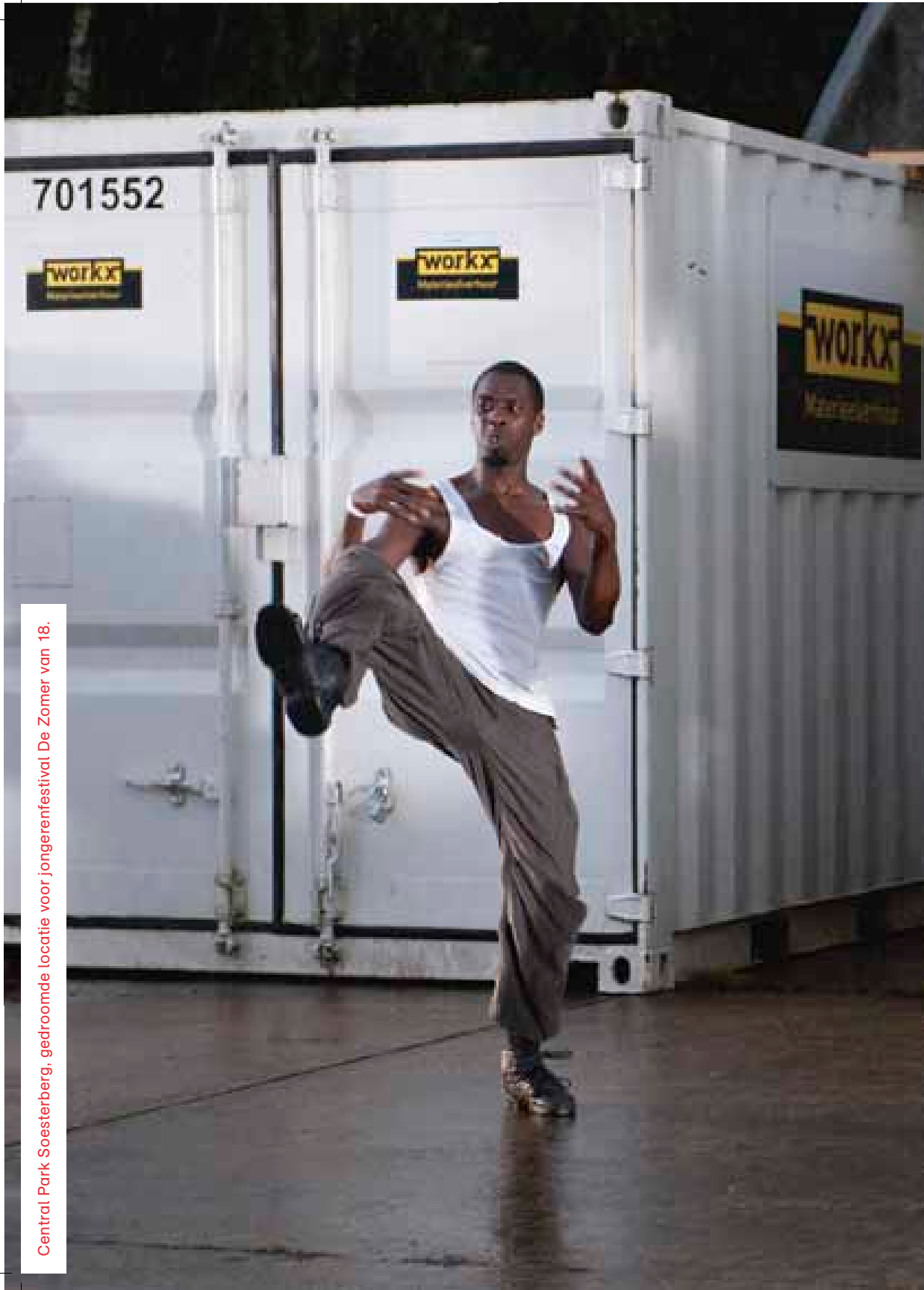
HOT

SPOT

Installatie op de voormalige militaire vliegbasis Soesterberg.

Central Park Soesterberg, gedroomde locatie voor jongerenfestival De Zomer van 18.

Landingsbanen in het groen, erfenis uit de tijd van de Koude Oorlog.

Nieuwe culturele infrastructuur

Om het programma voor Utrecht 2018 te kunnen faciliteren beschikt Utrecht over een uitgebreide infrastructuur van culturele accommodaties. Bestaande zoals de Stadsschouwburg en de musea, maar ook een flink aantal nieuwe zoals het Muziekpaleis dat in 2014 zijn deuren opent en Central Park Soesterberg in de provincie. Ook worden tijdelijke voorzieningen gerealiseerd die in 2018 of in de aanloop daarnaartoe open gaan. Enkele voorbeelden zijn hiernaast toegelicht onder het kopje ‘nieuwe tijdelijke locaties’. De ambitie van Utrecht 2018 heeft diverse culturele partijen in de stad geprikkeld tot nieuwe, belangwekkende initiatieven die mogelijk ook een vaste plek in de stad nodig hebben. In de aanloop naar 2018 zullen ze verder vorm krijgen en na 2018 zijn ze wellicht onmisbaar onderdeel geworden van de culturele infrastructuur van de stad. We hebben ze opgenomen onder het kopje ‘in ontwikkeling’.

Nieuwe permanente locaties

Muziekpaleis

— In 2014 opent in het stadshart van Utrecht het Muziekpaleis, een gloednieuw en iconisch gebouw, de grootste investering in de fysieke culturele infrastructuur van Utrecht ooit. Met podia voor alle genres muziek, van klassiek symfonisch en jazz tot popmuziek.

Bibliotheek++

— Een tweede nieuwe icoon in het stationsgebied is de Bibliotheek++ die in 2018 haar deuren zal openen. Uit de combinatie van stadsbibliotheek en artplex voor de kunstzinnige film ontstaat een Utrechts mediehuis: een voorziening met theatrale, museale en actuele presentaties van de beeldcultuur in de ruimste zin van het woord.

Castellum Hoge Woerd

— Ooit woonden op deze plek in de nieuwbouwwijk Leidsche Rijn de Romeinse bezetters in hun legerkamp. Zo is het plan ontstaan om hier een thematisch castellumpark te bouwen rond archeologie, natuur, milieu en cultuur met daar omheen een bos van lindebomen. Nu al zijn delen van de Romeinse weg en de contouren van een Romeins badhuis weer zichtbaar op hun oorspronkelijke locaties. Ook het 25 meter lange Romeinse vrachtschip dat hier in 1997 is opgegraven wordt er tentoongesteld.

Bezoekerscentrum Domplein

— Tweeduizend jaar geschiedenis ligt verborgen onder het Domplein. Veldheren, bisschoppen en keizers lieten hier hun sporen na. Stichting Domplein maakt deze historische schatkamer beleefbaar voor het publiek en ontwikkelt het plein tot een internationaal forum voor cultuur, kennis en religie.

Museum Oud- Amelisweerd

— De historische buitenplaats Oud-Amelisweerd wordt gerenoveerd en opnieuw ingericht als museum voor een unieke collectie Chinese en Hollandse behangsels en het werk van de Nederlandse beeldend kunstenaar Armando.

Central Park Soesterberg

— De voormalige militaire vliegbasis Soesterberg is een bijzondere erfgoedlocatie uit de tijd van de Koude Oorlog. Historie, natuur en cultuur komen hier samen. Vanaf 2014 zal het European Institute for Art, Society, Heritage and Landscape er worden gevestigd. Kunstenaars van verschillende disciplines, leeftijden en nationaliteiten kunnen vijf maanden lang op de vliegbasis wonen om er te werken aan hun kunstprojecten. In de maanden augustus en september van het hoofdstadjaar 2018 staat Soesterberg open voor publiek en vinden er voorstellingen, performances en festivals plaats.

Nationaal Militair Museum

— In het najaar van 2014 opent het gloednieuwe Nationaal Militair Museum zijn deuren op het noordelijke gedeelte van de voormalige vliegbasis. In het museum komen de collecties samen van het huidige Legermuseum in Delft en het Militair Luchtvaart Museum dat nu al in Soesterberg is gevestigd.

Broedplaatsen

— De broedplaatsen van Utrecht zijn continu in beweging en ieder afzonderlijk in principe tijdelijk. Samen vormen ze een belangrijk permanent onderdeel van de Utrechtse culturele infrastructuur. Kytopia, Concordiastraat, Nutrecht, Rotslab, Huis van de Makers, Dutch Game Garden, UtrechtInc en de Vechtclub XL: het zijn enkele van de bekendere plekken in de stad waar nieuwe cultuur ontstaat uit interdisciplinaire samenwerking. In 2018 worden speciale broedplaatsexcursies georganiseerd.

Nieuwe tijdelijke locaties

Bezoekerscentrum Basecamp Cartesius

— Bezoekers van Utrecht culturele hoofdstad 2018 worden gastvrij ontvangen in het bezoekerscentrum Basecamp Cartesius. Dit voormalig industriegebied in de stad is vernoemd naar René Descartes die enkele jaren in Utrecht verbleef. Sinds kort vinden kunstenaars, opleidingen en artistieke producenten er onderdak. Basecamp Cartesius is in 2018 de centrale ontmoetingsplek van waaruit je de Expo met de (elektrische) fiets of het openbaar vervoer kunt verkennen. Het project betreft een verlaten industrieel gebied bij de stad als broedplaats voor kunstenaars, ook in de jaren na 2018.

Camping Europa

— Om betaalbare overnachtingsmogelijkheid te creëren voor jongere bezoekers verrijst op het nieuwe Jaarbeursterrein in het stadshart een tijdelijke stadscamping: Camping Europa.

De Groene Stad

— In diverse parken in het oude centrum en in omliggende historische tuinen worden tijdelijke expositieruimten en terrassen ingericht. Met horecavoorzieningen in paviljoens en tenten.

In ontwikkeling

Animation Lab

— Het Animatielab Utrecht in oprichting wordt het vliegwiel voor de Nederlandse animatiesector. Het Holland Animation Film Festival, Dutch Game Garden en il Luster Producties slaan de handen ineen om van het Animatielab Utrecht een expertisecentrum van internationale allure te maken. Het lab huisvest studio's van creatieven, filmmakers en producenten en het Holland Animation Film Festival. Met dit nieuwe Animatielab bundelt Utrecht zijn creativiteit en expertise op het gebied van animatiefilms.

PLAY: publiekshal voor gaming

— Play moet een bruisende publieksplek voor gaming worden. Het gezicht van Utrecht Gamestad, een museum nieuwe stijl. Jonge spelers en ontwerpers, maar ook de digitaal minder geletterde generaties ontmoeten elkaar hier om te spelen, te experimenteren met de nieuwste technieken en hun eigen games te ontwerpen. Een levend lab waar designers met bedrijven, zorginstellingen, musea en scholen de onbegrensde mogelijkheden en toepassingen onderzoeken van de digitale media. Een kennisplatform dat ruimte biedt aan de innovatieagenda van instellingen en bedrijven.

Play wil voor Utrecht zijn wat Ars Electronica is voor Linz: een locatie die de snel groeiende creatieve industrie op het gebied van gaming een internationaal gezicht geeft. Het verbindt de gamebedrijven met de kunstopleidingen en de wetenschap, met de scholen en het grote publiek.

Play is een initiatief van de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht en Dutch Game Garden, een samenwerkingsverband van de Utrechtse gaming industrie.

Community Arts Producties Utrecht

— Voor 2018 wil Utrecht als eerste stad in Nederland een goed geoutilleerd multidisciplinair kunstbedrijf voor community arts ontwikkelen. Community arts draait om het ontwikkelen van de meest krachtige expressievorm voor onbekende verhalen en beelden. Daar is flexibiliteit en multidisciplinariteit voor nodig. Het CAPU, Community Arts Producties Utrecht, is een professionele productiekern van kunstenaars en productieleders die werken waar ze nodig zijn en die een beroep kunnen doen op deskundige collega's uit binnen- en buitenland. CAPU wil juist die mensen bereiken die meestal buiten het bestaande aanbod vallen van kunst en cultuureducatie. Het wordt een belangrijk middel om zoveel mogelijk inwoners en bezoekers te betrekken bij de verbeelding en de inrichting van de stad van de toekomst. CAPU is een initiatief van Eugène van Erven (Universiteit Utrecht & Community Arts Lab) in samenwerking met CAL-XL en Zimihc.

House of Commons: debat over de stad

— In 2012 is House of Commons (HOC) opgericht, hét Utrechtse platform voor kritische gesprekken over Utrecht en de Stad 3.0. Het wil een huis bieden aan de creatieve kenniswerker van de toekomst en ervoor zorgen dat er kruisbestuivingen plaatsvinden die Utrecht als stad van kennis en cultuur internationaal profileren. Reeds aangesloten partners zijn de Universiteit Utrecht, De Utrechtse Internet Courant, BAK basis voor actuele kunst, Milieucentrum Utrecht, Utrecht Manifest, Fietzersbond, Cultd Dealer Enzo, VIP-bus en Cartesius Museum. Internationaal wordt samengewerkt met Cafe Scientifique (Londen) en Long Now Foundation (San Francisco).

TRUST

FACTORY

Leren over conflict en dialoog op de voormalige schietbaan van Fort de Bilt, thuisbasis van stichting Vredeseducatie.

NUtrecht op het Cartesiussterrein: 3500 m2 ruimte in een voormalige busremise, waar jongeren, kunstenaars en ondernemers met elkaar leven, leren en werken.

Randvoorwaarden

Alle programma's toegankelijk voor iedereen

— Toegankelijkheid van cultuur staat in Europa én in Utrecht hoog op de agenda. Utrecht 2018 zorgt ervoor dat iedereen, met en zonder beperking, mee kan doen, als bezoeker, als maker of als organisator. Utrecht volgt daarbij Agenda 22 van de Verenigde Naties over toegankelijkheid. Utrecht wil 'the state of the art' laten zien op dit gebied en zich tonen als een inclusieve stedelijke samenleving. Vilans, het landelijk kenniscentrum voor de langdurende zorg, helpt Utrecht de toegankelijkheid van het programma in 2018 te optimaliseren. In het kader van Utrecht culturele hoofdstad zal Vilans in samenwerking met doelgroepen en programmeurs en met de hulp van stad en provincie, een onderzoek doen naar de toegankelijkheid van het programma. Creatieve ontwerpers bedenken slimme oplossingen. De realisatie wordt kritisch begeleid door dr. Hans Kröber, die gepromoveerd is op het onderwerp inclusie van mensen met een beperking. De bevindingen worden in 2018 gepresenteerd op een Europese conferentie over toegankelijkheid. Ook Malta heeft het VN-verdrag voor de rechten van mensen met een beperking geratificeerd. Malta is beoogd partner in dit project, met name voor de toegankelijkheid van erfgoed, van groot belang voor de Maltezer toeristische industrie.

Utrecht Fietsstad van Europa 2018

— Van alle grote steden in Nederland kent Utrecht het meest intensieve fietsgebruik. In samenwerking met de Nederlandse Fietsersbond komt er in 2018 een logistiek fietsplan met apps om gasten langs significante punten in Utrecht te loodsen. Bezoekers kunnen meteen een (elektrische) fiets huren op Station 2018. Bezoekers van buiten kunnen een spoedcursus fietsen volgen. Voor wie dat prefereert staan er fiets-taxi's gereed. Op het bezoekerscentrum Basecamp Cartesius is er een tentoonstelling over de toekomst van de fietscultuur. De Nederlandse Fietsersbond spant zich in om het internationale evenement Velocity, zeg maar de Fietsstad van Europa, in 2018 naar Utrecht te halen.

2.3 Hoe wil de stad de projecten en activiteiten van het programma selecteren?

Selectieprocedure & criteria

De selectie van gepresenteerde projecten in dit programmaoverzicht is gemaakt door het team dat het bidbook voorbereidde, op basis van de volgende criteria.

Duurzame evenementen Utrecht

— Tien grote Utrechtse evenementen hebben in 2012 met de gemeente Utrecht het convenant 'Duurzame Evenementen' getekend. Zij streven naar een reductie van hun energieverbruik en CO2 uitstoot met tien procent in 2014, onder meer door gezamenlijk eisen te stellen aan de inkoop van producten en diensten. Onder de tien ondertekenaars is ook de Stichting Vrede van Utrecht, de organisatie die de kandidatuur voor Utrecht 2018 voorbereidt. De andere zijn Tweetakt, het Bevrijdingsfestival, Jaarbeurs Utrecht Marathon, Nederlands Film Festival, Latin American Film Festival, Gaudeamus Muziekweek, Rabo Ronde van Midden-Nederland, Festival a/d Werf en Stichting Cultuurpromotie Utrecht.

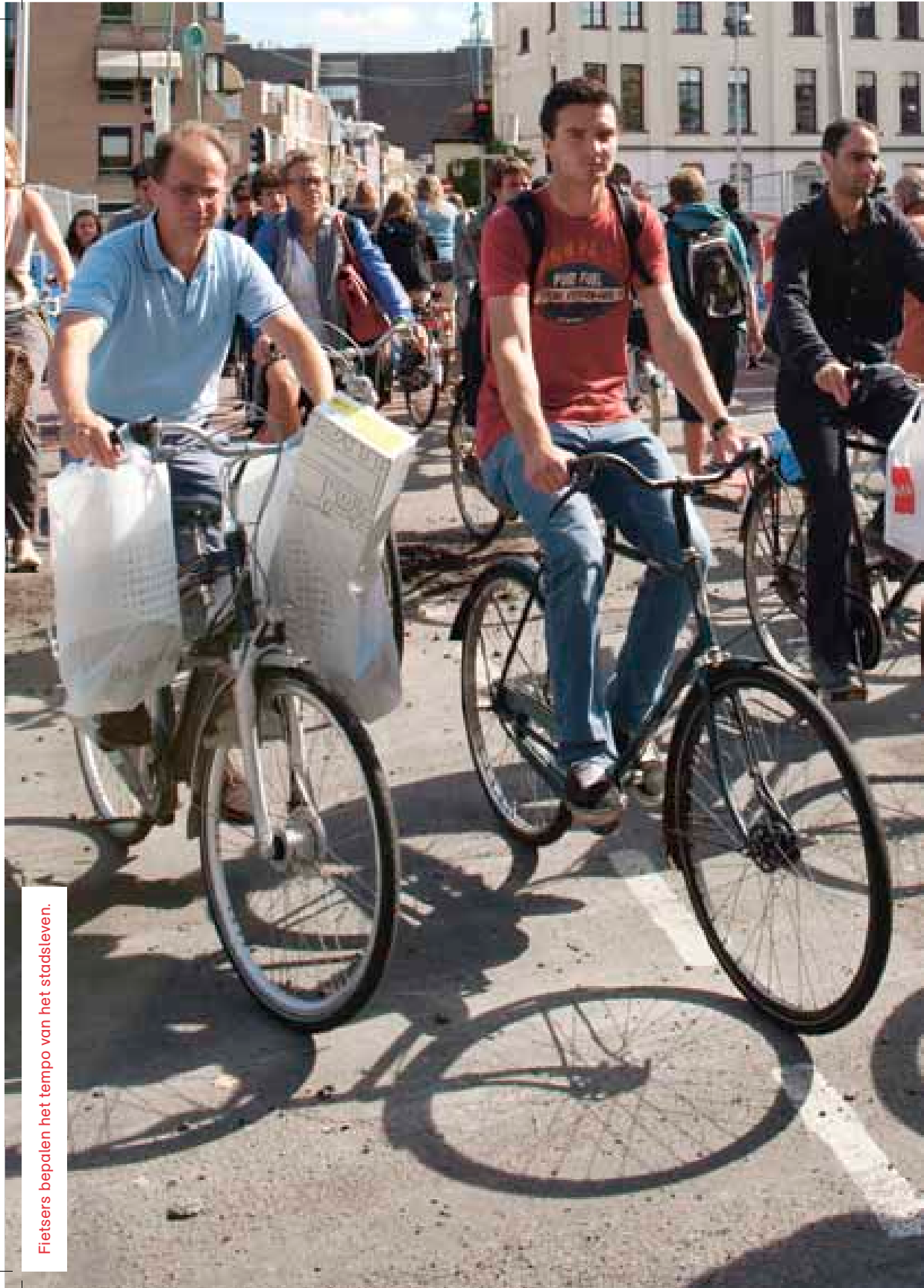
Ook hebben zestien vertegenwoordigers uit de hospitality sector met de Gemeente Utrecht afspraken gemaakt over de verduurzaming van de toeristische sector. Hotels, congreslocaties en musea werken zo mee aan de Utrechtse ambitie om een gezonde, groene, economisch vitale stad te zijn en over de hele linie te werken aan het verduurzamen van de stad.

Een programmavoorstel

- heeft kwaliteit en sluit aan bij het ambitieniveau van een culturele hoofdstad: Make no little plans!
- is zowel voor de Utrechtse burgers als voor de Europese bezoeker interessant.
- past bij de gekozen programmalijnen en het motief 'Vertrouwen'.
- heeft het vermogen een groot aantal burgers of juist hele specifieke groepen te mobiliseren en te betrekken.
- heeft een eigenaar en wordt uitgewerkt in samenwerking met nieuwe partners, lokaal, nationaal en internationaal.
- is duurzaam: draagt bij aan de lokale ontwikkeling, ook na 2018.

De in dit hoofdstuk gepresenteerde programmavoorstellen geven een beeld van de ideeënrijkdom en variëteit van de ingediende projecten. Een volledig overzicht is als apart hoofdstuk bijgevoegd onder 7.3.

Bovengenoemde criteria zullen ook gelden in het vervolgotraject van de Utrechtse kandidatuur en voor de verdere samenstelling van het programma voor Utrecht 2018.

Fietsers bepalen het tempo van het stadsleven.

FIETS

CULTUUR

HOOFDSTUK 3 ORGANISATIE EN FINANCIERING

Organisatie- structuur

Utrecht kenmerkt zich door een sterke culturele infrastructuur. Een fijnmazig netwerk van instellingen, gezelschappen en podia vanuit verschillende disciplines met vertakkingen in alle Utrechtse stadsdelen. Utrecht 2018 zoekt aansluiting bij deze infrastructuur. Voortbouwend op de ervaring bij de viering van de Vrede van Utrecht 2013 zal voor de uitvoering en realisatie van programma-ideeën zoveel als mogelijk een eigenaar worden gezocht in de stad of regio.

3.1.1 Beschrijf de structuur van de organisatie die met de uitvoering van het project belast is. Welke relaties onderhoudt deze structuur met de stedelijke autoriteiten?

— Het project culturele hoofdstad van Europa wordt gerealiseerd door een onafhankelijke stichting Utrecht 2018. Die zorgt op basis van het bidbook voor de vormgeving en uitwerking van het artistieke concept en voor de invulling van het programma.

Stichting Utrecht 2018: opzet en taken

— De stichting Utrecht 2018 functioneert van 2014 tot en met 2019 en heeft vier hoofdtaken:

- Vormgeven en organiseren van het culturele programma en de bijbehorende activiteiten van Utrecht 2018
- Financiering en budgetbeheer van de manifestatie
- Communicatie en marketing van het project en bijbehorende activiteiten
- Opzetten van private partnerships onder meer via fondsenwerving en sponsoring.

In het organogram op de volgende pagina is de organisatiestructuur van Utrecht 2018 uitgewerkt.

Bird on your shoulder

— Utrecht 2018 past op verschillende plekken in de organisatie het 'bird on your shoulder' principe toe: ervaren curatoren en medewerkers worden gekoppeld aan jong, aanstormend talent. De meesters delen hun ervaring met de jongeren, de gezellen geven een frisse kijk op de ontwikkeling en uitvoering van het programma.

Stichting Utrecht 2018: bestuur en directie

— De stichting wordt ingericht op basis van de Code Cultural Governance. Deze bevat een stelsel van principes en 'best practice' regels voor het besturen van een culturele organisatie. Zij zijn gericht op een goed, verantwoord en transparant bestuur en toezicht. De Code is in 2006 in overleg en samenwerking met de culturele sector in Nederland ontwikkeld.

Raad van Toezicht

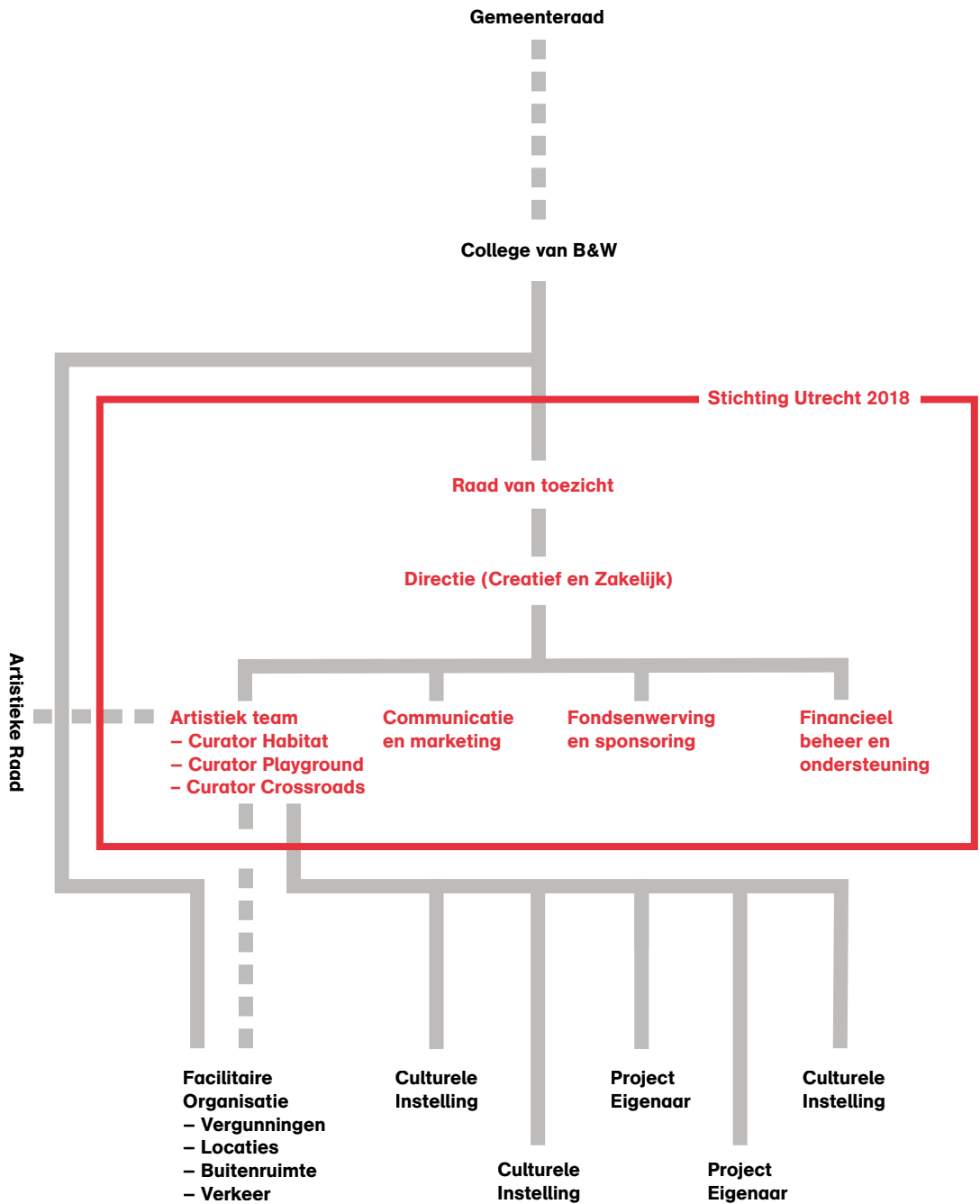
— Aan het hoofd van de stichting staat een Raad van Toezicht die toezicht houdt op het beleid van de directie en de algemene gang van zaken binnen de stichting. Aan de gemeente Utrecht, die primair de subsidierelatie met de stichting beheert, wordt jaarlijks verantwoording afgelegd. Naast de gemeente heeft de provincie een directe subsidierelatie met de stichting in het kader waarvan afspraken worden gemaakt over de inzet van de provinciale middelen.

Belangrijke aandachtspunten in het profiel van de leden van de Raad van Toezicht zijn:

- bestuurlijke ervaring, persoonlijk gezag en praktische inzet
- ruime schakering in culturele, bestuurlijke, juridische en financiële expertise
- internationale ervaring en expertise
- voortkomend uit maatschappelijke partners en bedrijfsleven in stad en regio
- strategische relaties in het maatschappelijk, economisch en cultureel domein

De gemeente benoemt bij de start van de stichting in 2014 de voorzitter van de Raad van Toezicht en heeft instemmingsrecht bij de benoeming van de directie.

**ORGANISATIESTRUCTUUR
UTRECHT 2018**

Directie, Artistiek Team en Artistieke Raad

— Onder leiding van de Directie zal de stichting het concept van het artistieke programma vormgeven en uitvoeren in lijn met de thema's in het bidbook. De directie wordt hierin ondersteund door een Artistiek Team van curatoren per programmaliijn uit het bidbook. De curatoren zijn verantwoordelijk voor de artistieke coördinatie van programma's en evenementen. Zij krijgen hierbij advies van een Artistieke Raad samengesteld uit (internationale) deskundigen vanuit de diverse culturele disciplines, maar ook uit het bredere maatschappelijke veld. Uiteraard kan de organisatie een beroep doen op personen die ervaring hebben met eerdere culturele hoofdsteden.

De verdere uitwerking en uitvoering van het artistieke programma ligt in handen van projecteigenaren. Dat kunnen directeuren van bestaande culturele instellingen in Utrecht zijn, maar ook de initiatiefnemers en projecteigenaren van bidbookideeën. In de stad is veel kennis en ervaring op het gebied van culturele programmering aanwezig. Kenmerkend voor de Utrechtse aanpak is dan ook dat de Stichting Utrecht 2018 zich zo veel mogelijk verbindt aan de culturele infrastructuur van de stad en de daarin werkzame sleutelfiguren. Van belang is dat culturele projecten ook worden beoordeeld op de mate van cofinanciering door instellingen.

Naast de uitvoering van het programma is de directie verantwoordelijk voor marketing, promotie, fondsenwerving en financieel beheer. De ervaring uit voorgaande Culturele Hoofdsteden leert dat communicatie en marketing een belangrijk en vaak onderschat onderdeel vormen van het manifestatiejaar. Onder leiding van de directie zal dit onderdeel met een scherpe en vernieuwende inzet invulling krijgen volgens de in hoofdstuk 5 beschreven strategie.

Het Utrecht 2018 programma rekent op een grote betrokkenheid en financiering van private partijen. De directie wordt verantwoordelijk voor de uitvoering van de fondsenwerving- en sponsoringstrategie zoals die wordt beschreven in de paragraaf 'Financiering'. Tot slot is de directie verantwoordelijk voor het budgetbeheer van het omvangrijke budget voor het culturele hoofdstadproject.

Opbouw en afbouw van de Stichting Utrecht 2018

— De uitvoeringsorganisatie begint op kleine schaal en zal geleidelijk meegroeien met de omvang van de activiteiten. De voorbereidingen voor het Utrecht 2018-programma zullen meteen na toekenning van de titel van start gaan, maar de belangrijkste kosten zullen worden gemaakt in het voorbereidingsjaar 2017 en in 2018 als het evenement plaatsvindt. Budget en ontwikkeling van de organisatie zijn daarop afgestemd. Uitgangspunt is dat de beheers- en begeleidingskosten voor Utrecht 2018 beperkt gehouden worden ten gunste van de uitvoering van culturele projecten. In 2019 wordt de stichting, na afwikkeling van het project, weer opgeheven. De Universiteit Utrecht zal in samenwerking met de gemeente, provincie en private partijen in een nader vast te stellen traject de directe en indirecte effecten van het programma monitoren en evalueren.

Facilitaire organisatie Utrecht 2018: opzet en taken

— Het project culturele hoofdstad van Europa is een veelomvattende opgave voor de stad en voor de provincie als medebetrokken overheid. Visie, plan en concrete activiteiten moeten organisatorisch, logistiek en financieel goed op elkaar zijn afgestemd. Onder gemeentelijke verantwoordelijkheid wordt daarom een uitvoeringsgerichte facilitaire organisatie Utrecht 2018 opgericht die zorgt voor de facilitering en logistieke regeling van de geselecteerde projecten.

3.1.2 Als een regio in de nabijheid van de stad bij het evenement betrokken is, hoe zal dan de coördinatie tussen de plaatselijke en regionale autoriteiten verlopen?

Coördinatie plaatselijke en regionale autoriteiten

— Utrecht culturele hoofdstad van Europa 2018 is één samenhangende manifestatie die zich afspeelt in de stad en de regio Utrecht. De stad Utrecht stelt zich weliswaar kandidaat, maar weet zich in alle opzichten – inhoudelijk, organisatorisch en financieel – gesteund door de provincie. Hoewel de gemeente dus hoofdpodrachtgever is van Utrecht 2018, heeft de Stichting Utrecht 2018 ook met de provincie een subsidierelatie. De provincie maakt met de stichting afspraken over de inzet van middelen. De provincie draagt zorg voor de regionale afstemming met gemeenten en ondersteunt de uitvoering van het regionaal programma van de culturele hoofdstad.

3.1.3 Hoe en op basis van welke criteria is/wordt de artistiek directeur van het evenement gekozen? Wat is zijn profiel? Wanneer wordt hij aangesteld? Wat zijn zijn bevoegdheden?

Creatief directeur

— Een specifiek profiel voor de creatief directeur van de Stichting Utrecht 2018 zal na de eerste selectieronde in de tweede versie van het bidbook worden uitgewerkt. De beoogde creatief directeur zal in ieder geval moeten voldoen aan de volgende criteria:

- relevante werkervaring in de culturele sector, zowel in de diepte als in de breedte
- relevante werkervaring in het verbinden van cultuur aan andere sectoren zoals: onderwijs, bedrijfsleven, ruimtelijke ontwikkeling en creatieve industrie
- kennis en ervaring met communicatie en marketing van grote evenementen
- kennis en ervaring op het gebied van fondsenwerving en sponsoring
- beschikt over een groot nationaal en internationaal netwerk
- een sterk strateeg met een politieke antenne en bestuurlijke ervaring
- een creatieve bruggenbouwer die artistieke ideeën en mensen aan elkaar kan verbinden en samenwerking faciliteert
- ervaring met het produceren van grote culturele producties en evenementen
- kennis van en ervaring met verschillende culturen en etniciteiten.

Financiering

Utrecht heeft vanaf de jaren tachtig stevig geïnvesteerd in cultuur. Zowel in de harde culturele infrastructuur met nieuwe voorzieningen en podia als in de zachtere culturele infrastructuur van gezelschappen, instellingen en musea. Utrecht kan op basis van die investeringen in de aanloop naar het evenementjaar 2018 bouwen op een sterk bezet cultureel veld. Voor zowel de organisatie als de financiering van Utrecht 2018 is rekening gehouden met dit gegeven.

Glimmende munten in het GeldMuseum.

3.2.1 Wat was gedurende de laatste 5 jaar de omvang van het reguliere jaarbudget voor cultuur in de stad (uitgezonderd kosten voor deze culturele hoofdstad-kandidatuur)?

De organisatie van Utrecht 2018 zoekt in haar uitvoering zoveel mogelijk naar eigenaarschap en uitvoering in het culturele veld. Het werkbudget van Utrecht 2018 bedraagt in totaal € 65 miljoen, waarvan € 15 mln sponsoring, onder andere te realiseren door een speciaal op te zetten privaat gefinancierd investeringsfonds Utrecht 2018. Cofinanciering door instellingen en projecteigenaren zal aanvullend budget genereren. Deze verwachting is mede gebaseerd op de grote betrokkenheid van partijen in stad en regio in het voortraject van de nominatie. Ruim 1500 instellingen en partijen hebben in de periode 2010-2012 input geleverd voor het bidbook en ideeën aangedragen.

Wij realiseren ons dat Utrecht 2018 wordt georganiseerd in een bijzonder tijdsgewricht, met krimpende budgetten voor cultuur in heel Europa. Mede ingegeven door Europese bezuinigingsdoelstellingen en een heroriëntatie op de rol van overheden bij de financiering van cultuur. Dit vraagt om een nieuwe strategische inzet bij het uitwerken van slimme vormen van financiering van cultuur. Het zijn niet langer alleen de overheden die fors investeren maar er wordt aanvullend gezocht naar eigenaarschap en financiering door burgers en private partijen. Wij presenteren hiervoor in onze financieringsparagraaf een nieuwe werkwijze. En wij onderzoeken ook de mogelijkheid om uit de extra opbrengsten van toeristengelden en het Utrechtse ondernemersfonds aanvullend budget te genereren.

Cultuurbudget in de afgelopen vijf jaar

— Het gemeentelijk cultuurbudget steeg als uitdrukking van de culturele ambitie van het gemeentebestuur van € 12,6 mln in 1990 via € 23,3 mln in 2000 tot € 43,3 mln in 2010. Gecorrigeerd naar de gemiddelde prijsinflatie in deze periode betekent dat het volgende:

1990	19,7 mln
2000	29,1 mln
2010	43,3 mln

Oftewel: meer dan een verdubbeling in twintig jaar tijd. Ondanks de lastige economische conjunctuur heeft het gemeentebestuur voor de bestuursperiode tot 2015 besloten het budget op peil te houden. Voor het bredere terrein van cultuur, culturele vorming en cultuurbehoud zijn op het prijspeil van 2010 de volgende budgetten beschikbaar:

Cultuur (kunsten)	43,3 mln
Monumenten	2,7 mln
Bibliotheken	12,9 mln
Cultuureducatie	2,9 mln
Totaal	61,8 mln

**ONTWIKKELING
CULTUURBUDGET
periode 2008-2012**

Jaar	Gemeentelijk cultuurbudget op jaarbasis (in 1.000 EUR)	Gemeentelijk cultuurbudget op jaarbasis (in % van het totale gemeentelijk budget op jaarbasis)
2008	58.200	12,0
2009	64.400	12,3
2010	61.800	12,1
2011	58.250	11,3
2012	59.600	11,0

De hierboven weergegeven ontwikkeling van het cultuurbudget wordt deels beïnvloed door incidentele mutaties per jaar. Het structurele cultuurbudget op jaarbasis bedraagt ca. € 60 mln.

3.2.2 Geef een toelichting op het totale budget voor het culturele hoofdstadproject (d.w.z. gelden die specifiek voor dit project zijn gereserveerd).

EXPLOITATIEBUDGET UTRECHT 2018 periode 2013-2019

Financieringspartijen	Bijdrage (in 1.000 EUR)	Bijdrage (in %)	Status (reservering of raming)
Rijk	15.000	22,9	Raming
Stad	17.500	26,7	Gereserveerd
Provincie	10.600	16,2	Gereserveerd
Gemeenten in provincie	5.000	7,6	Raming
Europa	2.500	3,8	Raming
Subtotaal overheden	50.600	77,1	Raming
Sponsoring en schenking	15.000	22,9	Raming
Totaal	65.600	100%	Raming

Budget Utrecht 2018

De stad zet samen met de provincie in op een werkbudget van ruim € 65 mln bestemd voor directe uitgaven voor het traject naar 2018 en voor het manifestatiejaar 2018 zelf. De bijdrage van beide overheden gezamenlijk bedraagt ruim € 28 mln aan nieuwe, speciaal voor Utrecht 2018 geoordeelde middelen. De verwachte verdeling van de bijdragen van de overheden is in de tabel hierboven aangegeven.

Overheden: stad, provincie, rijk

De ervaring in eerdere Europese Culturele Hoofdsteden leert dat het merendeel van de financiering van Utrecht 2018 uit de publieke sector moet komen. Wij gaan uit van een totale bijdrage van € 50,6 mln van de diverse overheden en hebben onze raming mede gebaseerd op informatie van andere Europese steden. Stad en provincie Utrecht dragen zoals gezegd bij met € 28 mln, de bijdrage van het Rijk ramen wij op € 15 mln inclusief de bijdrage van landelijke en regionale fondsen van € 5 mln.

Andere gemeenten

— Ook andere gemeenten in de provincie Utrecht zullen deelnemen aan Utrecht 2018. Hun bijdragen worden geraamd op € 5 mln. Over de precieze inzet zal aan de hand van concrete projecten nader worden overlegd.

Europa

— Voor de bijdrage van de Europese Unie is een stelpost opgenomen van € 2,5 mln. € 1,5 Miljoen van deze bijdrage komt uit de Melina Mercouriprijs. Aanvullend verwachten wij minimaal € 1 miljoen te verwerven uit Europese fondsen. Onder andere voor Europees onderzoek in het kader van ons Evaluatie en monitoringsonderzoek.

Sponsoring

— Wij achten een bijdrage van € 15 mln van sponsors, bedrijven en particuliere fondsen haalbaar. Vanzelfsprekend houden we rekening met de ongunstige conjunctuur sinds 2009, maar we verwachten in de komende jaren ook enige vorm van economisch herstel. Daarbij is van belang dat de regio Utrecht onmiskenbaar een van de krachtige economische regio's van Nederland en Europa is.

3.2.3 Licht het exploitatiebudget voor het culturele hoofdstad-project toe.

TOTALE EXPLOITATIEBUDGET UTRECHT 2018 periode 2013-2019

Jaar	Programma- uitgaven (in 1.000 EUR)	Programma- uitgaven (in % van jaartotaal)	Promotie en marketing (in 1.000 EUR)	Promotie en marketing (in % van jaartotaal)
Totaal	39.500	60,2	12.750	19,4

Budgetbeheer en budgetverdeling

— Stad en provincie hechten er groot belang aan dat het beschikbare budget zoveel mogelijk voor directe programma-uitgaven wordt ingezet. Wij gaan taakstellend uit van een bestemming van minimaal 60% van het totale budget voor culturele projecten en activiteiten. Voor de onderdelen 'promotie en marketing' en 'organisatie en beheer' is ongeveer 40% gereserveerd. Dit is inclusief onderzoek, monitoring van effecten en evaluatie. Met name op de post promotie en marketing zetten wij stevig in, op basis van ervaringen van voorgaande Culturele Hoofdsteden.

**Organisatie
en beheer**

(in 1.000 EUR)

13.350**Organisatie
en beheer**

(in % van jaartotaal)

20,4**Totaal-
uitgaven****65.600**

UITGAVENSHEMA UTRECHT
CULTURELE HOOFDSTAD 2018
 periode 2013-2019

Jaar	Programma- uitgaven (in 1.000 EUR)	Programma- uitgaven (in % van jaartotaal)	Promotie en marketing (in 1.000 EUR)	Promotie en marketing (in % van jaartotaal)
2013	-	0,0	300	40,0
2014	400	13,3	600	20,0
2015	700	19,7	800	22,5
2016	1.500	28,6	1500	28,6
2017	10.000	58,5	4.300	25,1
2018	26.500	77,7	5.000	14,7
2019	400	21,6	250	13,5
Totaal	39.500	60,2	12.750	19,4

In de periode 2013-2019 neemt het budget voor programma-uitgaven en promotie en marketing langzaam maar zeker toe, met een scherpe focus op het manifestatiejaar 2018 en de opmaat in 2017. Voor 2019 is rekening gehouden met een afronding van activiteiten (financieel en organisatorisch) en een mogelijke overdracht van projecten door de Stichting Utrecht 2018 aan Utrechtse culturele organisaties.

Aanvullende financiering van stad en provincie via flankerend beleid

— In de periode 2017-2018 reserveert de stad bovenop het totale budget van € 65,6 mln nog een aanvullende bijdrage van € 14 mln uit het reguliere budget voor cultuur, monumenten, bibliotheek en cultuureducatie, wat door de provincie wordt gematched met een bedrag van ruim € 12 mln. In totaal ruim 26 miljoen aan aanvullend budget uit reguliere middelen. In de tabellen (zie pp. 226/227) is de herkomst van deze middelen terug te vinden.

Organisatie en beheer (in 1.000 EUR)	Organisatie en beheer (in % van jaartotaal)	Totaal- uitgaven
450	60,0	750
2.000	66,7	3.000
2.050	57,7	3.550
2.250	42,9	5.250
2.800	16,4	17.100
2.600	7,6	34.100
1.200	64,9	1.850
13.350	20,4	65.600

**AANVULLENDE FINANCIERING
UIT REGULIER BUDGET
VOOR UTRECHT 2018
GEMEENTE UTRECHT**

Jaar	KuS* (in 1.000 EUR)	Culturele Zondagen (in 1.000 EUR)	Wijkcultuur (in 1.000 EUR)	Cultuur- Productie (in 1.000 EUR)
2013	250	100	-	-
2014	250	100	-	-
2015	250	100	-	-
2016	250	100	-	-
2017	250	200	100	675
2018	250	400	400	2.700
Totaal	1.500	1.000	500	3.375

*KuS, Kunst in Stationsgebied

**AANVULLENDE FINANCIERING
UIT REGULIER BUDGET
VOOR UTRECHT 2018
PROVINCIE UTRECHT**

Jaar	Festivals (in 1.000 EUR)	Cultuureducatie (in 1.000 EUR)	Parelfonds (in 1.000 EUR)	Buitenplaatsen (in 1.000 EUR)
2013	750	600	600	250
2014	750	600	600	215
2015	750	600	600	170
2016	750	600	600	170
2017	500	600	600	170
2018	500	600	600	170
Totaal	4.000	3.600	3.600	1.145

Cultuur- programmering (in 1.000 EUR)	Projecten edu- catie, erfgoed (in 1.000 EUR)	Totaal (in 1.000 EUR)
-	-	350
-	-	350
-	-	350
-	-	350
750	1.000	2.975
3.000	3.000	9.750
3.750	4.000	14.125

Totaal (in 1.000 EUR)
2.200
2.165
2.120
2.120
1.870
1.870
12.345

3.2.4 Totale investeringsuitgaven.
Indien van toepassing: voeg een tabel in die specificeert welke bedragen worden besteed aan welk type investeringen gedurende de jaren van de aanvraag tot aan het culturele hoofdstad jaar.

INVESTERINGEN
GEMEENTE UTRECHT

Categorie	2003-2012 (in 1.000 EUR)	2013-2018 (in 1.000 EUR)	Totaal (in 1.000 EUR)
Culturele infrastructuur	56.000	360.000	416.000
Revitalisering stad en stadsdelen	653.000	466.000	1.119.000
Stedelijke infrastructuur	565.000	569.000	1.134.000
Totaal	1.274.000	1.395.000	2.669.000

Investerings in stad en cultuur

— In de periode 2003-2012 heeft de stad aanzienlijk geïnvesteerd in zowel de stedelijke als de culturele infrastructuur. Het accent lag op aanpassing van infrastructuur en voorzieningen aan de eisen die een snel groeiende stad stelt en op revitalisering van stadsdelen.

In de bovenstaande tabel is het investeringsprogramma voor het recente verleden weergegeven, gekoppeld aan een vooruitblik naar de investeringen tot en met 2018.

Culturele infrastructuur

— In de jaren negentig van de vorige eeuw hebben met name de grote culturele accommodaties, zoals Stadsschouwburg en Centraal Museum, omvangrijke verbouwingen en aanpassingen ondergaan. In de afgelopen tien jaar volgden kleinere investeringen in de culturele sector voor een totaalbedrag van € 56 mln. De komende periode staat de stad voor een grote opgave: hoe laten we in lastige financieel-economische omstandigheden de realisatie van culturele voorzieningen in de pas lopen met een groeiende stad?

In het investeringsprogramma tot 2018 is rekening gehouden met de oplevering in 2014 van een Cultuurhuis in Leidsche Rijn als onderdeel van een Romeins Castellum. In hetzelfde jaar opent het spraakmakende Muziekpaleis met vijf concertzalen op het Vredenburg. In 2018 zal de nieuwe Bibliotheek++ met Filmhuis worden gerealiseerd in het Stationsgebied. Er zijn plannen voor een grootschalig Theater XL in Leidsche Rijn. Hiervoor is budget gereserveerd.

Revitalisering stad en stedelijke infrastructuur

— Bij investeringen in stadsontwikkeling en stedelijke infrastructuur noemen we op de eerste plaats het nieuwe stadsdeel Leidsche Rijn, de grootste nieuwbouwlocatie van Nederland. Dit gebied aan de westkant van Utrecht, waar oud en nieuw op een bijzondere manier zijn verweven, bestaat een oppervlakte van in totaal ongeveer 2.500 hectare en bestaat uit de oude dorpen De Meern en Vleuten, nieuwe woonwijken met voorzieningen, bedrijven- en kantorenlocaties en parken. De grens van het oude Romeinse Rijk, de Limes, loopt dwars door Leidsche Rijn.

Veel belangrijke archeologische vondsten getuigen hiervan. De planontwikkeling voor de herbouw van een Romeins historisch fort, het Castellum Hoge Woerd, is in een vergevorderd stadium. In het stadsdeel is op grote schaal geïnvesteerd in een goede ontsluiting en in hoogwaardige openbaar vervoerverbindingen. Naar verwachting is Leidsche Rijn in 2030 gereed. Het stadsdeel telt dan ongeveer 90.000 inwoners en er zullen ongeveer 40.000 mensen werken.

In het kader van een schoon en veilig centrum werkt Utrecht aan een krachtige upgrading van het Stationsgebied. Beoogd resultaat in 2016: een sterk logistiek knooppunt, hoogwaardige openbare ruimte, architectuur van hoge kwaliteit en intensief ruimtegebruik. Treinen, trams, bussen en taxi's komen samen onder één dak. Meer dan 100 miljoen reizigers kunnen door dit nieuwe station worden opgevangen. CS Utrecht is daarmee de RailPort van Nederland. De openbare ruimte en het patroon van bebouwing krijgen veel aandacht. De zeven grote stadsparken ondergaan een structurele opknappbeurt en er worden ecologische verbindingen gemaakt. Naoorlogse wijken worden verbeterd met grotere diversiteit in bebouwing, wat direct is terug te zien in de woonkwaliteit.

INVESTERINGEN PROVINCIE UTRECHT

Categorie	2003-2012 (in 1.000 EUR)	2013-2018 (in 1.000 EUR)	Totaal (in 1.000 EUR)
Culturele infrastructuur	111.000	68.000	179.000
Cultureel erfgoed	97.000	7.000	104.000
Totaal	208.000	75.000	283.000

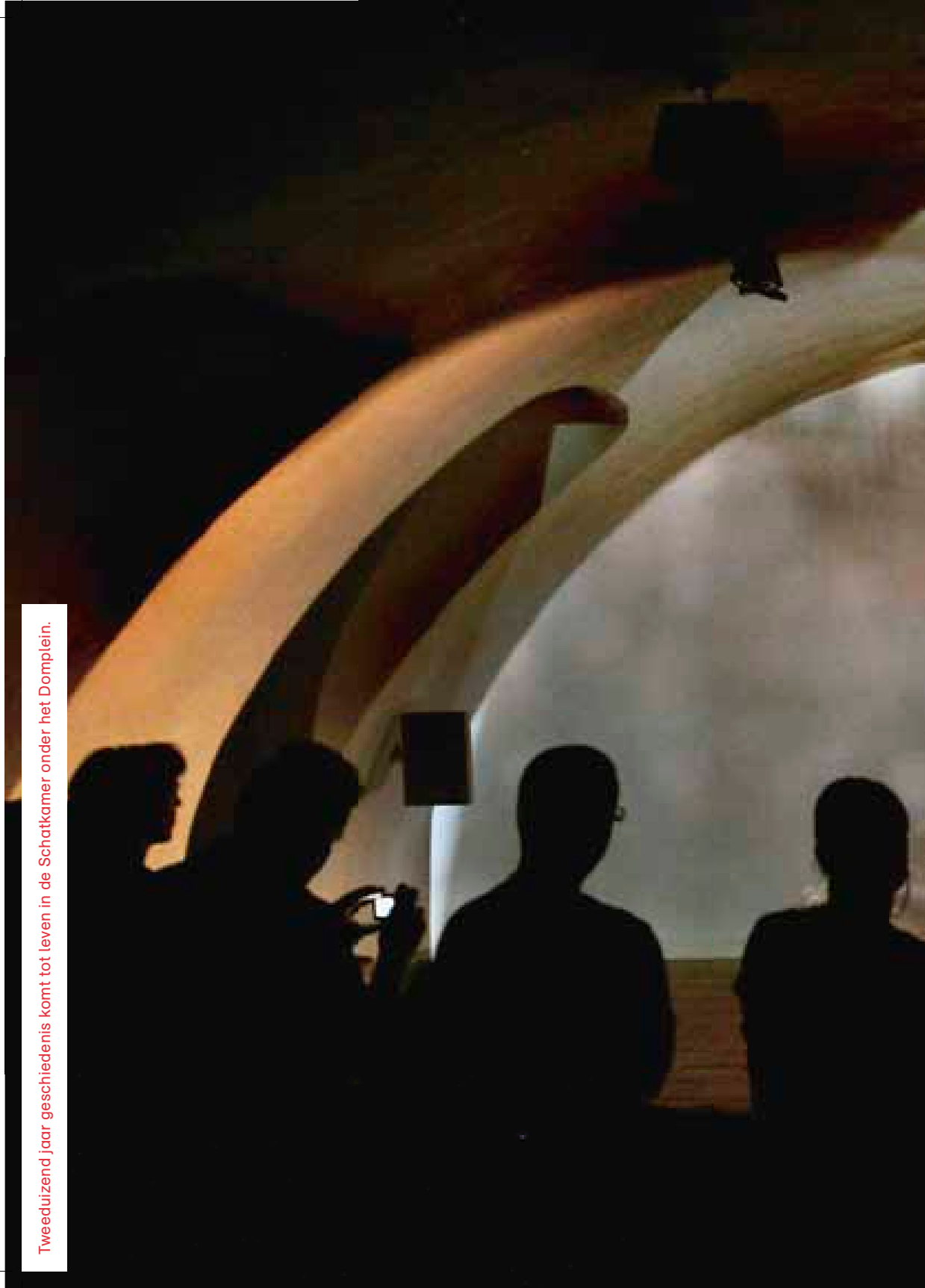
Provincie Utrecht

De provincie Utrecht en omliggende gemeenten hebben in 2003-2012 een aanzienlijk cultureel investeringsprogramma uitgevoerd voor ruim € 200 mln. Voor de komende jaren tot en met 2018 staat een ambitieus programma in de steigers van € 75 mln. Denk bij culturele infrastructuur in de provincie aan cultuurhuizen, bibliotheken en podia. Bij cultureel erfgoed gaat het om historische voorzieningen als de Hollandse Waterlinie, de Grebbelinie, de voormalige vliegbasis Soesterberg en andere zogenaamde erfgoedparels.

Lichtsculptuur van Sint Maarten op het Domein, 11 november 2011. De traditionele Europese lampionentocht voor kinderen begint uit te groeien tot een internationale kunstmanifestatie.

Tweeduizend jaar geschiedenis komt tot leven in de Schatkamer onder het Domein.

3.2.5 Hebben de overheden al toezeggingen gedaan m.b.t. de financiën of financiële afspraken gemaakt? Zo niet, wanneer zullen ze dat doen?

3.2.6 Hoe worden sponsors bij het evenement betrokken?

Financieel commitment

— De besturen van stad en provincie hebben allebei al middelen gereserveerd voor Utrecht 2018. In totaal gaat het om € 28 miljoen aan toegezegde extra middelen voor Utrecht 2018 die beschikbaar komen als Utrecht de titel krijgt.

Op dit moment is er geen zekerheid over de bijdrage van de rijksoverheid en de regionale en landelijke fondsen. Daarom zijn de bedragen in het Utrecht 2018 budget gebaseerd op de aanname dat zij vergelijkbaar zijn met de percentages bij eerdere culturele hoofdsteden. Zodra de rijksoverheid haar bijdrage bekend maakt kunnen wij de hier gepresenteerde cijfers definitief maken.

Verbonden partijen: sponsors, bedrijven, fondsen

— Utrecht 2018 is een project van heel Utrecht. Stad en provincie willen het samen met inwoners, de culturele sector, maatschappelijke partners en het bedrijfsleven tot een groot succes maken. Zoals eerder aangegeven stellen wij ons tot doel om € 15 mln aan inkomsten van externe bronnen binnen te halen. Dat is een reëel streven aangezien Utrecht de afgelopen jaren een breed netwerk van bedrijven, fondsen en inwoners heeft opgebouwd die zich sterk betrokken voelen bij cultureel Utrecht en het financieel en facilitair ondersteunen. Het uitgangspunt van een overheid als enige financier en risicodrager voor Utrecht 2018 past ook niet meer in de huidige maatschappelijke, culturele en economische context.

Bovendien: een aanzienlijk deel van de gelden die aan Utrecht 2018 worden besteed vloeit direct terug naar de stad door de gegenereerde omzet in diverse sectoren. De business cases van eerdere culturele hoofdsteden geven een positief rendement van minimaal een factor 2 te zien. Wij gaan, bij 3 miljoen extra bezoekers, uit van een economische impuls van ca. € 130 mln bij een werkbudget van ruim € 65 mln.

Een privaat investeringsfonds voor Utrecht 2018

— De organisatie van Utrecht 2018 heeft onderzoek gedaan naar alternatieve vormen van financiering van Utrecht 2018. Op basis van de resultaten van dit onderzoek is opdracht gegeven tot een verdere uitwerking van de mogelijkheden voor een particulier gefinancierd investeringsfonds Utrecht 2018. Onderzocht zal worden onder welke condities dit concreet vorm kan krijgen. De resultaten worden eind 2012 bekend, waarna dit private cultuurfonds in 2013 kan worden geïmplementeerd.

Overige fondsenwerving en sponsoractiviteiten

— Als Utrecht de titel verwerft, zal de Stichting Utrecht 2018 in nauw overleg met het bedrijfsleven en culturele partijen een sponsorplan voor meerjarige cofinanciering opstellen. De focus is gericht op het bedrijfsleven in het gehele land: de stad is immers namens Nederland culturele hoofdstad van Europa en Utrecht culturele hoofdstad van Europa 2018 zal een grote internationale uitstraling hebben en interessante thematische verbindingen met diverse bedrijven mogelijk maken. Vanzelfsprekend gaat speciale aandacht uit naar bedrijven en instellingen die in de regio Utrecht zijn gevestigd. De Council van toonaangevende, in Utrecht gevestigde bedrijven die is opgezet ter ondersteuning van de Vrede van Utrecht manifestatie in 2013, biedt een stevige opstap naar verdere inhoudelijke en financiële betrokkenheid van deze partners en stakeholders bij Utrecht 2018.

De stad onderhoudt ook goede contacten met landelijke en lokale particuliere cultuurfondsen die van belang zijn voor de ondersteuning van het culturele hoofdstadproject. Net als bij het bedrijfsleven is een thematische verbinding met het doel van deze fondsen een voorwaarde om tot goede meerjarige afspraken te komen.

In het kader van partnerships zal de Stichting Utrecht 2018 verder een langjarige samenwerking opbouwen met de winkels, restaurants, cafés en hotels en al die andere bedrijven die in 2018 en daarna bij uitstek het culturele hoofdstadproject profiteren. Deze samenwerking wordt onder meer vertaald in een gezamenlijk te organiseren Culturele Koopzondag – daar is voorjaar 2012 al een goede eerste ervaring mee opgedaan – die jaarlijks wordt herhaald en in 2018 zal uitmonden in een Nacht van de middenstand.

Crowd sourcing en crowd funding, tot slot, zijn de manieren van deze tijd om mede-eigenaarschap en cofinanciering door individuele burgers en kleinschaliger bedrijven en maatschappelijke organisaties te stimuleren. Het gaat dikwijls niet om enorm hoge bedragen, maar de betrokkenheid en het enthousiasme die ermee worden gegenereerd zijn ons veel waard. Bij de samenstelling van dit bidbook en het opstellen van onze communicatiestrategie hebben we al met succes gebruik gemaakt van crowd sourcing.

3.2.7 Volgens welk tijdsschema moet het geld ter beschikking worden gesteld aan de stad en/of de organisatie die verantwoordelijk zal zijn voor de voorbereiding en uitvoering van het project als de stad de titel Culturele Hoofdstad van Europa krijgt?

**ONTWIKKELING
CULTUURBUDGET
periode 2008-2012**

Jaar	Inkomsten (in 1.000 EUR)	In %
2013	750	1,1
2014	3.000	4,6
2015	3.550	5,4
2016	5.250	8,0
2017	17.100	26,1
2018	34.100	52,0
2019	1.850	2,8
Totaal	65.600	100

Tijdschema inkomsten

— Het tijdschema inkomsten ter dekking van de investeringsuitgaven zal in de tweede versie van het bidbook worden uitgewerkt.

3.2.8 Welk deel van het totale jaarbudget wil de stad reserveren voor cultuur na het culturele hoofdstadjaar?

Cultuurbudget na 2018

— Het cultuurbudget van de stad Utrecht na 2018 bedraagt € 60 mln. Dat is ongeveer 12% van het totale jaarbudget van de gemeente.

Een tijdelijke stadscamping. Slim gebruik van de krappe ruimte.

**VIJF
STERREN**

BED

& BREAKFAST

Lonely Planet: 'You can hop on a boat tour to visit the city's bustling, vibrant wharves.'

HOOFDSTUK 4 INFRASTRUCTUUR VAN DE STAD

4.1 Wat zijn de troeven van de stad in termen van bereikbaarheid (regionaal, nationaal en internationaal vervoer)?

Bereikbaarheid

Trein, bus, auto, vliegtuig

— Utrecht is het spoor- en wegenknooppunt van Nederland. De stad is daarom voor veel mensen uit binnen- en buitenland snel en comfortabel bereikbaar. Niet voor niets worden er zoveel vergaderingen en congressen gehouden in het centrum van Utrecht.

De ICE uit Amsterdam verbindt Utrecht rechtstreeks met Amsterdam, het Ruhrgebied en Frankfurt. Vanuit Berlijn, Brussel en Parijs kan de stad goed bereikbaar met de hogesnelheidslijnen. Vanuit de stad zijn er in tien richtingen intercitytreinen en in zeven richtingen Sprinters naar alle omliggende stedelijke regio's. Het busvervoer in stad en regio is van uitstekende kwaliteit en kent een fijnmazig netwerk. Met de trein is men in een half uur op Schiphol. De luchthavens Rotterdam/The Hague Airport en Eindhoven liggen op dan een uur reizen. Vier autosnelwegen verbinden Utrecht met België, Duitsland en de rest van Europa. Voor groepen die per bus of touringcar reizen, heeft de stad uitstekende voorzieningen.

→ E35

● **Berlijn (Via Amersfoort)**
Kopenhagen
Praag
Warschau
Moskou

● **Keulen**
Frankfurt > Wenen
Basel > Milaan
München
Innsbrück
Zürich
Brig

Luchthaven

Snelwegen

Spoorwegen

Goed bereikbaar, frisse lucht

— Utrecht hecht veel waarde aan de combinatie van bereikbaarheid met een aantrekkelijke stad en goede luchtkwaliteit. De stad investeert daarom fors in een kwalitatief hoogstaande openbaar vervoer- en fietsinfrastructuur en in aantrekkelijke wandelroutes door de stad. Rondom Utrecht zijn parkeerterreinen (Park + Ride) vanwaar kan worden overgestapt op bus, tram en trein die de reiziger binnen een kwartier in het hart van de stad brengen.

Wie in 2018 aankomt op het totaal vernieuwde en in capaciteit verdubbelde Centraal Station kan te voet via twee nieuwe stationspleinen de binnenstad bereiken, een tram of een van de vele bussen pakken óf een (elektrische) fiets huren. Het autoluwe oude centrum met zijn vele culturele voorzieningen is uitstekend te belopen. De fiets is een prachtig vervoermiddel om de gehele stad maar ook een flink deel van de regio te verkennen.

Utrecht beschikt in 2018 naast het Centraal Station over zeven kleinere stations, die het centrum onder meer verbinden met de transitiegebieden die centraal staan in de Expo (Cartesius en Rotsoord) en het nieuwe stadsdeel Leidsche Rijn. Twee hoogwaardige busroutes verbinden het snel groeiende Utrecht Science Park met het Centraal Station en de binnenstad. Een daarvan wordt met ingang van 2018 vervangen door een sneltram.

Fietsroutes en erfgoed in de regio

— Door de hele provincie Utrecht loopt een fijnvertakt netwerk van recreatieve, veilige fietsroutes waar overige weggebruikers geen toegang toe hebben. De regio Utrecht heeft de ambitie om dit netwerk de komende jaren nauwer te verbinden met erfgoediconen in de regio, zoals Slot Zeist, Kasteel De Haar, Fort Vechten en Vliegbasis Soesterberg. Zo ontstaan er bijna twintig recreatieve hoofdadrs die de steden Utrecht en Amersfoort letterlijk verbinden met het groene buitengebied van de Utrechtse Heuvelrug en het Groene Hart. Dit zijn aantrekkelijke plekken om naar toe te fietsen, de afstanden zijn goed te overbruggen. Maar je kunt er ook gemakkelijk komen met het openbaar vervoer of de auto. Dit recreatief hoofdnetwerk is uniek in Nederland.

Vanaf 2013 wordt de regio extra ontsloten met twee fietssnelwegen waar snelheden van 25 kilometer per uur gehaald kunnen worden. Dit voor de gebruikers van de elektrische fiets, de ligfiets en de racefiets. Route 1 verbindt het industriegebied Lage Weide via het Amsterdam-Rijnkanaal en het Merwedekanaal met de gemeente Nieuwegein. De tweede route loopt van De Bilt via het Science Park naar de gemeenten Bunnik en Houten. In 2018 zijn dit belangrijke toegangsroutes voor fietsers naar de Expo, de forten en buitenplaatsen.

4.2 Hoeveel toeristen kan de stad herbergen?

Gastvrijheid

— De regio Utrecht huisvest jaarlijks een groot aantal business meetings en conferenties en heet met recht dé zakelijke ontmoetingsplaats van Nederland. De stad trekt daarnaast een groeiend aantal internationale bezoekers voor culturele en andere evenementen. In totaal komen er elk jaar zo'n zes miljoen bezoekers naar de stad. Het aantal stedelijke hotelkamers – 1500 in totaal – is daar niet langer op berekend. Het aanbod wordt daarom in de komende tien jaar uitgebreid tot minimaal 2400 hotelkamers.

In 2018 verwachten wij drie miljoen bezoekers extra in de stad te ontvangen, van wie een deel ook hier zal willen overnachten. Dat vergt een extra uitbreiding van het permanente aanbod, maar ook slimme tijdelijke oplossingen, zoals een stadscamping op het Jaarbeursterrein naast het stationsgebied of mobiele horeca. Ook de horecavoorzieningen in de nabije omgeving zullen worden benut. Zo beschikt de stad Amersfoort, op vijftien minuten afstand van Utrecht en het tweede podium tijdens 2018, over achthonderd hotelkamers en telt de overige regio (Utrechtse Heuvelrug – Groene Hart) zeker 2600 kamers verspreid over een reeks van merendeels uitstekend aangeschreven hotels.

Met het verwerven van de titel Culturele Hoofdstad van Europa komt er naar verwachting voldoende particulier initiatief op gang om het voorzieningenniveau op peil te brengen. De stad zal dit initiatief zo veel mogelijk faciliteren en wil daarbij vooral bijzondere kwaliteiten toevoegen, zoals kleinschalige hotels, low budget hotels, bed & breakfasts en hotels die een uniek concept aan het hotelaanbod toevoegen, zogenaamde experience hotels. Grotere hotels zullen zich met name aan de rand van het oude centrum – in Leidsche Rijn Centrum, Papendorp en het Stationsgebied – kunnen vestigen. Voor de realisatie van tijdelijke voorzieningen willen we gebruik maken van de kennis en ervaring die in voorgaande culturele hoofdsteden is opgedaan.

Ook de overige horeca is de komende jaren onderwerp van aandacht. Utrecht is in hart en ziel een studentenstad, dat zie je terug in het grote maar in type en kwaliteit beperkte aanbod van restaurants en cafés. Om een breder segment van bewoners en (internationale) bezoekers goed te kunnen bedienen, werkt de stad de komende jaren aan een grotere diversiteit aan horecaconcepten en prijsklassen, meer terrassen in de binnenstad en meer lunchgelegenheden bij hotels en musea.

4.3 Welke werken (met inbegrip van renovatiewerken) wil de stad vóór het begin van het evenement uitvoeren om de stedelijke en toeristische infrastructuur te verbeteren? Beschrijf de planning van de werkzaamheden.

Planning werkzaamheden

Fiets en openbaar vervoer

— Zoals gezegd: Utrecht investeert de komende jaren vooral in de fiets en het openbaar vervoer. In de periode tot 2018 komt er een tramverbinding naar de Uithof en treft de gemeente voorbereidingen voor andere duurzame openbare vervoerverbindingen. Bij de hoofdinvalswegen van Utrecht worden extra Park + Rides gerealiseerd.

Stationsgebied

— Het grootste bouwtraject in Nederland is het stationsgebied in Utrecht. In 2018 verwelkomen we onze gasten uit Europa graag in een nieuw en ruim station. Naast het spoor verrijzen een nieuwe bibliotheek en een filmhuis. Iets verderop is nu al het Muziekpaleis in aanbouw. Rond 2018 zijn deze iconen in en rond het stationsgebied gereed en is ook het nieuwe Centraal Station van Utrecht zelf – volgens de categorieën van de Nederlandse Spoorwegen een Wereldstation- in vol bedrijf.

Historische binnenstad

— Om de historische uitstraling van de oude binnenstad te behouden renoveert Utrecht de komende jaren de openbare ruimte van het stadscentrum. Groot-schalige renovatie van de lage wal- en kluisuren van de Oudegracht en de Nieuwegracht zorgen – vooral vanaf het water! – voor een nieuwe beleving van onze historische binnenstad. Veel van de zeshonderd bruggen en bruggetjes in de stad worden opgeknapt.

Oude en nieuwe stad

— Afgelopen jaren is er hard gewerkt aan grootschalige uitbreiding van de stad. Ten westen van de oude stad wordt Leidsche Rijn gebouwd. Er komen mooie fietsroutes, die de oude en de nieuwe stad verbinden. Met een eigen station in het winkel- en voorzieningencentrum is Leidsche Rijn straks ook met het openbaar vervoer zeer goed bereikbaar. De snelweg die eerder een barrière vormde tussen het westen en de rest van de stad is inmiddels volledig overkapt. Een park bovenop deze landtunnel en nieuwe bebouwing aan weerszijden ervan zorgen voor een spectaculaire samensmelting van de oude en de nieuwe stad.

Ontmoetingsplekken, pleinen en parken

— Door de hele stad heen zijn er parken en pleinen waar ontmoeting voorop staat. Bij de Stadsschouwburg is het gerenoveerde Zocherplatsoen een extra buitenpodium voor de vele culturele evenementen in de stad. Het gloednieuwe Máximapark in Leidsche Rijn is bij uitstek geschikt als locatie voor buiten-evenementen.

Momenteel neemt de gemeente Utrecht samen met ondernemers, eigenaren en ontwikkelaars de pleinen en straten van de binnenstad onder handen voor een hoognodige opknopbeurt. Bestaande investeringsstromen van de gemeente in de openbare ruimte tot 2015 tellen op tot ten minste 27 miljoen euro. Bovendien wordt zes miljoen euro extra geïnvesteerd in het stadscentrum om de relaties tussen het Stationsgebied en de historische binnenstad, en tussen de pleinen van de Mariaplaats, het Domplein, het Janskerkhof en de Neude te versterken.

Wachten op de bus. Per jaar passeren 65 miljoen reizigers het Centraal Station in Utrecht. In 2030 zijn het er 100 miljoen.

Utrecht investeert in duurzaam en hoogwaardig openbaar transport. Daar zullen vooral de vele fietsers in de stad van profiteren.

HOOFDSTUK 5 COMMUNICATIE

Communicatie- strategie

— Ook de communicatiestrategie van Utrecht 2018 is er op gericht Utrechters, Nederlanders en Europeanen te inspireren tot een nieuw vertrouwen in een gezamenlijke toekomst. We willen hen prikkelen de programma's van de culturele hoofdstad te bezoeken, om mee te denken over de positie van onze Europese steden in een veranderende wereld en eigenhandig mee te bouwen aan de stad van de volgende generatie.

5.1 Welke communicatiestrategie is de stad van plan voor het evenement te ontwikkelen?

- De uitgangspunten van onze communicatie vloeien voort uit het verhaal van onze stad en de artistieke programmering van Utrecht 2018. Ze sluiten aan bij de Utrecht Principles die zijn gebaseerd op de kracht van diversiteit, kennis en cultuur.
- **Co-creatie** Zoals de voorbereiding van ons bidbook een proces is van cocreatie, zo zal ook de communicatie rondom Utrecht 2018 een gezamenlijke opdracht en inspanning zijn van alle burgers en betrokken partners lokaal, nationaal en internationaal
- **Happy many** Utrecht 2018 moet een feest worden voor álle Utrechters en voor zoveel mogelijk Europeanen. Niet alleen voor de happy few van de culturele elite, maar ook voor de happy many die niet zo gemakkelijk worden bereikt via de gangbare kanalen van de cultuur.
- **Utrecht in Europa, Europa in Utrecht** Onze stad wil zich internationaal laten zien als een aantrekkelijke partner om mee samen te werken, als een goede plek om te studeren, te werken, te confereren en te exposeren. En natuurlijk ook als een culturele en toeristische trekpleister.
- **Centraal station voor jongeren** Het jonge karakter van onze stad klinkt door in de programmering van Utrecht 2018 en dus ook in de communicatie.

Co-creatie

— Onze missie van vertrouwen moet allereerst wortel schieten in het hoofd en hart van de Utrechters zelf en hun kinderen. En van alle culturele actoren en maatschappelijke stakeholders die we nodig hebben om de culturele hoofdstad tot een initiatief van de hele stadsregio te maken. Dit kan alleen slagen als er een hecht samenwerkingsverband ontstaat tussen bewoners, culturele instellingen, onderwijsinstututen, maatschappelijke organisaties, het bedrijfsleven en de creatieve industrie. Alle inwoners van onze stad en provincie moeten zich mede-eigenaar voelen van Utrecht 2018 en de ambitie en de achterliggende waarden met ons gaan delen.

De eerste steen in de communicatievijver was de uitnodiging, begin 2010, aan Utrechtse burgers en betrokkenen om in intensieve workshops mee te denken over de ziel en het karakter van hun stad en mee te dromen over de programmering voor Utrecht 2018. Die sessies hebben de basis gelegd voor een snelgroeiend netwerk van uitwisseling over de Utrechtse ambitie om culturele hoofdstad te worden. Het aantal inwoners dat op de hoogte is van de Utrechtse kandidatuur bedroeg april 2012, voordat de grote publieks-campagne goed en wel was begonnen, al een behoorlijke dertig procent.

Vrijwel alle programmavoorstellen van Utrecht 2018 zijn tot stand gekomen in samenwerking met andere partijen in de stad en de provincie. Slechts in enkele gevallen is de organisatie zelf initiatiefnemer en hoofdeigenaar van een project. Deze aanpak van cocreatie, coproductie en cofinanciering wordt vanzelfsprekend ook de inzet van de communicatiestrategie. De medeverantwoordelijke burgers en onze stakeholders – lokaal, nationaal en internationaal – worden nauw betrokken bij de verspreiding van de boodschap van 2018 via hun eigen communicatiekanalen.

Participatie en relatiemarketing

— Utrecht 2018 bouwt voort op het hoogwaardige netwerk van stakeholders dat voor de viering van de Vrede van Utrecht in 2013 is ontstaan. Die partners hebben elk hun eigen aandeel en dus een belang in het welslagen van Utrecht als culturele hoofdstad van Europa. De komende jaren blijft Utrecht investeren in de relatie met deze stakeholders vanuit het principe van mede-eigenaarschap en met het doel elkaar te versterken op weg naar 2018.

Utrecht 2018 kent de volgende stakeholders:

- het culturele veld, kunstenaars en kunstenaarscollectieven, creatieve ondernemers
- de gemeente en provincie Utrecht
- de overige 25 gemeenten in de provincie Utrecht
- fondsen, subsidiënten en sponsors
- educatieve en maatschappelijke instellingen
- internationale partners: de steden waarmee we samenwerken, de partners van de Utrechtse culturele instellingen en onderwijsinstellingen die bij het programma betrokken worden
- het bedrijfsleven: het Utrechtse midden en kleinbedrijf en nationale en internationale ondernemingen
- lokale, regionale en nationale media-organisaties
- de collectieve marketingorganisaties: Toerisme Utrecht dat zich toelegt op binnenlands en buitenlands toerisme, de Stichting Cultuurpromotie Utrecht die de Culturele Zondagen organiseert en de website van het Utrechts Uitburo beheert, Stichting Utrechts Museumkwartier en de VVV's voor regiogemeenten. Zij zijn vaste partners bij de ontwikkeling van de communicatiestrategie voor 2018.

Dit netwerk creëert een breed draagvlak en biedt tegelijkertijd onverwachte communicatieve mogelijkheden. De partners zorgen voor kracht en lading van het merk Utrecht 2018 en dragen dat vervolgens zelf ook uit. Crowdfunding maakt maatwerk mogelijk: op doelmarkten toegesneden communicatie die gebruik maakt van de specialistische kennis en de eigen, ook internationale, communicatiekanalen van de partners. Via de Utrechtse stakeholders breiden we het netwerk uit naar Europa en bereiken we studenten, scholieren en cultuurliefhebbers in alle hoeken van Europa.

Campagne Ik ben 18

— Het vroegtijdig bereiken en betrekken van zoveel mogelijk inwoners in de stad en de regio is van vitaal belang voor een effectieve communicatie. We profiteren nu al ruimschoots van de ervaringen die daarmee zijn opgedaan – in print, digitaal, via social media, televisie, radio en alle andere denkbare communicatiemiddelen – bij de evenementen in aanloop naar de viering van driehonderd jaar Vrede van Utrecht in 2013. We kunnen daarnaast doorbouwen op het publieksnetwerk dat de afgelopen jaren al is opgebouwd. De meeste bezoekers voor de programma's van 2013 komen binnen via facebook.

Begin 2012 is de publiekscampagne Ik ben 18 van start gegaan ter ondersteuning van de Utrechtse kandidatuur. De leeftijd achttien symboliseert het jonge karakter van het eeuwenoude Utrecht en de sprong die wij als stadsregio maken. We willen álle inwoners van onze stad meenemen in dat avontuur. Burgers, bedrijven en instellingen geven uiting aan hun steun door stickers, banners en actiebuttons op hun eigen communicatiemiddelen te plaatsen. Steeds vaker zie je de knalrode posters 'Ik ben 18' of 'Wij zijn 18' opduiken in het straatbeeld van de stad en de provincie: op de veegwagens van de gemeente, op schooltassen, fietsen en auto's. Op de displays van de betaalautomaten van de Rabobank en op de koeken van Bakkerij 't Stoepje die alle markten in de regio bedient. Op de websites van culturele instellingen en onder brieven en e-mails van gemeente en provincie prijkt de tekst: Ik ben 18, Utrecht kandidaat Culturele Hoofdstad van Europa 2018.

Een lopend vuur

— Vanaf 2012 is de Utrecht 2018 supportersbus aanwezig op alle belangrijke publieksevenementen in Utrecht en uiteraard bij alle festiviteiten rond de viering van driehonderd jaar Vrede van Utrecht. In en om de bus geven we informatie over de culturele hoofdstad en vragen we bezoekers de ambitie van Utrecht te steunen.

Een voorbeeld van nieuwe communicatie waarmee we verder zullen experimenteren op weg naar 2018 is het digitaal platform Wij zijn 18 waar bezoekers van onze evenementen commentaren en aanbevelingen kunnen posten bij de activiteiten rondom onze kandidatuur. Het verhaal van Utrecht 2018 krijgt pas inhoud en betekenis als er over wordt gepraat. Bewoners en bezoekers schrijven recensies van voorstellingen en bevelen programma's aan. Zo ontstaat betrokkenheid en waardevolle mond-tot-mond-reclame, die via sociale media als Facebook en Twitter rondgaat als een lopend vuurtje.

HAPPY

FEW

HAPPY

MANY

De campagnebus voor het Utrechtse stadhuis.

Happy many

— Bij de viering van driehonderd jaar Vrede van Utrecht in 2013 doet Utrecht belangrijke ervaring op met het slim en toegankelijk programmeren voor een groot en gevarieerd publiek en het mobiliseren van nieuwe doelgroepen, ook internationaal. Een van de doelstellingen van Utrecht 2018 is dat zoveel mogelijk mensen mee kunnen doen en onze programma's zullen bezoeken. Utrecht 2018 zal zich, zeker waar het gaat om de lokale en regionale markt, niet exclusief tot één hoofddoelgroep richten, maar steeds zoeken naar verbreding. De Utrechtse traditie op het gebied van Wijkontwikkeling en Community Arts bewijst dat het mogelijk is ook mensen te bereiken die normaal nauwelijks met kunst en cultuur in aanraking komen. De Culturele Zondagen blijken steeds in staat nieuwe en grote groepen mensen op de been te brengen. Utrecht en Amersfoort gebruiken sinds jaar en dag de stad als podium voor theater, muziek en dans; programmeren in de openbare ruimte blijkt een uitstekend middel om een breed publiek te bereiken.

Slim programmeren

— De basis voor succesvolle evenementencommunicatie is een 'slimme' programmering. Het culturele programma voor 2018 wordt daarom in ruimte en in tijd zoveel mogelijk geclusterd. Het expoformat met de 10 transitielocaties leent zich daar heel goed voor als slagader van de programmering. Rondom de locaties kan elke bezoeker een afgewogen aanbod verwachten van kunstdisciplines, internationale en lokale producties. Elk cluster bevat een herkenbare rode draad en een flagshipprogramma als grote media- en publiekstrekker.

De clustering van het programma biedt een uitstekende mogelijkheid om geconcentreerd te communiceren op een manier die effectiever is – ook in kosten – dan bij programmering van grotere en kleinere events door het hele jaar.

Optimale toegankelijkheid

— Utrecht 2018 streeft naar optimale toegankelijkheid van het programma voor alle doelgroepen. Dat betekent dat de locaties van de culturele hoofdstad gemakkelijk bereikbaar zijn, moeilijke programma's op makkelijk toegankelijke plekken worden geprogrammeerd en dat de informatie rondom de evenementen en exposities leesbaar en begrijpelijk is. We zullen de bezoekers uit het buitenland in het Engels en in andere Europese talen bedienen en we moeten ons realiseren dat niet alle Utrechters de Nederlandse taal perfect beheersen.

De Nacht van de Middenstand

— Een goed voorbeeld van slim programmeren met een groot publieksbereik was de eerste editie van de Culturele Koopzondag in maart 2012. Die stond geheel in het teken van de publiekscampagne voor Utrecht 2018. Veertig detailhandelaren in het centrum van de stad Utrecht openden hun deuren voor het grote publiek in combinatie met voorstellingen en exposities in de winkels en in de winkelstraten van Utrecht. Zangers van De Utrechtse Spelen vertolkten scènes uit de opera Orfeo ed Euridice op het water van de Oudegracht. Een belevenis waar internetwinkels niet tegenop kunnen, ontwikkeld in coöperatie met de culturele instellingen en de plaatselijke detailhandel voor een gemengd publiek van dagjesmensen, shoppers en cultuurliefhebbers.

Voor Utrecht 2018 voorziet het programma een XL-editie van deze Culturele Koopzondag met de titel De Nacht van de Middenstand.

Utrecht in Europa, Europa in Utrecht

Hotel 18

— In het jaar voorafgaand aan het culturele hoofdstadjaar lanceert Utrecht Hotel 18, een online platform dat de inwoners van Utrecht en onze Europese bezoekers direct met elkaar in contact brengt. Toerisme nieuwe stijl. Het concept is simpel, iedere Utrechter kan hier een aanbod plaatsen: onderdak in een studentenhuis, de uitnodiging voor een themafeest, een persoonlijke tour van een modeliefhebber langs de hipste winkels van Utrecht. Het platform is uiteraard gekoppeld aan social media. Voor buitenlandse bezoekers dé manier om de stad en de Utrechters te leren kennen. Voor de Utrechters om mede-Europeanen te ontmoeten. Daarna is een tegenbezoek aan Barcelona of Praag, Bratislava of Lund snel geboekt.

Het voorbeeld van Hotel 18 illustreert welke communicatiestrategie Utrecht 2018 voor ogen staat, zeker waar het gaat om de internationale doelgroep: Utrecht laten zien als een gastvrije stad vol onontdekte geheimen. Nu wordt Utrecht in Lonely Planet nog beschreven als een *Unsung place*. Als toeristische bestemming is het weinig zichtbaar in het aanbod van internationale touroperators. In de communicatie rondom de culturele hoofdstad zal er veel aandacht zijn voor de attractiviteit van onze stadsregio als internationale reisbestemming.

Internationale doelmarkten

— Internationaal zijn de hoofd-doelgroepen voor Utrecht 2018 de cultuur-geïnteresseerde bezoekers en de jongeren in de leeftijd tussen 18 en 34 jaar. We willen bezoekers uit de ons omringende landen, maar ook die uit Zuid-Europa en Scandinavië, verrassen met de rijkdom die Utrecht te bieden heeft aan cultuur, kennis en natuur.

Primaire doelmarkten: België, Duitsland, Groot-Brittannië, Frankrijk en Nederland. Neven doelmarkten: Italië, Spanje, Scandinavië.

De overige Europese landen willen we vooral bereiken via de internationale touroperators, de specifieke samenwerkingspartners in deze landen – verwante steden, culturele en educatieve instellingen – en via de professionals met speciale belangstelling voor de thematiek van ons programma.

Een sterk stadsmerk

— Natuurlijk is de focus van onze internationale communicatie veel breder dan het op gang brengen van een grote stroom stadstoeristen en cultuurconsumenten naar onze stadsregio. Utrecht profileert zich ook als stad met een aangenaam vestigingsklimaat voor internationale bedrijven, als een aantrekkelijke universiteitsstad voor wetenschappers en studenten en een vernieuwende cultuurstad voor kunstenaars en creatieve ondernemers. Utrecht wil, als stad van kennis en cultuur, een voortrekkersrol spelen bij het sterk en veerkrachtig maken van het Europa van de toekomst. Wij zoeken daartoe samenwerking met Europese regio's die dezelfde ambitie koesteren. De communicatie van Utrecht 2018 zal daarom sterk gericht zijn op de thematische en programmatische uitwisseling met deze potentiële partners; in het Similar Cities Network en in andere samenwerkingen van onze stad met buitenlandse counterparts. We zullen waar maar mogelijk, en wederom volgens een gezamenlijk af te stemmen strategie van cocreatie en coproductie, sterk inzetten op het gebruik van de communicatiekanalen van onze internationale partners.

Centraal station voor jongeren

— Bijna 40 % van de inwoners van Utrecht is jonger dan 27 jaar. Dat klinkt door in de programmering van Utrecht 2018, het spreekt vanzelf dat de doelgroep van kinderen en jongeren ook in de communicatie een van de speerpunten zal vormen. Met een internationaal jongerenprogramma als de Zomer van 18 of een educatief uitwisselingsprogramma voor scholieren en studenten als Your kids and theirs liggen er mooie kansen in de communicatie.

We willen hoe dan ook, vanuit het principe van cocreatie en coproductie, de jongeren uit Nederland en Europa op alle mogelijke manieren bij de voorbereiding, de programmering en daardoor ook bij de communicatie van Utrecht 2018 betrekken. Door met hen in gesprek te gaan en waar dat kan een stem te geven in de ontwikkeling en invulling van programma-voorstellen. De Zomer van 18 leent zich daar goed voor. Via een werkplatform kunnen jongeren uit heel Europa hun thema's en ideeën aanbrengen en met elkaar bespreken en daadwerkelijk invloed uitoefenen op de keuzes die worden gemaakt.

Social media

— De online-mogelijkheden lijken onbeperkt. Clubhoppen zonder dat je de deur uit hoeft, virtueel uitgaan en je dj-skills laten zien, je vrienden ontmoeten of nieuwe mensen leren kennen. Op dit moment brengen jongeren gemiddeld meer dan twee uur per dag online door. Ongeveer de helft van deze tijd besteden zij aan expressieve social media als Hyves, MSN, Twitter of Facebook.

Daarnaast bekijken ze filmpjes, zoeken ze informatie en gamen ze online. Hoewel het moeilijk is nu al in te schatten welke communicatiemogelijkheden de techniek nog gaat toevoegen aan de vele mogelijkheden die er al zijn, kunnen we wel al voorspellen dat de inzet van horizontale uitwisseling doorslaggevend zal zijn voor het succes van de communicatiestrategie in 2018. Het is zaak om steeds op de hoogte te blijven van de laatste stand van zaken. Utrecht kan een beroep doen op de expertise die de Universiteit Utrecht, de Hogeschool Utrecht en de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht op dit terrein van nieuwe communicatie in huis hebben.

Interrail

— Jongeren gaan tegenwoordig eerder op reis naar Thailand of Brazilië dan in eigen land. Utrecht wil stimuleren dat jongeren uit Europa het in 2018 weer wat dichterbij huis zoeken. Met onze partner de Nederlandse Spoorwegen richten we ons op jongerenmarketing via bijzondere en betaalbare gelegenhedenroutes. De Utrechtse onderwijsinstellingen zoeken samenwerking met internationale studentensteden in alle delen van Europa. NJR, de Nationale Jeugdraad, is intensief bij Utrecht 2018 betrokken, samenwerking met jongerenorganisaties uit de Similar Cities ligt voor de hand. Utrecht probeert samen met de International Student Identity Card (ISIC) zoveel mogelijk jongeren uit Europa naar Nederland te krijgen.

Kinderen maken kennis met oude muziek bij de Holland Baroque Society.

Violiste Janine Jansen, initiatiefnemer van het Internationaal Kamermuziek Festival Utrecht.

UNSUNG

PLACE

MET EIGEN

STEM

UITGELICHT

Unsung place Utrecht

In de ogen van de buitenwereld heeft Utrecht maar weinig Europese uitstraling. Ten onrechte, vindt ook Lonely Planet: in een recente publicatie beschrijft de reisgids Utrecht als een van de tien Unsung places in de wereld. Steden, vaak in de schaduw van de hoofdstad, die hun onmiskenbare schoonheid nog niet aan de wereld hebben prijsgegeven. Naast Utrecht zijn dat Triëst in Italië, Arras in Frankrijk, Gujarat in India, Chóngqing in China, Aberdeen in Schotland, Meknès in Marokko, Helsinki in Finland, Jerez de la Frontera in Spanje en Takayama in Japan.

Auteur Abigail Blasi schrijft in de Lonely Planet van februari 2012:

“Perhaps it’s the lure of Amsterdam that leads people to forget Utrecht. Whatever the reason, this graceful city is bizarrely under-visited. Its old town is encircled by a medieval canal, and you can hop on a boat tour to visit the city’s bustling, vibrant wharves. Built to connect the canal side with Utrecht’s impressive townhouses, today these unique spaces are filled with bohemian cafes, shops, restaurants and bars.”

Utrecht wil als culturele hoofdstad van Europa in 2018 definitief een einde maken aan die status van onbezogenheid, hier verbeeld door rapper MC PAX.

5.2 Hoe wil de stad de Europese Unie, die de titel van culturele hoofdstad toekent, onder de aandacht brengen?

Zichtbaarheid Europese Unie

— Er zijn verschillende manieren waarop we de Europese Unie onder de aandacht willen brengen. Hier volgen enkele suggesties die natuurlijk nog nadere uitwerking behoeven. In de jaren voorafgaand aan 2018 zullen we studenten van de Hogeschool van de Kunsten en de Hogeschool Utrecht vragen, in de vorm van een gerichte opdracht of een wedstrijd, met ons de EU-campagne te ontwikkelen.

- Rood en wit zijn de kleuren van Utrecht, blauw en geel die van de Europese Unie. Samen met zwart het kleurenpalet van De Stijl. Dit palet vormt het uitgangspunt voor de vormgeving van de communicatie-uitingen van Utrecht 2018; Europa en Utrecht komen er op artistieke wijze samen.
- Utrecht is de provincie van de ballonvaart. Blauwe heteluchtballonnen met de Europese sterren zullen regelmatig over stad en regio zweven.
- Vlaggen, fietsen en bussen, routeborden en stadsmeubilair dragen naast het logo van Utrecht 2018 het Europese blauw met gele sterren.
- Op het Centraal Station, aankomstplek van veel internationale bezoekers, hangt een grote (digitale) kaart van Europa, met daarop alle Europese partners van Utrecht 2018.

HOOFDSTUK 6 EVALUATIE EN MONITORING

6.1 Is de stad voornemens een specifiek systeem op te zetten om:

- het effect van het programma te controleren en te evalueren?
- het beheer van de financiën te controleren en te evalueren?

Impactstudie Utrecht 2018

Utrecht in Europa, Europa in Utrecht

— In de grondslagen en het concept van ons bidbook zijn de uitgangspunten, uitdagingen, doelstellingen en opbrengsten op de lange termijn van de Utrechtse kandidatuur uitgewerkt. Met de inzet van een goed monitoring- en evaluatie-instrumentarium brengen wij in beeld of deze doelstellingen worden gerealiseerd en wat de langetermijneffecten van Utrecht 2018 zijn. Dit instrumentarium draagt bij aan het zichtbaar maken van hoe Utrecht zich ontwikkelt als een internationale stedelijke regio die kennis en cultuur in het hart van haar ontwikkeling en identiteit plaatst. Meer in het bijzonder willen wij onderzoeken hoe Utrecht 2018 bijdraagt aan de specifieke thematiek die het Utrechtse bidbook agendeert: ‘vertrouwen’ en ‘slimme groei’.

Een internationaal raamwerk

— In de lange traditie van Culturele Hoofdsteden heeft het impactonderzoek naar effecten terecht steeds meer aandacht gekregen. De uitgebreide studie van Liverpool 08 in samenwerking met de universiteit aldaar heeft inmiddels geresulteerd in een International framework voor culturele hoofdsteden. Dat biedt steden een structuur die zij kunnen vertalen naar en implementeren in hun eigen situatie. Zo komt er Europees vergelijkingsmateriaal beschikbaar. Wij kiezen er voor om dit International framework te gebruiken als uitgangspunt voor het Utrechtse onderzoek.

Onderzoeksthema's Utrechtse Impactstudie 2018

— In lijn met het internationale raamwerk wordt de Utrechtse impactstudie uitgewerkt langs de zes onderzoeksthema's.

Culturele vitaliteit en duurzaamheid

Onderzoekt de programma-inhoud van het evenementjaar en de impact hiervan op de vitaliteit en duurzaamheid van de culturele infrastructuur en creatieve economie in de stedelijke regio Utrecht.

Culturele participatie, deelname en toegang

Onderzoekt het culturele aanbod; hoe toegang en deelname tot het aanbod wordt gestimuleerd; wat de demografische kenmerken zijn van deelnemers; waarom gebruik wordt gemaakt van het culturele aanbod en hoe het aanbod wordt gewaardeerd.

Identiteit en imago van de stedelijke regio Utrecht

Onderzoekt de bekendheid en perceptie van het culturele hoofdstadprogramma in de regio Utrecht, en wat de effecten van Utrecht 2018 zijn op de identiteit en het imago van Utrecht.

Kwaliteit en gedachtegoed van organisatie en management

Onderzoekt de kwaliteit van het proces en de organisatie, de managementfilosofie achter het Utrecht 2018 programma, de wijze waarop partners zijn betrokken en hoe dit heeft bijgedragen aan nieuwe netwerken in Utrecht.

De Europese dimensie

Onderzoekt hoe Utrecht 2018 bijdraagt aan het leggen van nieuwe Europese verbindingen vanuit de stedelijke regio Utrecht; hoe de Europese dimensie in het programma tot uitdrukking is gebracht en hoe het evenement bijdraagt aan de internationaliseringsambitie van Utrecht.

De economische impact

Onderzoekt de economische impact van Utrecht 2018 en de specifieke economische impact op de speerpuntsectoren zoals het toerisme, de culturele en creatieve sector en de kennisgerelateerde bedrijvigheid.

Community of Knowledge

— Utrecht 2018 werkt op basis van cocreatie. Zowel de productie van het Utrechtse bidbook als de uitvoering krijgt vorm vanuit een brede coalitie van publieke en private partners in stad en regio. Ten behoeve van de evaluatie en monitoring doen we dit in een 'community of knowledge'. Dit is een Utrechtse samenwerking tussen overheden (gemeente en provincie), culturele sector (stichting Utrecht 2018), het onderwijs (Universiteit Utrecht) en bedrijfsleven. Naast de samenwerking met de hoofdpartners zullen we inbreng en bijdragen vragen van diverse publieke en private partijen zoals de Kamer van Koophandel, Centraal Bureau voor de Statistiek, inwoners, culturele instellingen, ondernemers en de Utrecht Development Board. De 'community of knowledge' zal ook de jongere generatie actief bij dit proces betrekken door samenwerking tussen de instellingen van hoger en wetenschappelijk onderwijs en het middelbaar onderwijs, waarmee de doorlopende leerlijn wordt verstevigd. Leerlingen en studenten zullen worden ingezet bij het onderzoek naar specifieke projecten.

Bijzonder aan de Utrechtse evaluatie en monitoring is de focus op de hoofdthema's van ons programma 'vertrouwen' en 'slimme groei'. We ontwikkelen daarvoor een evaluatiesysteem waarin deze kernbegrippen worden geoperationaliseerd en meetbaar gemaakt in relatie met het programma van Utrecht 2018.

Evaluatie en monitoring van het financieel beheer

— Het financieel beheer zal worden gemonitord conform de regelingen en verordeningen die Gemeente Utrecht, Provincie Utrecht, Rijksoverheid en de Europese Commissie daarvoor hanteren. Stichting Utrecht 2018 rapporteert jaarlijks aan de subsidiënten met een jaarrekening voorzien van goedkeurende accountantsverklaring en inhoudelijk jaarverslag. Daarnaast vindt er elk jaar een tussentijdse accountantscontrole plaats. Door middel van verplichte tussentijdse rapportages van de stichting Utrecht 2018 aan subsidiënten vindt inhoudelijke en financiële monitoring plaats.

Toetsing gebeurt op de volgende aspecten:

- Adequaar systeem van planning en control
- Zicht op financiële risico's
- Adequate verantwoording
- Tijdige afrekening tussen partijen.

HOOFDSTUK 7 AANVULLENDE INFORMATIE

De sterke punten van Utrecht 2018

Creatieve en internationale kracht van de stad goed benut

- Utrecht 2018 is gebouwd op een vitale culturele sector van hoge kwaliteit en een cultuurminnend publiek.
- Utrecht 2018 presenteert een internationaal georiënteerd cultureel programma, dat organisch voortkomt uit de langetermijnstrategie van 'Utrecht stad van kennis en cultuur'.
- Centraal in het concept staat de inhoudelijke verbinding van programma met transitielocaties.
- Utrechtse culturele organisaties, onderwijsinstellingen en creatieve bedrijven zijn via professionele netwerken verbonden met instituten, collega's en podia elders in de wereld.
- Utrecht 2018 zet in op tijdelijkheid en flexibiliteit als dragende principes voor duurzame stadsontwikkeling.

7.1 Wat zijn volgens u de sterke punten van uw kandidatuur en de belangrijkste factoren voor het succes van de stad als culturele hoofdstad van Europa? Wat zijn de zwakke punten?

Programma op basis van participatie & cocreatie

- Utrecht 2018 borduurt voort op wat met de Culturele Zondagen en de viering Vrede van Utrecht in 2013 is opgebouwd.
- Concept en programma zijn gebouwd op een langdurig traject van cocreatie en coproductie met het culturele veld, studenten en vele andere partners in stad en regio.
- In lijn met het stedelijk beleid is de deelname aan activiteiten door mensen met een beperking, fysiek, verstandelijk of psychisch, van meet af aan een belangrijk aandachtspunt.
- Utrecht 2018 zet cocreatie ook in voor communicatie, financiering en impactonderzoek.

Duurzame en meerjarige strategie & bestuurlijk draagvlak

- Utrecht 2018 is onderdeel van de meerjarige ontwikkelingsstrategie van de stad en regio.
- Bestuurders van de stad en de provincie hebben al in 2004 afspraken gemaakt over de ambitie om culturele hoofdstad van Europa te worden.

De compacte culturele hoofdstad

- Utrecht biedt de bezoeker een compacte stadsregio met makkelijk bereikbare programmalocaties. Binnen de Expo Create your City zijn meerdere expolocaties in één dag per fiets te bezoeken.

De zwakke punten van Utrecht 2018

Gevolgen financiële crisis

- Zoals alle steden moet ook Utrecht in de komende jaren flink bezuinigen. Het is nog niet te voorzien welk effect alle maatregelen op landelijk, provinciaal en stedelijk niveau hebben op de kwaliteit en omvang van onze culturele en creatieve infrastructuur.

Zichtbaarheid, capaciteit en toegankelijkheid

- Utrecht is een 'Unsung place'. Het internationale profiel van Utrecht als aantrekkelijke cultuurstad is matig en de internationale zichtbaarheid van de stad heel beperkt. Dat vraagt een flinke marketing- en communicatie-inspanning, iets waar de stad nog niet erg sterk in is.
- Utrecht heeft op dit moment onvoldoende capaciteit in hotels, terrassen en midden- en topsegment horeca voor grootschalige culturele evenementen.
- De bouwput rond het Centraal Station zal pas tegen 2030 verdwenen zijn. Er ligt een flinke uitdaging om het station – een van de belangrijkste toegangskanalen tot de stad – in de jaren tot aan 2018 op een goede manier te verbinden met de binnenstad.
- Utrecht is misschien wel de meest op Europa georiënteerde stad van Nederland. Maar dat wil nog niet zeggen dat de hele bevolking de internationalisering omarmt. Ook daar ligt een uitdaging.

Succesfactoren

- Utrecht 2018 biedt een spannend, optimistisch, zeer divers en onderscheidend programma dat zowel geëngageerd als entertainend is.
- Het programma bevat mediagenieke onderdelen.
- Er is voor elke bezoeker, wanneer hij ook komt, voldoende programma-aanbod.
- Utrecht kan het logistiek aan: er is ervaring opgedaan met andere grootschalige evenementen.
- De stad is regionaal, landelijk en internationaal uitstekend bereikbaar per fiets, bus, auto, trein en vliegtuig.
- Utrecht 2018 heeft een breed draagvlak in de politiek, de ambtelijke organisatie, het culturele veld en onder de bevolking.

7.2 Is de stad de komende jaren voornemens specifieke culturele projecten te ontwikkelen, ongeacht of ze tot culturele hoofdstad van Europa wordt gekozen of niet?

Toekomstige culturele projecten

— Utrecht ontwikkelt een reeks grootschalige culturele nieuwbouw- en renovatieprojecten die anno 2012 al in uitvoering zijn of die een start krijgen in de komende jaren. Deze projecten maken deel uit van de lange termijn investeringsagenda van de stad en zijn niet afhankelijk van de titel Culturele Hoofdstad van Europa. Het gaat om de volgende projecten die naar opleveringsjaar zijn geordend.

2012

- Restauratie Jongeriuscomplex. Een van de meest spraakmakende architectonische complexen in een mix van art-deco en modernisme wordt in oude glorie hersteld en herbestemd tot centrum van creatieve industrie en gezonde horeca. De villa is klaar in 2012, de tuin en het kantoor volgen daarna.
- Verbouwing Cultuurhuis Stefanus in de wijk Overvecht.

2013

- Herinrichting Centraal Museum. Deze omvat onder meer de realisatie van een multifunctionele ruimte inclusief auditorium en een educatieve workshopruimte, verplaatsing van de entree en vergroting van de tentoonstellingsruimte. De eerste fase wordt in 2013 afgerond.
- Herinrichting Domplein met een bezoekerscentrum onder het plein. 2000 Jaar geschiedenis wordt zichtbaar: Romeins castellum, kerkelijk centrum Willibrord, bisschoppelijk paleis, keizerlijk paleis en drie kerken.
- Restauratie Cereol. Het voormalige fabrieksterrein wordt ontwikkeld tot culturele wijkvoorziening met bibliotheek en cultureel centrum.
- Aanpassing Landhuis en Koetshuis Oud-Amelisweerd voor de opening van het Museum Oud-Amelisweerd, met bijzonder Chinees behang en werk van de kunstenaar Armando.

2014

- Nieuwbouw Cultuurcentrum Castellum Hoge Woerd (Leidsche Rijn). Cultuur, natuur en archeologie geïntegreerd in één complex. Met een reconstructie van het Romeinse castellum, tentoonstelling van een Romeins schip en een cultuurpodium.
- Opening van het Muziekpaleis. Dit cultuuricoon van de stad is in het seizoen 2014/2015 volop in bedrijf.
- De Stadsschouwburg ondergaat een renovatie met onder andere de bouw van een ondergrondse zaal.

2018

- Opening van de Bibliotheek++, een vernieuwende combinatie van stadsbibliotheek en filmhuis voor de kunstzinnige film gericht op woord- en beeldcultuur in de ruimste zin van het woord.
- De Nieuwe Hollandsche Waterlinie is opgenomen op de lijst van Werelderfgoederen van de UNESCO. Deze 'Kraag van Utrecht' vormt een belangrijke recreatieve zone aan de oostkant van de stad. De forten hebben een nieuwe functie gekregen.
- Ook de Romeinse Limes is opgenomen op de lijst van Werelderfgoederen van de UNESCO. Op verschillende plaatsen in en om Utrecht wordt de Limes zichtbaar en beleefbaar gemaakt.

En verder

- Broedplaats Rotsoord: dit voormalige industriegebiedje aan de rand van de binnenstad ontwikkelt zich tot culturele hotspot én woongebied met onder meer:
  - De Pastoe meubelfabriek, sinds 1918 aan het Rotsoord gevestigd. De eigenaar wil hier een combinatie van brede cultuurfabriek en designcentrum realiseren.
  - Herbestemming Watertoren Heuveloord (1906) tot huisvesting voor een interieurontwerpbureau met expositieruimte, diverse atelierruimtes, een ZZP-center, een vergaderruimte en een restaurant in de top van de toren. De toren wordt tot op het dak voor het publiek toegankelijk.
- In de periode na 2018 is een nieuw grootschalig Theater XL in het stadsdeelcentrum van Leidsche Rijn voorzien.
- In onderzoek is de mogelijkheid om Jongerencultuurhuis Kanaleneiland te verbouwen tot een aantrekkelijke, laagdrempelige culturele voorziening in en voor de wijk Kanaleneiland.

WIJ

ZIJN

18

Alle projectideeën

— Hier volgt een overzicht van de ruim 160 projectvoorstellen die de afgelopen twee jaar zijn ingediend voor de Utrechtse kandidatuur. De projecten met een * zijn in het progammahoofdstuk 2.2 uitgebreider beschreven.

Langs berg en dal

Levensverhalen van inwoners worden op muziek gezet en gepresenteerd in een groot concert van levensliederen.

initiatief/eigenaar: Academie Het Nut
Voorbij

Virtueel Museum

Een avontuurlijk tentoonstellingsmodel voor virtuele en interactieve kunst; een aanvulling op het bestaande landschap van fysieke musea.

initiatief/eigenaar: André Kodde, Msquare4

Kasteel van de 21e Eeuw

Jongeren realiseren het Kasteel van de Toekomst en schrijven zelf historie.

initiatief/eigenaar: Architectuurpark Makebljide

Europe as a Garden

Bekende Europeanen en tuinarchitecten creëren samen tuinen waarin je de verschillende culturen van Europa kunt beleven.

initiatief/eigenaar: Architectuurpark Makebljide

* Come to Europe, visit Utrecht

Culturele presentatie van Europese steden in de negentiende-eeuwse forten, onderdeel van de Expo.

initiatief/eigenaar: Arnoud van Mossveld & Projectbureau Nieuwe Hollandse Waterlinie

Muurschilderingen

Kunstenaars uit binnen- en buitenland gebruiken muren in de stad als expo-plek.

initiatief/eigenaar: Artmat

Artshake @ the Meetupolis

Kinderen maken kennis met oude ambachten onder leiding van Europese artists in residence.

initiatief/eigenaar: Artshake

*Basecamp Cartesius

Broedplaats, culturele hotspot en zenuwcentrum van de culturele hoofdstad op een voormalig industrieterrein.

initiatief/eigenaar: Autobahn

Utrechtse Armada

Rijnaken vol cultuur varen uit Basecamp Cartesius over de Utrechtse grachten en waterwegen de regio in.

initiatief/eigenaar: Autobahn

Dichtttijd

Lichtprojecties in de stad van poëzie geschreven door ouderen uit verzorgingshuizen.

initiatief/eigenaar: Axion Continu

*Former West

Een langlopend hedendaagse kunstproject dat kijkt naar de wereldgeschiedenis sinds 1989 en speculeert over een mogelijke mondiale toekomst.

initiatief/eigenaar: BAK, basis voor actuele kunst

UITGELICHT

Future conversations

Jonge professionals creëren in de aanloop naar 2018 onverwachte dwarsverbanden en nieuwe vrijplaatsen in de stad. Dwars door de cultuursector, het bedrijfsleven, de wetenschap en het publieke domein heen vormen zij met elkaar interdisciplinaire kringen als playgrounds van uitwisseling en ontmoeting tussen honderd Utrechtse instellingen.

Het uitgangspunt is simpel: bedrijven en organisaties beginnen 'cultuurfracties' van jonge professionals die zich over de maatschappelijke en culturele transformatie van de stad buigen. Juristen, acteurs, bankiers, wetenschappers, gamers, accountants en adviseurs die barsten van de onderzoeksdrijf en vernieuwingsdrang. Samen brengen zij een carroussel van educatie en ontwikkeling op gang die een impuls zal geven aan de plaatselijke economie en cultuur. In 2018 monden deze onorthodoxe partnerships uit in een gezamenlijk georganiseerde internationale conferentie die nieuwe creatieve en maatschappelijke verbindingen legt tussen business, kunst, wetenschap en spiritualiteit.

initiatief/eigenaar: Bart van Rosmalen, advocatenkantoor CMS Derks Star Busmann, Adviesbureau AEF en managementcentrum De Baak.

*Caravaggio en de Caravaggisten

Internationale tentoonstelling over de grote Italiaanse meester Caravaggio en zijn vele Europese navolgers.

initiatief/eigenaar: Centraal Museum & the National Gallery Scotland in Edinburgh

Kathy's Choice

Achttienjarige gastconservatoren maken hun eigen keuze uit de collectie van het Centraal Museum.

initiatief/eigenaar: Centraal Museum

*De toekomst van Gerrit Rietveld

Het werk van Gerrit Rietveld en zijn geestverwanten van De Stijl als bron van inspiratie voor de stad van de volgende generatie.

initiatief/eigenaar: Centraal Museum

UITGELICHT

De Stad als Boek

Als steden niet worden beschreven in verhalen, in gedichten en liederen bestaan ze niet. Het internationale literaire festival De stad als Boek onderstreept het belang van de literaire verhalen voor de identiteit van een stad. Vanaf 2011 ontvangt Utrecht elk jaar tijdens het festival City2Cities schrijvers uit twee Europese gaststeden om hier op te treden. Ze schrijven of vertalen nieuw werk, doceren aan de universiteit. In 2018 reizen Nederlandse schrijvers naar de achttien steden die in de voorbije jaren in Utrecht te gast zijn geweest en maken er een literair portret van. Dat zijn niet alleen de grote metropolen van Europa, maar ook verwante, middelgrote steden als Porto, Stuttgart en Aarhus. Tijdens De Stad als Boek in 2018 ontvangen de Nederlanders hun literaire geestverwanten uit de achttien steden weer in Utrecht. Projecties, muur- en lichtkranten, performances en voordrachten bezingen de stad in literaire fragmenten.

initiatief/eigenaar: City2Cities partners: SLAU, Poëziecircus, Salon Saffier en de faculteit Geesteswetenschappen van de Universiteit Utrecht.

UITGELICHT Social Media

In de wijken van Utrecht is in 2011 in samenwerking met MiraMedia het project Media4me gestart. Dit maakt mensen die er niet dagelijks gebruik van maken bekend met social media. In 2018 wil het Community Arts Lab een project realiseren waarin digitale communicatie-instrumenten (smartphones, i-pads) en sociale media als facebook, twitter (en nieuwe vormen die wij nu nog niet kennen) worden ingezet voor community arts. Niet alleen als communicatiemiddel, maar ook om er kunst mee te maken. De bewoners leveren bijdragen vanuit hun eigen belevingswerelden. Zo worden de onbekende verhalen van relatief onzichtbare mensen toegevoegd aan het grotere, nooit eindigende verhaal van de stad.

initiatief/eigenaar: Community Arts Lab & stichting Vrede van Utrecht
partners: Mira Media, HKU

Containertuinen

Op vrachtschepen, pick-up trucks, goederenwagens en delivery bikes komt het groen de stad in.

initiatief/eigenaar: Containertuinen

UITGELICHT CDE Crowdsourced Festival

Deel met anderen wat je kunt is het uitgangspunt van het Crowdsourced Festival waarmee Utrecht zichzelf en zijn bezoekers verrast in 2018. Cult Dealer Enzo roept heel Utrecht op om bij te dragen aan de cultuur van de stad. Koken, trompet spelen, fietsen, concepten ontwikkelen, ontwerpen, schoonmaken, coördineren, voorlezen of juist goed luisteren? Elke bijdrage telt. In 2012 vindt de pilot plaats, daarna groeit het festival tot het in 2018 stadsbreed gevierd wordt door bewoners & bezoekers, culturele instellingen & horeca, in kerken & parken, op pleinen & grachten.

initiatief/eigenaar: Cult Dealer Enzo

Veldslag

Re-enactment van de bestorming en afbraak van de Vredenburg, een 16e eeuwse dwangburcht in de stad Utrecht.

initiatief/eigenaar: Cultuur Zeist

Bruiden en bruiloften uit alle culturen

Cultureel evenement rond bruilofttradities en -rituelen van verschillende (migranten) culturen.

initiatief/eigenaar: Cultuur Zeist

Cultuurhistorisch Eemlint

Foto's van Spakenburgse diva's in klederdrecht markeren een toeristische route langs de Eem.

initiatief/eigenaar: Cultuurplatform Soest partner – Cultuurplatform Bunschoten

* Worldstation 2018

Het nieuwe Centraal Station als podium voor korte, theatrale voorstellingen over weggaan en weerzien.

initiatief/eigenaar: De Utrechtse Spelen

UITGELICHT De ziel van YOUtrecht 3.0

De VIPbus organiseert creatieve innovatierizen vanuit Utrecht door de provincie, door Nederland en door Europa om mensen, kennis, ervaringen, ideeën, verhalen en locaties te verbinden. De VIPbus wil het beste van stad en platteland bij elkaar brengen om zo sociaal en cultureel ondernemerschap te genereren voor een duurzame leefomgeving. Creatieve middelen en voertuigen worden daarvoor ingezet, zoals de VIPbus zelf en de VIPparlevinker, de varende kruidenier die (binnenvaart) schippers van boodschappen voorziet. En natuurlijk via het project Trekhaak Gezocht: een caravan die liftend door Europa trekt.

initiatief/eigenaar: De VIPbus
partners: Streekhuis Kromme Rijn, landschapscoördinator Gemeente Montfoort, organisatie Cultureel Dorp, Kaap Z, Cult Dealer Enzo, TCN

*Podium 18

Een internationaal cultuurpodium geprogrammeerd, gerund en bespeeld door achttienjarigen uit heel Europa.

initiatief/eigenaar: Dennis Meyer

*European Institute for Art, Society, Heritage and Landscape

Kunstcampus voor kunstenaars en studenten op de voormalige vliegbasis Soesterberg.

initiatief/eigenaar: Dennis Meyer
partners: Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, Universiteit Utrecht, Utrechtse Festivals

Cultuurfort in de Vechtstreek

Fort Nieuwersluis wordt een Cultuurfort en verbindt de stad met het buitengebied van de Vecht.

initiatief/eigenaar: DeRest theater-werkplaats

Utrecht Salsa

's Werelds grootste salsafestival rijdt met vijftien praalwagens over de Wegh der Weegen van Amersfoort naar Utrecht.

initiatief/eigenaar: Diaz Latinos

Modernisten in 't Gooi

Kunsthistorische route lang de sporen die modernistische kunstenaars in 't Gooi hebben nagelaten. Bijvoorbeeld de villa's die werden ontworpen door Beald van der Leck en Gerrit Rietveld.

initiatief/eigenaar: Dooyeward Stichting

CAMU

Het Cartesius Museum brengt bedrijven, organisaties, kennis en cultuur samen om creatieve en duurzame oplossingen te bedenken voor actuele problemen in de samenleving.

initiatief/eigenaar: Erik Uitenbogaard

Children of the Future

Multimediacproject waarin kinderen de rol en het nut van wetenschap en onderzoek kunnen ervaren.

initiatief/eigenaar: Esther de Rijk, Universitair Medisch Centrum Utrecht

*Community Arts Producties Utrecht

Het eerste goed geoutilleerde, multidisciplinaire kunstbedrijf voor Community Arts in Nederland komt in Utrecht.

initiatief/eigenaar: Eugene van Erven (Community Arts Lab)

partners: CAL-XL, Zimihc

Cultureel Hotel Cartesius

In aanloop naar 2018 wordt op Basecamp Cartesius een hotel ingericht voor artists in residence.

initiatief/eigenaar: Expodium

*Een Barokke Paardencarroussel

Een van oorsprong militaire traditie omgetoverd tot muzikaal publieksspektakel in de tuinen van een Utrechts kasteel.

initiatief/eigenaar: Festival Oude Muziek

UITGELICHT Opera Ultrajectinum

De beiaardiers van de stad begeleiden met hun klanken het publiek van de ene naar de andere binnenstadkerk voor de volgende acte in de Opera Ultrajectinum. Dit zes uur durende muzikale schouwspel vertelt de geschiedenis van Utrecht vanaf de Romeinse tijd tot nu. Met een multimediale ontknoping onder de Domtoren. Verschillende scènes belichten de Utrechtse geschiedenis op de plaatsen waar die zich heeft afgespeeld. De grond waarop de kerken staan, de straten waar het publiek doorheen loopt, ze vormen het decor voor de verschillende bedrijven. De Romeinen, de Nederlandse paus Adrianus VI en de onderhandelaars van de Vrede van Utrecht bevolken de scènes die zich afspelen in de verschillende binnenstadkerken van Utrecht. Nederland is het rijkste orgelland ter wereld, Utrecht zelf heeft een indrukwekkende orgelgeschiedenis en grote orgelbouwers, organisten en instrumenten voortgebracht. Het European Organ Festival zet die eeuwenoude Utrechtse traditie voort maar zoekt naar nieuwe expressievormen. Het vraagt de Europese steden waarmee het sinds 2011 samenwerkt om elk een deel van het Utrechtse verhaal te vertellen.

Zo ontstaat een reeks van acties, door verschillende componisten verbeeld, als korte voorstellingen met declamatie, theater en muziek.

initiatief/eigenaar: Festival voor de Wind partners: uit o.a. Kopenhagen, Malmö, Brno / Ostrava en Toulouse.

UITGELICHT **De Utrechtse Trust**

De Utrechtse Trust maakt het verborgen museum van 270 landhuizen en kastelen zichtbaar voor een groot publiek en een nieuwe generatie. De Trust staat voor gezamenlijke promotie en internationale zichtbaarheid en creëert publiek draagvlak voor de instandhouding van dit erfgoed. De Utrechtse Trust verbindt de lokale en regionale gemeenschap aan de historische huizen en bouwt hiermee een community om de huizen heen. De Utrechtse Trust is dé organisatie voor beheer, behoud, zichtbaarheid en toegankelijkheid van dit unieke Verborgene Museum in het landschap om de stad Utrecht heen.

initiatief/eigenaar: Frank Louhenapessy (Huis Doorn/Kasteel Amerongen) & Yvonne Ploum (Museum Oud-Amelisweerd)
partners: de Utrechtse huizen en kastelen

Utrechtse Iconen

Programma in Utrecht en Amersfoort rond onder meer de Stijl-iconen Gerrit Rietveld en Piet Mondriaan.

initiatief/eigenaar: Gemeente Amersfoort partners: Rietveld Schröderhuis (Centraal Museum Utrecht) en Rietveldpaviljoen De Zonnehof

Militair mobiliteits- complex

Het militair erfgoed in Benschop toegankelijk gemaakt voor publiek.

initiatief/eigenaar: Gemeente Lopik

***Art to meet**

Kunst in de openbare ruimte van het nieuwe stationsgebied biedt ontmoetingsplekken voor reizend en winkelend publiek.

initiatief/eigenaar: Gemeente Utrecht

European Brass Band Championship 2018

Utrecht is in mei 2018 gastheer van het vierdaagse European Brass Band Kampioenschap.

initiatief/eigenaar: Gemeente Utrecht

***Expo Create your City**

In 2018 is Utrecht partner van de Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam IABR. Thema: hoe kan cultuur bijdragen aan de stad van de toekomstige generaties?

initiatief/eigenaar: Gemeente Utrecht & Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam

UITGELICHT **Het WK van Utrecht**

Utrecht presenteert in 2018 een voetbal-festival van wereldklasse. Stad en provincie herbergen inwoners van zo'n 200 verschillende nationaliteiten. In één culturele activiteit vinden we elkaar: voetbal. Teams uit alle landen van herkomst spelen om de beste van de wereld te worden in Utrecht. De internationale burgers van Utrecht vragen familie en kennissen om mee te doen en schrijven zich in voor het toernooi. Teams van zes spelen snelle korte wedstrijden van tweemaal een kwartier. Een week met voorrondes mondt uit in een finale-weekend. Tijdens het toernooi is er op de tribunes van FC Utrecht, het muziekfestival van Utrecht, waar acts uit de deelnemende landen de sfeer bepalen. Ook de wereldkeukens zijn vertegenwoordigd.

initiatief/eigenaar: Gerard Cornelisse
beoogde partners: FC Utrecht, KNVB, UEFA

Utrecht in beeld gebracht

Wat brengen de bezoekers van Utrecht 2018 mee in hun rugzak, en wat nemen ze mee terug naar huis? Kunstenaars verzamelen de bevindingen en geven ze vorm in de stad.

initiatief/eigenaar: Gillian Engel

***Verborgene Museum van Europa**

Verbinding van twee sterke punten van Utrecht: erfgoed wordt beleefbaar gemaakt via games, film en animatie.

initiatief/eigenaar: Heritage Gaming Platform

UITGELICHT **De ontvoering van Europa**

De theatermakers van het Nieuw Utrechts Toneel starten een zoektocht naar identiteit. Wat maakt je Nederlander, Europeaan, kunstenaar? Waarom voel je je ergens thuis? Waarin verschilt de ene Europeaan van de ander? Zij nodigen collega's uit 12 Europese landen uit om voorstellingen te maken rond deze thematiek. Er is één vast gegeven: de mythe van Europa, de vrouw die door Zeus werd verleid en drie zonen kreeg, onder wie koning Minos. Het project wordt opgevoerd tijdens verschillende zomerfestivals vanaf 2014 en vindt zijn finale vorm in 2018.

initiatief/eigenaar: Het Nieuw Utrechts Toneel
beoogde partners: Oerol festival, Festival a/d Werf

***De Tuinen van Utrecht**

Stadsbewoners beheren collectief een stukje natuur in de groene stadsrand van Utrecht.

initiatief/eigenaar: Het Utrechts Landschap

Planet Control Center op Soesterberg

Bezoekers checken wat de actuele stand is van het duurzaam beheer van de aarde.

initiatief/eigenaar: Het Utrechts Landschap

UITGELICHT **SPKNBRG Dutch Design**

De kunstenaars van Het Wilde Oog zijn al jaren verknocht aan Spakenburg, een Utrechts vissersdorp aan het IJsselmeer. Niet alleen het opmerkelijke design van de plaatselijke klederdracht en de vissers-cultuur maar ook de bewoners van Spakenburg zelf maken deel uit van het werk van Het Wilde Oog. In fotoreeksen, kostuums, sieraden, videofilm en installaties presenteren zij dwarsverbindingen tussen erfgoed en kunst. In SPKNBRG Dutch Design combineren zij portretten van Spakenburgse Diva's in klederdracht met iconen van de Utrechtse architectuur (Dudok, Rietveld, Van Schijndel), beeldende kunst (Armando, Berend Strik) en vormgeving (Pastoe, Piekse Bergmans). Voor bezoekers en bewoners in 2018 gepresenteerd in een fototentoonstelling op de stations van Utrecht en Amersfoort, een video-installatie en een glossy over de al 20 jaar durende fascinatie van Het Wilde Oog voor SPKNBRG.

initiatief/eigenaar: Het Wilde Oog partners: Nederlandse Spoorwegen, Stadsschouwburg Utrecht

***Animatielab**

Met het nieuwe Animatielab bundelt Utrecht zijn creativiteit en expertise op het gebied van animatiefilms en ambieert het een speler van internationale allure te zijn in deze belangrijke discipline van de beeldcultuur.

initiatief/eigenaar: Holland Animation Film Festival, Dutch Game Garden & il Luster

Don't Look Back

Opera naar de mythe van Orpheus, gespeeld en gezongen door ouderen en jongeren.

initiatief/eigenaar: Holland Opera

Seen from Space

18 internationale installaties die vanuit de ruimte te zien zijn

initiatief/eigenaar: Impakt

***Hacking Habitat**

Kunstenaars en bewoners claimen de openbare ruimte terug en richten hun leefomgeving zelf in.

initiatief/eigenaar: Ine Gevers, Stichting Niet Normaal

*Limes Trail

Tussen Utrecht en Keulen rijdt in 2018 de Limes-trein die de schatkamers van het Romeinse verleden met elkaar verbindt.

initiatief/eigenaar: Initiatief Domplein & Centraal Museum

**UITGELICHT
Up-and-Coming**

Het Liszt Concours voert in 2016 een grote Europese muziekwedstrijd aan voor talent in allerlei disciplines. Deze Up-and-coming Music Competition wordt gehouden in het Muziekpaleis in Utrecht. De jonge winnaars krijgen als onderdeel van hun prijs gedurende 2017 een 'apprenticeship' aangeboden bestaande uit begeleiding door een Europees grootmeester. Als jonge artists-in-apprentice kunnen zij les krijgen van een vermaarde maestro in Wenen of meelopen met een succesvolle violiste uit Utrecht. In het Culturele Hoofdstadjaar laten zij tijdens het Up-and-coming Music Festival horen én zien wat zij hebben geleerd.

initiatief/eigenaar: Internationaal Franz Liszt Pianoconcours

Waterwegen Habitat

Gebruik de Utrechtse grachten en waterwegen als podium.

initiatief/eigenaar: Jaap Röell, Kunstliefde

Playground idee

In 2018 geven jongeren de (iets) ouderen onderricht.

initiatief/eigenaar: Jaap Röell, Kunstliefde

*AgriCultuur

Vier internationale conferenties rond het thema 'herstel van de regionale voedselcultuur'.

initiatief/eigenaar: Jan Huijgen, De Eemhoeve

Maison Particulière

Na viering van 100 jaar De Stijl in 2014 start de bouw van Maison Particulière; een landmark waarmee Utrecht in 2018 het belang van De Stijl kunstenaars onderstreept.

initiatief/eigenaar: Jan Verhoeven, Yellow Fellow

Timetravel in Utrecht

Utrechtse vormgevers maken de lokale geschiedenis van Utrecht zichtbaar via motion design en animatie.

initiatief/eigenaar: Jasper Hesseling

Utrege Koppen

Geboetseerde portretten van bekende Utrechtse; in 2018 zullen er 18 te zien zijn.

initiatief/eigenaar: Jelle Geertsma

*PLAY

Fysieke playground voor games en playful culture; maakt ook deel uit van City of Moving Images.

initiatief/eigenaar: Jeroen van Mastrigt & Victor Wijnen

Drawing abroad

Via interactieve tafels in cafés of bibliotheken communiceer je door te tekenen met de rest van de wereld.

initiatief/eigenaar: Jochem van Hees

**UITGELICHT
European Puzzle**

Duizend studentenmusici brengen in de Jaarbeurshallen de grande première van een symfonie waarvan de verschillende delen zijn gecreëerd door componisten uit alle streken van Europa. Een collectief muziekstuk als een legpuzzel van Europese klanken, vertolkt door de zangers en musici van de Utrechtse studentenmuziekgezelschappen, samen met de leden van hun internationale uitwisselingsorkesten en koren. Componisten uit verschillende landen krijgen de uitnodiging een deel te componeren van een gloednieuw, muzikaal Gesamtwerk waarin de diverse kleuren van de Europese cultuur samenklinken. De onderdelen staan op zichzelf en zullen in 2018 op opeenvolgende avonden los van elkaar worden gespeeld. Maar de ware uitdaging is natuurlijk om de puzzelstukken bij elkaar te voegen tijdens een groots premièreconcert van Europese allure. Duizend zangers, blazers en strijkers uit tientallen studentensteden samen op een immens podium in de Jaarbeurshallen van Utrecht. Het initiatief gaat uit van de negen gezelschappen die zijn verenigd in het KOSMU, het Koördinerend Orgaan Studenten Muziekgezelschappen Utrecht. Samen vertegenwoordigen zij 400 musici, afkomstig uit heel Nederland maar allemaal studierend in Utrecht. Elk gezelschap, groot of klein, heeft zijn eigen karakter, het repertoire varieert van klassiek tot modern en van pop tot jazz.

initiatief/eigenaar: KOSMU partners: alle Utrechtse studenten koren en -muziekgezelschappen en Parnassos, het cultuurcentrum van de Universiteit Utrecht

The Green Heart

Wedstrijd voor jonge kunst- en kooptalenten in Woerden op historische locaties.

initiatief/eigenaar: Kunsteducatie Woerden (KUVVO)

*Kytopia Karavaan

Muzikantencollectief Kytopia trekt door Europa op zoek naar muzikale inspiratie en neemt lokale muzikanten mee terug naar de culturele hoofdstad.

initiatief/eigenaar: Kytopia

Tachelles in Utrecht

Een flat bewoond door kunstenaars die alle ruimtes gebruiken om hun talent te laten zien.

Gepimpte treinen

Feestelijk versierde treinen rijden van en naar Utrecht.

Jong & Oud festival

Een festival in Utrecht voor ouderen als jongeren; met rollatorraces, jeu de boules, maar ook muziek, dans en theater.

Park in Leidsche Rijn

Met een beeldentuin, lichtprojecties, amfitheater en WiFi op de grasvelden; een goede festivalplek.

projectideeën van leerlingen X11 & het Amadeus Lyceum

De vrijstaat in Europa

De nieuwe Utrechtse wijk Leidsche Rijn presenteert een multidisciplinair programma waarin het oude continent Europa centraal staat.

initiatief/eigenaar: Leidsche Rijn Connectie partners: samenwerking van culturele partners in het nieuwe en het oude centrum van Utrecht

Utrechts Kerkenkruis

Zonnepanelen op de Utrechtse daken vormen een modern Kerkenkruis in de binnenstad.

initiatief/eigenaar: Lila Boucher

**UITGELICHT
Wild Park**

Wild Park is een hedendaags locatietheaterfestival. Voorstellingen en installaties van vooraanstaande Europese theatermakers, uitgevoerd in de publieke ruimte van de straten en pleinen van Europa. Utrecht culturele hoofdstad beleeft de première in 2018. Daarna reist het festival naar Londen, Avignon en Belgrado. Nederland heeft een traditie opgebouwd in landschaps- en locatietheater, er is veel kennis over kunst in de publieke ruimte. Steeds vaker plaatsen kunstenaars van verschillende generaties en disciplines hun werk direct in de omgeving van de stad, in het landschap of in een gemeenschap. In elk geval buiten de geijkte plekken voor kunst en cultuur. Lotte van den Berg eist met een groep theatermakers uit heel Europa de straten en pleinen op voor een ontmoeting tussen mensen en zoekt al spelend naar de gezamenlijke waarden en ervaringen in een land, in Europa. Van den Berg geldt internationaal als een van de belangrijke vernieuwers op haar terrein. De Financial Times schrijft over haar: "Van den Berg geldt internationaal als een van de belangrijkste vernieuwers op haar terrein. De Financial Times schrijft over haar: "Van den Berg provides a virtuosic distillation of movement, emotion and meaning, successfully encapsulating the essence of each moment and allowing the audience to fill the gaps with its own experiences."

initiatief/eigenaar: Lotte van den Berg partners: Springdance / Festival a/d Werf, Lift Festival Londen, Steirischer Herbst Graz, Bifet Festival Belgrado, Festival d'Avignon

Utrecht Anthem

In aanloop naar 2018 componeert componist en multimedia-designer Louis Gauthier het Utrecht Anthem waarin heden en verleden, in tekst en muziek, worden samengebracht. (Bekende) Utrechters delen in korte fragmenten hun liefde voor en ervaring met de stad

initiatief/eigenaar: Louis Gauthier

UITGELICHT

Van Sijpestein, Lombokplein tot Leidsche Rijn

Met bewoners, kunstenaars, bedrijven en organisaties uit de wijken werkt Stichting Maanzaad aan het leefbaar maken van de buurt en het verbinden van wijken in het oude en het nieuwe deel van Utrecht. In 2012 aan het verfraaien van de tunnel die het westen met het centrum van Utrecht verbindt. Passanten kunnen ideeën aandragen voor de grote muurschilderingen, die ook bedoeld zijn de Utrechtse ambitie om culturele hoofdstad van Europa te worden onder de aandacht te brengen. In de jaren 2013-2018 werkt Maanzaad stevig door aan het verbeteren van de verbindingen tussen oud en nieuw met kunstwerken en evenementen langs vaar- en fietsroutes van het Centraal Station naar Leidsche Rijn en vice versa.

initiatief/eigenaar: Maanzaad

Met talloze partners in de westelijke wijken van Utrecht

De stadsmuur

Herstel de oude stadsmuren (virtueel): de poort is de plek waar stad en platteland elkaar ontmoeten en handel drijven.

initiatief/eigenaar: Marcel Blekendaal

UITGELICHT

Generatie Band

De Generatie Band is een orkest waarin kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen muziek maken voor en met ouderen in de provincie Utrecht. Onder leiding van de professionele musici van Fort van de Verbeelding worden in de komende jaren in verschillende zorgcentra in Utrecht muzikale projecten uitgevoerd waarin de generaties samenspelen. De eerste proeve vond plaats in 2012 in verpleeghuis De Vijverhof in Harmelen. Op weg naar 2018 groeit de Generatie Band als een sneeuwbal door op elke locatie nieuwe leden op te pikken. In 2018 is er een heuse Generatie Big Band ontstaan die een Grande Finale Tour maakt langs de zorgcentra in de provincie.

initiatief/eigenaar: Margreet Melman & Fort van de Verbeelding
partners: zorginstellingen in de provincie Utrecht

UITGELICHT

MasterPeace Europe

Europa's grootste vredesproject ooit brengt wereldartiesten bij elkaar uit conflictgebieden en potentiële brandhaarden op de International Day of Peace van 21 september 2018. Muziek en kunst als remedie tegen ruzie en vooroordelen. Mensen kunnen geen kaartjes kopen, maar verdienen hun toegang tot de concerten door zich in te zetten voor een vredesproject ergens in Europa. MasterPeace bevordert het vredesproces door vaak nog gescheiden opererende initiatieven bij elkaar te brengen via muziek, dans, poëzie en film. Van de Kosovo Rock School tot de muurschilderaars in Oost London. Het MasterPeace Europe Concert gaat gepaard met lezingen, debatten, workshops en talkshows over kunst en cultuur als middel om conflicten en spanningen in de wereld te bezweren. Een belangrijke mijlpaal op weg naar 2018 wordt de productie van een gigantisch vredesconcert bij de piramides van Cairo in 2014.

initiatief/eigenaar: MasterPeace
partners: Masterpeace heeft connecties in alle grote Europese steden via samenwerkende partners in het IALG (International Association of Local Governments) and Mayors for Peace

Footsteps

Verbeeld de denkbeeldige voetstappen die (internationale) studenten in Utrecht achterlaten.

initiatief/eigenaar: Melody Deldjou Fard

UITGELICHT

Utrecht stories

Utrecht Stories is een internationale speelfilm met de stad Utrecht in de hoofdrol. Memphis Film & Television nodigt internationale topregisseurs uit heel Europa uit om vanuit hun eigen artistieke visie de cultuur van de stad in beeld te brengen in bijdragen van 10 tot 15 minuten. De regisseur werkt met eigen mensen maar betreft ook Utrechtse artiesten in zijn of haar werk, waardoor er gemengde internationale-Utrechtse teams ontstaan. De Utrecht Principles vormen het leitmotief in alle bijdragen, verder is het scenario vrij te ontwikkelen door de makers. De ene filmmaker kiest er voor met acteurs en actrices de wijken in te gaan op zoek naar culturele contrasten, een ander concentreert zich op de rijkdom aan moderne architectuur, een derde laat zich inspireren door de oude middeleeuwse stad. Zeker is dat Utrecht Stories een heel nieuw, caleidoscopisch perspectief zal bieden op het culturele leven en erfgoed in Utrecht, verrassend voor inwoners, maar ook voor bezoekers.

initiatief/eigenaar: Memphis Film & Television
beoogde partners: Universiteit Utrecht, Hogeschool voor de Kunsten Utrecht

*Your kids and theirs

Jongeren van vier tot twintig geven de stad van hun kinderen en kleinkinderen vorm.

initiatief/eigenaar: Micha de Winter in samenwerking met de Utrechtse Onderwijsagenda

Puberuil XS

Jongeren met verschillende achtergronden rullen voor een paar dagen van huis en leven.

initiatief/eigenaar: Mieke van Oorschoot

*Museum of the Future

De musea van Utrecht richten de blik van hun bezoekers op de toekomst in plaats van het verleden.

initiatief/eigenaar: samenwerkende Musea Utrecht

*Paus Adrianus VI

Tentoonstelling over de religieuze geschiedenis van Utrecht aan de hand van het leven van Paus Adrianus VI, de zoon van een Utrechtse timmerman.

initiatief/eigenaar: Museum Catharijnenconvent

*Sint Maarten – Karvaan van licht

Slotmanifestatie die de Utrechtse tradities van Sint Maarten en community arts samenbrengt in een grote muzikale optocht van lamponnen en lichtsculpturen.

initiatief/eigenaar: Muziekhuis Utrecht

UITGELICHT

Connect!

Tijdens een meerdaags festival presenteert het Muziekpaleis de resultaten van het muziekeducatie programma dat in de periode 2014-2018 in eigen huis wordt ontwikkeld voor scholen en maatschappelijke groepen. Het programma varieert van grootschalige participatieconcerten voor het lager onderwijs in de popzaal tot de presentatie van improvisatie- en compositieprojecten in samenwerking met middelbare scholen als het Amadeus Lyceum, het Utrechts Centrum voor de Kunst en het Omroeporkest in de symfonische zaal.

initiatief/eigenaar: Muziekpaleis

UITGELICHT Hoezo Klassiek?

Overal ter wereld wordt gezocht naar nieuwe manieren om het muzikaal erfgoed voor een hedendaags publiek te ontsluiten. Het Muziekpaleis ontwikkelde 'Nacht van...' waarin een bekende Nederlander centraal staat die aan de hand van een interview live fragmenten van zijn of haar favoriete muziek laat horen: van symfonisch tot jazz, van het Nederlandse lied tot post-punk. In een tweedaags festival zullen nationaal en internationaal beproefde experimenten met nieuwe presentatieformules van muzikaal erfgoed de revue passeren.

initiatief/eigenaar: Muziekpaleis

UITGELICHT City of Moving Images: Heimwee naar de toekomst

Utrecht kent veel internationale spelers op het gebied van de beeldcultuur. Gezamenlijk presenteren zij zich in het jaar 2018 van maart tot september met het programma City of Moving Images. Een lint van bewegende beelden door de hele stad. Entertainment en engagement ontmoeten elkaar. De audiovisuele beeldcultuur in Utrecht is iconisch voor onze jonge stad met haar groeiende creatieve industrie en sterke spelers op het terrein van de oude (film, animatie) en nieuwe media (games). De Dutch Game Garden, het Grafisch Lyceum Utrecht, de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, Holland Animation Film Festival, Impakt, Nederlands Film Festival, PLAY en de Universiteit Utrecht werken al veel samen met andere disciplines in de stad.

In de periode 2013-2017 versterkt Utrecht zijn ecosysteem van de beeldcultuur door de keten van onderwijsinstellingen, makers en ondernemers, festivals en opdrachtgevers te verstevigen. En door de disciplines film, animatie en games duurzaam met elkaar te verbinden. Dan kan Utrecht zich in 2018 met recht de City of Moving Images noemen: een mix van high art en low art, internationaal toegankelijk voor alle lagen van de Europese bevolking.

initiatiefnemers/partners: Nederlands Film Festival, Holland Animation Film Festival, Dutch Game Garden, PLAY, Control (vakblad voor de game-industrie), Hogeschool voor de Kunsten Utrecht

UITGELICHT All of Bach

De Nederlandse Bachvereniging, het internationaal bekende ensemble voor Oude Muziek onder leiding van Jos van Veldhoven, bouwt in de aanloop naar 2018 aan het (digitaal) ontsluiten van het complete oeuvre van Bach op de website All of Bach. In 2018 wil de NBV haar kennis over Bach ook live met de bezoekers delen in een groot internationaal Bach-evenement in en rond het nieuwe Muziekpaleis; waarom niet alles van Bach uitvoeren in één festival? Een congres over de rol van nieuwe media onderzoekt de kansen die nieuwe distributiekanaalen bieden; de Europese regelgeving op het gebied van auteursrecht; de invloed van crowd sourcing in de culturele sector.

initiatief/eigenaar: Nederlandse Bachvereniging

beoogde partners: Conservatorium, Festival Oude Muziek, Holland Baroque Society, Catharijneconvent, Holland Animation Film Festival

* De Zomer van 18

Tiendaags openluchtfestival waar jongeren uit heel Europa bouwen aan een Trust Factory voor Utrecht en Europa.

initiatief/eigenaar: NJR (Nationale Jeugdgraad) & AEGEE-Utrecht

NUtrecht

In kleine bedrijfsruimtes in een grote loods op het Cartesiussterrein bouwen jonge ondernemers en kunstenaars aan hun eigen toekomst en die van de stad.

initiatief/eigenaar: NUtrecht

Creative Mega Store

Locatie in het winkelgebied waar (jonge) startende ondernemers, kunstenaars én ervaren commerciële ondernemers hun werk kunnen tonen en verkopen aan het winkelend publiek.

initiatief/eigenaar: Paola Provitina, Lars Eggen & Brigitte Hesenfeld

Generatiekubussen

Op drie speciale, tijdelijke presentatieplekken worden dromen gepresenteerd van verschillende generaties.

initiatief/eigenaar: Paul van der Driif

European Stories

Vertel de Europese verhalen van de Utrechtse kastelen en buitenhuizen.

initiatief/eigenaar: Petra Moes

2000 jaar Utrecht in één jaar – 52 weken, 26 podia

Alle 26 gemeenten in Utrecht vertellen en verbeelden hun eigen Europese geschiedenis.

initiatief/eigenaar: Provincie Utrecht

Inside Out

Breng de kunst die in de gebouwen gemaakt wordt naar buiten: het stads-kantoor als filmdoek, piano's op straat, theater op de grachten.

initiatief/eigenaar: Quinten Peelen

Vliegbasis Soesterberg – een nieuwe identiteit

De voormalige vliegbasis Soesterberg beleven met al je zintuigen.

initiatief/eigenaar: Regio Cultuurcentrum Utrecht Midden
beoogde partners: nabijgelegen blinden- en doveninstututen

Labyrint

De Utrechtse binnenstad als knikkerlabyrint: een speelse verkenning van de historische binnenstad.

initiatief/eigenaar: Rob van Dam

De Leidsche Rijn Dom

Een opblaasbaar model van de Dom wordt in processie van de oude naar de nieuwe stad Leidsche Rijn gedragen.

initiatief/eigenaar: Rob van Dam

Het Europahuis

In het middeleeuwse centrum van Utrecht verrijst een Europahuis dat in het teken staat van cultuur.

initiatief/eigenaar: Rob van der Hilst

Vorstelijk Utrecht

Fietstocht lang alle sporen die de leden van het Koninklijk Huis in de provincie hebben achtergelaten.

initiatief/eigenaar: Rob van Waaijen

UITGELICHT Utrecht Export

Utrecht kent veel nationaal en internationaal werkende kunstenaars en ontwerpers die vaker buiten Utrecht te zien zijn dan in de stad zelf. In Utrecht Export worden zij samengebracht in één tentoonstelling. Die zal bestaan uit klassieke én nieuwe kunst en vormgeving. Als basis een selectie van Utrechtse klassiekers van Gerrit Rietveld tot Dick Bruna. Daarnaast is er een selectie van werk dat de laatste twee jaar is gemaakt en gerealiseerd in Utrecht door kunstenaars die buiten Utrecht hun credits hebben verdiend. De tentoonstelling is drie maanden op een prominente plek in Utrecht te zien. Bij succes wordt de formule voortgezet met een frequentie van één keer in de twee jaar.

initiatief/eigenaar: Rogier Martens & CBKU

*Roots & Routes – 18 years and still growing (up)

Internationaal talentontwikkelingstraject voor jonge urban artists, begonnen in Rotterdam 2001. In 2018 worden 18 Europese landen uitgenodigd om deel te nemen aan de 18e editie.

initiatief/eigenaar: Roots & Routes International Association

UITGELICHT Waterwerken Plus

Beeldhouwer Ruud Kuijjer verbeeldt met zijn project Waterwerken de nieuwe toekomst van het Amsterdam-Rijnkanaal. In 2002 begon hij met de plaatsing van grote betonnen sculpturen langs de oever van de vaarweg. In 2013 tijdens de viering van 300 jaar Vrede van Utrecht rondt Kuijjer dat kunstproject af met de plaatsing van het zevende beeld. Maar daarmee is de kous niet af. Deze plek aan de 'poort' van de stad, waar het kanaal, de snelweg en de spoorbrug elkaar schampen, inspireert hem tot het vervolg Waterwerken Plus voor Utrecht 2018. De oevers van het kanaal krijgen een nieuwe betekenis, ze gaan veel meer bij de stad horen. Er komen restaurants, pleisterplaatsen, fietsroutes en boulevards. Ruud Kuijjer wil die nieuwe functie markeren met beeldhouwwerken van vier, vijf meter hoog op verschillende locaties langs het kanaal tussen Maarssen en Houten. Als ontmoetings- en pleisterplaatsen langs het water die vertellen over het achterliggende gebied en de bewoners.

initiatief/eigenaar: Ruud Kuijjer

Ouderenzorg / NL-Today

Zet kunstenaars in als creatieve onderzoekers, helpers en troostbrengers in de ouderenzorg.

initiatief/eigenaar: Saskia van de Ree in samenwerking met VMBO, ROC, zorg- en welzijnsinstellingen

*Het nieuwe jaar van de vrije mensen

Festival rond Berber/Amazigh cultuur dat in 2018 is uitgegroeid tot een reizend museumfestival.

initiatief/eigenaar: Stadsschouwburg & Gerard Cornelisse

Social Music Space

Een combinatie van (nieuwe) technologie zet gebaren en lichaamsbewegingen van een groep mensen om in muziek.

initiatief/eigenaar: Stan Kuunders

Limites Traiecti

Een trilogie over de geschiedenis van Utrecht, doorlopend tot 2022 (900 jaar staatsrechten) met tentoonstellingen en films.

initiatief/eigenaar: Stephan Vollenberg

Speeltuyn Amersfoort

Stadswandeling met als thema 'leren en spelen' die een nieuwe blik biedt op de natuur in de stad.

initiatief/eigenaar: Stichting Amersfoorts Theater Terras
partner: De Waterlanders

UITGELICHT Herbouw middenschip Domkerk

Dit bouwproject gaat over slow building. Het onderzoekt de techniek van de middeleeuwse bouw en brengt die kennis direct in praktijk. De bouwplaats op het Domplein is toegankelijk voor publiek. Het middenschip van de Utrechtse Dom stortte in 1674 in tijdens een extreme windhoos. Ruim 400 jaar na de ramp wordt de Domkerk in volle glorie hersteld, als centrum voor religieuze en culturele beleving. Utrecht wordt hoofdstad van de kathedraalbouw, dezelfde positie als in de 14e eeuw, toen hier veel onderdelen voor kerken en kathedraal in heel Europa werden gebouwd. De praktijkkennis is een bron voor studies naar de middeleeuwse architectuur en bouwtechnieken en biedt een platform voor congressen, tentoonstellingen en onderwijs- en expertisecentra. Burgers, bezoekers en bedrijven betalen met kleine en grote giften de herbouw, een vorm van 'slow finance'.

initiatief/eigenaar: Stichting Voorbereiding Herbouw Schip Domkerk 2013
partners: Catharijneconvent, Toerisme Utrecht, Rob van der Hilst, Jo de Vriët

Stappen door de tijd

Educatieve wandelroute met als thema de geschiedenis van Vleuterweide.

initiatief/eigenaar: Stichting Behoud Heycoogebied

Tijd van je leven

Documentaire-reeks van Michel van Erp over elf Utrechtse kinderen die zijn geboren in het jaar 2000. In het jaar 2018 worden zij allemaal achttien.

initiatief/eigenaar: Stichting Cultuurpromotie Utrecht & RTV Utrecht

De magische (ver)binding

Project rond de Waag van Oudewater waar men vanaf de tweede helft van de 16e eeuw Het Certificaat van Weging uitgaaf dat in heel Europa dienst deed als vrijwaring tegen heksenvervolging.

initiatief/eigenaar: Stichting De Heksenwaag

Zicht op Utrecht

Website presenteert de provincie Utrecht als museum zonder muren.

initiatief/eigenaar: Stichting Het Vechtsnoer

House of commons

Utrecht krijgt weer een debatcentrum waarin maatschappelijke onderwerpen (ook) op een interactieve manier worden verkend.

initiatief/eigenaar: Stichting House of Commons

Go APE: Art Park of Energy

Een beeldenpark met kunstinstallaties die door menselijke energie worden aangedreven.

initiatief/eigenaar: Stichting Kunstzinnig energiepark
partners: o.a. Universiteit Utrecht, Hogeschool voor de Kunsten Utrecht

UITGELICHT Utrecht kraamkamer voor vredeseducatie

Een belangrijke bouwsteen van Utrecht als vreedzame stad is de Stichting Vredeseducatie, die op twee forten aan de stadstrand Utrechtse scholieren ontvangt. In het Herinneringscentrum voor de Toekomst leren kinderen tot 12 jaar conflicten vreedzaam op te lossen, vooroordelen te onderkennen, verzet te plegen tegen onrecht. In het Fort van de Democratie onderzoeken jongeren de grenzen van vrijheid van meningsuiting. De vredesforten vormen een 'kraamkamer' voor veel nationale en internationale spraakmakende educatieve projecten.

In Utrecht is een interactieve methodiek ontwikkeld die in heel Nederland en ver daarbuiten wordt toegepast. In Frankrijk reist La Fabrique de la Paix rond, ontwikkeld in samenwerking met La Ligue de l'Enseignement. Met het Bloomfield Science Museum in Jeruzalem is het tweetalige Hebreeuws/Arabische PeaceLabyrinth gemaakt. Voor het Olympisch Museum in Lausanne is de Factory of Hope geproduceerd. In het Museum Belvue in Brussel wordt de Democratiefabriek geopend. De in Utrecht ontwikkelde Tolerantietest is samen met de Bulgaarse Commission for Protection against Discrimination en andere partners uitgebracht in 5 talen: Spaans, Portugees, Bulgaars, Nederlands en Engels. Voor dit internationale project ontving de Stichting Vredeseducatie in 2011 de Europese Erasmus Media Seal of Approval van de European Society for Education and Communication (ESEC). In het kader van Utrecht 2018 wil de Stichting Vredeseducatie haar internationale contacten verder uitbreiden. Op het programma staan: een internationale expertmeeting, het ontwikkelen educatieve games en software en het uitzetten van interactieve tentoonstellingen in Europa.

initiatief/eigenaar: Stichting Vredeseducatie

*Spoffin 2018

Internationaal straattheaterfestival in Amersfoort, met focus op Noord en Oost-Europa.

initiatief/eigenaar: Stichting Zomertheater Amersfoort

Toegankelijkheid = leesbaarheid

Een speciaal team maakt de informatievoorziening 2018 zo toegankelijk & leesbaar mogelijk.

De rode draad

Nieuwe routes door stad en provincie bieden de bezoeker in 2018 nieuwe belevenissen en verhalen.

Studentenhuizen als broedplaatsen

Op locaties waar veel studenten wonen komen ontmoetingsplekken waar kennis gedeeld wordt.

Playground Alert

Een SMS-dienst die de 2018-bezoeker attendeert op kleinschalige evenementen in de publieke ruimte.

Bouwput

Gebruik bouwputten in de stad als (tijdelijke) parken met kunstinstallaties.

Muzikale speeltuin

Jong en oud maken samen muziek: elke beweging die je maakt zorgt voor een ander geluid.

Ho(s)tel als totaalervaring

Toeristen logeren in een hostel, ontworpen en ingericht door kunstenaars.

project-ideeën van studenten Fine Arts van de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht

Route 18

Speciale 2018 fietsen zijn hét vervoermiddel van de bezoekers; een app wijst hen de weg.

project-idee van studenten Hogeschool Utrecht

Studium Generale 2018

Drie live talkshows over burgerschap en gemeenschapsvorming aan de hand van de drie thema's van Utrecht 2018.

initiatief/eigenaar: Studium Generale Universiteit Utrecht

Expert meeting Europa Cinemas

Utrecht host in 2018 de expertmeeting van het Europa Cinemas Network en focust op jongeren.

initiatief/eigenaar: 't Hoogt

**UITGELICHT
Cinetik 2018**

Cinetik is een filmeducatief programma dat leerlingen uit het voorgezet onderwijs in drie opeenvolgende jaren bekend maakt met het leren kijken naar films, het leren begrijpen van films en het leren doorgeven van kennis over film. In 2018 worden de leerlingen die het programma hebben doorlopen uitgenodigd een van de zalen van de nieuwe Bibliotheek++ te programmeren: van jongeren, voor jongeren en vooral door jongeren.

initiatief/eigenaar: 't Hoogt
partners: scholen voor Voortgezet Onderwijs

**UITGELICHT
Tafelboom Stadszagerij**

Tafelboom is een kunstenaarscollectief dat gerooide stadsbomen een tweede leven geeft. De bomen worden verzaagd en vertimmerd tot tafels. De tafels keren terug in de stad, bij de bewoners en gebruikers. Zo blijft de boom onderdeel van de stad, in een nieuwe functie die bij hem past. Tafelboom vertelt van iedere boom het verhaal: van een foto voor het rooien tot een 'stamboom' die vermeldt welke tafels er uit de boom gemaakt zijn en waar deze te vinden zijn. Voor de Vrede van Utrecht in 2013 maakt Tafelboom samen met de inwoners van Utrecht het Tafelbos. Zagen, drogen, ontwerpen, verhalen optekenen en het maken van de tafels doen ze samen met de bewoners van de stad. In 2013 is het bos van tafels klaar en worden de tafels ingezet bij de viering van 300 jaar Vrede van Utrecht. Het project wordt afgesloten met een diner aan de tafel op de plek waar de boom ooit stond. Daarna krijgt elke tafel een vaste plek in een openbare ruimte, eveneens in de buurt van de plek waar de boom ooit stond. De droom van Tafelboom voor 2018 is een Stadszagerij, waar alle bomen die gerooid worden, verwerkt worden tot hout voor de stad; kunstenaars, meubelmakers of wie er ook maar met hout wil werken, kunnen tegen een reële vergoeding dit hout kopen, met het levensverhaal dat er bij hoort. In 2018 wil Tafelboom een platform zijn waarin ambacht is gekoppeld aan stadsgeschiedenis, aan kunst en vormgeving, aan stadsgeografie, aan filosofie en wetenschap.

initiatief/eigenaar: Tafelboom partners o.a. Gemeente Utrecht (Stadswerken), Copijn Boomverzorging, beoogd voor 2018: Het Utrechtse Archief, Universiteit Utrecht

De dijk herijkt

De betekenis van de dijk langs de Eem, nu en vroeger, inzichtelijk gemaakt voor scholieren.

initiatief/eigenaar: Theo van Klooster (Landscape studio)

Waterdag in Oudewater

Symposium en evenement over de rol van de waterwegen in de geschiedenis van Oudewater.

initiatief/eigenaar: Touwmuseum De Baanschuur

**UITGELICHT
Wereldverkeersplein: 2000 jaar mobiliteit**

Muziek, dans, film en theater bovenop de snelweg en langs de toegangswegen naar het Wereldverkeersplein. Een outdoor exhibition in de zomer van 2018 over tweeduizend jaar mobiliteit in Europa. Kunstenaars uit de hele wereld laten zich inspireren door 2000 jaar mobiliteit, we zien alle antieke en futuristische vormen van verkeer en vervoer voorbijkomen. Naast de expositie een internationaal festival vol cross-culturele muziek, road movies, wereldeten en reizigerscultuur. Hoogtepunt is het gigantische slotconcert. De plek is symbolisch: de gigantische overkapping van de snelweg verbindt het oude stadshart van Utrecht met de nieuwe stad in Leidsche Rijn. De snelweg A2 verbindt Utrecht met de rest van Europa en kruist de oude Romeinse Limes.

initiatief/eigenaar: Unie van Utrecht (i.o.) beoogde partners- Rijkswaterstaat, ANWB, Grontmij, de Fietzersbond, culturele partners als Born Digital, de Leidsche Rijn Connectie, Kytopia, nationale en internationale Limes-partners

Wetenschap voor de Toekomst

Internationale wetenschappelijke symposium rond de vier speerpunten van de Universiteit Utrecht waarin de kwaliteit van leven voor onze kinderen en kleinkinderen centraal staat.

initiatief/eigenaar: Universiteit Utrecht

U-jaarkaart

Jaarlijks leggen aankomende studenten hun blik op Utrecht vast in een ansicht-kaartenserie.

initiatief/eigenaar: Urban Pilots & Hogeschool voor de Kunsten Utrecht

UITGELICHT 100 jaar einde WO I

100 jaar na dato herdenken we het einde van de Eerste Wereldoorlog, een Europees verhaal bij uitstek. We sluiten daarmee aan bij een groot vierjarig project dat in Vlaanderen en Noord-Frankrijk wordt voorbereid voor 2014-2018. Nederland was neutraal in WO I, maar de gevolgen waren in Nederland en Utrecht goed te merken. Als gevolg van de mobilisering waren er in en om de stad regelmatig meer dan 10.000 man gelegerd in de kazernes en forten van de nieuwe Hollandse Waterlinie. In de stad was de Staat van Oorlog van kracht. De werkloosheid groeide omdat de internationale handel stil lag. Grote groepen Belgen vluchtten naar Nederland en werden hier opgevangen. Bij mensen thuis, maar ook in tentenkampen. Aan het eind van de oorlog vluchtte Kaiser Wilhelm II naar Nederland en kreeg onderdak in Huis Doorn op de Utrechtse Heuvelrug.

initiatief/eigenaar: Utrecht 2018
beoogde partners: diverse erfgoedlocaties in Utrecht, Universiteit Utrecht, Het Utrechts Archief, Nationaal Militair Museum, project-partners in Vlaanderen en Noord-Frankrijk

Hotel Utrecht: Level Up

Studenten richten leegstaand stadspand in als hotel en runnen het onder professionele begeleiding.

initiatief/eigenaar: Utrecht 2018

*Port Europa

De Utrechtse festivals, de Stadsschouwburg en het Muziekpaleis zetten in 2018 hun deuren nog wijder open en geven curatoren uit Europa en de rest van de wereld carte blanche op hun podia.

initiatief/eigenaar: Utrechts festivaloverleg, Stadsschouwburg, Muziekpaleis

*Cultural Village of Europe

In 2018 wordt een van de dorpen in de Provincie Utrecht tot Cultural Village of Europe uitgeroepen.

initiatief/eigenaar: Utrecht 2018 & Bert Kijsses, ambassadeur Cultural Village of Europe

De toekomst van religies

Dialogoprogramma over de rol van religies in de toekomst.

initiatief/eigenaar: Utrechtse Stedelijke Raad van Kerken

partners: Utrechts Platform voor Levensbeschouwingen & Religies, lokale raden van Kerken in de provincie Utrecht, provinciale Raad van Kerken Utrecht, Europese Raad van Kerken

*Test de toegankelijkheid

Creatieve ontwerpers worden ingezet om de toegankelijkheid van Utrecht Curule Hoofdstad te verbeteren.

initiatief/eigenaar: Vilans in samenwerking met SOLGU

*Villa Jongerius: proef-tuin voor het goede leven

Stad en platteland, agricultuur en gastronomie ontmoeten elkaar in een monumentale tuin en villa uit de jaren 30 van de twintigste eeuw.

initiatief/eigenaar: Vrienden van het Jongeriuscomplex

UITGELICHT Amsterdamsstraatweg 200 x 200

In oktober 1811 gaf Napoleon Bonaparte opdracht de Amsterdamsstraatweg aan te leggen als onderdeel van de Route Impériale No. 2, de verbinding tussen Parijs en Amsterdam. De straat ontwikkelde zich tot een promenade van luxe speciaalzaken, maar het succes was niet blijvend. De Amsterdamsstraatweg, 200 jaar later, is een winkelgebied met 200 winkels met een uitdaging. Door ontwikkelingen in de binnenstad, in de periferie en op internet heeft de detailhandel in deze multiculturele 'aanloopstraat' het zwaar. De leegstand en het gebrek aan kwaliteit en uitstraling zijn zichtbaar en voelbaar voor de ondernemers en in de woonwijken. Niet alleen in Utrecht heeft dit soort straten het zwaar, vrijwel elke Europese stad kent deze winkelgebieden en de moeilijke situatie waarin ze verkeren. Universiteit Utrecht, Hogeschool Utrecht, de Turkse en Marokkaanse ondernemersverenigingen en de ondernemers van de Amsterdamsstraatweg willen een ambitieus en innovatief project uitvoeren. Het doel is een levendige en gezonde multiculturele winkelstraat te creëren, een succes voor de komende decennia en een Europese inspiratie voor een creatieve en effectieve gezamenlijke aanpak.

initiatief/eigenaar: Winkelstraatmanagement Amsterdamsstraatweg partners: Universiteit Utrecht, Hogeschool Utrecht en ondernemersverenigingen

Groen de stad

Overal meer groen in de stad, ook in de bouwputten.

Backpack Europa

Ouderen en jongeren pakken een rugzak in met bagage die ze nodig hebben in de toekomst.

Spirituele werkplaats

Kunstenaars en wetenschappers zoeken naar nieuwe vormen van religie.

Contact oude en nieuwe stad

De oude en de nieuwe stad worden door licht en geluid met elkaar verbonden.

Met fiets- en vaarroutes en ontmoetingsplaatsen onderweg.

Tuin van de toekomst

De ontmoetingsplek van de toekomst: biologische tuinen, kasteeltuinen, boerderijtuinen.

Cycling Network

Een ecologisch spinnenweb van fietspaden dat wijken en dorpen verbindt

Freerunners

De stad als stormbaan en speeltuin.

Omarm het organisme

Wat kunnen stadsontwikkeling en biologische ontwikkeling van elkaar leren?

Right to Play

Iedereen heeft het recht om te spelen; laten we een aantal beperkende regels tijdelijk opheffen in 2018.

Voorbeelden van project-Ideeen uit de Werkconferenties voorjaar 2011

Food for Thought

Kunstenaars maken zichtbaar, eetbaar, ruikbaar en voelbaar hoe stad en platteland verknoopt zijn met elkaar.

initiatief/eigenaar: Zimich

START

KLAAR

Zeven gekleurde laserstralen verbinden de universiteit met het centrum van Utrecht.
Een kunstwerk van Yvette Mattern voor het 375-jarig bestaan van de Universiteit Utrecht in 2011.

DANK

DANK AAN
ALLE RVIM
2000 MENSEN DIE
EEN BIJDRAGE
HEBBEN GELEVERD
AAN DIT BIDBOOK.

COLOFON

Bidbook Utrecht 2018,
versie 1, oktober 2012

Kandidatuur Culturele Hoofdstad
van Europa

Uitgave

Stichting Vrede van Utrecht/
Utrecht 2018 in opdracht
van Gemeente Utrecht en
Provincie Utrecht

Concept: ontwerp, short copy

Dietwee – merk, ontwerp en
communicatie, Utrecht

Tekst

Redactieteam 2018

Vertaling

Taalcentrum – VU, Amsterdam

Fotografie

4-5, 250-251 Raymond Rutting /
Collectie Stichting Stedelijke
Fotografie Utrecht
9, Siebe Swart /
Hollandse Hoogte
10-11 Gerry Hurkmans
12, 56-57 Dietwee
20, 107 René den Engelsman /
Culturele Zondagen
6, 23, 29, 30-31, 75, 110, 111,
134-135, 137, 138, 139, 158, 159,
196, 203, 208, 258-259, 292-293
Anna van Kooij / Vrede van Utrecht
27 Festival a/d Werf
39 Gabriel Eisenmeier
48 Het Utrechts Archief
50-51 il Luster / Metropolisfilm /
Vrede van Utrecht
63 Anna van Kooij / Muziektheater
64 Jan Bitter / Universiteit Utrecht
65, 240-241 Toerisme Utrecht
71 De Utrechtse Spelen
72 Eljee Bergwerff, uit:
Cityside Oasis (2009)
84 Joost van den Broek /
De Volkskrant (2011) /
Hollandse Hoogte
85 Thomas Jongbloed /
Centraal Museum Utrecht

86, 87 Ernst Moritz /
Centraal Museum Utrecht
92 Provincie Utrecht
93 Valletta 2018
100-101 Ralph Kämena /
Gemeente Utrecht
102 Siebe Swart /
Hollandse Hoogte
103 Trudie Timmermans /
Gemeente Utrecht
108, 267, 276 Sebastiaan ter Burg
(CC BY-SA)
118 Merijn van der Vliet / Tweetakt
119 Maarten Steenvoort / Tweetakt
120-121 Ilya Rabinovich / Tweetakt
127 Ben van Duin / Holland Opera
137, 204-205 Vrede van Utrecht
143 Michiel van Erp / De Familie /
Stichting Cultuurpromotie Utrecht
147 Ilgin Yanmaz / BAK
148, 149 Merijn van der Vliet /
Festival a/d Werf
156-157 Tim van Veen /
Vrede van Utrecht
166 Ramon Mosterd
168 Ruth Catsburg
169 Maartje Benders
195 Foppe Schut /
Vrede van Utrecht
197 Your Captain Luchtfotografie
/ Projectbureau Vliegbasis
Soesterberg
217 GeldMuseum
231 Hanne Nijhuis /
Culturele Zondagen
232-233 Domplein 2013
238 Raimond Wouda /
Collectie Stichting Stedelijke
Fotografie Utrecht
248-249 Henk Wildschut /
Collectie Stichting Stedelijke
Fotografie Utrecht
257 Ineke Geelen /
Provincie Utrecht
264 Wouter Jansen /
Holland Baroque Society
265 Bas Czerwinsky / Internatio-
naal Kamermuziek Festival Utrecht
288 Michael Kooren

Illustraties

Daan Botlek

Oplage

Nederlandse versie
70 exemplaren
Engelse versie 70 exemplaren

Contact

Vrede van Utrecht/Utrecht 2018
Kromme Nieuwegracht 70
3512 HL Utrecht
Postbus 532
3500 AM Utrecht
030 239 38 90

www.utrecht2018.eu
www.vrededanutrecht2013.nl
info@utrecht2018.nl
Twitter: @utrecht2018,
gebruik #utrecht2018
Facebook: www.facebook.com/
utrecht2018

©Gemeente Utrecht
Niets uit deze publicatie mag
worden gereproduceerd op welk
wijze dan ook zonder schriftelijke
toestemming van Gemeente
Utrecht.

provincie :: Utrecht

Slotscene Kasimir en Karoline van NTGent in de regie van Johan Simons bij de hangars op vliegbasis Soesterberg.

DE TOEKOMST

BEGINT

NU

Kandidaat Culturele
Hoofdstad van Europa

Utrecht
2018

